

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

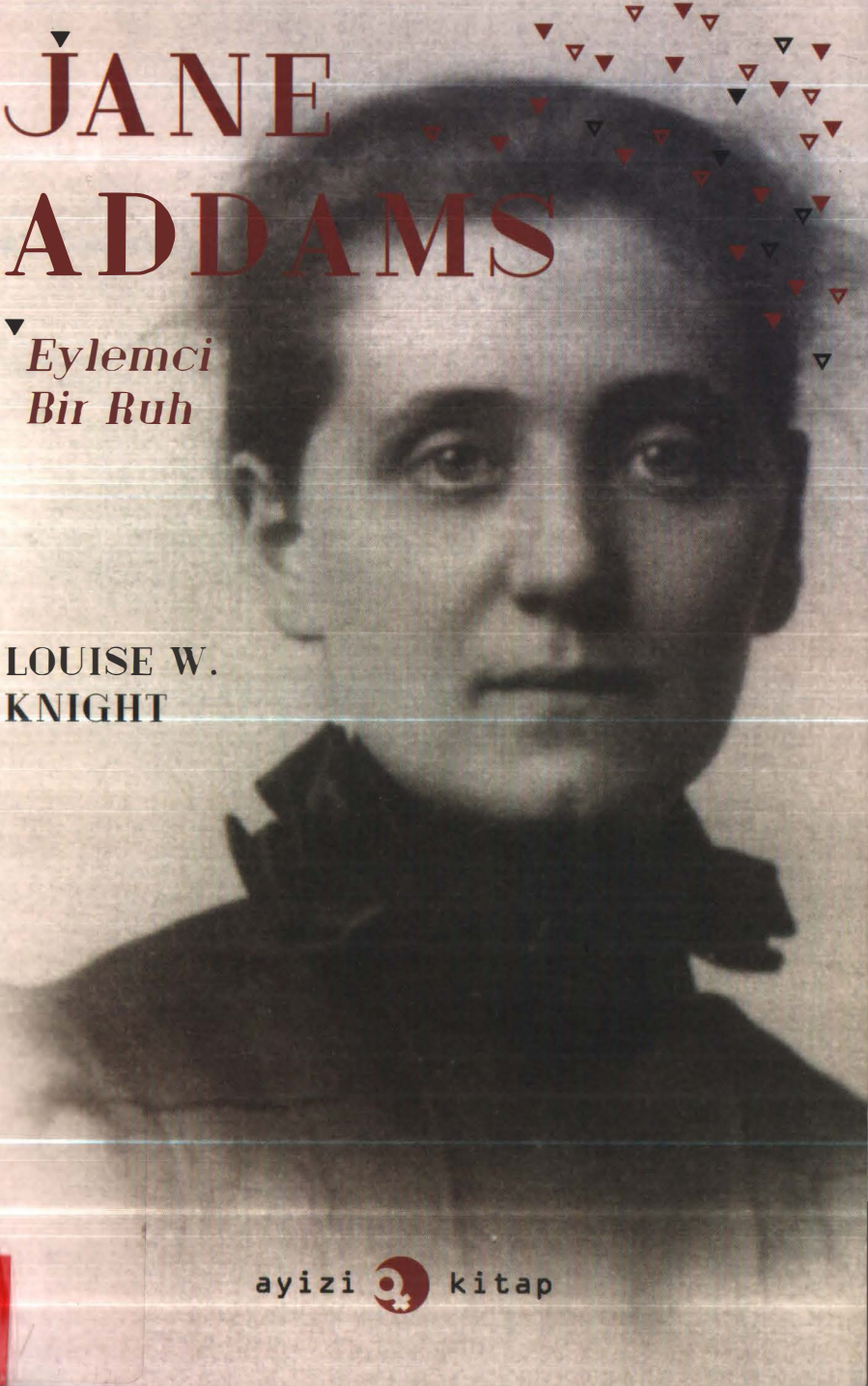
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

JANE ADDAMS

▼ *Eylemci
Bir Ruh*

LOUISE W.
KNIGHT

Louise W. Knight

JANE ADDAMS
Eylemci Bir Ruh

JANE ADDAMS

Eylemci Bir Ruh

Louise W. Knight

Louise (Lucy) W. Knight, tarihçi ve biyografi yazarıdır. İlk kitabı, yine Jane Addams üzerine, 2005 yılında yayınlanan *Citizen: Jane Addams and the Struggle for Democracy*'dir (Yurttaş: Jane Addams ve Demokrasi Mücadelesi). Knight, halen bir başka biyografi, Sarah ve Angelina Grimke kardeşlerin hayatı üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.

Ayizi Yayınları 30
Kadınlar, Hayatlar 5

JANE ADDAMS: EYLEMCİ BİR RUH

Louise W. Knight

1. Baskı, Kasım 2014, Ankara

ISBN: 978-605-65272-0-3

Sertifika No: 20762

Yayına Hazırlayanlar:
Özlem Cankurtaran Öntaş
Burcu Tunakan

Çevirenler:
Çağın Öngen, Eda Beydili, Başak Adıgüzel,
Özlem Cankurtaran Öntaş, Melike Tunç Tekindal,
Hale Meriç Karabekir, Çiğdem Ademhan

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni
Tennur Baş

Baskı ve Cilt:
Sena Ofset
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi
B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 90.212.613 03 21
Sertifika No: 12064

AYIZI YAYINLARI

A: Atatürk Bulvarı No: 223/12 06680 Kavaklıdere/Ankara Türkiye
T: +90.312.467 16 18 F: +90.312.467 16 19
W: www.ayizi.com.tr E: bilgi@ayizi.com.tr

JANE ADDAMS

Eylemci Bir Ruh

Louise W. Knight

ayizl
kitap

*Hayatı, bütün insanların ihtiyaçlarını karşılayacak
biçimde dönüştürmek için uzun bir mücadelenin başındayız;
bu mücadele, yasal ve kurumsal düzenlemeler gerektirecek...*

JANE ADDAMS, *Newer Ideals of Peace* (1907)

içindekiler

Yayıncının Sunuşu	9
Önsöz	11
1. HAYALPEREST	15
2. ÖZGÜRLÜK ARAYIŞÇISI	63
3. EYLEMCİ	105
4. POLİTİK ETİKÇİ	159
5. POLİTİKACI	215
6. MUHALİF	285
7. ELÇİ	341
Sonsöz	409
Teşekkür	411
Daha Fazla Okuma İçin	413

YAYINCININ SUNUŞU

Kadınlar Hayatlar Dizisi'nin çıkış noktası, kadınların başka kadınlardan güç ve ilham aldıkları fikri. Şu “kişisel gelişim” denilen şeye pek inanmıyoruz, gelişimin “kişisel” bir şey olduğuna da. Bize öyle geliyor ki, bu dünyada yalnız olmadığı fark etmek, bir kadının gelişmesi ve güçlenmesinin en önemli bileşenidir. Tanıdık ya da “tuhaf”, acı çeken, acılarla baş edebilen, korkularının üzerine gidebilen, arzularını ortaya koyabilen... kadınların varlıklarını bilmek, hikâyelerini dinlemek, güç ve ilham verir. Çünkü onların varlığı ile bizimki arasında bağlar vardır. Kız kardeşlik, bu bağın adıdır.

1934 yılında ölmüş bir Amerikalı kadının hikâyesini paylaşmayı neden istedik?

Jane Addams, kurucusu olduğu sosyal çalışma disiplini tarafından bile hak ettiğince bilinen biri değil. Kent sosyolojisi ve sosyal psikoloji başta olmak üzere pek çok sosyal bilim alanının kurucularının içinden yetiştiği Chicago Okulu'nun ilham kaynaklarından biri, barış hareketinin kurucularından, işçi hakları ve sendika mücadelesinin önemli bir savunucusu, siyasal etik üzerine dikkate değer fikirleri ve

alışmaları var. Sosyal devlet nosyonunun gelişiminde hem fikirleriyle hem de aktivizmiyle rol oynamış bir kadın. Yirminci yüzyıl başındaki feminist hareketin liderlerinden biri.

Bütün bunlar, onu nemsememiz için yeterli olurdu elbette. Ama bizim bu biyografiyi yayınlamak istememizin asıl nedeni, Addams'ın eylemci ruhu. Çünkü bütün niteliklerine özel anlamını veren şey, bu eylemcilik. Düz bir icraat fetişizminden değil, düşüncesini eylemle sınayan, ancak böyle ilerleyebilen birinden söz ediyoruz. Luise W. Knight sabırlı ve titiz bir çalışmayla bize hayalin eylemle, politikanın etikle ölçüldüğü bu heyecan verici yolculuğu anlatıyor.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Bölümü doktora öğrencilerinden bir grup genç kadın ve hocalarının birlikte Türkçeye çevirdikleri bu kitabı bizim kadar heyecanla, öğrenerek, ilham alarak okuyacağınızı umuyoruz...

Ö N S Ö Z

1933 yılının Temmuz ayında, Birleşik Devletler, Büyük Bun-
nalımın tam ortasıydı. Adolf Hitler, bir süre önce Al-
manya başbakanı olarak atanmış ve Avrupa'da savaş ihtimali
doğmuştu. Atlantığın her iki tarafında yaşayan insanlar, ya-
yılan milliyetçilikten, işsizlikten, açlıktan derin endişe du-
yuyor, içine düştükleri bu tehlikeli ve zor durumun nedenle-
rini merak ediyorlardı. Jane Addams, birkaç yıl önce Nobel
Barış ödülünü kazanmıştı; bu ödülü kazanan ilk Amerikalı
kadındı ve ikinci kadındı. Bu konulara değindiği ama bütün
bunların altında yattığını düşündüğü bir konuyu öne çıkar-
dığı bir konuşma yaptı- uydum akıllılık.

Yetmiş ikisindeki Addams, artık daha açık sözlü olmak is-
tiyordu. Dinleyicilerine, Chicago'daki uluslararası kadın
kongresine yüzlerce kadının katıldığını anlattı. İster gele-
neğe bağlılıktan ister radikal görünmekten korkmaktan ol-
sun, insanların eski fikirlere saplanıp kalması tehlikeliydi.
Şimdi ihtiyaç duyulan şey, hayatı olduğu gibi görmek ve
aynı zamanda yeni ihtimalleri tahayyül etmektir. Böylesi bir
“özgür ve coşkulu düşünüş, insan enerjisinin yeni kaynak-
larını serbest bırakacak ve arzularımızla imkânlar arasında

köprüler kurmamızı mümkün kılacak”tı.ⁱ Bu öneri ancak az rastlanır türden biri tarafından yapılabilirdi: Pragmatik vizyoner. Addams, dünya görüşünün bu iki yönünü tek bir mesajda birleştiriyordu: Umutlarınızı düşünürken bunların gerçekleşmesi için nelerin feda edilmesi gerektiği konusunda gerçekçi olursanız, ruhunuzu muhteşem sonuçlar elde edecek biçimde serbest bırakmış olursunuz.

Bu kitap Jane Addams’ın (1860-1935) bunu nasıl yaptığını anlatıyor; giderek daha bağımsız biçimde nasıl düşündüğünü, ruhunu nasıl özgür bıraktığını, ortak çalışmalarını nasıl yürüttüğünü ve inanılmaz şeyler başardığını. Addams, Chicago’da kurulan ülkenin ilk yerleşim evi (ve topluluk temelli, kâr amacı gütmeyen en eski kurumlardan biri) Hull House’un kurucularından biri ve zaman içinde, ulusal ve uluslararası düzeyde gününün en etkili yenilikçi liderlerinden biri oldu. Çocuk işçiliği ortadan kaldırmak için çalıştı, sendikaları ve işçi haklarını destekledi, ifade özgürlüğünü, yurttaş haklarını ve bütün kültürlerle eşit saygı gösterilmesini savundu, kadınların oy hakkı kazanması ve özgürleşmesi, insani potansiyellerini destekleyecek koşulların sağlanması için mücadele etti; bütün bunlarla bağlantılı olarak da barışın yayılması için uğraştı. *National Association for the Advancement of Colored People* (Siyahların* Gelişmesi

i Jane Addams, “The Philosophy of a New Day” (Temmuz 1933), Addams’ Essays and Speeches on Peace, der. Marilyn Gissher ve Judy Whipps (New York: Continuum International Publishing Group, 2005), 351-52. Orijinal ismi “Colored”, yani “Renkli”. Ama Türkçe’de “renkli” başka bir şeyi anlatıyor ve “siyah”, bir ırka ait tanımlama olmaktan çok, politik bir tanımlama olarak yerleşmiş durumda. Bu nedenle, “renkli” değil, “siyah” olarak kullanmayı tercih ettik. Yalnızca Afrika kökenli Amerikalıları değil, Asya ve Latin Amerika kökenli olanları da kapsayan bir tanımlama.

Ulusal Birliği) ve *American Civil Liberties Union*'ın (Amerikan Yurttaş Özgürlüğü Sendikası) yönetiminde yer aldı; William McKinley'den Franklin Delano Roosevelt'e kadar döneminin bütün başkanlarına danışmanlık yaptı, on kitap yazdı, yüzlerce konuşma yaptı ve günümüze kadar bu ülkenin yetiştirdiği en önemli kadınlardan biri oldu. O kadar ki, 1912'de, kadınların oy hakkının yasalaşmasından sekiz yıl önce, Addams'ın başkanlığa doğru gittiği söyleniyordu. Hayatının son devresinde, *Women's International League for Peace and Freedom* (Uluslararası Kadın Özgürlük ve Barış Birliği) kurucu başkanı olarak, dünya çapında barış ve kadın hakları savunucusu olarak tanındı ve 1931'de Nobel Barış Ödülüne layık görüldü.

Ama bir biyografi, ele aldığı kişinin başarılarından -ya da başarısızlıklarından- öte bir şey olmalıdır. Neleri öğrenip neleri öğrenmediğinin, hangi konularda ve ne zaman esnek davrandığının yahut buna zorlandığının, ne türden bir bilgelik kazandığının, ne türden olanları ve neden reddettiğinin bütünlüklü hikâyesidir. Biyografi, bir insanın ruhunun arayışdır. Hepimiz bu hikâyeleri dinlemek isteriz; acaba başkaları insan olmanın yüküyle ve mutluluğuyla nasıl başa çıkmıştır? Kimi zaman hikâyeleri bir sohbetin içinde buluruz, bazen filmlerde, televizyonda ya da radyoda; kimi zaman bir tiyatro oyununda, bir günlükte yahut kitaplarda. Biyografi yazarları bu hikâyeleri öğrenmek ve paylaşmak isterler. Ben de bu kitabı önce Jane Addams'ın hikâyesini öğrenmek, sonra da paylaşmak için yazdım.

1. Bölüm

HAYALPEREST

İki buçuk yaşındaki Jane kapının dışında duruyordu. Annesi içerideydi ama kimse Jane'i odaya almıyordu. Jane çaresizdi. Kapıyı yumrukladı. Annesinin "Bırakın gelsin, o daha bebek" diyen sesini duydu ve kapı açıldı.¹ Yatakta yatan annesine koştu. Annesinin sevecen sözlerini duydu ve annesinin nazik elleri Jane'i rahatlatmak üzere ona uzandı.

Annesi Sarah Weber Addams, önceki gece ciddi bir kaza geçirmişti. Hamileliğinin yedinci ayındaydı, soğuk bir Ocak gecesi komşusunun doğum yapmasına yardımcı olmak için dışarı çıkmış ve buzlu tepeyi çıkarken kayıp düşmüştü. Yine de komşusunun doğumuna yardımcı olmuş ve doğumdan hemen sonra iç kanama nedeniyle yere yığılmıştı. Ertesi gün erken doğum başlamış ve bebek ölü doğmuştu. Arkasından Sarah Weber bilincini kaybetmişti.

Sonraki iki gün boyunca, tüm aile Sarah'ın yatağının başında bekledi. Sarah'ın Jane dahil beş çocuğu oradaydı. Kocası John, kazanın yaşandığı gece şehir dışındaydı; Illinois Eyaleti senatörü olarak bir toplantıya gitmişti ama bir telgrafla durumdan haberdar edilmiş ve Cedarville'e dönmüştü. Şim-

Jane Addams'ın annesi, Sarah Weber Addams

di John Weber de orada, yatağın başında bekliyordu. Aile üyeleri bir yandan konuşup bir yandan sağa sola koştururken Jane kıpırdamadan duruyor ve gözlerini annesinin garip biçimdeki sessiz yüzünden ayırmıyordu. Tam o anda Sarah ani bir hareketle yatağında doğruldu, gözleri korku doluydu. İlk fark eden Jane oldu ve avazı çıktığı kadar bağırdı. Sonra Sarah yeniden sırt üstü yatağa düştü ve bilincini bir kez daha kaybetti. İlerleyen günlerde, kısa bir an için John'u tanıdı ve Efendimiz duasını okudu. Kazadan sonraki beşinci günde Sarah ölmüştü.

Sarah'ın ölümü aileyi perişan etti; bu ölüm, Cedarville şehrinde de büyük üzüntü yarattı. Sarah çok sevilen biriydi.

Özellikle aynı mahallede yaşayan Alman göçmeni aileler, Sarah'ın yüce gönüllü komşuluğunu özleyeceklerdi. Almanca çıkan yerel gazetede yayınlanan Sarah'ın ölüm ilanı ondan "bitmeyen özveriyle derdi olanlara yardım eden ..." şeklinde söz ediyor ve Sarah'ın "şefkate ihtiyaç duyulan her an orada olması"² vurgulanıyordu. (Hem Sarah hem de İngilizce soyadına karşın John, Alman kökenliydi.)

Sarah Addams'ın cenazesine çok sayıda kişi katıldı. Ancak Jane'in cenazede olmasına izin verilmedi. Belki de, Jane'in daha ilk başta hasta annesinin odasına girmesine izin verdikleri için pişmanlık duyuyorlardı. En başta hasta annesinin odasına girmesinin engellenmesi, tüm ailenin katıldığı yas tutma ritüellerine katılmasına izin verilmemesi ve yaşadığı acı kaybın üzerine konuşma isteğinin ailesi tarafından sürekli geri çevrilmesi, Jane'de derin izler bıraktı. Ömrünün geri kalanında Jane, hasta annesinin odasına girmek için çaresizce çırpınışını unutmadı. Yetmiş üç yaşındayken, yeğenine bu olayı anlattı. 1910 yılında, çocuklarının hayatın ölüm ve acı çekme gibi gerçeklerini görmelerine engel olan anne ve babalara öfkesini ifade etti. Anılarını yazdığı *Twenty Years at Hull House* (Hull House'da Yirmi Yıl) kitabında, "Belki de tam da şimdi, burada, çocuk ve gençleri ölüm ve kederden korumak için genellikle gösterdiğimiz çabaya karşı çıktığımı kayda geçirmeliyim... Gençler ailelerinin bu davranışına çoğunlukla içerliyorlar... sanki bu doğal insanî deneyimden dışlanıyorlarmış gibi kenara atıldıklarını ve küçümsediklerini hissediyorlar."³

En derin izi, annesinin kaybı bırakmıştı. Annesiz kalmış bir çocuğun kederiyle karşılaştırılabilecek bir keder var mıdır? Üstüne bir de korku eklenmişti. Birden bire, Sarah'ın yok-

luğuyla, dünya korkunç bir şekilde tehlikeli, görünmeyen güçlerle dolu gelmeye başlamıştı. En korkutucu olansa ölümün kendisiydi.

Daha pek çok ölüm sıradaydı. Jane altı yaşındayken, on altı yaşındaki ablası Martha uzaktaki bir yatılı okulda, tifodan öldü. Ailesi bu kez de Jane'i bu ölümden uzak tutmaya çalıştı. Babası ve kardeşleri cenazeye katılırken, Jane hizmetçi Polly ile birlikte evde bırakıldı. Ödü patlamış bir halde bu nöbeti ikinci katın merdivenlerinde yalnız başına tuttu; sırtını verdiği boş duvar onu "şekilsiz tehditlerden koruyor"du⁴. On altı yaşındayken, bu kez Jane'in kendisi ölümün yüzünü gördü. Annesinin yokluğunda onu büyüten Polly Pennsylvania'da öldüğünde, Jane de oradaydı ve yalnızdı. Jane daha sonra bu deneyimi "insafsız ve doğal güçlerin egemenliğindeki kocaman bir dünyada korumasız kalmıştım"⁵ diye hatırlayacaktı. O yirmisindeyken, babası öldü.

Bütün bunlardan sonra, ölüm ona musallat bir hayalet haline geldi. Bir sevdiğini daha kaybetme korkusunun ötesinde, Jane'i asıl korkutan, ölümün hayatı amaçsız bırakabilme gücüydü. Peki bir biyografi yazarı bunu fark ettiğinde, tüm bu ölümlerin "Jane Addams'ı olduğu kişiye dönüştürdüğü" sonucuna varabilir mi? Fazla basit bir fikir. Hayatının başında bunca kayıpla karşılaşan başkaları da vardır ama pek azı Jane Addams'ın yaptığını yapıp hayatını iyi amaçlara adanarak onun anlamını yeniden bulabilmiştir. Hayatımızı şekillendiren etmenler bundan çok daha karmaşıktır. Hayat şiir gibidir: Kısmen bilinçdışı duygulardan, kısmen de dikkatle verilmiş yargılardan esinlenir. Jane Addams'ınki seçimlerle olduğu kadar kaderle; yakalanan ve yaratılan fırsatlar kadar kaçınılmaz trajedilerin etkileriyle biçimlenmiş bir hayattı.

Korkunç kayıplarla başlamış olsa bile, daha o zaman yatak odasının kapısını şiddetle yumruklamasıyla kendini belli eden güçlü karakteriyle, Jane Addams hayatını biçimlendirmeyi başardı.

* * *

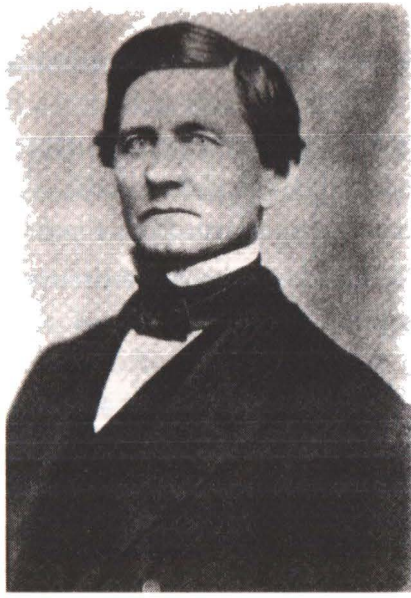
Sarah'ın ölümünden sonra Jane'in en büyük ablası Mary, kardeşlerine annelik yapma görevini üstlendi. Bu görev, on sekiz yaşına yaklaşan Mary için güçlkle taşıdığı ağır bir yükü. Jane dışında, on üç yaşındaki Martha, on bir yaşındaki John Weber ve on yaşındaki Alice vardı. (Sarah ve John'un, Sarah'nın ölümüne sebep olan bebekle birlikte dört çocuğu bebeklik döneminde ya da hemen sonra hayatlarını kaybetmişlerdi.) En çok yoksunluk çeken, henüz iki yaşındaki Jane'di ve Mary onu bağrına bastı. Jane annesinin yerini alan Mary'e karşı daima özel bir bağlılık duydu.

Yine de her çocuk gerçekte anne ve babasının kimler olduklarını bilir. Jane de çok geçmeden, babası John Huy Addams'a büyük bir düşkünlükle bağlanmıştı. Jane daha sonra bu düşkünlük halini köpeğin sahibine olan sadakatine⁶ benzeterek anımsayacaktı. John Huy Addams başarılı bir adamdı. Pennsylvania kökenliydi ve değirmenci olarak yetişmişti. O ve Sarah, 1844 yılında yeni evli olarak geldikleri Batı Illinois'un küçük bir şehri olan Cedarville'e yerleştiler. John'un han sahibi olan babasının verdiği sermaye ile küçük bir koy üzerinde bulunan bir un fabrikası ve bir kereste fabrikası ile 2 km²lik ağaçlık, otlak ve ekin arazisi içeren toprak satın aldılar. Zaman içinde John 4km²lik bir alanı diğer ticari işler (1864 yılında kurduğu banka, bir yün fabrikası, bir sigorta şirketi, çok sayıda demiryolu hissesi ve

ticari taşınmaz) için satın aldı. Addams'lar kasabının en zengin ailesi olmuşlardı. Kırsal bir alanda iş yapıyor olmasına karşın John'un serveti sanayiden geliyordu.

Jane'in büyüdüğü ev, babasının zamanının çoğunu geçirdiği un fabrikasının hemen yanı başındaydı. Babasına hayran olan Jane aynı babasıninki gibi düz bir başparmağa sahip olmak istiyordu. Düz başparmak, unun kıvamını baş ve işaret parmaklarıyla test eden değirmencilerin mesleklerinin göstergesiydi. Jane de, sıkılıp bırakıncaya kadar, küçük elinin iki parmağıyla gücü yettiğince unu bastırmaya ve başparmağını düzleştirmeye çalışırdı.

Kuşkusuz, Jane babasına büyük bir saygı ve hayranlık duyuyordu. Sonraları, şık giyimli ve mağrur babasının, kamburluğu yüzünden onu pazar okuluna bırakırken yanında yürümekten utanmasından ne kadar çok korktuğunu ifade edecekti (Jane tam anlamıyla kambur olmamakla birlikte, dört yaşındayken geçirdiği omurga tüberkülozunun neden olduğu hafif kamburundan utanıyordu). O da babası yerine amcasıyla yürüdü. Bir müddet sonra babası, Jane'in bu endişelerinden habersiz olarak, onu rahatlatacak bir şey yaptı: Yakınlarındaki büyükçe bir kent olan Freeport'un kaldırımında giderken uzun, siyah ipek şapkasını çıkartıp reverans yaparak, Jane'in kendisine eşlik etmesini istedi. Toplum içerisinde yaşanan bu olay Jane'i, babasının kendisinden utanç duymadığına ikna etti. Jane, anı kitabı *Twenty Years at Hull House*'da anlattığı bu hikâyelerde, bir yandan çocuksu benliğiyle alay ediyor, diğer yandan bir çocuğun ana babasına benzemek, onların saygısını kazanmak için duyduğu arzuyu çok güzel gösteriyordu.

Jane Addams'ın babası, John Huy Addams

Çocukken, anne ve babasının dünyayla ilişkilenme biçimini öğrenmeye can atıyordu. Biraz daha büyüdüğündeyse Jane, babasının siyasi kariyeri hakkında daha çok şey öğrenmek istedi. John Addams, Illinois Eyalet Senatosunda 1854-1870 yılları arasında senatörlük yapmış ve Jane dokuz yaşındayken emekli olmuştu. Çok meşgul olan babasını senatörlük yaptığı zamanlarla ilgili konuşmaya nadiren ikna edebiliyordu. Babasının siyasi hayatını öğrenebilmek için yanıp tutuşan Jane, onun politika yaptığı günlerden eski arkadaşları sohbet etmek için uğradıklarında, bu sohbetlere kulak kabartıyordu. Babasının çalışma masasının gizli bölmesinde bulunan ve geleceğin devlet başkanı Abraham Lincoln'ün John Addams'a kime oy vereceğini sorduğu mektubu göstermesi için başının etini yiyordu. Eyalet senatosu, Birleşik

Devletler senatosu için senatör seçecekti ve Lincoln adaydı. Acaba erkek olsaydı, babası Jane'in politikaya olan ilgisini teşvik eder miydi? Belki de. Her halükarda, babası teşvik etmese bile, kendisinin politikaya olan tutkusunun ve başarılarının babasınınkinden çok daha büyük olduğunun ortaya çıkacağını, Jane yazdığı anılarında dile getirecekti.

* * *

Jane, Evanjelik Hıristiyan bir ailede yetişmişti. Babası, her mezhebin kendi öğretisini kabul etme şartı⁷ getirmesi nedeniyle kentteki herhangi bir Protestan kiliseye resmi olarak katılmayı reddediyordu. Yine de aile, her pazar genellikle Presbiteryen kilisesine gidiyordu. Ancak, Jane'in dini eğitim alması için babası onu, kurulmasına yardım ettiği kentteki "cemaatin" (herhangi bir mezhebi olmayan) Pazar okuluna gönderiyordu.

Jane küçükken, hayalindeki Tanrı imgesi, Pazar okulunda okudukları bir şarkı kitabındaki "Tanrı'yı tahtında, tümü sarı bir bulanıklık içinde bulunan bir dizi aziz ve meleklerle çevrelenmiş bir biçimde gösteren korkunç bir resimden"⁸ geliyordu. Jane, Presbiteryen kilisesinin, ilahi takdir -Tanrı'nın, insanların hayatlarını nasıl yaşadığına bakmadan, kimin ölünce cennete gideceğini önceden karar vermesi- ile ilgili öğretisini anlamada güçlük çekiyordu. Bu görüş, Jane'e hiç mantıklı gelmiyordu. Çünkü babası ve Mary, iyi ya da kötü her davranışın ahlaki bir sonucu olduğunu öğretmişlerdi. İlahi takdiri açıklamasını istediğinde, babası bunun akılla kavranabilecek bir şey olmadığını ve bunu kafasına takmamasını söyledi. Jane'e söylediği en önemli şey ise, "anladığın bir şeyi asla anlıyormuş gibi yapma ve kendine karşı

daima dürüst ol” idi. Jane babasının bu sözlerini “değerli bir ders” olarak adlandıracaktı.⁹

Kentteki dini toplantılar Jane’i ikileme soktu. Bu toplantılarda, vaizler otoritelerinin verdiği saldırganlıkla, ilahi takdire inanmayanları ve ölmeden önce günahları yüzünden tövbe etmeyenleri cehennemde yanacaklarına dair uyarıyordu. Beş yaşındaki Jane, bu konuşmaları duyduğunda, komşularının başına gelebilecek bu acı sondan çok korktu. İncil’in bir yerinde onları bu sondan kurtarabilecek sihirli bir kelimenin var olduğunu düşündü ve yüksek sesle okuyarak bu sihirli kelimeyi bulmaya karar verdi. Fakat bu görev Jane’e çok ağır geldi, vazgeçmek zorunda kaldı. Ellili yaşlarında bu çocukça mücadelesini hatırladığında, insanları yalnızca ölümden sonra yaşayacakları acıdan değil, dünyanın gerçeklerinden korumak için de şiddetli bir arzu duyduğunu fark etti -günahkârlık verili bir şeydi; Yüce İsa’yı kurtarıcı olarak kabul ederek tövbe etmek, esastı.¹⁰ Jane de diğer kardeşleri gibi, bebekliğinde vaftiz edilmemişti. Çünkü anne ve babası, büyüyüp kendi dini inançları şekillendiğinde vaftiz olmasını bekliyorlardı. Bu beklenti Jane’in kafasında yer etti.

Jane, babasının inancını da gözlemliyordu. Babası bir mezhebe mensup değildi. Evanjelik olmasının yanı sıra perfeksiyonist bir Hıristiyandı. 1840’larda çabucak yayılan Evanjelik hareketin bu kanadında yer alanlar, bir insan kurtuluşu erip yeniden doğduğunda, yeni ruhunun tümüyle günahsız olduğuna ve tüm eylemlerinin başkalarının yararına ya da o günlerin daha popüler diliyle, hayrına olduğuna inanırlar. En basit şekliyle, bir perfeksiyonist Hıristiyan hata yapamaz. John’un kütüphanesinde bu inanışa sahip kişilerin pek çok kitabı bulunuyordu. Bu kitapların içinde Evanje-

list Perfeksiyonist Quaker ve Hicksite hareketinin kurucusu Elias Hicks'in günlüğü de vardı. John'un yakın arkadaşı ve bankasının yöneticisi olan Luther Guitheau, Batı New York Eyaleti'ndeki perfeksiyonist ütöpik Oneida Cemaati kurucusu John Noyes'in müridiydi.

Aynı şekilde, John Addams da ahlaki erdemleriyle bilinen biriydi. Bir arkadaşı John öldüğünde, onu "tüm ahlaki mevzularda doğru davranan ve doğru olana bütün kalbiyle bağlı bir kişi" olarak anacaktı. Jane de babasını "yanlışın ve yanlış eylemlerin tavizsiz düşmanı" olarak hatırlıyordu.¹¹ Çocukluğu ve gençliğinde Jane Addams, babasının sarsılmaz ahlaki duruşundan ve onun vurguladığı şekliyle "ruhsal doğruluktan" hem güç aldı hem de ona hayranlık duydu.¹² Jane bu aşırı ahlakçı tutumun doğru olduğunu öğrenerek yetişti. Bu tutumun kibirli, kör edici ve bencil yönlerinin olduğunu yıllar sonra fark edecekti.

John'un perfeksiyonizme olan ilgisi Quaker geçmişinden kaynaklanmış olabilir. Çoğu Quaker perfeksiyonist olmamakla birlikte, içlerinde Hicks ve John'un annesinin de bulunduğu bazı Quakerlar, perfeksiyonistti. John Addams, Pennsylvania'daki ailesine gönderdiği mektuplarında "thee" ve "thou"* zamirlerini kullanıyor, çocuklarına hitap ederken birinci ve ikinci şahıs zamirlerini kullanmaktan kaçınarak üçüncü şahıs zamirini tercih ediyordu. Jane Addams, babasının "Quaker eğilimleri" nedeniyle ön kapıyı kilitlemediğini belirtiyordu. Yine de, John pasifist sayılmazdı. İç Savaş'ta yerel askeri birliklerine kaynak sağlamıştı. Onun Quaker inancı, Jane'e

de öğrettiği şekliyle, “kendine karşı dürüst olmak”tı. Elias Hicks’in öğretilerinde bu, başkalarının düşüncesindense içindeki ışığa güvenmek olarak ifade ediliyordu.¹³ Kişisel ahlak hususunda, John bağımsız bir düşünürdü. Onun içindeki doğruyu dinlemeye olan kararlılık, kızına mirasıydı.

Küçük bir kentte büyüyen Jane için “dış dünya” büyüleyiciydi. Seyahatlerden dönenlerin anlattıkları ve politikayla ilgili hikâyelerden kulak misafiri olduğu şeyler ile ta New York Şehri’nden posta kutularına kadar gelen babasının gazetesi *New York Tribune*’de okudukları, dış dünyaya dair çeşitli ipuçları sunarak Jane’in ilgisini çekiyordu.

Babasını üzüntüye boğan Başkan Lincoln’ün suikaste kurban gitmesi ve Habsburg monarşisine son veren İtalyan lider Giuseppe Mazzini’nin ölmesi haberlerini babası ilk defa *Tribune*’de okumuştı. Jane, her iki trajik haberin de babasını ağlattığına şahit olmuştu. Babasının gözyaşları Jane’e, uzakta da olsa, babasının zor zamanlardan geçen ulusuna karşı derin bir bağlılık hissi duyduğunu gösterdi. Lincoln öldüğünde, Jane dört buçuk yaşındaydı. Babasının gözyaşlarını “evin kapısının hemen dışında başlayan korku dolu dünyaya girmek üzere vaftiz olmam” şeklinde aktaracaktı. Yedi yıl sonra Mazzini öldüğünde, Jane on bir yaşında, dediğim dedik bir çocuktı. Babasına, tanımadığı ve Amerikalı olmayan bir adam için neden ağladığını anlamadığını söyledi. Bu şovenistliği karşısında babasının nazik ama ders verici tutumu Jane’in gözünü açtı. Ona “farklı ulusa, dile, dine mensup, ancak aynı umutları ve arzuları hisseden iki kişi arasında gerçek bir bağın kurulabileceğini”¹⁴ gösterdi.

Kitapları seven çocuklar mı hayalperest olurlar? Yoksa hayalperest çocuklar mı kaçınılmaz biçimde kitapları severler? Hangisi diğerine sebep olursa olsun, kitaplar hayatı boyunca Jane'in tutkusu olmuştu. Öldüğü gün, başucunda okumakta olduğu bir yığın kitap bulunuyordu. Hayatı boyunca, kitaplar onun merakını, zihnini, hayal gücünü ve özellikle güzellik ve anlam bulmaya aç ruhunu besledi. Sıkıldığında, morali bozulduğunda veya hüznlendiğinde, kitaplarla zamanını geçirdi. Ama kitapların Jane'e en büyük katkısı, onu pek çok önemli adamın (ve birkaç da kadının) dünyasına girmesini sağlamak ve böylelikle, hayalinde bile-göremeyeceği biri olma yolunda yüreklendirmektir. Özellikle biraz daha büyüdüğünde okuduğu kitaplar, onun bir ömür boyu akıl hocası ve arkadaşı oldu.

Dört yüz nüfuslu Cedarville kentindeki ilk halk kütüphanesi, John Addams'ın kişisel koleksiyonuydu. Komşularının kullanımına açık bu kütüphanede tarih kitaplarının yanı sıra Hıristiyanlık'la ilgili kitaplar bulunuyordu. Çocukluğunu kitapsever bir evde geçirmek Jane için büyük bir nimetti. Babasını büyük bir hevesle taklit ettiği dönemde, her değirmenci gibi babasının da rutin kalkma saati olan sabah 4:00'te kalkıyordu. Tıpkı babasının değirmenci çıraklığı döneminde yaptığı gibi, kütüphanedeki kitapları kronolojik sırayla okumaya çalışıyordu.¹⁵ Ama aldığı sonuç, değirmencilerin başparmağına sahip olma girişimindekinden daha başarılı değildi.

Ancak, yine de çok kitap okudu. Babası, en sevdiği kahramanların biyografisini okuması için Jane'i motive etmek

istiyor, ona klasik dünyanın Romalı ve Yunan liderleri hakkındaki *Plutarch's Lives* adlı kitabı yahut Washington Irving'in *Life of George Washington*'unun beş cildini okuması için para veriyordu (her zaman bir kapitalist olan babası, paranın güdüleyici olduğuna inanıyordu). Jane daha sonra, Thomas Carlyle'nin *Heroes and Hero Worship* kitabını bir çırpıda okudu. Bu kitaplar ve daha birçoğu, okuyucuya durmaksızın on dokuzuncu yüzyıl Amerika'sı seküler kültürü üzerine kilit mesajlar vererek; kendine güvenme, cesaret ve ahlaki tutkunun işlenmesine olan acil ihtiyacı vurguluyordu. Bu mesajın, ruhun kefareti üzerindeki kişisel sorumluluğu içeren Evanjelik Hristiyanlık'ın güçlü etkisiyle birleşmesi sonucunda, bu yüzyılda ahlaki açıdan sağlam pek çok insanın ortaya çıkması şaşırtıcı değildir. Eylemlerinde etik olma arzusu bakımından Jane de, tıpkı babasına ve taşıdığı Hristiyanlık etiğindeki özveride bulunma sorumluluğu onu ölüme götüren annesine benziyordu.

Bu mesaj elbette herkes tarafından aynı biçimde alınmamıştı. Bu kişilere tipik bir örnek, John'un ikinci eşiydi. Pennsylvania'da yetişmiş olan Anna Hostetter, Batıya erkek kardeşlerinin yanına gelmişti. John'un ticari rakibi ve mütevazı bir değirmenci olan William Halderman'la evlenmiş ve çift daha sonra iki oğullarıyla birlikte Cedarville'in güneyindeki Freeport'a yerleşmişlerdi. Anna'nın ağırbaşlılığı ahlaki yönde değil ama kültürel açıdan kendini belli ediyordu. Her zaman güzel sanatlara ilgisi vardı ve müziği seviyordu (hem piyano hem de gitar çalabiliyordu); kurgu romanlar okuyor, büyük İngiliz şairlerine, en çok da on sekizinci yüzyıl İskoç ozanı Robert Burns'e tapıyordu. İnce zevkli ve görgülü bir kadın olan Anna, kocasının ölümünden sonra iki oğluyla birlikte yoksulluğa düşünce, büyük bir serveti olan John'u

parasal sorunlarını çözecek ve hep arzu ettiği yaşam tarzına sahip olmasını sağlayacak bir adam olarak görmüştü. Kendisi de küçük yaşta annesini kaybettiği için, annesiz kalan çocuklara, özellikle de Jane'e yakınlık duyuyordu. Anna, Jane'in Sarah ve Mary'den sonra üçüncü annesi olacak ve Jane'in hayatını değiştirecekti.

Anna ve yedi yaşındaki küçük oğlu George, Addams ailesinin konutuna yerleştiklerinde, Jane sekiz yaşındaydı. Jane, George'la arkadaşlığının yanı sıra, Anna'nın okumaya, sohbet etmeye, görgü kurallarına, güzel giysilere ve seyahat etmeye olan hevesi sayesinde yeni ilgi alanları edindi. Anna'nın abone olduğu *Atlantic Monthly*'de çıkan bir yazı dizisi, John Addams'ı ailesini alıp turistik gezilere gitme konusunda teşvik etti. John ve Anna'nın evlenmesinin hemen ardından, ailecek Madison ve Wisconsin'deki eyalet meclisi binalarını gezdiler; Jane hayatında ilk defa büyük, mimarî güzelliğe sahip bu mekânları gördüğünde soluğu kesildi. Jane on beş yaşına geldiğinde, Anna John'u hep birlikte doguya, Philadelphia'daki Yüzyılın Sergisi adındaki ilk ulusal fuara gitmek için ikna etti. Fuarda, telefon gibi birçok icadın yanı sıra, aralarında Alman eğitim sistemindeki adıyla anaokulu ve daha birçok sosyal reform konusu olabilecek en yeni fikirler sergileniyordu.

Ancak, Jane Anna'ya üvey annesi olarak alışmakta zorluk çekti. Mary'nin yumuşak tavırlarından sonra, Anna'nın sert disiplini karşısında isyan etti. Mary'nin bir arkadaşı ziyarete geldiğinde yaşananları görmüş ve daha sonra gördüklerini Jane'e yazdığı mektupta şu şekilde anlatmıştı: "Üvey annenin otoriter sözlerindense, Mary'nin sevgi dolu bakımı senin için daha kabul edilebilirdi." Jane ve Anna yaradılışları ba-

Jane Addams on iki yaşında

kımından birbirleriyle uyuşmuyorlardı. Bu durum yalnızca Jane'in Mary'nin nazik tavırlarına alışmasından değil, aynı zamanda daha sakin bir mizaca sahip olmasından da kaynaklanıyordu. Aileden biri, Jane ve Anna'yı karşılaştırarak Jane'i daha "ketum" ve "asla duygularıyla hareket etmeyen", "daha sessiz... ve daha insafli" olarak tarif etmişti. Anna duygusaldı ve aynı zamanda şiddetli bir öfkesi vardı. Jane'in kardeşi Alice daha sonra Anna'yı "duygusal patlamalarıyla" anımsayacaktı.¹⁶ Cedarville kentinde de Anna, -bir kasaba sakinin ifadesiyle- "çabuk öfkelenmesi" ile ün salmıştı. Aile içinde yazılmış bir mektup, Anna ve John arasında yaşanmış hiddetli bir tartışmayı gözler önüne seriyordu. Alice'in aşık olduğu Anna'nın büyük oğlu Harry ile evlenip evlenmemesi hususundaki bu tartışmada, John bu evliliğe Harry'nin ciddi alkol problemi nedeniyle karşı çıkıyordu.¹⁷

Jane ve Anna arasındaki gerilimin ipuçları, on dört yaşındaki Jane'in günlüğüne yazdığı kısa yazılarla günümüze kadar gelmişti. Örneğin Jane, Anna'nın, yaptığı turtaları beğenmesinden yakınıyordu (Anna, evde hizmetçiler olmasına ve kendisi yemek yapmamasına karşın Jane'in yemek yapmayı öğrenmesi için ısrar ediyordu). Bir sefer de Anna, evlenip komşu kasabaya yerleşen ablası Mary'e yapacağı ziyareti iptal etmesi için Jane'e baskı yapmıştı. Nedeni de hizmetçinin beklenmedik bir nedenle evde olmaması ve John'un kahvaltısını hazırlayacak birine ihtiyaç olmasıydı (Bir kez daha Anna yemek yapmamakta direniyordu). Bu olayların nasıl olduğunu, Jane onları günlüğünde detaylı tasvir etmediği için yalnızca hayal edebiliyoruz. Belki de Jane, Anna'nın onaylamadığı bir şeyler yapmıştı ve Anna buna kızmıştı. Sonra da, adil ve doğru olmaya büyük önem veren Jane'in belki de kendisi öfkelenerek üvey annesine sözle karşılık vermiş ve doğasında zaten fazlasıyla var olan aşırı ahlakçı tutumuyla da kendisini haklı görmüştü. Anna'nın daha çok sinirlenmesi, Jane'i daha çok kızdırmış, incitmiş ve hüsrana uğratmıştı. Büyüdükçe, bu amaçsız kavgalar Jane'in günlük yaşamının bir parçası haline gelmişti.

Jane'in yaşadığı düş kırıklığının derinliği, onun yetişkinlik dönemindeki fikirlerine bakılarak anlaşılabilir. Büyüdüğü zaman Jane'in tutkulu bir hoşnutsuzluk duyduğu -burada kullanmak ironik olmayacaksa, daha doğru bir ifadeyle "nefret ettiği" - şey, çatışmaydı. Öfke, çekişme ve karşıtlık; Jane'e göre her ne pahasına olursa olsun kaçınılması gereken şeylerdi. Bu konuda, Jane'in düşüncesi hem pragmatik - çünkü çatışmayla bir yere varmak mümkün değildi - hem de ahlakıydı. Çatışma, asla "haklı" bir gerekçeyle değil, tamamen kişisel nedenlerle; bazen kişi başkalarıyla zıtlaşmaktan

hoşlandığı, incindiği ya da hakarete uğradığı için ortaya çıkardı.¹⁸ Ancak konu yalnızca bir tarafın çatışmanın anlamsız ve değersiz olduğunu görmesi değildi. İkisi arasında yaşanan ve Anna'nın sürekli tekrarlanan hiddetinin neden olduğu husumet, Jane'e acı veriyordu. Jane, bu acıdan kaçınmak için elinden gelen ne varsa yapmaya çalışıyordu.

Anna'ya karşı duyduğu içten sevgiyi yitirmemek için Jane, sevgisini serinkanlı babasına yöneltiyordu. Babası, öfkesine yenik düşen bir adam değildi. Genç kız olan Alice, ev ziyareti bitip yatılı okula dönünceye kadar her gün kahvaltıya geç kalarak babasını sinirlendirdiğinde, babası Alice'in disiplinsiz davranışlarından duyduğu hoşnutsuzluğu, tatil sonunda okula gönderdiği mektupla dile getirmişti. Mektupta, Alice'in geç kalma alışkanlığı üzerine “canımı sıkırsa da, fazla bir şey söylemedim. Umarım, bu davranışını değiştirirsin” diyordu. Bu uyarıyı yapma gerekçesi ise oldukça makuldü: “Bir iş adamı olarak, geç kalmanın ne kadar sinir bozucu bir davranış olduğunu biliyorum ve bu asla üzerinde durmaya değmeyecek bir alışkanlık değil.” John, ağırbaşlı ve az konuşan biri olsa da, çocuklarının söyleyeceklerini dinlemeye de hazırdı. Daha sonra torunu kendisinden “düşüncelerinin içeriğinden hiç emin olamadım ama sevgisinden de hiç şüphe etmedim... Ona bir şey söylemeye cesaret ettiğim zamanlarda, gözlerine öyle bir bakış yerleşirdi ki, beni asla başından savmayacağını ve dinleyeceğini hissederdim” diyerek söz edecekti.¹⁹

Çağın gelenekleri uyarınca, oğlu olmayan John'ın kızlarından çeşitli beklentileri vardı. Kızlarından ev işlerinde beceriler kazanmalarının yanı sıra -özellikle önemli bir beceri olan ve Jane Addams'ın da anımsadığı şekliyle babası

için kusursuz ekmek somunu pişirebilmesi gibi- kendisini mutlu ve rahat ettirmenin yollarını düşünmelerini bekliyordu. Mary her gece ona terliklerini getiriyordu. Jane, ileriki yıllarda, kendi kuşağının kadınlarına “bebeklikten” itibaren nasıl “kendini hiç düşünmeyen” ve “fedakâr” olmalarının öğretildiğini ifade ediyordu. Öğretenlerden biri de Anna’nın *Atlantic Monthly* dergisiydi. Dergi 1878’deki okurlarına, “başkalarını memnun etmeyen kadının doğanın uyumlu düzeninde bir aksama” olduğunu hatırlatıyordu.²⁰ Memnun edilmesi gereken kişinin evin erkeği olduğunu söylemeye gerek yoktu elbette. Jane için çocukken, ablasını ziyaret etme şansını kaçırmaması gibi fedakârlıklar küçük şeylerdi. Ancak büyüdükçe, yapması beklenen fedakârlıklar da büyüdü. John Huy Addams, on dokuzuncu yüzyılın ataerkil aile yapısı içindeki tahakkümünü doğal karşılıyor ve en ufak suçluluk hissetmiyordu. Çoğu Amerikalı gibi, Büyük Britanya Kraliyeti Hükümeti’nin siyasi tahakkümü altında bulunmaktan nefret etse de, ailesindeki kadınlar üzerindeki (Anna söz konusu olduğunda ancak teşebbüs edebildiği) kendisine göre iyi niyetli despotluğunun ve bunun hiç de iyi şeyler getirmediğinin farkında değildi.

John Addams öncelikle bir işadımıydı ama aynı zamanda politikacılık kanında vardı. Ailesi yasama işlerine çok aşina olan Pennsylvania Whig’lerindendi. Büyükbabası eyalet meclisinde görevliydi, iki amcası da yine siyasetin içindeydiler. Biri Birleşik Devletler Kongresine seçilmek için başarısız bir girişimde bulunmuştu, diğeri de Eyalet Meclis üyeliği ve iki dönem de Temsilciler Meclisi Üyeliği yapmıştı. Jane Addams, aile öyküsünden hiç bahsetmezdi -muhtemelen bilmiyordu- ancak babasının siyasi hizmetlerde bulunması bir aile geleneğiydi.

Bunların ötesinde, iyi bir taraftardı. Göçmenlere yönelik olarak hoş görmeyen tutumu (Almanya'dan gelenler hariç, çünkü kendi ailesinin de büyük bir bölümü bu ülkeden gelmişti) tam da bunun göstergesiydi. 1840'lardaki Whig Partisi, iş adamlarının ve zenginlerin katıldığı ve Demokratik Parti'nin göçmenler dahil mülksüz erkeklere oy verme hakkı taleplerine karşı çıkıyordu. Demokrat Parti'nin girişimleri Illinois eyaletinde başarılı oldu. John Addams, Illinois Eyaleti'ne geldiğinde, en az altı ay Illinois Eyaleti'nde ikamet etmek koşuluyla her erkeğin oy kullanma hakkı olduğunu öğrendi. Seçim günü geldiğinde yalnızca dört aydır ikamet ettiği için 1844 yılındaki başkanlık seçimlerinde oy kullanamadı. Oy kullanma bürosunun çevresinde, kendisinden daha aşağı konumda gördüğü kişilerin oy kullanmalarını izledi. Bu durumdan tiksiniş biçimde, memleketindeki kayınbiraderine yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Cahil bir Norveçli, hiç bir şey hakkında bilgisi olmadan, altı ay bir gündür burada ikamet ettiğini söyleyerek oy kullanabilecek, ancak Pennsylvania Eyaleti'nden gelen ve orada vergisini ödeyen bir yurttaş, beş ay 29 gündür burada ikamet ettiği gerekçesiyle oy kullanamayacak. Utanç verici."²¹ Mektupta kendisinden değil, istenilen nitelikleri taşımadığı için oy kullanamayan farazî bir kişiden bahsediyordu.

Kabul etmediği siyasi bir uygulama da parlamenterlerin rüşvet almalarıydı. 1854 yılında eyalet senatörü seçildikten sonra, bizzat rüşvetle mücadele etti. Dikkat çekecek bir biçimde, on altı yıllık Illinois Eyaleti senatörlüğü görevinde rüşvet teklif edilmeyen tek kişi olabileceği düşünülüyordu. Kızı sonraki yıllarda babası John'un bir arkadaşının "kötü adamlar içgüdüsel olarak ondan korkarlardı" dediğini hatırlıyor. Rüşvete karşı olmasının nedeni yalnızca rüşvetin

ahlaka aykırı olmasıyla açıklanamazdı. Onun rüşvete karşı duruşu bundan daha derinlikliydi. Sıradan yurttaşların görüşlerinin etkisi altında kalmayı reddediyordu. Ona göre, bir insan iyi olacağını düşündüğü için değil, tüm insanların iyiliğine olacağı için oy kullanmalıydı. Torunu onun hakkında “John Addams, insanların ne istediğine çok önem vermezdi... O yalnızca kendi vicdanın sesini dinlerdi” diye yazacaktı²².

John Addams’ın Amerikan demokrasisi üzerine olan eylemleri onun dini, sınıfsal ve etnik kimliğiyle sınırlanmıştı. Üstünlük hissi öylesine derine işlemişti ki, kendi yurttaşlarını “yetersiz, cahil ve bilgisiz” olarak değerlendirmekte hiç tereddüt etmiyordu. Yine de, komşuları John’u, küçük kasaba politikacısına yakışır biçimde, zengin fakir ayırmadan herkesi aynı nezaketle karşılayan biri olarak görüyorlardı. Ancak, ekonomik olarak daha aşağıda yer alanlar, John’un kendisini onlarla eşit gördüğünü düşünmüyorlardı. Ona taktıkları lakap, bu durumu harika bir biçimde özetliyordu; “bölgenin derebeyi”.²³

* * *

John Addams pek çok açıdan reformcuydu. Illinois eyaletine taşınan bir Whig olarak 1854 yılında, eyalette henüz örgütlenmeye başlayan yeni kurulmuş Cumhuriyetçi Parti’ye katıldı ve katılır katılmaz Cumhuriyetçi Parti’den eyalet senatörü seçildi. Pek çok Whig ve Cumhuriyetçi gibi, o da hükümetin iyi amaçlar için var olması gerektiğini düşünüyordu. Bu amaçlardan birkaçı, toplumdaki zayıf bireyleri korumak ve ekonomik alt yapıyı güçlendirmektir. Kongrede köleliğin yayılmasını önleme taraftarı olarak çalıştı. Belki de

en cesur hareketi, İç Savaş sırasında *Underground Railroad** hareketinde, para ve hapis cezasını göze alarak rehber olarak yer almasıydı. Jane evde babasını kölelikten kurtulup kuzeye kaçmaya çalışan bir Afro-Amerikalı ile konuşurken bulunduğu anda dört yaşında bile değildi.²⁴ Babası Jane'e gördüklerini bir sır olarak saklaması gerektiğini söyledi. Ancak, kayıtlarda John'un siyaseten tartışmalı ya da kamuoyunda öfkeye sebebiyet verecek herhangi bir davranışta bulunduğuna ilişkin bir şeye rastlanmamıştır. Köleliğe karşı duruşu dışında, hiç bir zaman tehlikeli sulara girmede.

Jane ise kendi adına, hayatının daha başındayken, dünyayı düzeltme arzusu içindeydi. Anna, Jane'in daha lisedeyken "kariyer" sahibi olmak istediğini belirtiyordu.²⁵ Seçtiği kariyer, toplumsal reformdu. Ralph Waldo Emerson'ın en sevdiği yazar olduğu dönemde, onun yazdığı "*Man the Reformer*" (Reformcu Adam) adlı denemesinin, bu arzuyu uyandırmada etkisi olduğu kuşku götürmez. Emerson reformcuyu, "cesur ve dimdik duran", "doğruluğun teminatı" ve insanlığın gelişebilmesi için bütün "engelleri" kaldıran biri olarak tarif ediyordu.²⁶ Bu Jane'e olmaya değer bir kişi türü olarak görünmüş olmalı.

Jane dergilerde reformcularla ilgili yayınlanan hikâyelerden de ilham alıyordu. *Athlantic Monthly* dergisinde üç bölüm halinde yayınlanan, ütopyacı Robert Owen'ın 1830'ların Indiana'daki New Harmony topluluğunda sürdürdüğü kısa yaşam öyküsünü okuduğunda, on iki yaşındaydı. Owen'ın bir insanın kişiliğinin çevresinin etkisi altında biçimlendiği

Kölelerin özgür olabilecekleri topraklara kaçabilmelerini sağlayan hareket ç.n.

15 yaşındaki Jane Addams, sağda; üvey annesi Anna Haldeman Addams ortada; üvey kardeşi George Haldeman solda, 1876.

düşüncesi ile sınıfsız ve işbirliğine dayalı toplum öngörüsü Jane'i "heyecan içinde" bıraktı. Kölelik karşıtı, radikal John Brown'ı anlatan uzun bir yazı dizisi yayınlandığında, Jane on beş yaşındaydı. Onlarca yıl sonra bir arkadaşına "Brown'ın bir şeylerin gerçekleşmesine dair sabırsızlığına ve kararlılığına her zaman gizli bir sempati" duyduğunu anlatacaktı. Sonraki yıllarda ise, 1870'lerde başardıklarıyla *New York Tribune* gazetesinde haberleri yapılan köle karşıtı, kadın hakları savunucusu ve kadınların seçim hakları savaşçısı Lucy Stone'u en çok hayranlık duyduğu kadın olarak gördüğünü belirtecekti.²⁷

Jane'in politikaya olan ilgisi hep devam etti. Büyüdükçe başkanlık seçimleri de ilgisini çekmeye başladı. 1876 seçimle-

rinde oyların birbirine çok yakın olması nedeniyle durumu çözümlmek Birleşmiş Devletler Temsilciler Meclisi'ne düştüğünde, Jane gelişmeleri büyük merak içinde takip etmişti. Seçim sonuçlandığında kuzenine yazdığı mektupta, "Politika çok hoşuma gidiyor. Geçtiğimiz sonbahar ve kış aylarında yaşananlar özellikle ilgimi çekti. Şimdi heyecan biraz durulunca, bu ilgim de tavsadı"²⁸ diyordu.

Ergenlik yıllarında bir noktada, yoksulların içinde bir sağlıkçı olarak reformlara katkıda bulunabileceğini düşündü. Bu fikir yavaşça gelişmişti. Altı yaşındayken, babasına yoksul ailelerin yanı başında yaşamak istediğini söylemişti. Bu isteğini yerine getirebilmenin bir adımı olabileceğini düşünerek doktor olmaya karar verdi. Daha önce, doktorların yer aldığı popüler kurgu romanları -şimdilerde unutulup gitmiş bir roman olan *Jericho Road* ile Charles Dickens'ın *Bleak House* romanlarını- okumuştı. Diğer bir esin kaynağı ise, zenginler kadar yoksulları da tedavi eden, aynı zamanda ailenin de yakın dostu olan kasabanın doktoruydu. Ayrıca Anna'nın büyük oğlu, Jane'in hem üvey ağabeyi hem de eniştesi Harry Haldeman da -John Addams karısı Anna'yla yaptığı kavgayı kaybetmişti ve Harry ile Alice evlenmişlerdi- doktordu. Kadınların da doktor olabileceği fikri 1870'lerin ortasında ortaya atılmıştı ve bu yeni fikir de Jane'in doktor olma arzusunu uyandırmış olabilir pek tabii. Kadınların doktor olması üzerine toplumdaki genel görüş (daha sonraları değişecek olmakla birlikte) kadınların bin yıldır hemşirelik yaptıkları düşünülüğünde, doktorluğa soyunmalarının çok da cüretkâr sayılmayacağı yolundaydı.

Asıl cüretkâr fikir, Jane'in üniversitede sanat okuma kararlılığıydı. 1870'lerin ortasında neredeyse hiçbir kadın

-kadınların üç yüzde birinden bile daha azı- lise eğitimin-den daha yüksek bir eğitim almıyordu²⁹. Neredeyse bütün üniversiteler sadece erkeklere eğitim veriyordu; karma eğitim veren üniversiteler yeni yeni ortaya çıkıyordu. Liseden sonra eğitime devam etmek isteyen kadınlar, kadın ilahiyat okuluna (lise eğitiminden sonra üniversite yerine kadınların devam ettikleri ileri düzey eğitim kurumları) ve “kolejlere” (bu adlandırma o dönemde kötüye kullanılıyordu) yöneliyorlardı. Üniversitelerin, edebiyat diploması veren programlarındansa, özellikle eski diller ve matematik bölümlerindeki gibi daha esnek koşullara sahip sertifika programlarına yöneliyorlardı. Jane’in ablalarının hepsi, Mary, Martha ve Alice, Illinois’daki Rockford İlahiyat Okulu’na her gün at arabasıyla gider gelirlerdi. John da kısa bir süre, burada yönetim kurulunda görev yapmıştı. Ancak Jane’in genç kızlık günlerinde, *Athlantic Monthly*’de ve başka yerlerde çıkan haberlerde, Massachusetts’de Smith College adlı kadınlara yönelik bir üniversitenin açıldığı, gerçek ve erkekler için olan eğitimle aynı zorluk derecesinde bir “edebiyat lisansı” eğitimi verildiği belirtiliyordu. Smith College eğitimine 1877’nin güz döneminde, tam da Jane’in kayıt olmak için hazır olacağı bir tarihte başlamayı planlıyordu. Üniversitenin fen bilimlerinde nitelikli bir eğitim vereceği biliniyordu, Jane de tıp alanında eğitim alacağı için hazırlık olarak bu eğitime ihtiyacı olduğunu biliyordu. Dahası, hırslı bir genç kız için, göz alıcı Smith Üniversitesi’nde eğitim almak çok büyük önem taşıyordu. Jane bu eğitimi almayı her şeyden çok istiyordu.

John Addams, Jane’in Smith College’a kayıt olmasına izin vermedi. Jane babasının izin vermeme gerekçelerini *Twenty Years at Hull House*’da şu şekilde açıklıyordu. “Babam, kız-

larının eğitimi söz konusu olduğunda, mümkün olduğunca eve yakın bir okul olmasını istiyordu.” Sonrasındaysa, kızlarının doğuda bir üniversiteye gitmelerindense, “daha geniş avantajlar” sunan Avrupa’ya yolculuk etmelerini (Alice’in 1875’te yaptığı gibi) istiyordu. Babasının Jane’in Smith College’a gitme isteğini reddetmesi, Jane anılarında pek yansıtmasa da onu üzdü. Yine de orada seçtiği cümle “Fazlasıyla hayal kırıklığına uğramıştım” tüm kitap boyunca Jane’in kişisel duygularını en çok yansıttığı cümleydi.³⁰ Yine de, kızgınlıktan deliye mi döndü -ki pek olası değil- yoksa depresyon içinde asık suratlı bir halde çöküp kaldı mı, söylemek zor. Ama sevgili babasının isteğini geri çevirışı, “hayata dair” daha büyük hayallerin peşinde koşmasına yol açan, şimdilik kabullenmesi gereken bir acıydı.

* * *

Jane üzerine düşeni yaptı -elbette ki, kendine ait bir maddi gücü olmadığı için seçeneği de yoktu- 1877’nin güz döneminde Rockford Kadın İlahiyat Okulu’na gitti. Planı, okulda akademik anlamda üstün bir başarı sergilemek ve bu okulun çok kolay olduğunu göstermekti. Böylece babasının bir sonraki yıl Smith College’a gitmesine izin vereceğini düşünüyordu. *Hull House’da Yirmi Yıl*’da ne kadar kızgın olduğuna ilişkin hiçbir ipucu vermiyordu ama yetmişli yaşlarını sürerken yeğenine “içerlemiş” olduğunu söylemişti.³¹

Okul evanjelik tutumu benimsiyordu. Heyecanlı kurucusu Anna Sill, buradaki kadın öğrencileri denizaşırı ülkelerde misyonerlik yapmaları için yetiştirmek istiyordu. Okul, Rockford’un önde gelen vatandaşlarının kızlarını evlendirmeden önce kültür edinmeleri için yolladıkları bir yerdi ve

retoriğini bu gereksinimi hesaba katarak düzenlemiş olsa da, hep yoğun bir dini propaganda yapan kurum olarak kaldı. Sill, hafta içi her sabah öğrencilere İncil'den vaazlar veriyor ve ezberlemelerini istiyordu (bu bir sonraki gün öğretmenleri sorduğunda ezberden söyleyebilmeleri içindi). Ayrıca her akşam dua etmeleri, her Pazar kasaba içinde kendi seçtikleri bir kiliseye gitmeleri ve yine her Pazar akşamı dua meclisine katılmaları bekleniyordu. Henüz “Hz. İsa'nın yolunu kabul etmemiş kızların” inançlarının gereğini yapmaları ve vaftiz olmaları bekleniyordu. Öğretmenler ve diğer öğrenciler, “henüz kurtarılmamış” birkaç kızın üzerinde büyük baskı kuruyorlardı. Hatta sabah şapelde, onların isimlerini alenen zikrediyorlardı.³²

Henüz dinen kabul olmamış ve olmamaya da kararlı olan Jane okulun baş belası grubunda yer alıyordu, özellikle de Sill için. O yıllarda, Jane, en sevdiği yazar Emerson gibi deistti. Tanrının her yerde olabileceğini düşünüyordu. Tanrı'nın Hz. İsa olarak dünyaya geldiği, günahları yüzünden öldüğü ve dirileceğine inanmıyordu. Babasının inanmadıklarını inanıyormuş gibi söylememesi öğüdüne uymakta kararlı olarak Hristiyanlığa teslim olma teşviklerine cesurca direniyordu. Bu yeni toplulukta karşıt grupta kalmak acı verse de bunu yapıyordu. Jane, öğretmeni kendisini Hristiyanlığa teslim olmaya ikna etmek üzere onu odasına her çağırışında “tarif edilmez bir utanç” içinde olduğunu anımsıyordu. Ancak, sonrasında bu deneyimin yararlı olduğunu belirtecekti. *Hull House'da Yirmi Yıl'da* “bu yapışkan ısrar” karşısında öğrendiği yarım ağızla cevap vermenin Rockford'da aldığı “en iyi “ders” olduğunu dile getirmişti.³³ On yedisinde bu kadar yoğun bir baskıya karşı direnebilmesi, kendi vicdanına sadık kalabilmedeki karar-

lılığının ve güçlülüğünün yanı sıra içindeki çelik kadar sert ahlaki duruşunun ilk işaretleriydi.

Rockford, Jane'e başlangıçta kendisinin farkında olmadığı pek çok şey kazandırdı. Bir tanesi, okulun öğretim programının ana direği, ilham kaynağı Caroline Potter'dı. Bir öğrenci, ister fen, ister Klasik Dönem ister edebiyat branşı seçsin, Potter'ın edebiyat veya tarih derslerini almak zorundaydı. Bu da dört yıl boyunca her öğrencinin en az bir ve çoğunlukla da iki dönem Potter'dan ders alması anlamına geliyordu.

Bugün, tarih ve edebiyat dersleri eleştirel biçimde yani her öğrencinin kendisinin ve diğer öğrencilerin yorumlamalarını değerlendirme becerilerinin geliştirebilmelerini sağlayacak şekilde verilmektedir. On dokuzuncu yüzyıldaysa, bu dersler insan bilgeliğinin bir kaynağı ya da bazen budalalığı olarak öğretilmekteydi. Öğrenciler yalnızca tarihi metinleri değil Napoleon ve Musa gibi kişiler hakkındaki onların karakterlerini öğreten denemeleri, biyografileri, romanları, piyesleri ve şiirleri de okuyorlardı. Bu kişilerin tarihi şekillendirmedeki rolleri de öğretilmiş oluyordu. Karakterler geniş bir çerçevede ele alınıyordu. Bu kişiler kararlı, cesur, yaratıcı, zamanının insanı, kişiliğinden ödün vermeyen ve azimli kişilerdi. Jane'in genç kızlık çağında okuduğu, Caryle'ın *Heroes and Hero Worship* tam da bu tür insanlar hakkındaydı. Potter'ın tüm ders programı destanlar üzerine yoğun ve uzunca bir anlatım içeriyordu ve bu Jane'i mest ediyordu.

Potter derslerinde yalnızca büyük ve önemli adamları öğretmiyordu. Büyük ve önemli kadınları da öğretiyordu. Jane'in de, kendi kuşağından pek çok kız gibi, Carlyle'ın

kahraman tanımına uyarsa tabii, yaşıyan ölmüş ya da hayali kahramanları vardı. Lisedeyken, *Küçük Kadınlar*'ı hayranlık içinde okumuştı. Romandaki kitapları, yazmayı seven ve “kahramanca şeyler yapmak” isteyen Jo karakterini büyüleyici bulmuştu. Charles Dickens'ın *Antikacı Dükkanı*'ndaki Küçük Nell'in yaşlı babasına olan bağlılığı ve onun iyiliği için kendisini feda etmesi “tek kelimeyle mükemmel” gelmişti.³⁴ Gerçekten yaşamış bir aktivist olan Lucy Stone ise çok ilgisini çekmişti. Ancak, Stone hakkında bir kaç gazete haberi dışında pek bir bilgi edinememişti. Önemli bir kadın olma arzusunda olan biri için bu okumalar onu besleyen ufak atıştırmalardı. Şimdi Caroline Potter ise önüne adeta bir ziyafet sunuyordu.

Potter'ın ödev olarak verdiği Margaret Fuller'ın 1845'te yayınlanan *On Dokuzuncu Yüzyıl'da Kadın* adlı kitabı Potter'ın kuşağındaki pek çok kadını etkilemişti. Yakın zamanda yayınlanan bir Fuller biyografisinde, onun kadınların doğası ve statüsü, ideal kadınlık ve erkeklik hakkındaki felsefi görüşleri, bu ideallerin mevcut gerçeklikle çatışması ve sosyal reform savunuculuğu polemikleri hakkındaki geniş bir tartışmaya yer verilmiştir.³⁵ İncil'den de, Yunan, Roma ve İskandinav mitolojisinden de, klasik Yunan ve Shakespeare oyunlarından ve Johann von Goethe ve Charles Fourier gibi Avrupalı yazarların eserlerinden de yararlanan Fuller, mevcut toplumun cinsiyet temelinde kesin çizgilerle ayrışmasının erkeğe de, ama en çok kadına zarar verdiğini ortaya koyuyordu. “Kadının ihtiyacı olan şey, ortak evimizden çıktığında (cennet) içinde büyüyebileceği bir doğa, bileyebileceği bir akıl ve özgürce, engellenmeden ortaya koyabileceği bir ruhtur” diyordu ve şöyle devam ediyordu “İnsanlar gelişmeden yaşamlarını sürdüremezler. Eğer bir alanda

gelişemiyorlarsa ya başka bir alanda gelişecekler ya da yok olup gideceklerdir.” Böyle bir gelişim için kadın, hem eril (enerjisini, gücünü ve zekasını) hem de dişil (uyum, güzellik ve sevgi yaratma) yanlarını keşfetmelidir.³⁶

Caroline Potter, Fuller’ın öğrencisiydi. Yaşadığı süre zarfında kadınların yaşadığı değişimlerden ve kadın hakları hareketleriyle geleceğe dair umutların yeşermesinden etkilenmişti. Potter arkadaşına yazdığı mektupta, kızları “siyasi güce kavuşmaya doğrudan hazırlama” amacıyla olduğunu belirtiyordu. Bu amaç doğrultusunda çabalamaya hazır kızları aradığını, onlara uygun dersler hazırladığını ve bu yolda onların “gücünü arttırmayı hedeflediğini dile getiriyordu.” Aynı zamanda bu amaca ulaşmada “eyleme geçmenin gerektirdiği” özgünlüğü ve gönüllülüğü de arıyordu³⁷. Onun aradığı yalnızca öğrenmek için öğrenme hevesi değildi. Aradığı, yaratıcı düşünceyi de içeren eylemlerdi. 1883 yılı mezunlarına şöyle diyordu: “Eğer bir kadın öğrendiklerini yalnızca biriktiriyorsa, hayati gücünü yitiriyor demektir.”³⁸

Jane, Fuller’ın yazdığı her şeyi ilgiyle ve heyecanla okuyordu. Tüm sayfalar, Jane’in tanımadığı kahraman kadınlara ilişkin referanslarla doluydu. Bu kadınlardan bir kısmı ilahi bilgelik sahibi Mısır-Yunan Tanrıçası Isis, Shakespeare’in iddialı kadını Portia, keskin zekalı Fransız yazar George Sand’ın doğrucu kadın karakteri rahibe Cassandra’ydı. Bu kahramanlar, Fuller’ın ödev olarak verilen denemelerinde ve diğer yazılarında yer alıyorlardı. Potter’ın sınıfında okuduğu Fuller’ın ve diğer yazarların kitapları, Jane’in içinde bir yerlere dokunuyordu. Babasının okumasını istediği ve erkek kahramanları anlatan kitapların dokunamadığı bir yere. Kadınların da büyük şeyler başarabildiğini keşfedi-

yordu. Kendisini de bu güçlü kadınlar gibi hayal ettiğinde, kendisini doğuran yavaş, acılı ve korkutucu bir süreç de başlamış oldu.

Rockford'daki ilk yılını 10 üzerinden 9.3'lük başarılı bir ortalamayla bitirdi. Yazdığı -ve ne yazık ki günümüze ulaşamayan- mektubunda ailesine haberi verdi. Anna, Jane'in başarısına sevinç içerisinde ve onu cesaretlendirerek cevap veriyor, "okulunda başarılı olmasına" sevindiğini dile getiriyordu. Ayrıca, gelecek sene Rockford'a dönmeyecekse, yatak takımının eve gönderilmesi için orada bırakabileceğini de ekliyordu. Kendisi de göz kamaştırıcı şeylere ilgisi olan Anna, Jane'in Smith College'a gitme arzusuna sıcak bakıyordu. Az konuşan ve yoğun bir işadamı olan John ise kızına hiçbir şekilde cesaret vermiyordu. Hatta yazdığı mektupta Jane'in üstün notlarından bahsetmiyor yalnızca sağlığının yerinde olmasından dolayı mutlu olduğunu ifade ediyordu. Bazı yerel haberler verdikten sonra "daha çok yazacak zamanım yok" diye mektubunu sonlandırıyor.³⁹ O yaz, bir kez daha Jane'in Smith College'a gitme isteğini reddetti.

* * *

Jane ikinci sınıfa geçtiğinde, Potter'ın büyüüne iyice kapılmıştı. Öğrencilerin çıkardığı ve Potter'ın hem kurucusu hem de okul danışmanı olduğu *Rockford Seminary Magazine*'e kısa haberler yazıyordu. Dergiyi Rockford'ın edebiyat topluluğundan iki öğrenci çıkarıyordu. Okuldaki her öğrencinin bir topluluğa katılması isteniyordu ve Jane de Castalian Topluluğu'na girmişti. İkinci yılında, kadınların kahramanlık potansiyelleri üzerine bir münazaraya katılma şansı doğdu. Potter münazaracılardan Fransız kadınlarının (George

Sand ve Madame de Stael'i karşılaştırarak) "siyasetten çok edebiyatta etkili oldukları" önermesini tartışmalarını istedi.

Jane bu önermenin lehinde büyük bir şevkle tartışmaya katıldı. Önce önermenin ardındaki varsayımları -ki kuşkusuz Potter'ın sınıfında bu varsayımlara geniş bir biçimde değinilmişti- özetleyerek başladı. Varsayımı, kahraman olmak isteyen kadınların hem iyi yazmaları hem de siyasete katılmaları gerektiği idi. Okuduğu Viktoryan stilindeki tumturaklı cümlelerle "Eğer kişi bedeni toprağa döndüğü anda isminin unutulmamasını ve hatırlanmaya değer olmayı istiyorsa ya edebiyata ya da siyasete girmelidir"⁴⁰ diye yazıyor ve aynı şeyin kadınlar için de geçerli olduğunu ekliyordu.

Jane, Stael'in siyasi çevreleri toplayarak anayasal bir monarşi geliştirmedeki başarısızlığına değil, George Sand'a ve edebiyatın gücünün dünyayı değiştirebileceğinin kanıtlarına odaklandı. Özgün ve coşkun bir yazar olan Sand'ın hayat öyküsüne, 18 yaşındayken yaptığı evliliğe de değindi. Sand'a göre bu evlilik, "bir dâhinin titreyen ruhunun şanki dünyada kalan son varlıkmişçesine sıradan ve despot bir baronla evlenmesi gerektiği için" gerçekleştirdi. Alışılmışın dışında ve cesur bir kadın olan Sand, hatasını anladığında, Fransız yasaları müsaade etmediği için kocasını boşayamamıştı, ancak evliliğini boşlamayı tercih etmişti. Jane, Sand'ın bu eylemini "kendi kalbi ve beyninden geçenlerle kendi hayatının yasalarını ortaya koymak" olarak açıklıyordu. Sand romanlarında, Fransız evlilik sistemine saldırıyor "kadının erkeklerle, toplumla ve kaderle olan ilişkisinde, sosyal bağımsızlık ve eşitliğin" olması gerektiğini bildiriyordu. 1848'deki Devrim olduğunda, "coşkulu kadınların dünyanın barış elçileri ve insanlık sözcüleri olmaları müthiş" diyerek kutlamıştı. Jane,

buradan hareketle Sand'ın hayatıyla kendi kuşağı arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarıyordu. Bugünün kadınları “erkek olmak ya da erkek gibi olmak istemiyorlar,” ama Sand gibi, “düşüncede ve eylemde onlar kadar bağımsız olmak istiyorlar” diyordu.⁴¹

Jane'in savları, elbette önermenin lehine tarafta olmasıyla çerçevelenmişti. Ancak bu, onun gönlünden gelerek tartışmadığı anlamına gelmiyordu. Tutkulu Sand'ın görüşleri -ve belki de münazaracının rolündeki tek tarafılık- nedeniyle, bu münazara sakin ve durgun yapıdaki Jane'deki tutukluğu alıverdi. Şurası açık ki, Sand'ın gözüpekliği, parlak zekasına güvenişi, kararlı bireyciliği ve kadınlara ilişkin feminist görüşü Jane'i çok etkilemişti. Jane, Sand gibi olma arzusunu kabul ediyor görünmemekle birlikte tüm kalbiyle hayran olabileceği bir kahraman keşfetmişti.

Ama bu hava çok uzun sürmedi. Jane kalbinden gelen tutkular yerine aklından geçenleri uygulamaya eğilimliydi. Hâlâ tıpta kariyer yapmayı planlıyordu ve Rockford'daki sınırlı imkânlarla rağmen burada fen alanında çalışmalarını sürdürüyordu. İmkânlarının sınırlı olması nedeniyle, kendi imkânlarını yaratmaya çalışıyordu. Okulun ilk yılında, bir arkadaşıyla bilim kulübü kurmuşlardı ve ilkel bir laboratuvarla okulda yapamadıkları şeyleri yapmaya çalışıyorlardı. Yazları Jane ve bilim insanı olmak isteyen üvey kardeşi George, kuşları yakalayıp öldürdükten sonra içlerini dolduruyorlar, taşların altında buldukları solucanları mikroskopta inceliyorlardı. Tatilde Darwin'in *Türlerin Kökeni* ve *İnsanın Türeyişi* kitaplarını ve daha nice bilim kitabını okumuştı. Kendisine bilimin ona “entelektüel bir yolculuk” sunduğunu ve bu yolda devam etmesi gerektiğini söylüyordu. Arka-

daşına yazdığı mektupta, eşin kaynağının “bir dahi” değil, “on iki yüzlü bir kristal” olmasını tercih ettiğini söylüyordu. Ama gerçek bunun tersiydi. İkinci yılında yazdığı ödevinde: “Bilim ona kendini adayanlardan yalnızca zihinsel bir çaba talep ediyor, hayattan ve onun zevklerden vazgeçmeyi değil” diyordu.⁴² Elbette ki yanılıyordu. Bilim bundan daha da öte fedakârlıklar gerektiriyordu. Jane ödevinde sadece kendi hislerini kağıda dökmüştü.

Açıkça görülüyor ki, Jane kendisini feda etmesini, hatta kahramanlığın yakın akrabası olan şeyi, davası için ölüme gitmeyi talep eden bir kariyer istiyordu. Kahramanlar zafere ulaşma yolunda acılardan geçerlerken, davaları uğruna ölümü göze alan kişiler acı çekmeyi bir kader olarak kabul ederler. Onlar kahramanların başarısızlığa uğramış olanlarıdır. Davası uğruna kendini feda etmek hem Hristiyanlığın hem de kadınlığın zirvesidir. Jane kahramanlara hayranlık duyuyordu ama bir Hristiyan olarak yetişmesi, kendini feda etmenin kadınların görevi olması ve çocukluğundan bu yana çektiği kişisel acılar nedeniyle davası uğruna kendini feda etmek ona çekici geliyordu.

Rockford’da bu ruh haliyle okuması bir bakıma aklının hala Smith College’da kaldığını gösteriyordu. Ancak, ikinci yılın sonunda, babasının ısrarı olmaksızın, sonraki yıl da Rockford’a gitmeye karar verdi. Hiç kuşkusuz, okul onun için iyi arkadaşlar ve cesur fikirlerle ilişkilendirdiği ve sevdiği bir yer haline gelmişti. Ancak kişisel gelişimi konusundaki hassasiyeti, okuldaki çekingen tutumunu değiştirme kararı vermesine sebep oldu. Çekingenliğin kendisini yeteneklerini geliştirmekten alıkoyduğunu düşünüyordu, bu nedenle bu tutumu değiştirmeyi ahlaki bir görev olarak benimsedi.

Rockford Seminary Magazine'e yazdığı başyazıda, okuyucularına kendilerini buldukları toplumun bir vatandaşı olarak görevlerini yerine getirmelerini ve bu sayede "kapalı fakültelerden" (bu söyleyişi, Emerson'ın "*Experience*" adlı çok beğendiği denemesinden ödünç almıştı) uzak durmalarını öneriyordu. "Okulda ya da dışarıda, nerede olursa olsun, kişinin vazifesi budur"⁴³ diyordu. Potter'ın sunduğu müfredatın kendini güçlendirmeyi teşvik etmesi ve kadınlığın özünde özgürlük mefhumu olduğunu vazetmesi sayesinde Jane, sonunda eğer gerçekten çabalarsa neler yapabileceğini fark etmeye başlamıştı.

O yaz, kadınlığın yüceliğini daha iyi kavramaya başlamıştı. Arkadaşı Ellen Gates Starr'a yazdığı ve günümüze kadar varlığını koruyabilmiş mektubunda Jane bunun ipuçlarını veriyordu. O ve Ellen, Rockford'un ilk yılında tanışmışlardı. Ancak Ellen ailesinin maddi durumu nedeniyle ikinci sene okula devam edememiş, bunun yerine Chicago'da öğretmenliğe başlamıştı. Jane ve Ellen yazışarak arkadaşlıklarını sürdürmüşlerdi. Ellen dinle ve inançla ilgili konularla Jane'e göre daha ilgiliydi. Mektuplarında Jane'e inancını açıklaması için baskı yapıyordu. Jane en sonunda, Tanrı'yla arasındaki mesafe üzerine kafa yordüğünü -Tanrı'yı bir zamanlar melekler ve azizlerle çevrili bir tahtta oturan bir beyefendi olarak hayal ediyordu- ve Hazreti İsa'ya dua ederek kendisini ona daha yakın hissetmediğini söyledi. Ortabatı lehçesiyle "İsa hiç de fayda etmiyor 'Tanrı' ya yakın olmamda" diye yazıyordu.⁴⁴

Ama onu Tanrı'ya yaklaştıracak bir şey bulabildi. Bu da Tanrı'nın kadın olduğu fikriydi. Okudukları onda bu fikri yaratmıştı. O yılın başında okuduğu bir metinde "hayatı ve

gücü bilgidен daha ezeli ve derin olan” bir doğa tanrıçasından söz ediliyordu. George Elliot’ın *Romola* romanındaki “ilahi bilgeliği kimse tarafından gölgede bırakılamayan” Mısır-Yunan tanrıçası İsis’in yanı sıra Fuller’ın *On Dokuzuncu Yüzyıl’da Kadın* romanındaki diğer tanrıçaları da okumuştı.⁴⁵ Şimdi de Ellen’a şu cüretkar cümleleri yazıyordu: “Son zamanlarda, her şeyi daha net anlamaya başladım. Neredeyse her şeyin yerli yerine oturduğunu hissediyorum. Yaratılışın en başına gidersek, orada tam olarak Doğa değil, koruyan bir anne, her şeyi gözeten, bütün insani tutkuların üzerinde ama edilgen olmayan yaratılışın gizemi duruyor.”⁴⁶ Sözleri tinsel bir yaşama duyduğu özlemi ve Tanrı’nın bir kadın olduğu fikrinin ona içten içe cazip geldiğini ortaya koyuyordu. Ayrıca, bu sözler annesine olan sevgisinin olması gereken yeri, yani kalbindeki boşluğu da gösteriyordu.

* * *

Rockford’daki üçüncü yılında editörlük görevini bırakarak kendisini okul hayatına verdi. O yıl mükemmel notlarının (10 puan üzerinden 9,8 ortalama yapmıştı) yanı sıra sınıf başkanlığına ve Castalian Topluluğu başkanlığına seçildi. Diğer okul dergilerinden birinden, erkeklerin gittikleri okullardaki edebiyat topluluklarının hitabet yarışmaları düzenlediklerini öğrendi. Topluluk önünde konuşma fırsatı yaratma istekliliğiyle ve elbette Potter’ın cesaretlendirmesiyle sınıfta böyle bir yarışma düzenlemeye karar verdi.

Jane’in hitabete olan hevesi pek çok kaynaktan besleniyordu. 1872’de, on iki yaşındayken, babasının Cumhuriyetçi başkan Ulysses S. Grant’ın yeniden seçilmesine destek vermek için Freeport’ta harika bir konuşma yapması Jane’i çok

heyecanlandırmıştı. Büyük ihtimalle, *New York Tribune*'de çıkan kayda değer yazıları da okumuştı. Babasının kütüphanesindeki kitaplar da ona farklı yüzyıllarda yaşamış erkek kahramanların hitabetleriyle dikkat çektiklerini öğretmişti. Rockford'daki Latince sınıfında, Cicero, Horace ve Tacitus'un konuşmalarını okumuştı. Üçüncü yılının güz dönemini, dünya tarihindeki en büyük hatip olarak görülen Cicero'nun Latince yazılmış fabl türündeki hitabelerini okuyarak geçirmişti. Kitaplarda en büyük hatipler hep erkekti. Bu da cesaret kırıcıydı. Halbuki Jane, Lucy Stone ve 1870'li yıllarda hak savunuculuğu üzerine ülke genelinde ders veren diğer kadınları okusaydı, kadınların da hatip olabileceklerini fark edebilecekti.

Potter, öğrencilerinin kuramsal bilgileri de öğrenmelerini sağlama alıyordu. Tarih ve edebiyat derslerinde öğrencilerine ikna sanatını öğretiyordu. Okuttuğu ders kitabı hitabetin karşılaştırma, mecaz, kişileştirme, kinaye, metonomi, genelleme, tevcih-i kelim ve hiciv gibi çeşitli sanatlarını içeriyordu. Ayrıca dinleyiciyle duygusal bir bağ kurmanın önemini anlatırken, "hatip görüşlerini 'öyle bir dille' anlatmalı ki, dinleyicilere bu fikirler sanki kendi fikirleriymiş gibi gelmeli" diyordu.⁴⁷ Jane eğer hünerli bir konuşmacı olmak istiyorsa, hitabet sanatlarında ustalaşması ve dinleyicilere duygularını ifade edebilmesi gerektiğini biliyordu. Bu sayede dinleyiciler anlattıklarını istekle dinleyeceklerdi.

Jane 1870'lerde üniversiteye gittiği ve retorik o yıllarda Orta Batı'daki okulların müfredatında (doğudaki okullarda retorik yavaş yavaş zorunlu ders olmaktan çıkıyordu) zorunlu ders olduğu için, hitabet üzerine çalışma yapma şansı vardı. Burada edindiği bilgileri kullanarak ileriki yıllarda, ülkenin

en başarılı ve popüler hatibi oldu. 1933 yılına kadar yaşayan Caroline Potter, Jane’le çok gurur duymuş olmalıydı.⁴⁸

Jane ve arkadaşlarının düzenlediği topluluk önünde konuşma yarışması Rockford için bir ilk oldu. Oysa erkek üniversitelerinde üçüncü sınıf hitabet yarışmaları geleneksel olarak yapılmaktaydı. Rockford öğrencileri, çiçek açan ve yaprak dökmeyen bitkilerle süslenmiş okul şapeline, beş kategoride (Latince, bilim, etik, eski Yunan ve felsefe) konuşma yapacak sınıfları dinlemeye geldiler.

Jane iki konuşma yapacağı için öne çıkıyordu. Sınıf başkanı olarak programı Jane açtı. Sınıfında eski Yunan üzerine çalışan tek kişi olduğu için ilk konuşmasını bu konu üzerine yaptı. Ancak çok az kişi Yunanca bildiği için, konuşması İngilizceydi. İkinci konuşması ise allegori üzerine acemice bir denemeydi. Konuşmasında bir Yunan miti olan ve İliada’da geçen Bellerophon’dan yararlandı ve sosyal reformcuların idealizmi kullanarak ülkede “önyargı ve fanatizm” hezeyanlarını bitirebileceğini tartıştı. Diğer konuşması, daha etkileyiciydi. O da sosyal reform üzerineydi. Ancak burada kullandığı metafor “besleyiciler” idi.

Konuşması pek çokları için kafa karıştırıcıydı. Bazıları konuşmasını, kadınların kendilerini ailelerine bakmaya adanmaları şeklinde yorumladı ancak Jane bunu kastetmiyordu. Jane ve sınıf arkadaşları Potter’ın dersinde John Ruskin’in erkek ve kadınların doğası ve görevleri üzerine 1865 yılında yazdığı *Sesame and Lilies* romanını okumuşlardı. Kitapta Ruskin “besleyici” sözcüğünü “hanımefendi” anlamında kullanıyordu; “ekmek ise ev halkına değil halk yığınlarına bölüştürülen bir ekmeği temsil ediyordu.” Jane konuşma-

sında fazla açıklama yapmadan günün eğitimli kadınlarının ileride “besleyici” olmayı planladıklarını duyuruyordu. Dinleyicilerin olmasa bile sınıf arkadaşlarının neyi kastettiğini anlayacaklarını biliyordu. Kastettiği, yoksullar için hayır işi yapmaktı. Bu tür çalışmalar hayırseverlik ya da sosyal reform olarak adlandırılıyordu ve bu iki terim birbiri yerine kullanılabiliyordu.⁴⁹ Kendine güvenli konuşması sınıf arkadaşlarının ya da en azından kendisinin geleceğine yönelikti.

* * *

Jane okuldaki dördüncü yılına, son sınıf olmanın getirdiği güven ve endişe karışımı duygularla başladı. Pek çok başarısının yanı sıra, *Rockford Seminary Magazine*’in baş editörü oldu. Baş editörlük bir yazarın en büyük keyif aldığı şey olan, düzenli olarak yazılarının basıldığını görebilmek anlamına geliyordu. Derginin bölümlerini yeniden düzenledi ve adil bir kaynak toplama sonrasında daha dengeli bir bütçe sağlamayı başardı. Bu finansal başarısı sonrasında başyazıda “kapitalist olmanın nesi kötü ki” diyerek kendisini alaya aldı.⁵⁰

Ayrıca, detayları bilinmeyen bir biçimde ya da popülerlik kazanması neticesinde, güz döneminde *Rockford Female Seminary*’yi Knox College’da düzenlenecek olan Illinois eyaletindeki üniversiteler arası hitabet yarışmasında temsil etmek üzere seçildi. Ne Rockford ne de diğer kadın üniversiteleri daha önce yarışmamışlardı. Dokuz yarışmacı arasında tek kadın olan Jane pek de başarılı olamadı ve yarışmanın sonunda beşinci seçildi. Elbette ki çetin bir yarışma oldu. Yarışmada ikinci olan, doğuştan yetenekli bir hatip ve üç defa başkanlığa aday olan (bugün daha çok Scopes davasının savcısı olarak bilinen) William Jennings Bryan’dı. Jane

yarışmadan sonra okula döndüğünde, arkadaşları tarafından “kadınların başarılı olabileceklerini gösterme şansını kaçırdığı için” alayla karışık azarlanmıştı.⁵¹

Jane akademik olarak dört dörtlük bir başarı sergilemeye devam etti. 9.8 ortalama ve üniversite sertifikasıyla birlikte sınıf birincisi olarak mezun oldu. Planı, gelecek yıl Smith College’a gitmek, Edebiyat Lisansı diploması alabilmek için gereken tüm dersleri almak, daha sonra Avrupa’ya seyahat edip Edinburgh Üniversitesi’nden tıp diploması almaktı. Ellen Gates’e yazdığı mektubunda “Bu yıl sağlam bir çalışma yılı oldu” diyor ve “Smith’e gidebilmek için her şeyi yapıyorum... geçmişteki belli belirsiz rüyam gittikçe büyüyerek sağlam bir arzuya dönüşüyor” diye ekliyordu.⁵²

Planları değişmese bile Jane’de bir şeyler değişmeye başlamıştı. Okuldaki son yılında, okul ödevlerinde ve dergideki başyazılarında bir tereddüt ve ürkeklik görülmeye başlamıştı. Birkaç denemesinde, tarihteki kahramanlara yaşama dair gayeleri olmadığı için methiyeler düzüyor ve bu sayede gayelerine ulaşamadıklarında “hayal kırıklığında boğulup gitmediklerini” dile getiriyordu.⁵³ Ayrıca, insanların geleceğini belirleyen bir dış gücün varlığına ilişkin yeni bir sav ortaya atıyordu. Kasım ayında çıkan başyazısında “insanın dünyaya yapmak için geldiği şeyi bilmesi” diye bir fikirden bahsediyordu. 1881 yılındaki sınıf konuşmasında, “Yalnızca, şu anda bulunduğumuz ‘küçük köşemize’ yapmak için gönderildiğimiz şeyleri başarmayı umut edebiliriz”⁵⁴ diyordu. Peki ama kimdi Jane’i yapılacak işleri yerine getirmesi için dünyaya gönderen? Kim onu ‘küçük köşesine’ göndermişti? Hangi otoriteye itaat ediyordu? Yazılarında, adeta geleceğinde seçim yapma özgürlüğü ve bir seçme şansı yokmuş gibi

yazıyordu. Cümleleri bile özgürce değildi, sanki düğümlenmiş gibiydiler.

Ayrıca itaat etmenin erdeminden ve aileye hizmet etme etiğinden övgüyle söz etmeye başlamıştı. Bu iki tema, Rockford'a ilk geldiğinde de yazılarında yer almaktaydı. Dergideki baş yazısında, Vezüv Yanardağı patladığında Pompeii kapılarını koruyan, ancak görev yerini terk etmesi emredilmediği için orada ölen Roma askerine hayranlığını dile getiriyordu. Elinin altından ayırmadığı ve kitaplarda en çok hoşuna giden sözleri yazdığı defterine, Noel tatilinde okuduğu, George Elliot'un *The Mill on the Floss* romanından ailedeki vazifeler üzerine olan cümlesini aktarmıştı: "merhamet ve vefa, hatırlamak da, doğal güçlerdir. Onlara itaat etmeyi cezalandırırlar."⁵⁵

Düşüncelerindeki değişim, Jane'in geleceğinden, ailesinin, özellikle de babasının kendisinden beklediklerinden dolayı yaşadığı kaygıyı ortaya koyuyordu. Belki de babası gelecek yıl Smith College'a gitmesini istemediğini zaten söylemişti. Ama büyük ihtimalle babası hiç bir şey söylememişti ve Jane bunu -babasının onun ileride bir gün Avrupa'ya seyahat etmesini istediğini- sezmişti. Babası Jane'in eve dönmelerini, her sabah kahvaltı masasında olmasını ve her gece yatmadan evvel onu öpmesini istiyordu. Babasının ve kendisinin arzuları karşısında Jane, en çok özlemini duyduğu şeyle ailesine olan vazifesi arasında kalmıştı. Bağımsızlığına dair hayalleri, gerçeklik duvarına toslamıştı: O hem bir kadın hem de kız evlattı.

Diploma töreninin olduğu gün, John Addams'ın yüzündeki sevinç okunuyordu. John'un arkadaşlarından biri daha

Jane Addams, mezuniyet fotoğrafı, 1881.

sonra Jane'e "onun mutlu ve yüzünde gülümsemeyle senden bahsederkenki halini asla unutmayacağım" demişti.⁵⁶ Sınıf birincisi olması nedeniyle yaptığı konuşma hem kısa hem de sönüktü. Sınıftaki on yedi kızdan biri olarak o da kalabalık karşısında yazdığı son denemesini okudu. Denemesi kalbinden geçenleri yansıtıyordu.

Konuşması Truva rahibelerinden Cassandra hakkındaydı. Cassandra askerlerin yenilgiye uğrayacağına dair kehanetini dile getirdiğinde, alay edilmiş, küçümsenmiş ve adı deliye çıkarılmıştı -ki sonradan delirmişti de. Konuşmasında, Cassandra'nın hatasını ve diğer kadınların bu hatadan nasıl kaçınabileceğini açıkladı. Jane yepyeni bir olasılığın - kadın-

ların toplum içinde sözünü geçiren biri olmasının - hayalini kuruyordu. Peki bu nasıl olacaktı? Cassandra, “kadınlara has önsezi”sine bel bağlamıştı ama aile hayatının getirdiği ve uzun zamandır var olan yargı nedeniyle, söyledikleri toplum önünde de saygı görmemişti. Jane, Cassandra eğer bugünün kadınları gibi mantık, akıl yürütme, gerçeklik -ki bunlar bilimdi- üzerine çalışsaydı her şeyin daha iyi olacağını öne sürüyordu. Tüm bunları doğuştan getirdiği sezgi yeteneği ile birleştirebilen kadın, toplum hayatına daha iyi hazırlanmış olacaktı.

Jane kendi çelişkisine dair de soyut bir yorum yapmış oluyordu. Tıp diploması olmadan Cassandra gibi olacağından, söz aldığı anda kendisine inanılmayacağından ve sözlerine gü-lünüp geçileceğinden endişe duyuyordu. Jane erkeklerin ve bazen kadınların da zihinlerinde, kadınlığın güçsüzlükle ilişkilendirildiğini çok iyi biliyordu. Potter ve Fuller’ın ona öğrettikleri şekilde kendi gücünü elde edebileceğini biliyordu. Ama bu sefer de konuşmasında bahsettiği toplumsal güçsüzlükten başka bir güçsüzlük sorunu vardı. Smith College’den edebiyat diploması ve sonrasında Tıp diploması alabilme yolunda, babasıyla bir çatışma yaşayacağını biliyordu. Arkadaşlarından ve öğretmenlerinden ayrılıp eve dönmek için babasının arabasına binerken, karşısında duran belirsiz geleceğine dair kaygılar Jane’i içine çekmeye başlamıştı.

1. BÖLÜM NOTLARI

1. Jane Addams (Bundan sonra JA) yeğenine o günden neler hatırladığını böyle anlatmış. James Weber Linn, *Jane Addams: A Biography* (New York: Appleton-Century, 1935), 22. Bu hikaye ayrıca şu kaynaklarda da var: George Weber'den Elizabeth Reiff'a, 17 Ocak 1863; Alice Addams Haldeman'la sohbetinden notlar, tarihsiz, dosya 39; Haldeman-Julius Dokümanları, JAMC; "The Two Mothers of Jane Addams", tarihsiz (1920'ler),1, JAC; Ayrıca bkz. Louise W. Knight, *Citizen: Jane Addams and the Struggle for Democracy* (Chicago: University of Chicago Press, 2005), 33, MHJ, Alice Addams Haldeman'ın kızıdır. Alice, üvey kardeşiyle evlenmiştir.
2. (Freeport) *Deutscher Anzeiger*, 21 Ocak 1863, Addams-Reiff Aile Ağacı'ndan bir parça; Kutu 1, Sei 8, JAC.
3. JA, *Twenty Years at Hull-House with Autobiographical Notes* (New York: Macmillan, 1910), 20-21.
4. JA, "Unexpected Reactions of a Traveler in Egypt", *Atlantic Monthly* (Şubat 1914): 180. Ayrıca bkz. Knight, *Citizen*, 426n21.
5. JA, *Twenty*, 19-20.
6. Agy, 9.
7. Agy, 50.
8. Agy, 18.
9. Agy, 14.
10. JA, "Unexpected Relations", 181.
11. "Tüm kalbiyle bağlı" bakınız Isaac Carey'den Jane Addams'a, 21 Ağustos 1881; "tavizsiz düşman," bakınız Allen F. Davis, *American Heroine: The Life and Legend of Jane Addams* (New York: Oxford University Press, 1973), 26. Davis'in alıntı yaptığı tarihi bulunmayan kaynak, "Jane

- Addams Notebooks and Note Fragments,” JAMC. Kaynak Chicago’da Illinois Üniversitesi Kütüphanesi Özel Koleksiyonlar Bölümü’nde yer aldığı belirtilmekle birlikte erişilememektedir.
12. “Ruhsal doğruluk,” bakınız JA, *Twenty*, 15; babasına olan hayranlığı için aynı esere bakılabilir, 50.
 13. a.g.e., 2; Ayrıca bakınız Jane Addams’tan James Weber Linn’e, 2 Şubat 1935.
 14. JA, *Twenty*, 23, 21.
 15. a.g.e., 12-13.
 16. Sarah C.T. Uhl’dan Jane Addams’a, 15 Kasım 1896; MHJ, “Two Mothers”, 16.
 17. Anlatan kişi Cedarville sakini Mary Fry’dı. Mary Linn McCree Bryan, Barbara Bair ve Maree de Angury, ed., *The Selected Papers of Jane Addams*, Cilt 1: *Preparing to Lead, 1860-1881* (Urbana: University of Illinois Press, 2003), 454; Harry Haldeman’dan Anna Haldeman Addams’a, 8 Mart 1875, Sarah Alice [Addams] Haldeman Mss, Lilly Library, Indiana University.
 18. John Dewey’nin bu konuda Jane Addams ile yaptığı tartışmadaki betimlemelere bakınız. Knight, *Citizen*, 323.
 19. John Huy Addams’tan Alice Addams Haldeman’a, 6 Ocak 1874. JAC; John Linn’den Jane Addams’a, 21 Ocak 1910.
 20. “Ekmek” için bakınız JA, *Twenty*, 276; “terlik” için bakınız Knight, *Citizen*, 420n10; “bebeklik” bakınız JA, “The Subjective Necessity of a Social Settlement,” *Philantropy and Social Progress*, ed. Henry C. Adams (New York: Cromwell, 1893), 14; *Athlantic Monthly*’deki demeç *Freeport Journal*’da 27 Mart 1878, 2, sütun 4’te tekrar basılmıştır.
 21. John Huy Addams’tan Enos ve Elizabeth Reiff’e, 12 Ocak 1845, Sarah Alice [Addams] Haldeman Mss, Lilly Library, Indiana University.

22. Addams, *Twenty*, 32-33; Linn, Addams, 17.
23. Linn, *Addams*, 21.
24. JA, *My Friend, Julia Lathrop* (New York: Macmillan, 1935), 26.
25. "The Girl of Cedar Cliff," *Chicago Record*, June 17, 1897, gazete kupürü, JAC, SCPC.
26. Ralph Waldo Emerson, *Ralph Waldo Emerson: Essays and Lectures* (New York: Library of America, 1983), 135, 143, 146.
27. JA, *Twenty*, 143; Jane Addams'tan MRS'ye, [4] Ağustos 1904; Linn, *Addams*, 404.
28. Jane Addams'dan Vallie Beck'e, 21 Mart 1877.
29. Knight, *Citizen*, 76.
30. JA, *Twenty*, 43.
31. Linn'den aktaran, *Addams*, 410-11.
32. JA, *Twenty*, 49.
33. a.g.e., 49,56.
34. Jane Addams'dan Vallie Beck'e, 16 Mart 1876; JA, Diary, 2 Haziran 1875.
35. Charles Capper, *Margeret Fuller: An American Romantic Life*, Cilt 2: *The Public Years* (New York: Oxford University Press, 2007), 111, 177-78.
36. Margeret Fuller, *Woman in the Nineteenth Century* (1845; yeniden basılma., New York: Norton, 1971), 38, 36.
37. Caroline Potter, "Dear Friend," *Rockford Seminary Magazine* 12, no. 2 (Şubat 1884): 54.
38. C. Potter, "The Madonna of the Future." Yeniden basılma "The Alumnae Meeting," *Rockford Seminary Magazine* 11, no. 7 (Temmuz 1883): 218-19.
39. Anna Haldeman Addams'dan Jane Addams'a, 11 Haziran 1878; John Huy Addams'dan Jane Addams'a, 17 Haziran 1878.

40. JA, "Resolved: That French Women" (ilk versiyon, 13 Kasım 1878). *JAPM*, 45:1797. Ayrıca Bryan, *Selected Papers*, 241-44.
41. JA, a.g.e. Son sözün buradaki hali için bakınız, *Selected Papers*, 353n4. Farklı bir versiyonuyla basılmış hali için bakınız, *JAPM*, 45:1808-18.
42. Jane Addams'dan EGS'ye, 13 Şubat 1881; JA, "Follow Thou Thy Star," *Rockford Seminary Magazine* (Temmuz 1879): 183-85 (yazılışı Şubat 1879).
43. JA, "Editorial," *Rockford Seminary Magazine* 7, no. 5 (Haziran 1879): 166-67.
44. Jane Addams'dan EGS'ye, 11 Ağustos 1879.
45. George Eliot, *Ramola* (1863; yeniden basılma, New York: Penguin, 1980), 145; Fuller, *Woman*, 51.
46. Jane Addams'dan EGS'ye, 11 Ağustos 1879.
47. Alexander Bain, *English Composition and Rhetoric, a Manual*, 4th ed. (London: Longmans, Green, 1877), 171.
48. *Rockford Star*, 30 Mart 1933. Bryan, *Selected Papers*'ta 1932 tarihi verilmektedir (184n44). Evlendiği zamanki ismiyle Caroline Potter Brazee.
49. Bryan, *Selected Papers*, 350-51. Ayrıca *JAPM*, 4:195-97. Emerson'ın "Man the Reformer" kitabında ekmek aynı anlama gelecek metaforlarla kullanılmıştır.
50. JA, Editorial, *Rockford Seminary Magazine* 9 (Mart 1881): 86.
51. JA, *Twenty*, 55-56.
52. Jane Addams'dan EGS'ye, 13 Şubat 1881.
53. JA, "The Magnificence of Character" (5 Ekim 1880), *JAPM*, 46:0219.
54. JA, Editorial, *Rockford Seminary Magazine* 8 (Kasım 1880): 256; JA, Editorial, *Rockford Seminary Magazine* 9 (Haziran 1881): 182.

55. George Eliot, *The Mill on the Floss* (1860; yeniden basılma, New York: New American Library, 1965), 471: JA, Kişisel dergi. Jane Addams, Eliot'un "doğal" sözcüğünü "kutsal" sözcüğüyle değiştirmişti.
56. S. Kendall'dan Jane Addams'a, 24 Ağustos 1881.

2. Bölüm

ÖZGÜRLÜK ARAYIŞÇISI

Yetişkinlik ne zaman başlar? Çocukluğun sonuna gelen ve okulun sınırlı hayatından çıkan yirmilerindeki biri için cevaplanması acil önemde bir soru: gerçek bağımsızlık. 1881 yılının yazında, elinde büyük emekle kazanılmış iyi bir diploması olan yirmi yaşındaki Jane Addams, artık bir yetişkindi ve doktor olup yoksullarla çalışmakla ilgili hayallerini gerçekleştirmek için kendini hazır hissediyordu. Babasının ona bu özgürlüğü vermeye hevesli olmadığıнын farkındaydı, onu ikna etmesi gerektiğini biliyordu.

Bunu başaramadı. John Addams ona sonbaharda Smith Koleji'ne gidemeyeceğini söyledi. Bir arkadaşına yazdığı mektupta, babasının nazikçe ileri sürdüğü koruyucu nedenlerden bahsetmişti: Jane Rockford'daki sıkı çalışmalarında sağlığını bozmuştu (kendini çok yıprattığı doğrudu ve önce evde kalıp toparlanması daha iyi olacaktı. Babasının elinde daha güçlü kozlar da vardı -bir kız evladın ailesine karşı görevleri, bencilliğin ahlaken ne kadar tehlikeli bir şey olduğu gibi- Jane mektubunda bunlardan söz etmemişti ama anlaşılan tam da tahmin ettiği gibi, babası bunları da kullanmıştı.

O yaz olanları, Jane tipik bir kolej mezunu kızın hikâyesi olarak 1890'lar boyunca anlattı. Kız, okuldan “bağımsız eylem”in yetişkin dünyasına döner, öğrendiklerinin bazıları-
nı uygulamaya heveslidir. Ama ailesi onun heyecanını “aptal-
ca bir heves” olarak görür, ona “fazla tez canlısın, ne istediği-
ni bilmiyorsun” der. Kız ısrar ederse aile “incinir ve üzülr”,
onu “iradesini bencilce amaçlara yöneltmekle” suçlar.¹

Jane'in 1898'de yaptığı bir konuşmada geçen bu sözler, ta-
rafsız bir havadaydı ama durumu o zaman nasıl kavradığını
ortaya koyuyordu. Aile, kızlarının kişisel gelişimini teşvik
etmeyerek bencillik yapıyordu. Ama 1881'de, bundan o ka-
dar da emin değildi. Kızın ailesine karşı tepkisini anlatır-
ken, bu tereddüdü yansıtıyordu: “İncindiğini gizler. Çaba-
sı ve duyguları içinde kalır; sonuç, yaşam enerjisi beyhude
pişmanlıklarla tüketilmiş bir kadındır.”² Ailesinin onu bu
kadar az tanımasından ve özlemlerinin derinliği ve ciddiye-
tinden gurur duymamasından incinmişti ama kendini feda
etme eğilimi, onu isyandan uzak tutuyordu.

Kendisini yalnız da hissetmiyordu. Benzer arzuları olan
birçok sınıf arkadaşı da benzer haberler yazmıştı. Biri, ba-
basının ondan “dinlenmesini, bir süre okumak veya çalış-
mak için bir yere gitmemesini” istediğini yazmıştı. “Sabırlı
olmak zor”du.³ Jane gibi Smith Koleji'ne ve tıp okuluna
gitmek isteyen bir diğeri, babasının her ikisinin de ücretini
ödemeyeceğini yazmıştı. Lisans derecesi kazanmak isteyen
üçüncüsü, erkek kardeşinin tıp okulu için gereken ücreti
ödemeye yardım etmek için gelecek yıl okulda öğretmenlik
yapacağını söylemişti. Jane Addams'ların neslinden kadınlar
için aile görevleri, kişisel arzuların önündeydi.

Kız evladın görevi, kendinden vazgeçme yüce gönüllüğünü göstermektir. Kız evladın isyan etmeye ya da kaçmaya kalkışmamasının nedeni, elini kolunu bağlayan babasının maddi gücüdür. Jane Addams'ın Smith Koleji'nin ücretini ödeyecek parası yoktu. Babasına düşkünlüğü de kadifeden de olsa, bir başka zincirdi.

* * *

Yazın olanlar Jane Addams'ın karşı çıkmasını daha da zorlaştırmıştı. Olayların ilki, John'un Freeport Bankası'nda birlikte çalıştığı en iyi arkadaşı Luther Guiteau'nun oğlulla ilgiliydi. Şimdilerde kırklı yaşlarında olan Charles Julius Guiteau, uzun süre ailesi için üzüntü kaynağı olmuştu. Durmadan yer değiştiren, bir işte dikiş tutturamayan biriydi ve genellikle meteliksizdi. Fevriydi, bencildi, şöhrat ve servete açtı; perfeksiyonist bir Hıristiyan olan babası, onun şeytan tarafından ele geçirildiğine ve delirdiğine inanıyordu; dolaşısıyla oğlunu reddetmişti. Fakat 1880'de ölen Luther, oğlunu bir kuruma kapatmayı da kabul etmemişti.

Ve böylece aslında akıl hastası olan Julius -ailesi onu ikinci adı ile çağırırdı- 1881 yılı yazında, Washington'da federal hükümette işe girmeyi denedi ancak başaramadı. Başkan James Garfield, mart ayında yeni görevine başlamıştı ve 1880 kampanyalarında çalışan ya da en azından genel merkezden bakan Julius, işi alacağını düşünmüştü. Düşündüğü gibi olmadığında, Garfield'a düşman oldu ve onu ortadan kaldırmaya karar verdi. 2 Temmuz sabahı Julius gazetelerde ve sonra da tarih kitaplarında "amacına ulaşmamış ofis çalışanı" olarak geçiyordu; DC tren istasyonunda Birleşik Devletler Başkanı'nı yakın mesafeden vurmuştu ve ağır yaralamıştı. Julius elin-

de tabancasıyla hemen yakalandı. Başkan Garfield eylül ayı ortalarında ölmeden önce iki ay boyunca can çekişti.

John Addams, haberi bir Freeport muhabirinden öğrendi; adam cinayeti telgrafla öğrenmişti ve hayatının haberini yapmak üzere bankaya koşmuştu. John cinayet haberini sükûnetle karşıladı, ona “gençliğinden beri çok dengesiz bilinen biri olarak kendisini şaşırtmadığını, sansasyonel eylemler peşinde koşan biri olduğunu”⁴ söyledi. John, gazetecilerin arkadaşının dul karısının -kadın Julius’un üvey annesiydi, kızı Jane’in arkadaşıydı ve küçük oğlu Luther Jr. da bankada John’la çalışıyordu- başına üşüşmelerinden korkuyordu. Bu nedenle Luther Jr.’ı da yanına alıp haberi Mrs. Guiteau ve Flora’ya verdi, ortalık sakinleşene kadar onları Cedarville’de yanlarında kalmaları için Freeport’a getirdi.

Addams ailesi için bu trajedi pek de yabancı değildi. Onların ailesinde de akli açıdan dengeli olmayan bir erkek evlat vardı. Jane Addams 11 yaşında iken kardeşi Weber 19’undaydı -kolejden atılmıştı, babasının büyükbaş hayvan çiftliğinde çalışıyordu- ruhsal çöküntü yaşamıştı, geçici akıl hastası teşhisi kondu ve ailenin başvurusuyla şehir mahkemesi tarafından bir devlet akıl hastanesine kapatılması önerildi. Nedeninin “tükenmişlik” olduğu düşünülüyordu.”⁵ Gerçekte, genellikle ergenliğin sonlarıyla yirmili yaşların başlarında ortaya çıkan bir hastalık olan paranoit şizofreni başlangıcıydı. Hastalar genellikle telaşlı, geveze, asabidirler ve Weber’deki belirtiler, daha sonraları mahkeme kayıtlarında da bu şekilde tanımlanmıştı.

O zamandan beri Weber “kriz” geçirmemişti ya da en azından hiç kimse mahkemeye onu tekrar kuruma kapatmala-

rı yönünde başvurmamıştı. Şimdi yirmi sekiz yaşındaydı, evliydi, eşi ve çocuğuyla birlikte Cedarville’de yaşıyordu ve hâlâ babası için çalışıyordu. Fakat John, Weber’in başka bir çöküntü yaşamasından endişe ediyordu; özellikle de tahmin edebileceğimiz türden zor biri olmayı sürdürüyorken.

1881’in yazında John dertli bir adam olmuştu. Julius’un ulusa zarar veren trajik eylemi ve Weber ve Jane için endişelenmesi yetmez gibi bir de kendisini Guiteau ailesine karşı sorumlu hissediyordu. Washington’da Julius’un ceza davasında şahitlik yapıp yapmayacağı sorulacağını biliyordu. Jane bu zor günlerinde babasını izliyordu, ona her zamankinden fazla itaat etmek ve onu memnun etmek istiyordu.

Bütün bu acılardan uzaklaşmak üzere bir aile tatili yapmayı öneren kişi muhtemelen Anna’ydı. Kuzeye, Kuzeybatı Michigan’a trenle gidip Superior Gölü’nün kıyılarında Marquette’de kalmaya karar verdiler. Oradayken John yatırım yapmayı düşündüğü bazı bakır madenlerini ziyaret edebilirdi. Fakat bu tatil John’un trajedisi oldu. Madene tırmanırken aniden hastalandı. O güne kadar fark edilmemişti ama apandisi iltihaplanmıştı. Apar topar eve dönerken Wisconsin’de Green Bay’a ulaştılar. Giderek fenalaşan 55 yaşındaki John Addams, bir otel odasında apandisitten öldü.

Ebeveynlerinden birini aniden kaybetmek yıkıcıdır. Jane için de şüphesiz böyledi. Yalnızca hayatının çekim merkezini kaybetmemişti, şimdi bir yetimdi. Ölümün “doğal ve insafsız güçleri” onu dünyada tamamen yalnız bırakmıştı. Ailesinde en son biri, kız kardeşi Martha öldüğünde, saatlerce merdivenin tepesinde oturmuş, sırtını dayadığı duvarın korumasına sığınmıştı. Şimdi ailesine ihtiyacı vardı; kız kar-

deşlerine, evli erkek kardeşine, üvey annesi Anna'ya ve üvey erkek kardeşi George'a. Babası için yas tutarken, arzularının yakıtı olan umut onu terk etti. Cenazeden iki hafta sonra Ellen Gates Starr'a şöyle söyledi: "Amaçsız ve isteksizim."⁶

Babasının ölümüyle birlikte ailesine karşı görevi yeniden şekillendi. Babasını memnun etmeye ve ona itaat etmeye çalışmanın yerini Anna ile ilgilenmek aldı. En genç ve evlenmeyen tek kız olarak, zaten ebeveynleriyle ilgilenmesi bekleniyordu. Bu durumda, Smith Koleji'ne gitme planları suya düşmüştü. Şimdi değişken, zeki ve mütehakkim biri olan Anna, onun tek yüküydü.

En azından ekonomik açıdan endişeleri yoktu. John'un ölümüyle, kızı ve dört çocuğunun her biri (normalde üvey çocuklara miras kalmazdı, bu olayda da öyleydi) hatırı sayılır mal varlığından bir pay aldı. Jane'in kız kardeşi Alice, hemşire olarak Iowa'da pratisyen doktor olarak çalışan kocası Harry Haldeman'a yardım ediyordu; miras Harry'ye daha fazla eğitim şansı sağlayacaktı. Bu miras Anna için Cedarville'den ayrılma özgürlüğü ve şehrin çok daha zengin fırsatlarla dolu doğu yakasına taşınabilme imkânı anlamına geliyordu. John'un ölümünün altıncı haftasında Anna, George, Jane, Alice ve Harry Philadelphia'ya yerleşti. Burada iki yıl kalmayı planlıyorlardı; böylece Harry Pennsylvania Üniversitesi'nde verilen tıp derslerine devam edebilirdi ve Jane ile Alice de tıp eğitimi almak için kadınlar için tıp okuluna kayıt olabiliyorlardı.

Dışarıdan bakıldığında Jane'in tıp okuma planlarında bir gelişme var gibiydi ama o durumu böyle görmüyordu. Tıp okuluna gitmeden önce Smith'e gitmek istemişti (bu onun

planıydı, gereklilik değildi, o yıllarda tıp okumak için BA derecesine ihtiyaç yoktu). Şimdi miras sayesinde, Smith Koleji için gerekli paraya sahipti. Fakat ekonomik gücü yeniydi, paralı olmaya henüz alışmamıştı. Philadelphia'ya Anna'ya bakmak için gitmişti; herkes öyle yaptığı için tıp okuluna kaydolmuştu, diğerlerine ayak uydurmuştu.

Mutsuz bir kıştı. Jane okulun ilk yılında çok zorlandı; kendini tükenmiş hissetti. Sırtındaki ağrılar, stresle de birleşince dayanılmaz bir hal aldı. Sonra, Şubat 1882'de Anna hastalandı -1870'lerde geçirdiği nevralji yeniden ortaya çıkmıştı- ve ameliyat oldu. Anna'nın hastaneden taburcu olmasının hemen ertesinde Jane sınavlarını tamamladı, arkasından bir sinirsel çöküş geçirerek hastaneye yattı. Kendini iki kat yenik hissediyordu. Sonradan o günleri şöyle hatırladı: "Philadelphia'da aynı anda birçok şey yapmaya çalışma deneyimim, bende tuhaf bir bilinç yarattı; amaçladığım şeyi yapamamıştım çünkü bir başka şeyi yapmayı denemiş, kaybetmiştim."⁷

Doktoru o zamanlar nevrasteni olarak adlandırılan sinir hastalıkları konusunda uzman olan S. Weir Mitchell'di ama o yalnızca sıradan bir doktor değildi. Gelişmekte olan bir alandaki en ünlü Amerikalı doktordu; önceki yıl yayınlanan *Lectures on the Diseases of the Nervous System: Especially in Woman* (Özellikle Kadınlardaki Sinir Sistemi Hastalıkları Üzerine Dersler) adlı ünlü kitabın yazarıydı. Teorisi şuydu: Hasta olan kadınların yakındıkları fiziksel belirtilerin arkasında ahlaki bir başarısızlık vardı; hastalığın sebebi, içe kapanmaydı. Hastalığı önlemek için kadın hastalarını dört haftadan altı haftaya kadar dinlenme ve inzivayla tedavi ediyor, bu süre boyunca ziyaretçi, kitap, lezzetli yiyecekler

ve hasta odasından yazılan mektupları yasaklıyordu. Ayrıca hastalarına gelecekte daha az bencil olmalarını öğütüyordu.

Mitchell bir dahi sayılıyordu. 1885'te Jane Addams'ın tedavisinden üç yıl sonra, benzer bir sinirsel çöküş yaşayan Charlotte Perkins Gilman'ı tedavi etti. Gilman, herkesin hayranlık duyduğu başkan Henry Beecher'in yeğeniydi; benzer sinirsel çöküşler yaşadktan sonra, yazar ve hak savunucusu olarak tanındı. Bu tedavi sırasında yaşadığı mutsuzluk, 1892 yılında yayımlanan "*The Yellow Wallpaper*"* adlı ünlü kitabına ilham kaynağı oldu. Bu kitap, birinci tekil şahısla yazılmıştı ve "geçici bir sinir buhranı"ndan muzdarip kahramanının Mitchell'e çok benzeyen bir doktor olan kocasının tedavisi altında yavaş yavaş aklını kaybetmesini anlatıyordu. Kocasına bakılırsa sorun kadının bedeninde değil zihnindeydi; zihninin denetimi de kadının sorumluluğundaydı. "Bu durumdan kurtulmak için bana kendimden başka kimsenin yardımcı olamayacağını, bu aptalca hayallere kapılmamamı, irademi ve öz denetimimi kullanmam gerektiğini anlatıyor."⁸

Jane Addams, Mitchell'in kendisi ile ilgili tanısının doğru olduğunu düşünmüştü. Hastalığını, Mitchell'in söylediği gibi, bir ahlaki yenilgi olarak gördü. O yıl, günlüğüne şunu kaydetti: "Kendini feda etme dönemine onu sürdürecektü gücü olmadan başlamak, insanın ikiye bölünmüş ve sahte bir hayat yaşamasına neden olur." Karakterinde kendi feda edecek iyiliğin olmadığını, hastalığının da hayatı boyunca devam

Gilman'ın bu kitabı *Sarı Duvar Kâğıdı* adıyla önce İletişim Yayınları (1993), sonra da Otonom Yayınları (2012) tarafından yayınlanmıştır. Çeviren: Aksu Bora. (e.n.)

edeceği anlaşılan bu başarısızlığın bir sonucu olduğunu düşünüyordu. Yıllar sonra, şöyle yazmıştı: “Bir hastalıktan sonra insanın hep hissettiği duyarlılık ve bir kez başarısızlığa uğradığınıza göre bunun yeniden olabileceği korkusu, hafife alınacak şeyler değildir.”⁹

Bu bize bir kültürün güçlü bir zihni kendi üzerinde düşünme çabasını bırakmaya nasıl ikna edebildiğini gösterir. San-ki bir komplo gibi, her yerden aynı mesaj geliyordu: Ana babalardan, romanlardan, kiliseden, bilimsel dünyadan... Jane ve 1880’lerde onun sınıfından ve eğitiminden birçok genç kadın için mesaj şuydu: Başkaları uğruna kendi özgürlüğünden feragat etmelisin, bunu yapmamak bencilliktir ve seni hasta eder.

Anna ve Jane’in aynı anda hastalanması, ailenin Philadelphia’daki ikametini erken sonlandırdı. O yaz, Cedarville’e döndükten sonra, Jane kendisine çekidüzen verme sorumluluğunu üstlendi. İçeride dönme eğilimiyle mücadele etti, ilham aldığı fedakâr kadın idealini kendine durmadan hatırlattı: “Kendimle ve amaçlarımla ilgili çok fazla konuşarak kendime acıma tehlikesine düşüyorum.” “Başkaları için yaşama-ya” çalıştı. “En yüksek, en nazik ve merhametli ruh olmak için çabala”dı. Zayıf sağlığına rağmen Addamsların ev işlerini üstlendi, Anna’yla ilgilenirken yeterince neşeli olamadığından kaygılandı.¹⁰

Bencillikten kaçmaya çalışırken, ona yakıştırılan acıya kucak açtı. Sonraları, bu dönem hakkında şöyle yazdı: “Gençliğimizin başındayken hepimizin feragatin ve tahammülün yolunu benimsediğimiz bir dönem vardır.”¹¹ Ama kendinden vazgeçiş sadece bir kendini yok etme ideali değildir. Aynı

zamanda, gerçek bir insani erdem, başarılması gereken etik bir amaçtır. Hayatının ileri dönemlerinde başkalarının en yüksek, nazik ve merhametli ruh olarak tanımladığı Jane, yirmilerinin başındayken kendine böyle bir insan olma hedefini koymuştu. Doğuştan iyi değildi, aksine iyi olmayı kendini müthiş bir biçimde disipline ederek başardı.

* * *

Rockford Kadın Semineri, Jane'e mesleki heveslerini hatırlatarak el uzattı. Okulun mütevelli heyeti, Jane'in BA için gerekenden fazla kredi aldığını görerek haziran ayında bunu yeni bir derece ile ödüllendirmeye karar verdi; Jane'i 1882'deki sınıfından mezun diğer birkaç kızla birlikte diploma töreninde ödülü almaya çağırdılar. Bu olay, muhtemelen törene katılmış olan Caroline Potter ile yaptığı konuşmayla birleşince, Jane'in, bu kez BA derecesi için değil, mümkün olan en iyi bilimsel eğitimi, en prestijli okulda almak üzere Smith Koleji'ne gitme umudunu canlandırdı. Belli ki artık finansal imkânlarının bunu yapmaya yeteceğini kavramıştı. Tek engel, Anna'ya karşı görevleriydi.

Vazifeşinas biri için bir görevi bırakmanın tek yolu, yeni bir görev üstlenmektir. O yaz Jane, hayır işleri yapma görevini hatırladı; bu babasının ona öğrettiği sınıfsal etiğin bir gereği idi ve aynı zamanda, gördüğü imtiyazlı eğitim de bunu gerektiriyordu. Günlüğüne şöyle yazdı: "Varlıklı ve babalarından aldıkları doğru düşüncelerle hayata başlayan insanların bu hayatı mümkün olan en üst seviyeye taşıma-ma, hayatın getireceği daha yüksek entelektüel gerçeklikleri edinmeme gibi bir hakkı olamaz."¹² Bu durumda, bencilik olan Cedarville'de Anna'yla kalmaktı; Smith'e gitmek ise

bencillikten uzaklaşmak. Yeni görevi konusunda kendini tamamen ikna etti ve eylülde kaydını yaptırmaya karar verdi.

Kız kardeşi Alice'den gelen mektup onu bu kararından alıkoymadı. Harry, kamburu için Jane'e ameliyat öneriyordu. Bu ameliyatı bir hastasında denemişti ve şimdi de Jane'in Smith'e gitmek yerine ameliyat olmak üzere Iowa'ya gelmesini istiyordu. Jane, büyük bir cesaretle gitti. Sırtındaki sorunun yarattığı sıkıntılar onu çok rahatsız ediyor olmalıydı. Ameliyat acılıydı, iyileşme süreci de zordu. Harry tüberküller virüsler tarafından tahrip edilen spinal diski için elektrikle ısıtılmış teller kullandı. Ameliyattan sonra sırtı iyileşirken iki ay boyunca hareketsiz yatakta kalmak zorundaydı.

Tamamlayamadığı şeyleri düşünmek için çok zamanı oldu; bu sürede Jane kendini Ellen'e yazdığı gibi, "melankoliye batmış" buldu.¹³ Sonuçta, dört aydan daha fazla bir süre sonra, sonradan deri, çelik ve balina kemiği korse ile değiştirilen ağır bir alçı ile kaplanmış şekilde Cedarville'e döndü. Harry, Jane'in bu kadar kısa süre içinde sırtına yük bindirecek çalışmalar yapmak üzere okula gitmesinin iyi bir fikir olmadığını söyledi; bunun yerine sinirler üzerindeki stresi azaltmak için Avrupa seyahati önerdi. 19. yüzyılda böylesi fiziksel olarak güç isteyen seyahatler, tuhaf bir mantıkla, yalnızca tükenmiş ve hasta insanlar için uygun bulunuyordu. Jane bu düşüncüyü sevdi. Avrupa onun görmeyi en çok istediği yerdi.

Ansızın başka bir aile krizi patladı. 1883 Mart ayının sonunda, Jane Cedarville'e döndükten iki hafta sonra, uzun süredir korkulan oldu: Weber Addams yine aklını kaybetti ve bir hafta boyunca Jane ve Weber'in eşi Laura, onun

saldırgan ve paranoid taşkınlıklarıyla baş etmeye çalıştılar. Daha sonra Alice Iowa'dan acilen geldi ve aile Weber'in bir kuruma kapatılması için bölge mahkemesine başvurdu. İlk krizinden 11 yıl sonra, tekrar akıl hastası olarak tanımlandı (nedeni aşırı ruhsal çabaydı) ve Temmuz'a kadar Jacksonville'deki Illinois Devlet Hastanesi'ne gönderildi daha sonra Cedarville'e, evine döndü.

Weber'in hastalığı konusunda ailenin tek tesellisi, John'un buna tanık olmayışydı. Ellen'e Weber'in davranışlarıyla baş etme deneyimini yalnızca "bir çeşit olağandışı dert" olarak tarif eden Jane için acı ifade edilemeyecek kadar derindi.¹⁴ "Weber'in sarsılmış halinden etkilenen Jane, Iowa'a dönen Alice'e şöyle yazdı: "Yaz boyunca sürekli Weber'in tereddüt ve şüphelerini izledim."¹⁵ Kendinden şüphe duymanın ne kadar acı verebildiğini biliyordu.

Jane akli dengesi yerinde olmayan bir erkek kardeşe sahip olmanın ne anlama geldiği hakkında hiç yazmadı. Fakat nedenini merak etmiş olmalıydı. Zamanın tıp teorileri, Addamsların aile doktoru ve bölge mahkemesi, problemin çevresel nedenlerden kaynaklandığı konusunda hemfikirdi. Ağabeyi ağır işte çalışmanın stresi ile baş edememişti. Kendisi için endişelenmeli miydi? Sorunun cevabı yoktu fakat Philadelphia'dayken yaşadığı sinirsel çöküşü hatırladığında, bunun ihtimal dışı olmadığını görüyordu.

Weber'in zihinsel çöküntü yaşaması ve hastaneye yatışı, Jane'in Avrupa'ya gitme planlarını değiştirmede. Onu devlet hastanesine emanet edebilirdi. Eğer Illinois'da devlet ruh sağlığı hastanesinin bulunmadığı 1830'larda yaşasalardı, Jane Addams ne kadar süreceğini ve bir sonraki krizde

ne yapmak gerektiğini bilemedikleri bu durumu yengesiyle paylaşmak üzere yolculuğunu erteleyebilirdi. Jane, çok genç yaştayken, aile istediği kadar servet sahibi olsun, zayıf durumdakileri destekleyecek devlet bakımının hayati önemini kavramıştı.

Jane artık özgürdü ve yolculuğunu kesinleştirdi. Başlangıçta Rockford'dan bir sınıf arkadaşı, onun ablası ve halasıyla seyahat etmeye niyetlenmişti ancak sonra Anna, Anna'nın yeğeni Sarah Hostetter ve Anna'nın Freeport'tan bir arkadaşı da gelmeye karar verdiler. Böylece yedi kişi oldular. Anna'nın oğlu George gelmedi. Mayıs ayında Beloit Koleji'nden mezun olmuştu, biyolojide doktora derecesi almak için Massachusetts'te araştırma yapacaktı; sonbaharda da Baltimore'daki John Hopkins Üniversitesi'ne kaydolacaktı.

O dönemin heyecanlı genç Amerikalılarının çoğu için olduğu gibi Jane için de Avrupa'ya seyahat ciddi bir işti; gayriresmî bir "yüksek kültür" diploması edinmenin en iyi yoluydu. Hatta bir koleji bitirmek bile Avrupa seyahatinin yerini tutmazdı; John Addams kızının Avrupa'ya gitmesini önerirken aklında bu bilgi olmalı (bu kez babasının isteklerini yerine getirme göreviyle kendi isteklerinin peşinden gitme arzusu arasında bir çatışma yoktu). İnsan bir kere Avrupa'da bulunduktan sonra, hayatının geri kalan kısmında başkalarını kendi sofistike zevkleri ve dünya görmüşlüğü ile etkilemek için o günlerden bahsetmesi yeterdi.

Jane bu çekimi hissediyordu. Ama başka bir şey daha hissediyordu. Pek çok konuda başarısız olduğu duygusunun ağırlığı altında, başarısızlığı arkasında bırakabileceğine inanmaya ihtiyacı vardı ve Avrupa bunu sağlayacak gibi görün-

yordu. Avrupalı yazarlardan, Dickens'dan George Eliot'tan, George Sand'dan, Cicero'dan aldığı ilhamla, bütün bu soylu düşüncelerin geldiği yere giderek daha soylu bir insan olabileceğini düşünmüştü. Daha sonraları, o zamanki niyetinin “zirvelerinde dürüstlük hayalinin durduğu bu dağları keşfetmek” olduğunu hatırlayacaktı.¹⁶ “Dürüstlükten” kastı, daha soylu bir yaşamdı. Şimdi belki Smith değil ama Avrupa bu vaadi yerine getirebilirdi.

Aslında yaptığı şeyin sadece toplumun kendinden beklentilerini yerine getirmek olduğunu düşündüğü de oluyordu; bu onu rahatsız ediyordu. Ellen'e, “kendi yeteneğimin çağrısını izlemek” yerine, hiçbir zaman “saygısını tam olarak kazanmamış” olduğunu söylediği “genel kültür fikri”nin peşinden gitmek üzere bu yolculuğu yaptığından kuşkulandığını yazmıştı. Bu korku, yurt dışındayken “amaçların tam anlamıyla dürüst kalmasının”¹⁷ zor olduğuna ilişkin düşüncesinden kaynaklanıyordu. Bu ruh halindeyken, Avrupa'yı çoktan başlamış olması gereken gerçek hayır işlerinden onu alıkoyan, baştan çıkarıcı bir sapma gibi görüyordu.

Bu tür beklentilere direnme cesareti o yaz okuduğu İngiliz deneme yazarı Matthew Arnold'un kitabından geliyordu. *Literature and Dogma* adlı kitapta Hristiyanlığın mesajının gerçek anlamının kişinin kendi ahlaki yargısına güvenmesi, kendi vicdanını dinlemesi olduğu anlatılıyordu. Bu cümleler Jane'i can evinden vurmuştu. Bu Jane'in üzerinden atlayabileceği türden bir Rockford Kadın Semineri'nin Hristiyan versiyonu değildi; bu, çocukken babasının ona öğrettiği mesajdı; aynı zamanda Emerson'un yazılarında kendi seküler tarzında söylediği şeydi. Arnold eğer insan kendi vicdanına güvenirse, İsa'nın “barışın sırrı”nı deneyimleyebileceğini

söylüyordu. Barış -kişisel sükûnet, güvenilir bir merkez duygusu- fena halde özlediği bir histi. Ellen'e, Arnold'un bahsettiği İsa'nın sırrına güvenmeye ihtiyacı olduğunu yazdı¹⁸. Şimdi bilmesi gereken, kendi vicdanının neye inandığıydı.

Ama tereddütsüz direndiği bir toplumsal beklenti daha vardı; bu da evlenmesinin gerektiği idi. Görünen o ki, bu beklentiyle ilgilenmiyordu. Onlu ve yirmili yaşlarında yazdığı mektuplarında, Addams aşk konusundan sadece bir defa bahsetmişti -o zaman da kuzeni ona bu konuda ne düşündüğünü sorduğu için. Görüşü kötümserdi. 1877'de yazdığı gibi "Eğer aşka aşkla karşılık verilmezse, beğenmezliğe, hatta daha da kötüsü, nefrete yol açar..." Kolejde George Sand üzerine yazdığı bir tartışma denemesinde, romancının evliliğini sona erdirmesi gerçeğinden rahatsız olmuş görünmüyordu. Hayran olduğu aşk, kuzenine anlattığı gibi yüksek bir formdu -"Platonik aşk ya da kutsal arkadaşlık."¹⁹ Platonik aşk bedenlerden ziyade ruhların buluşmasını içeriyordu. Bu görüş o dönemde yaşayan ve yüksek idealler peşindeki gençlerin pek çoğu tarafından benimseniyordu; evli (heteroseksüel) çiftler dahil. Yani, bu görüşü benimsemek evlenmeye engel değildi. Yine de Jane seksin heyecan verici bir şey olmadığına karar vermişti.

Yalnızca bir erkek arkadaşı olmuştu. Son sınıftayken, Beloit Koleji'nden yine bir son sınıf öğrencisi ona ilgi duyuyordu, hatta evlenme bile teklif edebilirdi ama etseydi, reddedilirdi. Jane'in evlenmeme kararını tartışmaya en fazla yaklaştığı zaman, 1930'du. Kendi kuşağından kadınların evlilik ya da meslek arasında bir seçim yapmak zorunda oldukları tarihsel gerçekliğinden söz etti çünkü erkekler meslek sahibi kadınlarla evlenmek istemezlerdi, hem evlenmek hem meslek

sahibi olmak da onaylanmayan bir şeydi. Ama kendisinin de aralarında olduğu ilk kuşak evlenmemiş meslek kadınlarını tanımlarken kullandığı dil gösteriyor ki, evlenmemek onun ikinci değil, ilk tercihiydi. Şöyle yazıyordu: “Değişen koşullar, öncü karaktere sahip olan ya da en azından bazen seçtikleri alana kendilerini adamalarına yol açan entelektüel açlıkla dolu kadınlar çıkarır ortaya.”²⁰ Başka bir deyişle, özgür olmak istiyordu.

* * *

Jane’in gemisi *Servia*, New York Limanı’ndan ayrıldıktan sonra, İrlanda Queenstown’a vardı. Gemiye binerken grup ilk yıl için planlarını yapmıştı: Kış için Almanya’ya, Dresden’e, geçmeden önce İrlanda, İskoçya, Kuzey İngiltere ve daha sonra Hollanda’ya gideceklerdi. İlkbaharda İtalya, Avusturya, İsveç ve Fransa’yı gezmeyi planlıyorlardı. Ama sonradan bu planlardan vazgeçtiler. Mayısta sadece Jane, Anna ve Sarah Hostetter kalmıştı. Yazı İngiltere’de geçirebilirlerdi, John Hopkins Üniversitesi tatildeyken George da onlara katıldı. Daha sonra George ve Sarah ayrıldı; Anna ve Jane, eve dönmeden önce bir kışı daha Avrupa’da geçirmeye karar verdiler.

Jane’in sağlık sorunları sürüyordu. Sonraları, 1881-1883 yılları boyunca “uzun bir hastalık” yaşadığını anlatacaktı; bu hastalığın kendisinde “yıllarca boğuşmak zorunda kaldığım, en güçlü olduğum dönemde bile enerjimi tüketen sinirsel bir tükenmişlik”²¹ bıraktığını yazdı. Seyahatin ilk haftasından sonra ağır çelik korseyi çıkardı ama yorgunluk, ona pek de iyi durumda olmadığını hatırlatan bir yol arkadaşı olmayı sürdürdü.

Avrupa kültürünü hızla öğrenmeye kararlı Amerikalıların etkin planlamasıyla, grup Dublin ve Edinburgh'u hızla keşfetti -özellikle ikincisinin, üniversiteden derece alma hayali yavaş yavaş sönen Jane'in çok istediği bir gezi olduğu şüphesizdi- Anna'nın en sevdiği şair olan Robert Burns'un anıtını ziyaret ettiler, District Gölü'nde Wordsworth' un mezarında dua ettiler ve Londra'ya vardılar. Londra, büyüklüğü ve çok dilliliğiyle Jane'in soluğunu kesti. 4.7 milyon nüfusuyla, dünyanın en kalabalık şehriydi. New York o dönemde 1.2 milyon nüfusuyla, Paris'ten sonra dünyanın üçüncü kalabalık şehriydi. Londra aynı zamanda Jane'in keşfetmek için yıllarını harcadığı İngiliz edebiyatının başkenti, William Shakespeare'in, Thomas Carlyle'nin ve George Eliot'un eviydi. Londra, ona her şeyiyle Klasik Roma'yı hatırlattı; Ellen'e şöyle yazdı: "Tüm ulusların, zamanların ve insanların en iyileri, burada."²²

Fakat Londra'nın Jane'in kısa sürede keşfettiği karanlık bir tarafı da vardı. O sıralarda gazetelerde işçi sınıfının yoksulluğu ile ilgili kaygılar ifade ediliyordu; yazarı bilinmeyen *The Bitter Cry of Outcast London* (Londra'nın Dışlanmışlarının Acı Gözyaşları) başlıklı bir bildiriden alıntılar yapıyorlardı; bu bildiri, şehrin en yoksulları arasındaki çalışma ve yaşam koşulları ile ilgiliydi. Yazarı aslında Andrew Mearns adında bir şehir misyoneri ve papazıydı. Hayatının büyük bölümü, yoksul mahallelerde geçiyordu. Bildiride perişan binalar, evlerdeki aşırı nüfus, ihmal kurbanı çocuklar ve açlık çeken aileler çok canlı biçimde tasvir ediliyor, bütün bu insanların korkunç derecede düşük ücretlerle çalıştıkları belgeleniyordu. Bildiri, zorlu bir soruyla bitiyordu: "Bizimle gelip bu dehşet verici gerçekliğe tanık olmaya var mısınız?"²³

1883'teki yolculuk ekibi. Jane Addams, arka sırada, soldan ikinci. Anna Haldeman Addams, ön sırada, sağdan birinci.

Jane'in cevabı "evet"ti. Jane ve beraberindekiler ile aynı pansiyonda kalan misyoner, isteyen herkesi Londra'nın en yoksul işçilerinin yaşadığı East End'e götürmeyi teklif etti ve Jane bu teklifi kabul etti. Misyoner onları cumartesi gece yarısı Middle End Road pazarına götürdü. Burada pazardan artan çürük et ve sebzeler çok ucuz fiyatlarla satılıyordu.

Pazar beş mil uzaklıktaydı; grup bu yolculuğu iki katlı otobüsün üst katında yaptı; böylece sokaklar boyunca uzanan pazar yerini, insan kalabalığını, tezgâhları daha iyi görebildiler. O gece gördükleri her şey, Jane'in hafızasına bir resim gibi nakşoldu. Otobüs karanlık bir sokağın köşesinde durdu; gaz lambasının zayıf ışığı altında, paçavralar içinde, zayıf, beyaz ve boş ellerin "çoktan yenilebilir olmaktan çıkmış" yiyeceklere uzandığını gördü²⁴.

Manzara içini burkmuştu. Sonradan Weber'e East End'in "sefalet ve perişanlığını üstünkörü görmenin bile" onda yarattığı "büyük üzüntü ve şaşkınlığı" yazdı. Artık Londra'nın her köşesinde aynı sefaleti görmekten korkar olmuştu. Çok sonraları, East End'e yaptıkları bu gezinin onda "derin bir depresyon" ve "başarısızlık tarafından alt edilme" hissi yaratan deneyimlerden biri olduğunu yazacaktı²⁵.

Gerçekten aşırı tepki göstermişti. Herkes bu manzaradan etkilenirdi ama Addams derinden etkilenmiş ve kişisel olarak çökmüştü. Tepkisini açıklamak zordu ama bu tepkinin sıradan olmadığına ilişkin ipuçlarını *Twenty Years*'da vermişti: "Bu gezinin bende bıraktığı ölüm ve keder duygusu günlerce devam etti; dünyanın hiçbir şey olmamışçasına dönüp durmaya devam etmesi tuhaf bir şaşkınlık yarattı, içim öylesine sızlarken sıradan hayat devam ediyordu; bu bende gerçeğin hangisi olduğuna ilişkin bir şüphe yarattı. Sanki o koskoca Londra, East End'deki yoksulluk karşısında, gerçekliğini yitiriyor gibiydi."²⁶ Addams ölümü görmüş gibi hissediyordu ve bu onu derinden etkilemişti. Daha önce bir kez daha yaşadığı gibi, ölüm onun gerçeklik ve anlam duygusunu sarsmıştı.

Fakat tek tepkisi çaresizlik değildi. Aynı zamanda başarısızlık da hissetti. Anılarında, uzanan elleri izlemesinin hiç aklından çıkmadığını anlatır. İlk düşüncesi, bu insanları kurtarmak için hemen o anda bir şeyler yapmaktı. Ama hiçbir şey yapmadı. Bu eylemsizlik, ona Thomas De Quincey'in meşhur hikâyesini hatırlattı; bu hikâyenin kahramanı gece hızla giden posta arabasının tepesinde yolculuk etmektedir, ileride iki sevgili görür, onlara seslenebilmek için İlyada destanından, Aşil'in savaş çılgınlığını hatırlamaya çalışır, neyse

ki son anda hatırlayıp bağırır, böylece arabanın bu ikisini biçmesini engellemiş olur. Jane neden hareketsiz kaldığını düşündü. Bir noktada, tıpkı De Quincey'in kahramanı gibi, edebiyata düşkünlüğünün hareket yeteneğini körelttiği kararına vardı. Çok uzun zaman kültürle meşgul olmuştu ve işte şimdi bunun tehlikeleri ortaya çıkıyordu. Bu meşgale, insanı ölüme karşı koymaktan alıkoyuyordu. Bir Londra gecesinde görülen ellerden çıkarılacak tuhaf bir mesaj. Anlaşılan yaralı insan zihni, sahiden de gizemli bir şey.

* * *

Bu arada Avrupa yolculuğu, tam da Caroline Potter'ın onu uyardığı şeyin, kendi uğruna bilgi peşine düşmenin mü-kemmeli bir örneği olarak devam etti. Bir yandan kendinden tikslenme ve depresyon peşini bırakmazken, diğer yandan Hollanda'da Rembrandt resimlerini gördü, Berlin'de konserlere ve operalara gitti, Dresden'de sanat çalışmalarını izledi. Tek bir kez bir şey yapmaya kalkıştı; Anna ile birlikte Saxe-Coburg-Gotha'da gezintiye çıktıklarında. Bir sabah kahvaltı sonrası otelin camından bakarken, kasaba meydanına sırtlarında ağır ahşap tanklar taşıyan bir dizi kadın gördü. Üstleri açık olan tanklar, kadınları yürüdükçe çamura batırıyordu, kadınların elleri ve yüzleri kirlenmişti. Tanklarda soğutulmak üzere bir başka binaya taşınan taze bira vardı. Bu zalim davranışa öfkelenerek otel sahibini aradı, bira fabrikasının sahibiyle görüşmek istediğini söyledi. Birlikte fabrika sahibini buldular, Jane durumu anlattı ama adamın kılı kıpırdamadı. İlk eylem girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştı ama hiç değilse Mile End Road pazarındakinden farklı olarak, harekete geçmeyi başarmıştı.

Addams yoksulların çektiği acıyı takıntı haline getirdi. Londra'da her köşeden çıkacaklarından korkuyordu, şimdi ise çıksınlar istiyordu. Sonradan bu ruh halini şöyle hatırlayacaktı: "Avrupa'da geçirdiğim iki yıl boyunca, gittiğim her kentte, en yoksul mahalleler beni çekti."²⁷ *Twenty Years*'da, yoksulların acısının artık ona dünyanın acısı olarak göründüğünü yazdı. Aslında, kendisinin ölümden, başarısızlıktan, sırtındaki rahatsızlıktan çektiği acının bir benzerini Avrupa'nın her yerindeki yoksulların da taşıdığını keşfetmişti. Maddi ve eğitim eşitsizlikleriyle oluşan sınıfsal farkların ötesinde kendini, sefaletleri kendisinininkinden çok daha görünür olanlardan biri gibi hissetmişti.

Jane her zaman yoksullar arasında yaşamayı istemişti; tıp eğitiminin bunu gerçekleştirmenin en iyi yolu olduğuna inanmıştı. Ama baharda Anna ve Sarah ile birlikte gittikleri Roma'da, ilk dönem Hristiyanlarının nasıl farklı sınıflardan insanları bir arada yaşatabildiklerini gördü. Ölümün mekânı olan yer altı mezarlarını gezerken, tavanlarda ve duvarlarda neşeli bahar çiçeklerinin, çobanların ve kuzuların tasvirlerini gördü, şaşırdı ve büyülendi. "Hristiyanlığın mesajı, tarif edilemez bir neşe" diye düşündü. Bu tasvirler üzerine daha fazla şey öğrendikçe, bunların "ortak bir kaderi paylaşma arzusu ile kendini zayıflar, çocuklar ve yaşlılara adama"²⁸ anlamına geldiğini keşfetti.

Tıpkı Mathew Arnold'un *Literature ve Dogma* adlı eserini okuduğunda olduğu gibi, kendini daha önceleri kaçtığı dine çekilirken buldu. Önceleri ona insanın günahkârlığı, kişisel kurtuluş, İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğu, hatta Tanrı'ya inanmak bile fazla bir anlam ifade etmezken, bütün bunların anlamı ile ilgili yeni bir yorum kazandı. *Twenty Years*'da kısaca

geçtiği “Amerika’ya dönmeden önce, yoksullarla bir arada yaşamının onları iyileştirmekten başka sahici nedenleri olduğunu keşfetmiştim.”²⁹ satırlarını yazarken, muhtemelen aklında bu yeni kavrayış vardı.

Bu arada, başarısızlık hissi yakasını bırakmıyordu. Haziran ayında Cenevre’den Ellen’e şöyle yazmıştı: “Keşke sağlığımın kötülüğü nedeniyle yaşadığım başarısızlık hissinin başka bir nedenle yaşayabileceğim kadar üzücü ve gerçek olduğuna herkesi ikna edebilsem.” Ailesinin mektupların neşeli olması gerektiği yolundaki öğütlerine rağmen, bu mektuplarda depresif ruh hali açıkça görülüyordu. Şöyle yazmıştı: “Hiçbir şey yapamayacak kadar bezgin olduğum için iki yıl boyunca avarelik ettim; sonuçta, kendime güvenimi kaybettim, kazandığım hiçbir şey yok, öğrendiğim hiçbir şey yok. Acıklı, değil mi?” Ellen çok anlayışlı bir biçimde, mektuplarından birinde, kendisinden hem zihnen hem bedenen çok fazla şey beklediğini yazmıştı; “Pek az insan bu kadar büyük beklentiyi karşılayabilir.”³⁰ Fakat Jane yaşadığı şeyin sadece adaletsiz bir kader olduğuna inanmayı reddetti. Ona kalırsa, kendini iyileştirmekten sorumluydu.

Avrupa yolculuğu devam etti. Anna ve Jane, onlara katılan George ile birlikte yazı İngiltere’de geçirdiler; George onlardan ayrıldıktan sonra Berlin’e geçtiler ve kışı da orada geçirdiler. Berlin’de müzeleri, katedralleri gezdiler, operalara gittiler. Baharda Paris’teydiler ve artık evlerini özlemişlerdi.

1885 yılı Haziran ayının ortasında, Cedarville’e döndüler. Alice ve Harry, onları karşılamak için Kansas Girard’daki yeni evlerinden geldiler, Weber ve eşi Laura da oradaydı; ama olaylar kısa süre içinde işlerin pek de yolunda gitme-

diğini gösterdi. Alice ve Harry'nin Kansas'a dönmelerinden hemen sonra, Weber yeni bir sinir çöküntüsü yaşadı. Bu kez Jane hızla harekete geçti. Krizden iki gün sonra, bölge mahkemesine onun Elgin Devlet Ruh Sağlığı Hastanesi'ne yatırılmasını talep eden dilekçeyi verdi. Weber'in normal hayatına dönmesine ilişkin ailenin hiçbir umudu kalmamıştı.

Jane ve Anna, 1885-86 kışını Baltimore'da, George'un John Hopkins Üniversitesi'nde biyoloji okumaya devam ettiği yerde geçirdiler. Anna ile durağan arkadaşlıkları depresyon ve yalnızlık duygusunu tetiklediği için, durum Jane için giderek zorlaşıyordu. Üvey annesi Jane'nin yararsız ve yorucu bulduğu tüm sosyal aktivitelerden gayet memnundu: durmadan telefon etmek ya da telefonlara cevap vermek, partilere, çaylara gitmek, partiler vermek. Jane yine kendini işe yaramazlıkla suçluyordu. Ellen'e şöyle yazdı: "Dünya kadar boş vaktim var gibi görünüyor ve hiçbir şey yapmadığım için çok utanıyorum." İstemediği ve ne yapacağını bilmediği bir hayatın kısıncasına düşmüştü. Yıllar sonra hayal kırıklığına uğramış genç bir kadınla ilgili yazdıkları, o sırada neler hissettiğini gösteriyor: "Hayatı çelişkilerle doluydu; dışarıya, dünyaya bakıp kendisinden bir şeyler beklenmesini özlüyordu çünkü gücü, inisiyatif almaya yetmiyordu."³¹

Bu arada kitaplar okudu. Özellikle din, ilgisini çekiyordu. Ellen'in Chicago'dan yazdığı ve inancının nasıl derinleştiğini anlattığı mektupları ve sonbaharda yaptıkları uzun yolculuk, din meselesinin zihninde geniş yer kaplamasına neden oldu. Ayrıca Matthew Arnold'un Hristiyanlığın insanın gerçek bilince ulaşmasını mümkün kılarak iç huzuru sağladığı fikrini de, ilk dönem Hristiyanlarının sınıf farklılıklarını aşarak bir topluluk halinde yaşamalarının nasıl

Jane Addams Baltimore'da. 1885 ya da 1886.

sevinçli bir yaşam örneği olduğunu da aklında tutuyordu. Tinsel bir dönüm noktasında olduğunu hissediyordu. Tıpkı babası gibi ahlaken mükemmel bir insan olmak için çabalamış ve yıllar önce başarısız olmuştu. Sonradan işaret ettiği gibi, “bağımsızlık çabaları, pek çok acınası başarısızlıkla sonuçlanmıştı”. Şimdi de Anna ile birlikte yaşıyordu; onun zor kişiliği ve ortak hiçbir ilgilerinin olmamasının yarattığı yalıtılmışlık duygusu nedeniyle acı çekiyordu. “Ruhların birliğinin hüküm sürdüğü kutsanmış bir yer”in³² özlemini çekiyordu. Ümitsizce harekete geçmek istiyor ama kendinden hiç emin olmadığı için hiçbir şey yapmıyordu.

Derken Leo Tolstoy’un İngilizce çevirisi yeni yayınlanan *My Religion* adlı kitabını okudu. Sonraları, bu kitabın ha-

yatını değiştirdiğini söyleyecekti. Kitapta onu çeken, ünlü ve başarılı bir romancı olan Tolstoy’un, kendini büyük bir ahlaki başarısızlık içinde hissetmesi, buna rağmen, elli yaşında, Hıristiyanlık yoluyla hayatını kurtarmasıydı. Kendine olan inansızlığının onu ahlaken iyi bir insan olmaktan alıkoymasına izin vermemişti. Kitabı okurken şunları yazdı: “(kitap) erkeklerin doğruya yönelmek için gösterdikleri pek ender zavallı çabaların büyük ölçüde kendine güvensizlikten kaynaklandığını anlamama yol açtı.”³³ Tolstoy’u kendine örnek alabileceğini düşündü.

Kitap, Jane’i teslimiyet dşnesiyle tanıştırdı. Rockford’un pazar okulunda eğitilmiş biri olarak Addams, İsa’nın bağışlayıcılık ve sevgi hakkındaki sözlerini ezbere anlatabilirdi, Matta 5:38-39’u gz kapalı tekrarlayabilirdi: “‘Göze gz, dişe diş’ dendiğini duydunuz. Fakat ben size şöyle diyorum: Kötülük yapana karşı koyma; sağ yanağına vurana öbür yanağını da evir.” Fakat Tolstoy bu eski kelimelere hayat vermişti. Bu sözlerin acıyı yüceltmek anlamına gelmediğini, sizi incitene karşı da doğru davranmanız gerektiğinin kastedildiğini yazıyordu. Bunların anlamı, açıkladığı gibi, her kim sizi incitirse ona iyi olmalısınız fakat bu acı çekmeyi yüceltmek değildir. İsa, havarilerini çağırıp “Kötülüğe direnmeme kuralını takip edin” demişti. Bu, “şiddete karşı koymamak” ve “sevgi yasasına aykırı hiçbir şeyi asla yapmamak” anlamına geliyordu.³⁴

Teslimiyet fikri, Adams’ın aklını ve kalbini ele geçirmişti. O dönemde pek az düşmanı vardı. Kendi küçük özel hayatında bu fikir, öfke duyduğu kişilere karşı iyi davranmak anlamına geliyordu. Hiçbir zaman açıklamadığı ama talımın edebileceğimiz nedenlerle (muhtemelen son derece fevri bir insan

olan üvey annesiyle ilgili nedenler), kavgasız bir ortamın özlemine çekiyordu; insanlar arasında nazik ve huzurlu bir barış ortamının yaşanabileceği düşüncesi, ona çok cazip geliyordu. Tolstoy'un teslim olma konusunda ona öğrettiklerine sonuna kadar inanıyordu (aynı zamanda, tıpkı Tolstoy gibi Jane de teslimiyet sözcüğünün inisiyatif sahibi bir ahlaki tutum için fazla pasif tınladığını düşünüyordu) ve 1880'lerin ortalarında, bu düşünciyi kendi hayat felsefesinin merkezine koydu. Onun nezaketinin kökleri buradaydı; genlerle değil, seçimle ilgili bir tutumdur.

Bir başka kitap, bir başka tanıdık fikri, demokrasiyi yeni bir ışık altında görmesini sağladı. Yazarı, babasının kahramanlarından biri olan, İtalyan devrimci Giuseppe Mazzini'di. 1885-86 kışı boyunca Baltimore'da, John Hopkins'te Birleşik İtalya hareketiyle ilgili bir dizi konferansa katıldığı sırada Mazzini'nin klasik kitabı "*The Duties of Man*" (İnsanın Görevleri) ve onunla birlikte yayımlanan "*Thoughts Upon Democracy in Europe*" (Avrupa'da Demokrasi Üzerine Düşünceler) adlı bir makaleyi okudu. Mazzini'nin savı şuydu: Kişinin insanlığa hizmet etmesi, ahlaki açıdan ailesine veya ülkesine hizmet etmesinden daha yüksekti ve bu özellikle Hıristiyanlar'ın göreviydi çünkü İsa, insanlığı sevmişti. Dahası Mazzini de kendi belirsiz şiirsel tarzında, sınıflar arası toplumsal ilişkiler fikrini benimsiyordu. Demokrasiye erişmek için kişinin "mümkün olan en fazla sayıda kardeşiyle muhabbetle konuşması"³⁵ gerektiğini ileri sürüyordu. Addams bu düşüncüyü sevdi. İçinde yeni bir demokrasi tutkusu yeşermeye başladı.

Addams'ın zihnindeki denge, bir yöne eğilmekteydi: Çocukluğunun bitmeyen işini tamamlayıp kiliseye katılmak.

O yaz Cedarville'e döndüğünde, vaftiz edildi ve Cedarville Presbyterian Kilisesi'ne katıldı. 1886 yılında kilise artık üyelerinin kendi mezhebinin ilkelerini kabul etmesini zorunlu tutmuyordu; böylece Addams kendi inançlarıyla katılabilirdi. Ona göre Hristiyanlık "evrensel kardeşlik" için var olan bir kurumdu ve demokratik ideallere "heyecan verici" ifadeler katıyordu.³⁶ Addams, Hristiyanlığın içinde yetiştiği biçimini reddetmiş ve uzun süre direnmişti; yirmilerindeyken yaptığı ilk bağımsız hareket, Hristiyanlığa geçmek oldu.

Baltimore'da Anna ve George'a tekrar katıldığı o sonbaharda, ruh hali bir önceki yıldan daha iyiydi. Alice'e şöyle yazdı: "Kendimi bu sonbahar çok iyi hissediyorum... zinde [ve] mutlu... kendimi böyle hissedeceğimi hayal bile edemedim."³⁷ Kız kardeşleri ve onların aileleriyle, Anna ve George ile olduğundan daha fazla zaman geçirmeye başladı. Sonraki baharda, George'un evlilik teklifini reddetti. Bu onun ikinci bağımsızlık hareketiydi.

O günlerde üvey kardeşlerin evlenmesi sık görülen bir şeydi, Anna da bu fikre bayılmıştı. Fakat George egzantrik bir kişiliğe sahipti; Jane'in ona düşkünlüğü tamamen kardeşçeydi, aşk değildi. Ancak Jane teklifi reddince Anna müthiş öfkelenirdi. Daha fenası, bundan sonra George'un zaten hassas olan ruhsal durumu kötüye gitti, Anna bu yüzden Jane'i suçladı. Böylece Jane ile üvey annesi arasındaki yabancılaşma derinleşti. Anna'nın George'la daha yakın ilgilenmeye başlamasının trajik bir sonucu oldu. Sonraki sonbaharda George, okumak üzere gittiği Almanya'dan annesine bakmak için döndü, bilimsel çalışmalarını terk etti, hayatının kalan kısmını annesinin münzevi ve genellikle sessiz refakatçisi olarak geçirdi.

1887 yılının baharında, üvey ailesinin yükünden kurtulmuş olarak bir şeyler yapabileceğine dair inancı güçleniyordu ama henüz demokrasi ve evrensel kardeşlik ruhuyla yoksullar arasında yaşamaktan daha somut bir planı yoktu. İnsan böyle bir şeyi tam olarak nasıl yapardı? Bir Protestan olarak, yalnızca kent misyonlarını biliyordu; bu misyonerlerin bazıları kadındı, hayır işlerinde çalışırlar ve mahalle halkını Evanjelik Hıristiyanlığa dönmeye ikna etmek için uğraşırlardı. Bu model ona çekici gelmiyordu; daha önce onu kendi inançlarına çevirmek için baskı yapanlara çok içerlemişti ve her koşulda, Jane'in inancı ortodoksluğa tamamen karşıydı.

Tereddüt etmesine neden olan bir şey daha vardı: Kendisi gibi eğitilmiş genç kadınların kendilerini tamamiyle yoksullarla ilgilenmeye ya da toplumsal sorunlara vakfetmesi doğru muydu? Rockford'da birinci sınıftayken katıldığı yarışmada yaptığı konuşmada kendisinin ve sınıf arkadaşlarının birer "besleyen", hayırsever olacaklarını söylerken ve mezuniyet denemesinde kendi kuşağından kadınlara daha iyi reformcular haline gelebilmek için zihinlerini eğitmelerini tavsiye ederken, bundan şüphesi yoktu. Ama toplumsal gereklilikler dünyasına dalıp bu gereklilikleri harfiyen yerine getiren bir kadın olan Anna ile yaşamak, kafasını karıştırmıştı. 1880'lerde gençliğini geçiren kendisi gibi kadınlarla ilgili olarak şunları yazmıştı: "Bir zorluk da, korunaklı yetiştirilmiş eğitilmiş kızların yoksulların acılarını hafifletmek üzere yapacakları hiçbir şeyin olmadığına düşünülmesiydi; aksi yönde davranmak, kızın toplumsal olarak uyumsuz olduğu anlamına gelirdi ve örtbas edilemeyecek kadar önemli bir yetersizlik olarak görülürdü."³⁸

Yolundaki bu son engeli ortadan kaldıran iki kitap oldu. Kitapların ilki, Hıristiyanlık üzerine Tolstoy tarafından yazılan başka bir kitaptı. 1887 yılında Birleşik Devletler’de yayımlanan *What to Do?* adlı kitap, Rus romancı-aristokratının 1881’de ilk kez Moskova’daki kent yoksulluğu ile karşılaşması hakkındaydı. Bu karşılaşmadan öğrendiği ve başkalarına aktarmak istediği şey, konfor içindeki Hıristiyan hayatının ekonomik asalaklık olduğu ve bir Hıristiyanın, yoksulların acılarını hafifletmekten sorumlu olduğuydu. Tolstoy için bunun anlamı, başkalarını çalıştırmaya son verip ihtiyaçlarını karşılamak üzere bizzat çalışmaktı. Bütün varlığını ailesine devretti (serflerin çalışmasıyla refah içinde yaşamaya devam ediyorlardı), roman yazmayı bıraktı, köylü kıyafetleri giydi, köylü tarzı yatakta uyudu ve kendi tarlalarında çalıştı.

Addams, Tolstoy’un izinden gitmeyi düşünmedi ama bu kitabı okuduktan sonra günlüğüne şöyle yazdı: “Dine dair kanaatimi temelden değiştirdi.” Tolstoy’un örneği ona Hıristiyan olmanın insanın kendi hayatına yeniden biçim vermesini gerektirdiğini öğretmişti. Bunlar, Rockford’da pazar okulunda ve Kilisede öğrendiği, İsa’nın sözleriydi: “Beni takip edecek bir insan, önce kendini inkâr etmeli, ondan sonra beni izlemeli. İnsan ruhunu kaybederse bütün dünyayı kazanmış, ne çıkar?”³⁹ Tolstoy’da onu etkileyen, muhtemelen sınıfsal konumundan vazgeçmekte gösterdiği kararlılıktı. İsa, kendi toplumunda ayrıcalıklı bir yerde değildi. Ama Tolstoy öyleydi. Addams onunla kendini özdeşleştirdi; Tolstoy’un bu ayrıcalıklara, en azından maddi boyutuna sırt çevirmekteki gönüllülüğü, onu çok etkilemişti.

Yolunu çizmesinde ona yardım eden ikinci kitap, Amerikan basımında *On Liberty* ile birleştirilen ve 1885 yılında yeni-

den yayınlanan, John Stuart Mill'in *The Subjection of Women* adlı kitabıydı. Mill, zengin kadınların yapacak anlamlı bir işlerinin olmamasının yarattığı umutsuzluğu etkileyici bir biçimde yazmıştı: "Hayatın doyasıya yaşanmasına engel olan en vahim şey; hastalık, yoksulluk ve suçluluk hissinden sonra, üretken zihin için bir çıkış bulma arzusudur."⁴⁰ Jane bu durumların ikisini yaşamıştı ve Mill'in haklı olduğunu biliyordu -işe yaramazlık ruhu yıkan bir deneyimdi. Sonraları bir konuşmasında bunu alıntı olarak kullandı.

Mill yalnızca Jane'in tecrübesini tarif etmiyor, ona bir çıkış yolu da gösteriyordu. Mill'e göre kadınların yeteneklerine ve deneyimlerine uygun çalışma alanları seçme özgürlükleri olmalıydı. Dahası, kadınların yalnızca eş ve anne olmaya uygun oldukları düşüncesini "doğal olmayan uyaranlar ve psikolojik baskı yoluyla üretilen son derece yapay bir şey" olarak niteliyordu.⁴¹ Özgürlüğü savunmada dünyanın en açık sözlü filozoflarından biri olarak Mill, kadınların zihinlerini köleleştirici varsayımlardan kurtaran bir kitap yazmıştı. 1869'da ilk kez yayımlandığında kitabı okuyan birçok kadın hakları savunucusu gibi, *The Subjection Of Women*'i okuyan Jane Addams zihnindeki zincirlerin kırıldığını hissetti. Sıkıcı bir boş hayatı yaşaması gerekmiyordu. Kendi iç sesini dinleyebilirdi. Ne yapacağına kendisi karar verecekti. Nokta.

Şimdi harekete geçmek için hazırды ama hâlâ belli bir plana ihtiyacı vardı. Bu kez ona yol gösteren şey, bir dergiydi. 1887'nin yazı veya sonbaharında bir gün, *Century* adlı dergide "yerleşim evi" olarak adlandırılan yeni bir hayırsever örgüt hakkında bir makale okudu. Bu örgütlenme denemesi, dört yıl önce aç insanların görüntüsüyle şaşkınlığa

uğradığı Londra'nın East End bölgesinde yapılmıştı. Bir Anglikan papazının, Samuel Barnett'in öncülüğünde, çoğu Oxford Üniversitesi mezunu olan elli genç adam, o mahalleye taşınmış ve kendi geniş evlerinde yaşamaya başlamıştı. Hafta içi şehirde çalışıyor, boş zamanlarında ise, derginin ifadesiyle "East End'in yoksullarının hayatlarını kendi başlarına başaramayacakları biçimde bütünlüklü ve güzel bir hale getirmek için çabalıyorlar" dı.⁴² Yakın zamanda ölmüş ekonomi tarihçisi ve sosyal eleştirmen (aynı adlı ünlü tarihinin amcası) Arnold Toynbee'den sonra Toynbee Hall adını alan Yerleşim Evi, Shakespeare Kulübü, Adam Smith Kulübü ve Doğal Tarih Topluluğu gibi kulüpler ve şarkı söyleme, çizim, okuma dersleri için sınıflar açmıştı.

Jane bu fikre bayıldı. Londra'yı ziyaret etmeyi ve Toynbee Hall'ı görmeyi istedi. Ellen ve o zaten bir Avrupa seyahati planlıyorlardı; yalnızca seyahat planına bunu ekleyeceklerdi. Fakat Jane işin bu kısmını sır olarak sakladı. Hayalinin komik görünmesinden korkuyordu, Ellen'e anlatmadı. 1887 Aralık ayında Jane ve bir başka okul arkadaşı Sarah Anderson, New Jersey'den İngiltere'ye doğru yola çıkan gemiye bindiler. Yeni yılı Paris'te kutlamayı planlamışlardı; arkasından, okul öğrencilerine eşlik etmek üzere Avrupa'da bulunan Ellen'le buluşmak için Almanya'ya gideceklerdi. Jane'nin kafasında Toynbee Hall düşüncesi dönüp dolaşıyordu.

* * *

İki okul arkadaşıyla birlikte Jane bir kez daha kültür edinme macerasına atıldı; Avrupa yine son derece cazipti. Bu kez para sıkıntısı da yaşamıyordu, hayatı ciddiye almayı erteleme iğvasına kapıldı. Arkadaşlarla yolculuk, harika sanat

Ellen Gates Starr, on sekiz yaşında.

eserleri görmek, tiyatrolara gitmek, yabancı ülkelerin manzaralarını, seslerini içine çekmek, fazla güçlü bir histi. Sarah kendi kişisel işleri ile ilgilenmek için Paris'te kaldı, Jane de bir hafta kaldıkları Münih'te Ellen ile buluştu.

Ellen, Jane için ilginç bir arkadaş seçimiydi. O ve Jane edebiyata, yazmaya, güzel olan her şeye sevgilerinde dinin önemli olduğu duygusunda ortaktı fakat mizaçları tamamen farklıydı. Ellen tutkularında ateşli, heyecanlı ve eleştireldi, öfkesini, düşkünlüğünü ya da sabırsızlığını serbestçe ifade ederdi. Jane ise serin, içe kapalı, sakindi. Arkadaşlıkları Rockford'daki ilk yıllarında katıldıkları Kadın Semineri'nde

başlamıştı ama Ellen'in ailesinin kısıtlı bütçesi nedeniyle okula devam edememesinden sonra, asıl olarak mektuplarla ve ziyaretlerle sürdü.

Münih'te, birbirlerinin arkadaşlığından memnun kaldılar. Sabahları sanat galerilerini ziyaret ettiler, Ellen'in okulu için yayınlar aradılar, öğleden sonraları saatlerce konuştular, İtalyanca çalıştılar tanıştıkları insanlara iade-i ziyarette bulundular. Jane, Alice'e şöyle yazmıştı: "Ellen'le birlikte geçirdiğim bu hafta hayatımın en mutlu zamanlarından biriydi."⁴³ Birbirlerinde kendilerindeki en eksik şeyi buluyorlardı ve bu onlara daha iyi bir insan olma gücü veriyordu. Jane bir arkadaşına Ellen'in "kişiliğinin temelinde işleri sonuca bağlama var" diye yazmıştı; onun bu özelliğine hayrandı. Ellen de Anna Addams'a kendisinin de Jane gibi "kişiliğini geliştirmek için onca ahlaki çaba ve kararlılık" göstermeyi dilediğini yazdı.⁴⁴ Arkadaşlıkları, özellikle gelişmeye duydukları ortak heves üzerinde yükseliyordu.

Münih'ten sonra Sarah'yı da alarak birlikte İtalya'ya gittiler. Bir süre Floransa'da kaldıktan sonra Jane'in yer altı mezarlarını ziyaret ettiği Roma'ya tekrar gittiler, Vatikan'ı gördüler, unutulmaz bir geziydi. Paskalya kutlamaları için Floransa'ya döndüler, ardından Madrid'de, boğa güreşi izlediler. Bu Jane'in hiç unutmadığı bir deneyim oldu; boğa güreşi değil, kendisinin tepkisi.

İspanya'nın ve boğa güreşlerinin tarihini okumuş ve bunların tamamen kültürel olduğunu öğrenmişti. Arenaya ilk boğanın girmesiyle coşkuyla haykıran binlerce insanla birlikte muazzam amfi tiyatrodaki oturmak, Jane'e bu sahnenin tarihsel anlamını düşündürdü. Bu İspanyol sporunun Romalı-

ların Hristiyanları “pagan”lığa zorlamak için Colosseum’da boğaların karşısına atmaları geleneğinden geliyordu; süslenmiş atlar da Orta Çağ turnuvalarına katılan şövalyelerinkilere benziyorlardı. Addams, boğalar pikadorların sürdüğü atları öldürürken ve sonra matadorlar boğaları katlederken, kan ve acı içindeki bu sahneyi serin, entelektüel bir büyülenmeyle izledi. Ellen ve Sarah pıhtılaşmış kandan tiksinererek gitmek istediler. Jane “Tamam” dedi ama onlar ayrılırken o hâlâ koltuğuna yapışmış gibi, hareketsizce arenayı izliyordu. Arkadaşları onu amfi tiyatronun girişinde beklediler, sonunda geldiğinde de onları “gaddarca dayanıklılığımıza ilişkin sert bir onaylamazlık içinde” buldu.⁴⁵

O gece kendinden tiksinemeye başladı. Böylesine feci bir sahneyi herhangi bir sempati hissinden uzak seyredebilmiş olması onu dehşete düşürdü. Bir kez daha, onu acımasız gerçekliğin farkına varmaktan alıkoyan kültür sevgisinden dolayı kendini suçladı. Arkasından, hareketsizlikle geçen yıllarına ilişkin daha derin bir suçluluk geldi; bunun için de kültür aşkını suçladı. Kendi iç sesini dinlemek yerine Avrupa’nın yüksek uygarlıklarını keşfetme bencilliğini göstermiş, Mazzini ve erken dönem Hristiyanların söyledikleri yolu takip etmek yerine kendi sınıfından insanlar arasında yaşamıştı -oysa insanlığa hizmet etmesi, evrensel ve demokratik yaşam idealini eyleme geçirmesi gerekirdi. Utanmış ama kararlı bir biçimde o gece Ellen’e bir yerleşim evi kurma hayalinden bahsetti. Ellen’in bu fikri beğenmesi onu çok mutlu etti. Böylece Jane’in Chicago’ya, Ellen’in yanına gitmesine ve Jane’e miras kalan parayla bu planı gerçekleştirmeye karar verdiler.

Bu kadar cüretli ve zor bir şeyi yaparken yanında olacak biri,

Addams'ın en çok ihtiyaç duyduğu şeydi. Yirmili yaşlarında, kendisini tanıyan arkadaşlarından, okuldan ayrılmışken, en büyük sıkıntısının yalıtılmışlık olduğunu fark etmişti. Jane'in çok beğendiği ve muhtemelen *Meditations*'unu okumuş olduğu Romalı filozof-İmparator Marcus Aurelius, bu noktayı şöyle özetlemişti: "Sizinle uyumlu olmayanlarla, ilkellerinizi paylaşmayanlarla yaşamakta nasıl büyük bir yorgunluk vardır." Jane'in bulduğu çözüm, böyle olmayanlarla bir hayat yaratmaktı. 1883'te Ellen'e şöyle yazdı: "Arkadaşlığın hayattaki en önemli şey olduğuna ve arkadaşlığın ve bağlılığın başka değerli şeylere yaptığımız gibi, korunması ve yönlendirilmesi gerektiğine her geçen gün daha çok inanıyorum."⁴⁶ Bu içgörü, ondaki kendine yeterlilik eğilimiyle çatışarak Jane'in düşünce biçiminde bir devrim yarattı. Ellen onunla birlikte yerleşim evi kurmaya ikna olmadan önce işe koyulamazdı. Şimdi başlayabilirdi.

Sonraki durakları, daha önce planladıkları Fransa ziyaretinden sonra, elbette ki Toynbee Hall'u görmek üzere, Londra'ydı. Ama Ellen'in İtalya'da öğrencilerine eşlik etmesi gerekiyordu; bu nedenle Jane Toynbee Hall'a onsuz gitti.

Toynbee Hall Londra rıhtımının bitişiğinde, yüksek nüfuslu, sefil bir mahallede, Commercial Caddesi'ndeydi. Burası birkaç kilometre karelik bir alanda çoğunluğu İngiliz, İrlandalı, Galli ve Doğu Avrupa Yahudisi sekiz bin kişinin yaşadığı, bir odaya yaklaşık altı ila sekiz insanın düştüğü bir mahalleydi. Yerleşim evinin kurulduğu bina, 1884'te eve dönüştürülmüştü ve bir avluya bakan, birbiriyle bağlantılı üç tuğla binadan oluşuyordu. Bu zarif, güzel üç güzel bina, âdeta bir üniversite havası taşıyordu. Aslına bakılırsa olan şey, bir grup üniversite eğitilmiş üst orta sınıftan erkeğin gü-

zel bir mimarının gücüyle kendilerini tamamen yabancı, kıt kanaat geçinen bir dünyaya empoze etmeleriydi.

Niyetleri, Samuel Barnett'in önerdiği gibi, işçi sınıfıyla eşit koşullarda toplumsal olarak kaynaşmak ve belki bir parça da onlara yardımcı olmaktı. Barnett her zaman “onlar için” değil, “onlarla birlikte” çalışmanın gerektiğini vurgulamıştı. Komşularını kendi inancına döndürme konusunda hüsrana uğramış bir Anglikan papaz olarak, toplumsal Hıristiyanlık hareketi olarak bilinen ve işçiler ile diğer toplumsal kesimler arasında sınıfsal ayrımları aşan bir ekonomik iş birliği arayışındaki hareketin düşüncelerini uygulamaya koymaya karar vermişti⁴⁷. Ama İngiliz sınıf ilişkileri öyle kolayca yeniden inşa edilemezdi; bu ilişkiler, yerleşim evinde karşı karşıya gelen insanlar arasında hâlâ hissediliyordu; bir yanda yüce gönüllü bir hayırseverlik, diğer yanda stratejik bir hürmet. Aynı zamanda, iyi şeyler de oluyordu. İşçi sınıfından erkekler ve oğlan çocukları (kadınlar ve kızlar bunlara sonradan eklenecekti), Toynbee Hall'ın neredeyse bir ziyafet gibi sunduğu sanat, edebiyat ve tarih konusunda öğrenmeye açlardı. Sosyal hayatı yalnızca barın birinde içmek olan insanlar için yerleşim evi, yeni ilgileri paylaşan ahbablar edinmek için harika bir yerdi.

Jane Addams büyülenmişti. Burası, bir yandan Hıristiyanlık inancının vazettiği yoksullar arasında yaşamanın bir yolu, bir yandan özlemini çektiği “evrensel ve demokratik kardeşlik”i sunuyordu, bir yandan da zarif hayatından ve kültür aşkından vazgeçmesini gerektirmiyordu. Alice'e şöyle yazdı: “Toynbee Hall'daki üniversiteli erkekler topluluğu, eğlence kulüplerini ve topluluklarını yoksulların ortasında kurmuşlar ama bunu kendi çevrelerinde nasıl yapacaklar-

dıysa öyle yapmışlar. ‘Mesleki olarak doğru’ fikrinden öylesine uzak, sınıflarında ve kütüphanelerinde öylesine doğal biçimde içten ve üretkenler ki, neredeyse mükemmel bir örnek diyebilirim.”⁴⁸

Birleşik Devletleri’ndekine benzer bir şeylere başlamak niyetiyle Toynbee Hall’i ziyaret etmek, yirmili yaşlarındaki Jane Addams’ın üçüncü bağımsız eylemiydi. Üvey annesinin çok erken bir dönemde fark ettiği ve Jane’in kolejdaki başarısını tetikleyen ateşli tutkusu, Jane onu ortadan kaldırmaya çalışsa da varlığını hissettiriyordu. 1880’lerin sonunda nihayet, bu tutkuyu kanatlandırması gerektiğini anladı.

Birleşik Devletler’e döndüğü aylar içinde Alice’e yazdığı bir mektupta, bu farkındalığını ifade etti. Kız kardeşinin, o dönemde ender rastlanacak biçimde kilisesinin mütevelli heyetine atanmasını kutlamak için yazmıştı. Bu mektupta, Robert Browning’in ikisinin de bildiği bir şiirinden dizeler aktardı: “İçimde bir güç ve irade var / onu kullanmalıyım, yoksa beni bitirecek / Bana insanlığın saygısı ve bağlılığı gerek.” Browning’in içgörüsüne, kendisinin ve Alice’in görmezden gelmeye çalıştığı biçimde güce yönelmesinin kaynağının ne olduğu konusundaki kendi düşüncesini de ekledi: “Sürekli olarak başka bir (davranış tarzını) uygulamaya çabalarken içsel eğilimleri ve gücü ifade etmek neredeyse imkânsız görünüyor.”⁴⁹ Belirli birinden söz etmiyor gibiydi ama aslında kastı belliydi: Alice ve kendisi, babalarının tutkusunu ve kamusal ün arzusunu miras almışlardı ama kadınlar için uygun görülen küçük alana sıkışmaya çalışıyorlardı; kendilerine zarar vermeden bunu başarmaları imkânsızdı.

Bu çıkmaza karşı bulduğu yeni çözüm, psikolojik kayıtsızlıktı. Daha önce, geleneksel kadınlık rolünü, kendini fedayı ve itaat etmeyi benimsemiş ama iradesini ortaya koyma özgürlüğünü kaybetmişti. Kendisini (beyaz) erkekliği ve servetiyle bağımsız hareket etme yetkisine sahip olan babasıyla özdeşleştirerek güce sahip olabilirdi. Ama bu çözümde sonsuza kadar görmezden gelemeyeceği bir sorun vardı. Jane bir erkek değil, kadındı. Hâlâ Cassandra konuşmasında mükemmelen ifade ettiği ikilemle boğuşuyordu. Bir kadın kamusal alanda kendi adına güç sahibi olabilir miydi? Bu konuda hâlâ ciddi kuşkuları vardı.

2. BÖLÜM NOTLARI

1. JA, "The College Women and the Family Claim," *Commons* 3 (Eylül 1898):4,7.
2. a.g.e., 4.
3. Helen Harrington'dan JA'ya, 23 Temmuz 1881.
4. Freeport Gazetesi, 6 Temmuz 1881,5, col.2. Görüşme, vurulma olayından birkaç gün sonra yayınlanmıştır.
5. John Weber Addams Belgeleri, box 283, Stephenson Bölge [IL] Mahkemesi Kayıtları.
6. JA'dan EGS'a, 3 Eylül 1881.
7. a.g.e., 23 Ekim 1885.
8. Charlotte Perkins Gilman, *The Charlotte Perkins Gilman Reader: The Yellow Wallpaper, and Other Fiction*, ed. Anna J. Lane (Charlottesville : Virjinya Üniversitesi Yayınları,1999),10.
9. JA, Commonplace book, giriş tarihi Nisan 1882, Nantucket [MA]; JA, "Comments to Open Discussion, 7. Basım, 12 Temmuz 1897," *Proceedings of the National Conference of Charities and Corrections, Twenty-fourth Conference, 7-14 Temmuz 1897*,466.
10. JA, Commonplace book, giriş tarihi Nisan [n.d.] 1882, 15 Ocak 1882 ve 15 Temmuz 1882.
11. JA, "The Settlement as a Factor in the Labor Movement," in Residents of Hull-House, *Hull-House Maps and Papers: A Presentation of Nationalities and Wages in a Congested District of Chicago, Together With Comments and Essays on Problems Growing out of the Social Conditions*, intro. Rima Lunin Schultz (Urbana: Illinois Üniversitesi Yayınları, 2007), 147.
12. JA, Commonplaca book, giriş tarihi Ağustos 1882.
13. JA'dan EGS'a, 7 Ocak 1883.
14. a.g.e., 24 Nisan 1883.
15. JA'dan Alice Addams Haldeman'a, 2 Temmuz 1883.

16. JA, *Twenty*, 432 (I. Bölüm bakınız,n.3)
17. JA'dan EGS'a, 12 Ağustos 1883.
18. a.g.e., 11 Temmuz,1883.
19. JA'dan Vallie Beck'e, 3 Mayıs 1877, Ayrıca bakınız Knight, *Citizen*, 433, n.46.
20. JA, *The Second Twenty Years at Hull House: September 1909 to September 1929, with a Record of Growing World Consciousness* (New York: Macmillan,1930),196-97. Erkek arkadaşı, Roolin Salisbury, Bakınız Linn, Addams, 49-50, 53 (1.bölüm n.1'e bakınız), ve Knight, *Citizen*, 123-24 (1.bölüm n.1'e bakınız).
21. JA, *Twenty*, 66.
22. JA'dan EGS'a, 3 Kasım 1883.
23. [Andrew Mearns] *The Bitter Cry of Outcast London: An Inquiry into the Condition of the Abject Poor*, ed. ve giriş Anthony S. Wohl (1883; repr., New York: Humanities,1970), 68-69,73.
24. JA, *Twenty*, 68.
25. JA'dan Weber Addams'a, 29 Ekim 1883; JA, *Twenty*, 66.
26. JA, *Twenty*, 68-69.
27. a.g.e., 69.
28. a.g.e. 84.
29. a.g.e.,66.
30. JA' dan EGS'a, 8 Haziran 1884; EGS'dan JA'a, 28 Nisan 1885.
31. JA'dan EGS'a, 7 Şubat 1886; JA, *Democracy and Social Ethics* (New York: Macmillan,1902), 87.
32. JA, *Twenty*, 78-79.
33. a.g.e., 261.
34. Leo Tolstoy, *My Religion, The Novels and Other Works of Lyof N. Tolstoi*, vol.17 içerisinde (New York: Charles Scribner's Sons,1902), 86, 87.

35. Giuseppe Mazzini, "Thoughts upon Democracy in Europe," *Life and Writings of Mazzini* içerisinde (Londra: Smith, Elder, 1847), 109.
36. JA, *Twenty*, 78-79.
37. JA'dan Alice Addams Haldeman'a, 4 Kasım 1886.
38. JA, *Twenty*, 73.
39. JA, "A Book that Changed My Life," *Christian Century* 44 (13 Ekim 1927): 1196; Matthew 16: 24-26.
40. John Stuart Mill, *The Subjection of Women* (1869; repr., Cambridge, MA: MIT Yayınları, 1970), 98. JA, Mill'in bu gözlemini az sayıda düzenlenen konuşması "Outgrowths of Toynbee Hall" (Aralık 1890): 6, *JAPM*, 46:04080'da tekrarladı ve sonraki bir konuşmasında aynı cümleye ekleme yaparak alıntı yaptı. "The Subjective Necessity of a Social Settlement," 1-26 (1. Bölüm n.20'ye bakınız).
41. Mill, *Subjection*, 27, 22.
42. R. R. Bowker, "Toynbee Hall, London," *Century* 24 (Mayıs 1887): 158-59.
43. JA' dan Alice Addams Haldeman'a, 6 Ocak 1888.
44. JA'dan Flora Guiteau'ya, 7 Ocak 1888; EGS'dan Anna Haldeman Addams'a, 30 Ocak 1888, ESGP.
45. JA, *Twenty*, 86.
46. Marcus Aurelius, *Meditations*, Book 9, no.3; JA'dan EGS'a, 3 Kasım 1883.
47. Louise W. Knight, "Jane Addams Theory of Cooperation," *Jane Addams and the Practice of Democracy: Multidisciplinary Essays on Theory and Practice* içerisinde, ed. Wendy Chmielewski, Marilyn Fischer, and Carol Nackenoff (Urbana: Illinois Üniversitesi Yayınları, 2009), 66-69.
48. JA'dan Anna Addams Haldeman'a, 14 Haziran 1888.
49. a.g.e., 19 Şubat 1889. Şiir "Bishop Blougram'a Apology," dir ve 322-25 sayfalarından alınmıştır.

3. Bölüm

EYLEMCİ

Ellen Gates Starr'a hayalinden bahsettikten on ay sonra, Ocak 1889'da Jane, planlarını uygulamaya koymak üzere Chicago'ya taşındı. İlk aylarda yazdığı mektupları okuyan biri, padoktan fırlayan bir yarış atı gibi, enerjisinin her bir zerresini muhtemel gönüllü ya da bağışçılarla proje hakkında konuşmaya harcadığını görebilirdi. Artık görüştükleri insanlar ve yerleşim evi fikriyle ilgili hissettikleri heyecan hakkında yazıyordu, başarısızlıklar hakkında değil.

İki arkadaş, en azından kısmen, bu çalışmaya hazırlıklıydılar. Ellen 30 yaşındaydı, üniversitede bir yıl okumuştı ve kendisini yetiştirmişti; orta öğrenim düzeyindeki kızlara on yıl öğretmenlik yapmasının yanı sıra, İtalyanca ve Fransızca öğrenmişti. Ayrıca Chicago'nun önde gelen ailelerine mensup, boş zamanı olan, kendi yetiştirdiği ve yararlı bir şeyler yapabilmek için yanıp tutuşan birçok genç kadın tanıyor-du. Jane 29 yaşındaydı, Rockford Kadın Okulu diploması vardı ve her ne kadar küçük ölçekli de olsa; okul dergisi editörlüğü, sınıf başkanlığı, edebiyat topluluğu başkanlığı gibi yönetim deneyimleri olmuştu. 1880'lerde amatörce hayırseverlik işleriyle ilgilenmeye başlamıştı, Baltimore'da

yardım ziyaretleri yapmıştı; Fransızca, Almanca ve İtalyanca biliyordu. Yakın zamanda kız okulu için Rockford'daki sınıf arkadaşlarının desteğiyle küçük bir fon oluşturmuştu.

Jane ve Ellen, kendilerine benzer genç insanların, kuracakları yerleşim evinde bir süre kira ödeyerek kalmalarını, böylece mahalle sakinleri haline gelmelerini planlıyorlardı; Toynbee Hall'den esinlenilip uyarlanmış bir fikir. Mahalledeki işçi sınıfından insanlarla komşuluk yapacak, sosyal bağlar kuracak ve orada oturmayan başka gönüllülerle birlikte boş zamanlarında kulüpler ve derslikler oluşturacaklardı. Elbette hasta ve yaşlıların bakımı, aile krizlerinde destek sağlamak türünden yardımlar komşuluğun bir gereği olarak yapılacak ama evin asıl işi bunlar olmayacaktı.

Yerleşim evini kurarken, iki amaçları vardı; her iki amaç da Toynbee Hall ile paylaştıkları ama Amerikan koşullarına göre uyarladıkları amaçlardı. Birincisi, kendi kuşaklarından, aşırı kültürlü ve kendi sınıflarının yaşam dairesi dışına çıkmayan kadın ve erkeklere, kendilerine öğretilen yüksek idealleri hayata geçirebilmeleri için bir yol sunmak istemeliydi. Rockford mezunu kızlara o yılın sonunda yaptığı bir konuşmada Addams'ın dediği gibi, "zihinlerini dolduran kendini adama ve fedakârlık hayallerinin zorlamasıyla koşup gelecek"¹ genç insanlara hasrettiler.

İkinci olarak Jane ve Ellen, sanayileşmenin eşitlikçi sosyal ilişkilere verdiği zararı ve Birleşik Devletler'de İngiltere'de olduğundan daha büyük çapta gerçekleşen kitlesel göçün yarattığı hasarı onarmak istiyorlardı. Chicago, mükemmel bir kalkınma örneği olarak gösteriliyordu. 1840 ve 1890 yılları arasında nüfusu kırk beş binden bir milyona çıkmıştı;

göl kıyısında bataklık bir bölgeyken ülkenin ikinci büyük kenti ve bir sanayi merkezi haline gelmişti. Girişimcilerin öne çıkmasıyla üst-orta ve üst sınıflar genişledi; bazı aileler inanılmaz servetler yaptılar. Aynı zamanda, yüksek nüfuslu mahallelerde yaşayan işçi sınıfından insanların sayısı katlanarak arttı. Bunların birçoğu göçmendi. Addams'ın buraya gelmesinden bir süre sonra, nüfusun yüzde 78'i, ya farklı bir ülkede doğmuş olan kişilerden ya da farklı bir ülkede doğmuş olan kişilerin çocuklarından oluşuyordu. Bunların çoğu, Avrupa'nın çiftçi ya da köylü sınıfına mensuptu ve bu nedenle endüstriyel becerilere sahip değillerdi, tek istedikleri daha iyi bir yaşamdı. Düşük ücretlerle çalışan bu işçiler, yoksulluk sınırında yaşarken, bir yandan da İngilizce öğrenmeye ve kent yaşamına uyum sağlamaya çalışıyorlardı.

O sırada “zenginlerle yoksullar arasındaki uçurum” diye adlandırılan ve giderek genişleyen bu açıklık, Amerikan orta sınıfları için son derece sarsıcıydı. Bunu dergi ve kitaplarda okudular, kilise ve sinagoglarda verilen vaazlarda dinlediler. En çok satan kitaplardan biri olan Henry George'un *Progress and Poverty* (İlerleme ve Yoksulluk) kitabı, yalnızca arazi gelirlerinin vergilendirilmesi ile servetin yeniden dağıtılmasını öneriyordu. Addams'ın beğendiği, Birleşik Devletler'de çokça okunan diğer İngiliz yazarların tamamı -Thomas Carlyle, George Eliot, John Ruskin ve Matthew Arnold- esas olarak sosyal mesafeden söz ediyorlar ve okuyucularının (ki bunlar zenginlerdi) yoksullara toplumsal bakımdan eşitleri olarak davranmalarını öneriyorlardı. Arnold'ın demokrasi hakkındaki bir yazısında söylediği gibi, “insanoğlu, davranışlarındaki insaniyet bakımından, eşit yaratılmıştır.”² Bu düşünce, yerleşim evi hareketinin merkezi fikriydi.

Toynbee Hall'ün bir özelliğini taklit etmek özellikle zordu; siyasal gündemini. 1884'te İngiliz Parlamentosu işçilere oy kullanma hakkı verdi. Barnett, bu yeni seçmenler için bir örnek oluşturmak amacıyla, mahalle sakinlerini bölgedeki yurttaş kuruluşları (örneğin okul aile birliği) için oy kullanmaya teşvik etti. Ama kadınların yaşadığı merkez, oy haklarının olmaması nedeniyle seçime katılamadı. Addams'ın bu soruna çözümü, dünyadaki ilk karma eğitim veren merkezi kurmak oldu. O baharda bir resepsiyon verdiklerinde yaptığı konuşmayı dinleyenlerin yarısına yakınının erkekler olduğunu görmek onu mutlu etti, kardeşine yazdığı gibi, "yalnızca kadınların yaşadığı bir yer yaratmış olma"³ endişesini giderdi.

Seçme hakkının bulunmaması Jane'i sınırlandırıyordu ama yerleşim evini başlatmak için iki başka önemli özelliğe sahipti. Birincisi, zengindi. Şu açıktı ki, o ve Ellen -ev kiralamak, mobilya almak, ısınma giderlerini karşılamak ve diğer harcamaları finanse etmek üzere- Jane'in mirasından gelen gelire sahip olmasalardı, amaçlarını gerçekleştiremezlerdi. Jane uzun vadede bu projeyi karşılayamayacağını, finansal destek sağlayacak bağışçılar bulmaları gerektiğini biliyordu ama başlangıç için kendi gelirine güvenebilirdi. Ayrıca Jane'in serveti çok büyük olmasa da yaşamını sürdürmesi için yeterliydi; yani tüm zamanını bu projeyi gerçekleştirmeye ayırabilirdi.

Jane'in bir diğer önemli özelliği, amaca yönelik idealistliğiydi. Geniş vizyonu, farklı sınıflardan insanlar arasında evrensel ve demokratik birliği besleyecek bir mekân yaratmaktı. Bu politik değil, tamamen sosyal bir amaçtı. 1890'da Chicago Kulübü kadınlarına yaptığı konuşmada,

demokrasinin sadece “politik özgürlük ve eşitlik” olmadığını, aynı zamanda toplumsal ilişkilerle ilgili, “toplumsal düzenin demokratik teorisi”⁴ de olduğunu söylemişti. Bu büyük bir tutkuydu ve karşılaşabileceği engelleri -ki bunların bir bölümü kendi içindeki engellerdi- kısa sürede gördü. Ama heyecanı ve toplumsal birliği sağlamaya amacına bağlılığı, bu engelleri karşılamakta ona yardımcı olacaktı. Yüksek hedefler ve hızlı hareket, aynı zamanda öğrenmeye de hevesliyseniz, çok işe yarar.

İhtiyaçları olan, bir evdi. Ellen ve Jane, kiralık ev bulmak üzere batı yakasına yakın, farklı dillerin konuşulduğu, göçmenlerin yaşadığı bir bölge olan Nineteenth Ward’ı dolaştılar. Burada İtalyanlar, Almanlar ve biraz da Kanadalı Fransızların yoğunlukta olduğu, aralarında İrlandalı Katolikler ve Rus Hristiyanların da bulunduğu 16 farklı uyruktan insan yaşıyordu. Çoğunluğu kuzey-güney hattındaki Halsted Sokağı üzerinde bulunan 213,27 hektarlık arazi 44,380 kişiye ev sahipliği yapıyordu. Batıya doğru ilerledikçe, zenginlik artıyordu. Chicago Nehrine doğru bölgenin doğusu, çalışan yoksulların yaşadıkları ve çalıştıkları sanayi bölgesiydi. Ellen eğitim etkinlikleriyle ilgilendiği için bölgeyi keşfeden daha çok Jane oldu. Halsted Sokağı’na gittiği bir gün aradığını buldu: kalabalık sanayi mahallesinin kıyısında, Toynbee Hall gibi tasfiye edilmiş bir bina.

Bina, 1857’de varlıklı bir gayrimenkul sermayedarı ve bir hayırsever olan Charles Hull için yazlık ev olarak inşa edilmişti; bölgenin eski kırsal yaşamından kalma bir yapıydı. Hull o ilkbaharda öldü ve Near West Bölgesi’nin önemli bir kısmı ile bu ev dahil olmak üzere geniş mal varlığını, servetini uzun yıllar yönetmiş olan kuzeni Helen Curver’a

1890'larda Hull House'un kabul salonu

miras bıraktı. Evin biraz tadilata ihtiyacı olmakla birlikte çok güzel özellikleri de vardı. İtalyan tarzı yüksek tavanlar, mermer şömineler ve merkezi ön salona hâkim, hoş, kavisli ve konsollu bir merdiven.

O yaz Addams evin kiralamaya uygun olan kısmını -ikinci kattaki 5 oda ve bir salon (kalan kısımlar okul sıralarıyla dolduruldu) dekore etmek için bin dolar harcadı. Döşemeler onarıldı, cilalandı ve odalar boyandı: Üst kat kızıl-kahve, alt kattaki salon fildişi ve altın tonlarındaydı. Culver yeni bir fırının parasını vermeyi kabul etti. Sonraki yıl mayıs ayında tamamıyla eve yerleştiklerinde Culver, evin nasıl bir iş için kiralandığını öğrenmişti ve dört yıl boyunca kira ödeme-

den evi kullanmalarına izin verdi. Bu, çalışmalarını için çok cömert ve önemli bir yardımdı. Addams ve Starr çok geçmeden ilk büyük bağışçıya duydukları minneti göstermek amacıyla ve bağışçının da izniyle yeni yerleşime Hull House ismini verdi.

İlk kez kendilerine ait bir evleri olacağı ve sonunda mace-
raya başlayabilecekleri için büyük heyecan duyan Addams
ve Starr, evin kâhyası ve yerleşim evinin üçüncü sakini olan
Mary Keyser ile birlikte 18 Eylül'de yerleşim evine taşın-
dı. Addams şöyle diyordu: "Muhtemelen hiçbir genç kadın,
kendi evinin eşyalarını yerleştirirken bizim burayı döşerken
aldığımız zevk kadar büyük bir zevk duymamıştır [Hull
House]." Yeni boyanmış duvarlara çerçevelenmiş fotoğraflar,
taşbaskı sanat eserleri, Avrupa'daki katedral çizimleri ve
entelektüel danışmanları olan George Eliot, Ralph Waldo
Emerson ve Thomas Carlyle'in portrelerini astılar. İlk amaç-
larına ulaşmışlardı: Kendileri ve mahalle sakinleri için güzel
bir yer yaratmak.

Jane Addams güzel şeyler arasında yaşamaya alışkındı, evin
kapısının hemen dışında başlayan kent yoksulluğunun için-
de yaşamaya değil. Mahalle çöpleri, şehrin temizlik hizmet-
leri tarafından nadiren boşaltılan büyük tahta kutulardan
taşıyordu, altyapı yetersizlikleri nedeniyle insanların atıkları
açık kanalizasyonlarda çürüyordu. Sağda solda sahibi ta-
rafından düştüğü yerde bırakılmış kokmuş at leşleri vardı.
Sıcak eylül ayında kokular keskinleşti. Bu koşullar altında
hastalıklar yayılmaya başladı. Ailelere gelince, hayatları aşırı
kalabalık ortamlar, güvencesiz çalışma, dönemsel açlık ve
bazen de evsizlikle sarmalanmıştı. Ancak Jane bu gibi fiziki
koşulların hiçbirisiyle ilgilenmiyordu. () insanların içsel güç-

lerine odaklanmıştı. Üvey erkek kardeşi George'a yazdığı bir mektupta açıkladığı gibi o ve Ellen, Halsted Sokağı'nda "yoksulluğu ortadan kaldırmak" için değil, "mahallelinin ruhunu canlandırmak" için yaşıyordu.⁶

Haftalar boyunca, onlarınki Birleşik Devletler'deki ilk yerleşim evi olarak kaldı. İkincisi, College Merkezi, yine kadınlar tarafından kuruldu ve New York City'de, ekim ayında açıldı. Addams ve Starr bundan şubat ayında haberdar oldular; Addams dostane ilişkiler kurmak isteğiyle bu işleri organize eden kadına yazdı ancak rekabetçi duyguları, kardeşi Mary'ye yazdığı mektubun her satırından sızıyordu: "Tevazuyla bizimkinin daha iyi olduğunu düşünüyoruz. Daha fazla Hristiyan, daha az sosyal bilimciyiz."⁷ Addams'ın bu sözleri, Ellen'la birlikte Toynbee Hall'de karşılaştıkları ve taklit etmek istedikleri toplumsal Hristiyanlık'a ve iş birliği yöntemlerine atıfta bulunuyordu. Onların komşuları üzerine "çalışmak" gibi bir istekleri yoktu.

Kendi kuruluşlarının daha "Hristiyan" olduğunu söylerken, kendisinin ve Starr'ın insanları Protestanlığa ya da Hristiyanlığın başka herhangi bir mezhebine sokmaya çalışacaklarını kastetmiyordu. İstedikleri şey bir misyoner kurumu oluşturmak değildi; yalnızca Addams din propagandasından hoşlanmadığı için değil, zaten mahalle çok farklı inançları barındıran bir yer olduğu için de. Bu kararlarıyla Starr ve Addams bazı çevrelerin beklentilerini sarstılar. Yerel Evangelist Hristiyan gazetesi yazarlarından biri, şaşkın bir şekilde, Addams için "Dini inancının tam olarak ne olduğu belli değil. Dinsiz bir Hristiyan gibi görünüyor." demişti⁸.

Başlarda, Addams ve Starr ev ziyaretleri yaptıklarında kendilerini tedirgin hissettiler. Addams, babasından kalma konuşma ve yazma alışkanlığıyla, üçüncü şahıs kullanarak şöyle anlatıyordu: “Evin ilk sakinleri, kendilerini yabancı bir ülkeye gitmiş gibi hissediyorlardı; karşılaştıkları kişiler şu ya da bu biçimde, onlardan farklıydılar.” Kalabalık sokaklar çok bunaltıcı geliyordu. “Böyle bir mahallede yaşamak, kendinizi biraz kaybolmuş hissetmenize neden olur.” Mahalle sakinleri açısından ise, iki zengin ve genç kadının Nineteenth Ward’da yaşamak istemesi son derece acayip bir şeydi. Jane, bir adamın kafasını sallayarak “bunun hayatı boyunca gördüğü en tuhaf şey olduğunu” söylediğini hatırlıyordu. Küçük çocuklar Hull House’a taş fırlatıyor ve evin camlarını kırıyordu. Bazı Katolikler ve Yahudiler, bu kadınların onları kendi dinlerine döndürmek isteyen Protestan misyonerler olduklarını düşünüyor, onlardan uzak duruyorlardı.¹⁰

Ancak gereksinim ve merak insanları buraya çekti. Önce sabahları çocuklarını anaokuluna bırakmak isteyen çalışan anneler geldi, sonra sosyal kulüpleri ve öğleden sonraki sanat sınıflarını keşfetmeye hevesli biraz daha büyük çocuklar. Kısa zaman içinde, gönüllülerin de yardımıyla, mahalledeki etnik grupların düzenlediği haftalık resepsiyonlar, çeşitli konularda akşam sınıfları, kitap okuma grupları başladı.

Starr, George Eliot’ın *Romola*’sı üzerine bir sınıf açtı; Addams da Massini’nin *The Duties of Man*’i üzerine. Ama Addams için en önemlisi, mahalleliyle yaptığı sohbetlerdi. O ve Starr, insanların hikâyelerini dinlemeye çok fazla zaman ayırdılar. Addams 1890’da “üzücü ve komik, aşağılayıcı ve

1890'ların başında Jane Addams

ilham verici ama gerçek ve asla sıkıcı olmayan deneyimleri dinliyorduk” diye yazıyordu. Bu sohbetleri, “hayatın, ev sakinleri tarafından en fazla önemsenen boyutu” olarak tanımladı.¹¹

Addams kendisini şaşırtan bir şey öğrendi; çalışan yoksul insanlar, kendi sınıfından olanlardan çok daha cömertti. Kalabalık evlerini arkadaşlarına ve ihtiyacı olan akrabalarına açıyor, işlerini kaybetmelerine mal olsa bile hasta arkadaşlarının çocuklarına bakıyorlardı. Aynı zamanda, çalıştıkları işlerin ne kadar istikrarsız ve süreksiz olduğunu da gördü. Mahallede başta konfeksiyon olmak üzere, mevsimlik üretim yapan fabrika ve atölyeler yaygındı; bunlar yılda dört kez işçi alır ve çıkarırlardı. 1886 yılında, ülke genelinde, sanayide çalışan işçilerin yalnızca yüzde 20'si tam zaman-

lıydı. 1892 yılında Chicago’da kadınlar ücret skalasında en alt basamakta yer alıyordu ve her yıl bunların ortalama üçte biri işten çıkarılıyordu.¹² Komşularının işsiz kaldıklarında, ellerindeki azıcık parayla yakacak bir şeyler alamadıklarında, fiziksel sıkıntılar da yaşadıklarını fark etti. 1890-1891 kışı son derece ağır geçti. Addams kira, gıda ve ısınma faturası ödeyemeyen komşularına para verdi; kısa süre sonra fonlarında hatırı sayılır bir düşüş olmuştu.

Addams, Hull House’a da çok fazla harcama yapmıştı. Merkezin kuruluşunun ilk yılında, 8.634 dolarlık yıllık harcamanın yüzde 58’ini kendisi karşıladı; oysa yıllık geliri yalnızca 4000 dolardı. Bu rakamlara bakınca, Addams’ın hiçbir zaman dile getirmediği bir gerçek ortaya çıkıyor: Sadece gelirlerini harcamıyordu, anaparaya da el atmıştı. İkinci yıl hediyeler, aidatlar ve öğrenci paylarıyla birlikte, evin geliri artmıştı ama bununla masrafları ancak karşılayabiliyorlardı. Addams bütçe açığı veriyordu. Yıllık bütçe olan 9.173 doların 2.364 dolarını yani yüzde 26’sını kendi gelirlerinden karşıladı.¹³ Evin borçlarını sübvanse etmeyi bırakabilmesi için yıllar geçmesi gerekti. Zor durumdaki arkadaşlarına para yardımı yapmayı hiçbir zaman kesmedi. Serveti gitgide azaldı. 1890’lı yılların ortalarına geldiğinde, küçük bir çiftlik dışında hemen hemen tüm mirasını harcamıştı (insan babasının şöyle söylediğini duyar gibi oluyor: “Her ne olursa olsun çiftliği satma”). Yaşamının geri kalanında, 35 yaşından sonra, öğretmenlik ve yazarlıktan elde ettiği gelirle geçindi. Hull House’tan hiç ücret almadı¹⁴.

Addams’ın parasını biriktirmemesinin bir nedeni, maddeciliğe karşı oluşu ve tinsel konuları bedensel olanlardan daha fazla önemsemesiydi. Bu, Halsted Sokağı’na taşındığı za-

man beslediği güçlü bir inançtı. Hull House tamamen tinsel bir meseleydi. Jane Addams'ın programlarını (sosyal kulüpler, beşeri bilimler ve sanat üzerine konferanslar ve dersler, konserler) düzenlerken ve binanın kendisini zarafetle tefriş ederken niyeti buydu: tahayyülü geliştirmek, her insandaki mutluluk kapasitesini beslemek. İnsanların iş birliği yapmasına verdiği önem de aynı tutkudan kaynaklanıyordu. Aslında merkezdeki çalışmaları, kendisinin yirmilerindeyken yaşadığı mutsuzluktan öğrendiğini yansıtıyordu: Para, insanın içsel acısını dindiremez; ruhu besleyen kitaplar, Hıristiyanlık ve arkadaşlık bir insanı mutsuzluktan çıkarabilir. Bu, Jane'in yoksulluğun insan ruhuna neler yapabileceğini anlamasından önceydi.

Hull House'un bulunduğu mahalle bir işçi mahallesi idi; kadınlar ve çocuklar dahil, herkes çalışıyordu; böylece Addams işçi sınıfı ve yaptıkları işler hakkında pek çok şey öğrendi. Bu; onun için gözlerini açan, şaşırtıcı, ilginç bir dünyaydı. Çoğu konfeksiyondaydı ama kitap ciltleme, metal işleme, puro, baskı, cam ve şeker sanayisinde de çalışıyorlardı¹⁵. Vasıflı emek diye nitelendirilenler ki bunlar genellikle erkeklerdi, vasıfsız olanlara, yani genellikle kadın ve çocuklara göre daha iyi kazanıyorlardı. Çalışma şartları sağlıksızdı; kalabalık, pis, zindan gibi yerlerde ve tehlikeli makineler kullanılarak günde 10-12 saat çalışıyorlardı.

Addams çalışma şartlarına işçilerin nasıl tepki verdiklerini de öğrendi: işçi sendikaları. Çalışanlar, sendikalar kurmuşlardı ve kadınlarla erkekler genellikle ayrı örgütleniyorlardı. İşverenin kolayca yenisini bulabildiği vasıfsız işçilerin örgütlenmesi daha zordu ama bu yolda çabalar vardı. Sendikalar işverenlerle sürekli çatışma içindeydiler. İşverenler, grev ya-

pan işçileri atıyor, yerlerine yenilerini alıyorlardı. Çok sık grev yapılıyordu ama grevler genellikle başarısızlıkla sonuçlanıyordu. Chicago'da 1890'da yalnızca bir yıl içinde sendikanın işverenler tarafından tanınması ve günlük çalışma saatinin 8'e indirilmesi talepleriyle yaklaşık 80 grev yapıldı.¹⁶ Zaman zaman polisle çatışmalarda şiddet de kullanıldı.

Addams Halsted Sokağı'ndaki ilk yılında iş anlaşmazlıklarına müdahil oldu. Bunu çalışma koşullarını iyileştirmek isteyen bir reformist güdüsüyle değil, anlaşmazlıkları barışçıl ve adil bir şekilde çözmeye çalışan bir arabulucu güdüsüyle yaptı. Teslimiyetçilik tutumu onun için yalnızca şiddetten kaçınmak değil, her türlü çatışmayı engellemek anlamına da geliyordu. İşçi-işveren ilişkilerinde deneyimsiz olduğu için, taraflar birbirlerinin bakış açılarını anladıklarında anlaşmazlıkların çözülebileceğini zannediordu. İşverenlerin, en iyi bildiği sanayici olan babası gibi olmalarını bekliyordu.

Kısa süre içinde işlerin sandığı gibi olmadığını gördü. Hull House kulübünden üç çocuk, yakındaki bir fabrikadaki aynı makineyi kullanırken yaralandılar çünkü makine güvenli koşullarda kullanılmıyordu; bu çocuklardan biri öldü. Bu olayla aklı başından giden Addams, fabrikanın sahibini buldu ve adam makinenin güvenliğinin sağlanması talebini reddettiğinde şaşkınlık içinde kaldı. Saxe-Coburg-Gotha'da bira taşıyan kadınlarla ilgili yaşadıkları, tekrarlanmıştı. Bir sonraki sefer stratejisini değiştirdi. Bir fabrikada çalışan on iki kız Addams'tan, maaş kesintileriyle ilgili işçi başıyla görüşerek uzlaşmaya varmasını istediklerinde, çatışmayı çözmek için, 1880'lerden beri Birleşik Devletler'de yaygınlaşmakta olan tahkim usulüne başvurmak için Cook Bölge Mahkemesinden bu alanda deneyimli bir yargıç talep etti.

Sorun çözüme ulaştı. Bu olaydan itibaren Addams işçi-işveren sorunlarının çözümünde gönüllü arabuluculuk yapmaya başladı.

Addams maaşların ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için işçi sendikalarıyla da iş birliği yaptı. Yine de Nineteenth Yard'da Addams'ı harekete geçiren şey, maddi yaşam koşullarının geliştirilmesine katkıda bulunmak değildi. Onun esas motivasyonu, Toynbee Hall'ün "onun için değil, onunla birlikte" felsefesi idi; Tolstoy'un teslimiyet yaklaşımıyla çerçevelenmiş Hristiyan sevgi anlayışını bu şekilde uygulamaya geçiriyordu. Addams 1894'te şöyle yazdı: "Bu merkezi kurarken, etrafındaki bütün iyiliği işe koşmak gerekir."¹⁷ Addams'ın temas kurabildiği ilk sendikacı Mary Kenney isimli genç bir ciltçiydi. Başta şüpheyle yaklaşmasına rağmen Kenney, Addams'ın kendisinin isteklerini karşılamaya istekli olduğunu gördü; böylece hayat boyu devam edecek bir arkadaşlık ve emek mücadelesi yoldaşlığı başlamış oldu.

Sendikalı işçilerle birlikte çalışır ve emek hareketinin coşkusunu paylaşıırken, işçilerin ciddi kapitalizm eleştirisi kafasını karıştırdı. Bu eleştiri, emek hareketinin radikal kanadının benimsediği çeşitli anarşizm ve sosyalizm yaklaşımlarını kapsıyordu. Hull House Sosyal Bilimler Kulübünün haftalık toplantılarında toplumsal ve ekonomik sorunlara her siyasal yaklaşımdan konuşmacıların önerdiği çözümleri ve tartışmaları heyecanla dinliyordu ama bu heyecan, farklı bakış açılarını öğrenmenin heyecanıydı, kendi düşünce biçimini değiştirmenin değil. Daha önce Karl Marx'ın Kapital'ini okumuş ancak beğenmemişti. Ekonomik teorilerle pek ilgilenmiyordu.

Sonra, Merkezin üçüncü yılında, yeni biri geldi: Florence Kelley. Kelley, Philadelphialı, eğitilmiş, üst-orta sınıftan bir kadındı. Almanya'da okurken Marksist sosyalizmi benimsemiş, kendisi gibi Marksist bir Rus Yahudisi tıp öğrencisiyle evlenerek New York City'ye taşınmış ve üç çocuk sahibi olmuştu. Addams'tan bir yaş daha büyük olan Kelley, politik eylemci ve bir yazar olarak Hull House'a yeni bir soluk getirdi.

Kelley'nin yetişme tarzı, onu hem politika hem de yazarlık konusunda yüreklendirmişti. Bir Cumhuriyetçi olan ve yaklaşık otuz yıl Birleşik Devletler Temsilciler Meclisi üyeliği yapmış babası William Darrah Kelley, onu küçük yaşlarda politika dünyasına sokmuş ve emek sorunlarına ilgisini teşvik etmişti. Hull House'a geldiğinde, çoktan deneyimli bir avukattı. Pennsylvania ve New York'ta kadınlar ve çocuklara daha güvenli çalışma koşulları yaratabilmek amacıyla koruma yasalarının çıkması için uğraşan kadın sendikalarının yanında mücadele etmişti. Aynı zamanda, olağanüstü bir yazardı. Chicago'ya gelmeden önce ulusal ve uluslararası dergilerde 25 makalesi ve iki broşürü yayınlanmıştı. Bunların çoğu emek konularıyla ilgiliydi ve Frederick Engels'in *The Condition of the Working Class in England* (1887) (İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu) yazısının ilk İngilizce çevirisini de yapmıştı.

Ancak özel hayatında bir kriz yaşıyordu. Kocasını istismarcıydı ve Florence, kendisi ve çocukları için endişeleniyordu. 1891 yılının sonlarında, çocuklarının velayetini alabileceği bir boşanma davası açmak için Illinois cyaletine kaçtı. Chicago banliyösündeki bir arkadaşında saklandı, böylece kocası çocuklarını kendisinden alamayacaktı. 1892 yılı haziran ayı başlarında Hull House'ta kendine bir yer buldu.

Zeki ve mücadeleci Kelley, akşam yemeği sohbetlerine Marksizm tartışmalarını taşıdı. 1887’de üniversiteden mezun olan bir grup genç kadına anlattığını, Merkez’dekilere de söyledi: Kapitalist sistemin sonunu getirmek üzere mücadele eden proletaryanın ve kendisinin mücadelesine katılmalarını umuyordu. “Asıl sorun, toplumu temelinden sarsan sınıf çatışmasıdır.” diye açıklamıştı. İnsanlar kendilerine soruyordu “Ben nereye aidim?” “Bizim kuşaktan kadınlar için kaçınılmaz bir soru.” diyordu.¹⁸ Kelley, Addams’ı Marksizme döndürmeye çalışmadı ama mahalledeki Marksistlerin yaptığı gibi, kişiler arası ilişkilerde sorunların toplumsal olduğunu ve bunun arkasında da Amerikan kapitalist sisteminin yattığını söyledi durdu.

Kelley’nin Addams üzerindeki en önemli ve ilk etkisi politika alanına ilişkindi. Kelley Hull House’a gelişini izleyen birkaç ay içinde Chicago’daki aktivist kadınlarla birlikte eğitim ve çalışma reformları üzerine çalışmaya başladı. Bu kadınların çoğu, Chicago Kadın Kulübü (*Chicago Woman’s Club*) ve Illinois Kadın İttifakı (*Illinois Woman’s Alliance*) üyeleriydi. Kulüp, üyeleri aday gösterilerek seçilen ve üye sayısı sınırlandırılmış, çoğu önde gelen Anglosakson kadınlardan oluşan prestijli bir örgüttü ve asıl olarak kültür ve reform üzerine çalışıyordu. İttifak ise Kulüp üyeleriyle bir bölümü göçmen olan sendikalı kadınlar arasındaki iş birliğiyle 1888’de kurulmuştu ve işçi kadınların yararına reformları desteklemeyi amaçlıyordu. Kısa bir süre sonra iki grup, yüksek nüfuslu Nineteenth Ward’da yeni bir ilköğretim okulunun yapılması ve kent çapında çöp toplama hizmetlerinin geliştirilmesi için belediye meclisine baskı yapmaya başladı. Aynı zamanda emekle ilgili düzenlemelerin iyileştirilmesi için de uğraşıyorlardı. Eyaletteki zorunlu eğitim yasalarının

güçlendirilmesi ve Chicago'daki konfeksiyon atölyelerindeki çalışma koşullarının iyileştirilmesi amacıyla araştırma, dilekçe, gazete ilanı, kitlesel gösteriler ve yasa koyucularla kişisel lobicilik gibi araçlar kullandılar¹⁹. Jane Addams bunları not aldı. Anlaşılan kadınların siyasi nüfuzlarını kullanabilmeleri için seçme hakkına sahip olmalarına gerek yoktu.

Kelley'nin New York ve Pennsylvania'daki deneyiminin benzerlerini 1880'ler ve 1890'larda diğer eyaletlerdeki kadınlar da yaşadılar. Bu yeni ve çarpıcı bir gelişmeydi. İç Savaş'tan önce, yerlilerin yerinden edilmesi, kölelik, alkol tüketimi ve kadınların oy hakkı gibi konularda Kongre'de, eyalet meclislerinde ve belediye meclislerinde lobicilik yapmışlardı ancak savaştan sonra siyasi eylemleri daha da genişledi. Daha fazla sayıda kadın bu eylemlere katıldı. Kadınların seçme hakkı gibi konular daha büyük güçle gündeme geldi ve etkinliği tek bir konuyla sınırlı olmayan yeni kadın örgütleri ortaya çıktı -Chicago'daki örgütler ve kadın sendikaları gibi. Kadınların bu politik hareketliliğinin bir benzeri dünya tarihinde görülmemiştir (19. yüzyılda Avrupa'da kadınların ve işçilerin örgütlenmelerini ve siyasetle uğraşmalarını engelleyen yasalar vardı) Birleşik Devletler'de oy kullanamayan kadınların yerel ve eyalet kamu politikasını etkileme becerileri hakkında güçlü bir iyimserlik gelişti.

Addams, Kelley ve diğer Chicagolu kadınların siyasi eylemlerini izlerken bunu Hull House'a nasıl entegre edeceğine ve bu resimde kendisinin nerede yer alacağına dair kafa yormaya devam etti. O, erkeklerin de yerleşim evi sakinleri arasına katılmalarını istiyordu ama evde yaşayan yedi kadına katılan tek bir erkek oldu. 1892'de erkekler kulübünde yaptığı bir konuşmada, kadınların merkezdeki varlığının "entelektüel

ve sosyal etkinlikleri canlı tutmayı” sağladığını, ancak “yurttaşlıkla ilgili bazı etkinliklerin, ancak erkekler tarafından yapılabileceğini, yerleşim evindeki kadınların bu etkinlikleri zorunlu olarak yapılmadan bıraktıkları”nı söylemişti²⁰. Birkaç ay sonra, Ağustos’ta Massachusetts’teki bir konferansta Hıristiyan reformistlere verdiği bir demeçte yerleşim evinin etkinliklerinden söz ederken biraz daha ileri gitti. Yaptıkları işleri anlatırken her zaman kullandığı “sosyal”, “eğit-sel”, “insani” gibi kategorilere bir de “yurttaşlık”ı ekledi. Bu eklemeyi bilinçli olarak yapmıştı. “Yurttaşlık kavramını kullandım çünkü yerleşim evindeki kadınların bir anlamda yurttaşlık görevlerini yerine getirdikleri söylenebilir.” dedi. Aslında bu konuda kararsız olduğu kadar özlem doluydu da. “Maalesef” diye ekledi, “yurttaşlıkla ilgili etkinliklere ekleyebileceğimiz fazla bir şey yok.”²¹

Alanda eğitimi sürüyordu. 1893 yılı başlarında Kelley, Chicago Sendikalar ve Emek Birliği, Illinois Kadın İttifakı ve Chicago Kadınlar Kulübü, fabrikalara parça başı iş yapan küçük atölyelerde ve evlerde çalışan işçilerin güvenceye kavuşturulmasını sağlayacak bir yasa çıkarılması için kampanya başlattılar. Reformcular, çalışma süresinin kadınlar için günde sekiz saatle (on ya da on iki saat yerine) sınırlandırılmasını ve on dört yaşın altındaki çocukların çalıştırılmamasını talep ediyordu. Jane Addams bu talepleri desteklemekle birlikte, onlarla birlikte eyleme geçmekte pek hevesli davranmadı. Sonradan, o günleri hatırlayarak “‘lobicilik’ kelimesinden hiç hoşlanmıyordum, lobicilik yapma ihtimalinden büsbütün rahatsızdım.” diye yazmıştı.²²

Lobiciliği sevmemesi, deneyimsizlikten daha derin bir nedenden kaynaklanıyordu. Her şeyden önce, ahlaki bir çelişki

1890'lardan bir atölye.

olduğunu düşünüyordu. Teslimiyetçiliğe inanması nedeniyle çatışmaya inanmıyordu ve çatışmalı durumlardan hoşlanmıyordu; lobcilik ise çatışma riskini taşıyordu. Onunla aynı düşüncede olmayan kim olursa olsun, ona öfke duyabilirdi.

Bir başka engel, entelektüeldi: Jane'in açık fikirliliği. Mükemmel bir dinleyici ve empati yeteneği çok yüksek biri olarak, her konuda, her türlü bakış açısını anlamaya hevesliydi. Yerleşim evi sakinlerinden biri, onu şöyle hatırlıyordu: "Addams'la konuşan herkes, beş dakika içinde onun nasıl bir sentez yeteneği olduğunu, her şeyi sabırla, incelikle ve açık düşüncelilikle bir araya getirebildiğini fark ederdi."²³ Aynı zamanda, canlı tartışmalardan büyük zevk alıyordu. Floren-

ce Kelley'nin Jane'i Hull House sakinlerinden biri, son derece zeki ve Kelley gibi bir avukatın kızı olan Julia Lathrop'la her zamanki ateşli tartışmalarından birinde izlediğinde onu "yuvadaki dişi arslan" diye nitelendirmesinden hoşlanarak gülmüştü²⁴. Peki, ama iddialı bir tartışmacı olmak? Addams bunu istemiyordu. İlgileri hükümetin icraatları ve düzenlemelerine yönelik olan, Lathrop'tu; Addams'ın yakın arkadaşlarından biri ve Eyalet Yardım Kurulu'nun bir üyesiydi.

Ayrıca babası lobicilik fikrinden hoşlanmadığı için Jane de hoşlanmıyordu. Babası, kendi inançları doğrultusunda hareket ederdi ve kimsenin bu yerleşik düşünceleri değiştirmesine izin vermezdi. Son olarak da Jane'in kadınlar ve politika ile ilgili karmaşık duyguları vardı. Sadece erkekler oy hakkına sahipken, lobicilik de sadece onlarla sınırlı olmaz mıydı? Çevresinde onca politik eylemci kadın vardı ama bu eski fikirleri kafasından atamıyordu.

Bütün bunlara rağmen, Kelley ve Kenny yasayı kabul ettirmek için yirmi beş kişilik bir komite olan *Anti-Sweatshop League*'e üye olup eyleme geçtiklerinde, Addams da kendini bu kurulun üyeleri arasında buldu. Şüphelerle doluydu ama harekete geçti. İlk adım, "topluluğun bütün bileşenlerinin" Atölyeler ve Fabrikalar Sözleşmesi tasarısını desteklemek üzere harekete geçirilmesiydi. İlkbahar boyunca Addams ve diğerleri, deli gibi çalıştılar, "kelimenin tam anlamıyla her akşam" sendikaları, hayır kuruluşlarını, kilise gruplarını ve sosyal dernekleri dolaştılar.²⁵ Bir diğer adım, lobicilikti. Addams, Kelley'ye katıldı ve tasarımı oylamaları için milletvekillerine baskı yapmak üzere kentin emek federasyonuna, Illinois Kadın İttifakı'na ve Illinois şehri, Springfield Chicago Kadın Kulübü'ne üye oldu.

Şaşırtıcı derecede büyük bir başarı kazandılar. İşverenler yeni yasanın kabulüne gafil avlandılar, yeterince hızlı organize olamadılar. Tasarı eyalet meclisinden geçti ve yeni seçilen popülist vali, John P. Altgeld tarafından temmuz ayında imzalanarak yasallaştı. Yasa, 14 yaşın altındaki çocukların imalathanelerde çalışmalarını yasaklıyordu ve kadınlarla daha büyük çocukların çalışma sürelerini günde sekiz ve haftalık 48 saat ile sınırlıyordu. Üçüncü büyük imalat kenti olan Illinois, ülkenin kadınların çalışma sürelerini yasayla günde 8 saatle sınırlandıran (her ne kadar Eyalet Yüksek Mahkemesi, iki yıl sonra bunun anayasaya aykırı olduğunu ilan etse de) ilk kenti oldu. Yürütme gücü, valinin Florence Kelley'nin başına geçmesini istediği yeni bir kurum olan devlet denetleme birimine verildi. Diğer sanayi şehirlerinde de bu tür görevliler vardı ama sadece Illinois'in bir Kelley'i vardı.

Addams, lobicilik deneyimlerinden çok şey öğrendi; bunun da ötesinde, sınıf aşırı bir siyasal kampanyanın parçası olmuş oldu. Siyasetin yalnızca oy vermekten ibaret olmadığını; sesi henüz yeterince güçlü çıkmayan her sınıftan insan için, yurttaşlar için çalışmakla ilgili olduğunu keşfetti. Bu basit demokrasi dersi, ancak 1890'larda düşünülebilir hale gelmişti. Addams'ın evrensel ve demokratik iş birliği ülküsünü hatırlayınca, bu deneyimin özellikle mutluluk verici olduğu anlaşılıyor.

Addams, sonunda kişisel çekinceleri görmezden gelme bilgisine erişti. 1880'lerde şüphelerinin kendisini yönetmesine izin vermişti. Hull House'u kurduktan sonra şüphelerini bir kenara bırakarak eyleme geçmeye başladı. Bunu arkadaşlarının fikirlerine güvenerek ve kendi "iyiyle dayanışma" inancına dayanarak başardı. 1893'te Jane Addams, onu ülkenin

en etkili ve etkin siyasi eylemcilerinden biri haline getirecek yolda ilerlemeye başlamıştı. Ama lobicilikle ilgili güvensizliğini, kadınların siyasal potansiyeli ile ilgili şüphelerini bir kenara atarak harekete geçmeyi başaramasaydı, böylesine hızla ilerleyemez ve asla böyle biri olamazdı. Zaman içinde kadınlar ve politika ile ilgili düşünceleri, eylemleriyle aynı düzeye geldi.

* * *

1893'te yerleşim evi hareketi Birleşik Devletler'de ses getirmeye başladı. Addams ve Starr'ın kuşağından pek çok başka kişi de zenginlerle yoksullar arasındaki toplumsal uçurumu aşacak güçlü bağlar kurmayı istiyordu. Artık birçoğu Boston, New York, Philadelphia ve Chicago'da olmak üzere 19 ev vardı.²⁶ Elbette bu kadar cazip görünmesinin bir nedeni vardı: Bu evler, üniversite mezunlarına büyük şehirlerde yaşamak için ucuz, ilginç ve dayanışmacı alanlar sağlıyordu. Başta, Toynbee Hall'de olduğu gibi, tüm sakinler gönüllülerden oluşuyordu. Bu Hull House'da da böyle oldu ancak zamanla diğer birçok Amerikan yerleşiminde gönüllülerin yerini ücretli (düşük ücretli) çalışanlar aldı. Bu, evin sakinlerinin sık sık değişmesine yol açtı ama Hull House sakinleri burada genellikle daha uzun süreler yaşadılar çünkü çok daha özgür bir ortam vardı.²⁷

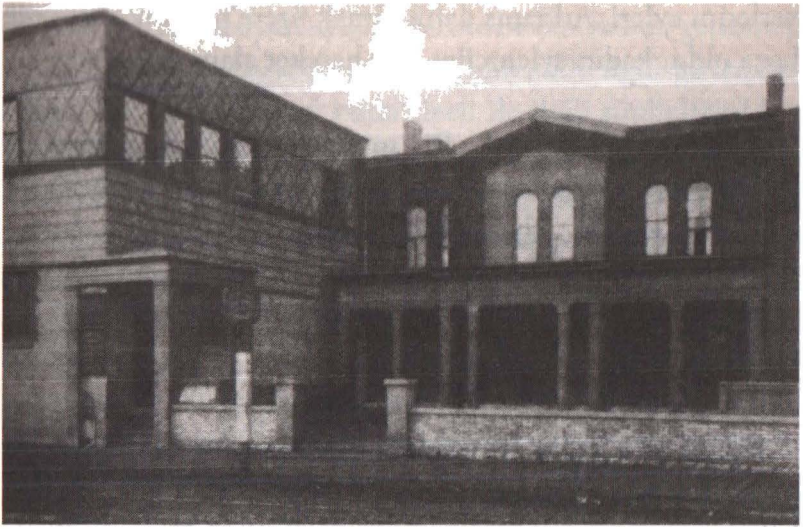
Addams'ın kuşağındaki kadınlar için ilk zamanlarda yerleşim evleri çok cazipti. Evler kadınlara yeni bir toplumsal hareketin parçası olma ve bir yaşamı özgürce ve toplum odaklı biçimde yönetme şansı veriyordu. 1910 yılında pek çok merkezde hem kadınlar hem de erkekler yaşıyordu ama hem sakinlerin hem yöneticilerin dörtte üçü kadındı.²⁸ O yıllarda

yerleşim evleri, Addams dahil olmak üzere pek çok yeteneğe koza oldu, kadın eylemciler için hareket alanı sağladı.

Jane için hedef, zirveydi. Bir sonraki hayati adım, belki de yerleşim evi hareketinin ulusal lideri olarak ortaya çıktığı ilk an, 1892 yılında, Plymouth'da uygulamalı etik konulu bir konferansta yerleşim evleri ile ilgili yaptığı basında büyük yankı uyandıran iki etkileyici konuşmaydı. 1889'dan beri ustalıklarla yürüttüğü iş, büyük takdir kazandı. Bütün bu süre boyunca, House'daki arkadaşlarını yazmaya teşvik ederek ilerici dindarlar, sendikalar ve seküler basında ulusal düzeyde bir tanıtım gerçekleştirmişti. Kendisinin ise henüz tek bir makalesi yayınlanmamıştı; bir de konuşmalarından biri basılmıştı.

Sonraki yaz, Chicago Dünya Fuarı'na ev sahipliği yaptı; bu Addams'a ikinci bir fırsat verdi. Fuarla bağlantılı bir dizi kongreye katılmak üzere ülkenin ve dünyanın dört bir yanından yaklaşık yirmi yedi milyon ziyaretçi Chicago'ya akın etti. Toplum merkezleri hareketini uluslararası düzeye çıkarmak için daha iyi bir an olabilir miydi? Addams ve birkaç yönetici ev sakini, Hull House'ta yapılacak Sosyal Yerleşim Kongresi düzenledi. Hull House sakinlerinin kongrede sundukları çalışmalardan bazıları iki yıl sonra *Hull House Maps and Papers* (Hull House Haritaları ve Yazıları) isimli bir kitabın bölümleri olarak yayınlandı. Bu çalışmalar, sosyolojide bir dönüm noktası sayılır çünkü bir mahallenin etnik yaşam örüntüleri ve Nineteenth Ward'ın doğu yakasındaki haftalık ücretlerin renklendirilmiş haritalara dökülmüş analizlerini içeriyordu²⁹.

1893'te, hem Hull House hem de Jane Addams artık ünlüydü. Fuar şehre çok sayıda insan çekmişti ve Hull House

1892 civarında, Hull House'un dış cephesi.
Solda Butler Sanat Galerisi, sağda Hull evi.

herkesin ziyaret edilecekler listesinde yer alıyordu. Yerleşim sakinleri evin üç binasına turlar düzenledi. 1891 yılında Sanat Enstitüsü mütevellisinin armağanı olarak bir sanat galerisi inşa edilmişti; fuarın yapıldığı yaz da *Gymnasium Building* olarak adlandırılan ikinci yeni yapı hizmete açıldı. Bu binada oditoryum, kahve evi, hastalar için besleyici çorbaların, lapaların ve tatlıların olduğu “diyet mutfağı” ve erkekler kulübü bulunuyordu. Üç binası ve yedisi erkek -nihayet daha fazla erkek gelmişti- on iki sakiniyle Hull House Birleşik Devletler’in en büyük yerleşim evi olmuştu ve bu özelliğini on yıllar boyunca koruyacaktı. Yalnızca dört yıl içinde Addams olağanüstü bir kurum inşa etmişti.

Ellen Gates Starr, her ne kadar yerleşim evinin aktif bir üyesi olsa da diğerleriyle aynı derecede başarılı değildi. Yerleşim evinin yönetiminde yer almadı. Bunun bir nedeni vardı.

Starr'ın yaşamı boyunca geçimini sağlamak için çalışması gerekmişti; ilk zamanlar Jane gibi boş zamanı yoktu. Ellen kısa bir süre sonra kızlara eğitim verme işini bıraktı, ne var ki çeşitli düşük ücretli gelir kaynakları -özel ders, yarı zamanlı öğretim verme ve ders verme- yetersiz kaldı, çok az ve düzensiz kazanıyordu. En önemlisi de Hull House'u işletecek beceri ve yatkınlığa sahip değildi. Ellen'in yeğeni-nin gözlemlerine göre "canlılık ve ilham verici olan Ellen Gates Starr'ın, yönetme konusunda ufacık bir yeteneği bile yoktu."³⁰ Yerleşim yaşamıyla ilgili en sevdiği şey, arkadaşlıklardı. Kendisini kahkahalara boğan Florence Kelley'yi tanımaktan özel bir memnuniyet duyuyordu. Ancak Kelley'nin politik görüşünden pek etkilenmiyordu. 1890'ların büyük bölümünde Ellen, kültür ve sanat öğretti, anlamlı bir dinsel inanç aradı.

1893 yılında, Jane ve Ellen'in ilişkisi değişmişti. Hâlâ iyi arkadaşlardı ve bu böyle de kalacaktı ancak aralarındaki özel yakınlık kaybolmuştu. Ellen'in gayreti ve coşkulu heyecanı, Jane'i içtenlikle eleştirme hevesi, sakin ve çatışmadan kaçınan Jane'e fazla gelmeye başladı; Jane'in soğukkanlı açık fikirliliği ise kendi fikirlerine sıkıca bağlı ve başkalarını kolayca yargılayan Ellen için fazlaydı. Jane bir keresinde Ellen'a, onun kendisini sevdiğini bildiğini ama beğenmediğini düşündüğünü söylemişti. Ellen da Jane'e sokağın ucundan şeytanın geldiğini görse, kuyruğunun kıvrımına hayran olacağından emin olduğunu.³¹

Ellen'in eleştirdiği konulardan biri Hull House'du. Yüksek mükemmeliyet standardıyla Ellen, yerleşimin güçlü yanlarından çok kusurlarına odaklanıyor ve bunlarla ilgili kaygılarını dile getiriyordu. Aldıkları bütün övgülere rağmen

bunlarla yetinmenin tehlikeli olduğunu düşünüyordu. 1892 yazında kuzeni Mary Allen'a şöyle yazdı: "Hull House'un başarısı gittikçe büyüyen ve gözle görünür bir tuzak. Övgü, bizim yapmamız ve olmamız gereken ancak yapmadığımız ve olmadığımız şeyler için bir bahane gibi." Ayrıca Jane'in bir kişiyi çok sevmek yerine sevgisini herkese dağıtma tutumunu eleştiriyordu. Ellen bir keresinde Jane'in kendisine olan düşkünlüğünün "Nineteenth Ward'ı da kapsadığından" yakınmıştı.³²

Birbirlerinden uzaklaşan Jane ve Ellen yakın arkadaşlık bağı için başkalarına yöneldiler. Ellen kısa süre sonra, her yaz ziyaret ettiği ve "âşık oldum" dediği Mary Allen'la arkadaş oldu.³³ Jane için ise özel kişi, tanıştıklarında yirmi yaşında, kendisinden dokuz yaş genç ve zengin bir kadın olan Mary Rozet Smith'ti. Ellen'ın eski öğrencilerinden biriydi. Açılışından bu yana Hull House'ta gönüllü olarak çalışıyor ve kurucuların sosyal uçurumu kapatma tutkularını paylaşıyordu. Mary uzun yıllar Jane'le birlikte bölgedeki hastaları ziyaret etti, erkekler kulübünün kurulmasına önderlik etti ve ebeveynleri ile birlikte yaşadığı halde haftada bir ya da iki geceyi Hull House'ta geçirdi (o yıllarda Hull House'un en büyük bağışçısı olacak ve mütevelli heyetinde görev alacaktı). Ellen gibi Mary de okumayı seviyordu. İlgi alanları biyografi ve tarihti. Güçlü bir espri anlayışı vardı ve oldukça hoşsohbeti ancak benzerlikleri bu kadardı. Ellen hararetli, Mary sakindi; Ellen'ın kontrolünü kaybettiği durumlarda Mary kaybetmezdi. Kuzeni ona "ağırbaşlı, merhametli" dedi, "asla sinirlenmeyen" biri olduğunu söylerdi.³⁴ Hull House sakini Alice Hamilton'ın anımsadığına göre Mary'nin güzel özellikleri arasında iyi bir dinleyici olmak, insanların açılmalarını sağlamak ve huzur vermek vardı. Ayrıca birçok

Yaklaşık 17 yaşındaki Mary Rozet Smith

kişiye göre, çekiciliğinin yanı sıra güzeldi de. Jane Hull House projesine başlamak için Ellen'in canlandırıcı heyecanına ihtiyaç duymuştu. Şimdi ihtiyacı olansa Mary'nin soğukkanlı ve cömert istikrarıydı.

Peki ya Mary? Daha önce bir kez nişanlanmıştı -nişanlısının verdiği pırlanta yüzük hâlâ ailesindeydi- ancak bir asker olan genç adam Batı'ya gitti, anlaşılan yeni yerleşimlerin büyüüne kapıldı ve geri dönmedi. Genç adamın kayboluşu Mary'yi harap etmişti ama kısa sürede kendisini meşgul edecek yeni şeyler buldu. Bunların arasında ilk sırada gelenler, Hull House ve Jane Addams'tı³⁵.

1893 yazında Dünya Fuarı yüzlerce yapı, sergi ve kongreyle ışıldarken ve Hull House, diğer yerleşim evlerine örnek niteliğiyle öne çıkarken, Nineteenth Ward sakinleri sefalet içindeydiler. Yılın ilk aylarına, arka arkaya gelen iflaslar damga vurdu; mayısta New York Menkul Değerler Borsası'nı derinden sarsan ciddi bir ekonomik kriz baş gösterdi. Çalışanlardan bazılarının ücretlerinde kesinti yapıldı, pek çoğu işini kaybetti. Eylül ayı itibarıyla Chicago'daki fabrikaların üçte ikisi kapılarını kapattı ve işsizlik oranı çarpıcı bir şekilde yüzde 40'lara kadar yükseldi. İş arayanlar ya da yemek, kıyafet ve ısınma giderleri için yardıma gereksinim duyanlar, mahalle sakini olsalar da olmasalar da Hull House'a geldiler. Ellen ağustos ayında bir arkadaşına: "Gece gündüz işsiz akını altındayız." diye yazdı³⁶. Jane bu hikâyeleri dayanılmaz buluyordu. Mary Rozet Smith'e kendisinden bahsederken çoğunlukla yaptığı gibi üçüncü şahıs ifadesi kullanarak şöyle yazdı: "Böyle zor zamanlarda insanın ruhunu koruması öyle güç ki..."³⁷

Addams daha önce yoksulluk sınırını görmüştü; insanların aydan aya yaşamlarını güçlkle sürdürmeye çalıştıklarını biliyordu. Ancak 1893 sonbaharında tanık olduğu şey, mutlak yoksulluktu. Mahallede pek çok ev ziyareti yaptı ve kendini "doğrudan en temel insan ihtiyaçlarıyla" uğraşırken buldu.³⁸ Çok şiddetli zihinsel sıkıntılara tanık oldu. İnsanların en çok şu üç şeyden korktuğunu öğrendi: borç, çocuklarına yoksul görünmenin utancı ve açlıktan ölmek. Şiddetli zihinsel baskı altında bazıları akıllarını kaybediyordu.

İşçilerin ve ailelerinin yaşadığı yoksulluk, Addams'ın bazı fikirlerini değiştirdi. Halsted Sokağı'nda yaşanan üç yıl,

Addams'ın insan ruhunun yoksulluktan etkilenmediğine dair inancını zaten çürütmeye başlamıştı ve ekonomik kriz bu süreci tamamladı. Bu zorlu ekonomik trajedide Addams yeni bir anlayış geliştirdi: İnsanoğlunun ruh sağlığını ve öz-saygısını korumak için maddi ihtiyaçları vardır ve bunları elde etmek için çalışabilmesi gerekir. Ayrıca babasının ve başka başarılı kapitalistlerin temel uzlaşısıyla (yoksullar kendi yoksulluklarından sorumludur) çelişen görüşler geliştirdi. Addams'ın dört bir yanı çalışan erkeklerle ve kadınlarla, güvenilir ve iyi işçiler olan çocuklarla, çalışmak isteyen ama iş bulamayan insanlarla, iş bulamadığı için ağlayanlarla çevriliydi. Böylece yoksulluğun her zaman bireylerin hataları olmadığını, her zaman tembellikten kaynaklanmadığını ve her zaman bireyin başarısızlığının bir işareti olmadığını öğrendi.

Kriz, kendisiyle ilgili duygularını da yeniden biçimlendirdi. Sahip olduğu maddi kolaylıklar şimdi onu utandırıyor. Mahallelileri ziyaret ettiğinde şöyle söyledi “Böyle sıkıntılı bir ortamda rahat bir yaşam sürdüğüm için utanç içinde kaldım.” Şimdi kültürün meyvelerini paylaşma çabaları anlamsız -“boşuna ve yüzeysel”, “oyun ve adalet aldatmacası” gibi geliyordu.³⁹

O kış Jane Addams maddi ihtiyaçları gündemine aldı -işsizlere elinden gelen her şekilde yardım edecekti. Sonradan o kış kendisinin ve diğer ev sakinlerinin çalışmalarını şöyle hatırlayacaktı: “Umutsuz bir ihtiyaç duygusu altında, gösterdiğimiz bütün çabaların yetersiz olduğunun felç edici bilinciyle çalıştık.”⁴⁰ Hull House, ücretsiz bir sağlık kliniği ve şehirdeki özel yardımlar için yapılan başvuruların değerlendirildiği bir bağış ofisi kurdu. Addams yerleşim evinin, şehirde bir ilk olarak, kadınlar ve çocuklar için barınak haline

getirilmesini önerdi ancak evle ilgili bütün kararlar haftalık toplantılarında ortaklaşa alınıyordu ve bu öneri oylanarak reddedildi. Addams'ın önerisine karşı, barınağın amacının yardım olduğu, yerleşim evi için uygun olmadığı söylendi. Ama Addams kararlıydı ve kadınların yiyecek ve giyecek alabilmek için para kazanabilecekleri bir dikimevi/barınak kurmak üzere şehirdeki kadın kulüpleriyle birlikte çalıştı.

Evsizlik ve açlık artarken, belediyelerin bu konuda bir şeyler yapması gerektiği ortaya çıktı. Chicago'nun sendika liderleri, haftalar boyunca sağlıklı işsizlerin kamusal işlerde çalıştırılması için çağrı yaptılar. Ama yerel yönetimin düşüncesi, bunun bir hükümet sorumluluğu olmadığı yolundaydı. Bir Chicago şehir meclisi üyesi "şehir idaresinin vatandaşlara iş sağlama konusunda yasal bir yükümlülüğü yoktur."⁴¹ demişti. Benzer bir baskı altındaki New York Eyalet Valisi Roswell P. Flower bu konuda daha da kördü: "İnsanları desteklemek eyalet yönetiminin işi değildir." demişti. Bir grup ekonomist, işçilerin durumuyla yakınlık kurarak devletin sınırlı rolünü meşrulaştıran ekonomi teorisini reddettiler. "Serbest Piyasa (kapitalizm), insanlar açlıktan ölürken hiçbir şey yapmamanın bahanesidir." dediler⁴².

Addams, serbest piyasanın refah getireceğine inanan bir kapitalist olan babası tarafından yetiştirilmişti ancak kabul etmeliydi ki teoriler ekonomik krizin neden yaşandığını açıklamıyordu ya da yapıcı bir çözüm önermiyordu. Peki, ne yapmalıydı? Çevresindeki onca acıyı hatırladığında, şöyle söylemişti: "Ben hep toplumsal kaosu açıklayabilecek kesin bir inancın rahatlığını aradım."⁴³ Ayrıca yoksulluğun nedenlerini öğrenmek istiyordu; böylece gelecekte yoksulluğu nasıl engelleyebileceklerini de bulabilirlerdi. O günlerde

vatandaşları kapitalizmin yıkıcı etkilerinden korumak için yerel yönetimlerin sorumluluk alması gerektiğine inanmaya başlamıştı. Bunu bir ekonomik depresyondan daha iyi öğretecek ne olabilirdi ki?

Addams, Marksist sosyalizmi “yeni öğretisi” olarak benimsemiş fikriyle oynamaya başlamıştı. Çevresindeki Marksistler, onun kafa karışıklığını sezerek ekonomik krizin kapitalist sınıfın aşırı kâr hırsından doğduğu ve sınıf çatışmasının kaçınılmaz olduğu yolundaki görüşlerinde kendilerini desteklemesi için baskı yapmaya başladılar. Ancak o dinledikçe ve okudukça, bazı Marksist fikirleri kabul edemeyeceğine karar verdi.

İnsanların sınıf pozisyonlarının kaçınılmaz olarak onların politik bilinçlerini belirlediği yolundaki Marksist düşünce ona ikna edici görünmüyordu. Addams, kendisi gibi varlıklı kadınlar da dahil olmak üzere hiç kimsenin içine doğduğu dar çerçeve içinde kalmak zorunda olmadığına, insanın başka sınıftan insanları dikkatle ve özenle dinleyerek, onlarla empati kurarak dünyaya baktığı pencereyi genişletebileceğine kuvvetle inanıyordu. Marks’ın teorisi, deneyimden öğrenmenin gücünü ve insan gelişiminin olanaklılığını reddediyordu. Ayrıca, Marksizm Addams’ın temel yaşam tutkusu olan, evrensel ve demokratik kardeşliğin imkânsız olduğunu öne sürüyordu. Bir diğer sorun ise Marksizmin sosyal değişim meydana getirmek için şiddetli sınıf mücadelesini esas almasıydı. Teslimiyetçiliğin gücüne inanan biri olan Addams, bunu kabul edemezdi.

Bir başka konu daha vardı. Marx’ın sınıf mücadelesi çözümünün ardında, kendisinin ve arkadaşı Frederic Engels’in

kapitalistlerin endüstriyel iş yerlerini kontrol eden sınıf olduğu ve buralardaki işçilerin de bir sınıf olarak onların insafına kaldığı inancı yatıyordu. Bu, Addams'ın henüz şahit olmadığı 1890'ların gerçekliği idi. Ancak tarih onu pek uzun süre bilgisiz bırakmadı. O sonbahar, Chicago'da başlayan büyük çapta bir grev sırasında ve sonrasında sınıflar arası büyük dengesizliklerin toplumu kutuplaştırabildiğini, şiddeti yaratabildiğini ve devletin bununla ilgili ne yapması gerektiği sorusunu ortaya çıkarabildiğini gördü.

* * *

Pullman Grevi (*The Pullman Strike*), George Pullman'ın ekonomik krize tepkisinin bir sonucuydu. 1893 yazında ve sonbaharında demiryolu yataklı vagon piyasası çökerken, Chicago'daki işçilerin yüzde 75'ini işten çıkararak iş gücünü azalttı. Sonrasında çoğunu aşama aşama yeniden işe aldı (ve kira gelirlerini yeniden düzenledi) ancak maaşları ortalama yüzde 30 oranında düşürdü. Aynı zamanda kira gelirlerini artırmak için (düşük kira ödemesini reddediyordu), ustabaşılara Pullman barınaklarında yaşamayan işçilerin ya bu barınaklara taşınacaklarını ya da işlerini kaybedeceklerini söyledi. Mayıs ayına gelindiğinde işçilerin üçte ikisi Pullman yerleşkesinde (Chicago kent sınırları içindeydi ancak şirket tarafından yönetiliyordu) yaşıyordu ve maaş çeklerinin hemen hemen hepsi kiraya gidiyordu. İşçilerin aileleri açlık çekiyordu. Pullman ile görüşmek üzere küçük bir komite gönderdiler ancak Pullman onlarla görüşmeyi reddetti. Pullman fabrikasına sendika sokmamıştı. Eugene V. Debs tarafından finanse edilen yeni bir karma demiryolu sendikası olan Amerikan Demiryolu Sendikası (*American Railway Union - ARU*) perde arkasından işçileri destekledi.

Pullman işçilerin greve hazırlandığını öğrendiğinde onları işten attı.

Başta çatışmanın hızlı bir şekilde çözülebileceğine dair umutlar yüksekti. Birkaç ay önce, Jane Addams da dahil olmak üzere bir grup vatandaş, yolsuzluklara son verilmesi ve belediye hizmetlerinin geliştirilmesi için şehir yönetimi üzerinde siyasi baskı kurmak amacıyla bir karma sınıf örgütü olan Chicago Kent Federasyonu (*The Civic Federation of Chicago*)'nu kurmuştu. Şimdi federasyon, bir iş adamının başkanlığında işveren ve işçi, akademi ve reform topluluklarına mensup vatandaşlara liderlik eden bir kurul olan Uzlaştırma Kurulu (*Conciliation Board*) ile birlikte çalışıyordu. Addams da onların arasındaydı. Kurul, çatışan taraflar arasında arabuluculuk yapmıyor ama gönüllü olarak tarafsız bir üçüncü tarafın arabuluculuğuna başvurmaları için onları ikna etmeye çalışıyordu (planın bu kısmı hiçbir zaman tam anlamıyla açıklanmadı).

Kurul, grevin ilk zamanlarında çözüm yolları aramak için günlük olarak, düzenli bir şekilde toplandı. Addams, iş ve iş gücü dünyasıyla bağları nedeniyle bu girişimin fiili lideri oldu. Duruşu tarafsızdı: Tarafları tartışma masasına oturmaya ikna etmeye çalışıyordu. Sonunda grev komitesini George Pullman ile görüşmeleri için ikna etti ancak Pullman bu sorunu tartışmak için bile onlarla bir araya gelmedi, böylece girişim başarısız oldu.

Bu sırada Chicagoluların grev yapan işçilerle ilişkin duyguları gittikçe kutuplaştı. Önceleri *Chicago Tribune*, orta sınıf okurlarına yoksulluk içindeki Pullman işçilerinin sempatik hikâyelerini anlattı ancak grev sürdü, *Pullman Palace Car*

Company fabrikayı kendi uygun gördüğü şekilde yönetme hakkı olduğunu ilan etti; böylece gazete, sendika kurucusu Debs ile ilgili berbat manşetler atmaya, onu diktatör diye nitelendirmeye başladı.⁴⁴ *New York Times* bir nebze daha ölçülüydü. Orta sınıf okurların tamamı işçi mücadelesine düşman hale geldi. Haziranda Chicago’da yapılan toplantıda, ARU ulusal kongre üyeleri Pullman işçilerinin grevine ilişkin olumlu oy verdikten sonra; yalnızca Pullman değil, demiryolu araçlarına sahip birçok şirket çalışmaya ara verdi ve ülke ekonomisi durma noktasına geldi. Beyaz Saray’a şikâyet mektupları yağdı. Amerika Demiryolu Birliği tarafından temsil edilen demiryolu şirketleri, Başkan Grover Cleveland’ı ulusal güvenlik güçlerini Chicago’daki depoları ve Pullman fabrikasını işgal etmeleri için göndermeye ikna etti. Muhtemelen Amerikan Demiryolu Birliği’nin kışkırtması ile bazı işsizler -Pullman işçileri değil- şiddete başvurdular. Debs tutuklandı, hapse atıldı ve grev kırıldı. Pullman yeni işçi aldı ve fabrika yeniden açıldı. Grevciler artık işsizdi.

Birçok Amerikalı gibi Addams da o yaz yaşananları şok edici buldu. Ama hemen hemen herkesin aksine bir taraf seçmeyi reddetti. Taraf seçmenin, insanların bir araya gelme olasılığı inancına ihanet etme anlamına geldiğini düşünüyordu. Yine de “sınıf çizgileri arasında keskin bir ayırım olduğunu” ve bunun “güvensizlik ve karamsarlıkla” sonuçlandığını gördü. “Grev, zaten var olan gerginliğin üzerindeki örtüyü kaldırdı.” sonucuna vardı. “Rahat zamanların iyi doğası, endüstriyel durumun kötülüğünü kapatıyor”du.⁴⁵ Addams, Birleşik Devletler’in sosyal sınıflara ayrıldığını eskiden beri biliyordu. Grev ona, bu bölünmenin yalnızca demokratik ideallere ihanet olmadığını, nefreti de alevlendirdiğini öğretti. Sorunlar düşündüğünden de büyüktü.

Bir başka acı verici deneyim, hiçbir tarafa açıktan destek vermemesi nedeniyle insanların kendisine öfke duyması oldu. Tarafsız duruşu onu, sanki karşı tarafı destekliyormuş gibi gösterdi. Hull House sakinlerinden birinin anımsadığına göre, işçiler kamusal olarak grevi onaylamayarak Addams'ın kendilerine ihanet ettiğini düşünürken, varlıklı arkadaşlarının birçoğu onu "kendi sınıfına ihanet eden biri" olarak görüyordu. O sıralar orada yaşamayan ancak sonradan grev sırasında Addams'ın tepkilerini duyan bir Hull House sakini olan Alice Hamilton, grevin "onun için çok acı verici bir deneyim olduğunu çünkü kendisini vatandaşların oluşturduğu o büyük kitleden ayırmak için akıntıya karşı savaştığını" ve "ruhsal olarak yalnızlık çektiğini"⁴⁶ yazmıştı. Bu şartlar altında kimse Addams'ın tarafsızlığının laf olsun diye benimsenmiş bir tutum olduğunu düşünemezdi. Pullman Grevi sırasındaki tarafsız duruşu, dürüstlük ve cesaret gerektiriyordu. Fikirlerine bağlılığının bedelini ödedi.

Grevin ardından iş gücü politikasını reforme etme çabası doğdu. Grev, siyasi bir açılım yarattı. Gönüllü arabuluculuk için uzun süre savunuculuk yapan sendikalar, Addams ve Chicago Kent Federasyonu'ndaki diğer üyeler gibi orta sınıftan reformistler, iş gücü ile ilgili çatışmalarda gönüllülük temelinde arabulucu olarak çalışacak kamusal ve federal kurulların oluşturulması için çağrıda bulundu. Addams bu çalışmaya katıldı. Bu fikri geliştirmek için federasyonla birlikte çalışarak sonbaharda, Chicago'da toplanacak ulusal bir konferans düzenledi. Bu etkinlikte, Illinois'deki gibi bir kurul oluşturmak amacıyla bir yasa çıkarmak için lobicilik yaptı, bir demeç verdi ve bunu federal mevzuata sokmak için ulusal komisyona başvurdu. (Komisyonun kurulmuş olduğuna dair bir kayıt bulunmamaktadır.) Politik becerile-

re sahip olduğuna dair bir şüphe yoktu artık.

Ancak onun en büyük hayali hâlâ sınıfsal farklılıkları aşarak insan olma temelinde kurulmuş bir topluluk düşüncesinin benimsenmesini sağlamaktı. Grev sırasında sendikacıların bütün insanların kardeş olduklarına inandıklarını ama hareketin dışındakilerin bunu anlamadığını görmüştü. Grevin bitmesinden birkaç ay sonra kaleme aldığı “*The Settlement as a Factor in the Labor Movement*”, adlı yazı, sonraki baharda çıkan *Hull House Maps and Papers*’da yayınlandı; bu yazıda, kardeşlik düşüncesini destekliyordu. Amacı, refah içinde yaşayanların -kapitalistler, orta sınıf insanlar, yerleşim evi çalışanları- emek ile ilgili konularla ilgilenmelerini sağlamaktı. Addams okurlarının önüne “emeği ve sermayeyi de kapsayan, evrensel kardeşlik ve ortak iyi nosyonlarına dayalı geniş bir dayanışma” düşüncesini koyuyordu.⁴⁷ Sendikalarla ilgili korku ve nefreti besleyen ulusal bir travma yaşanırken, emek hareketinin ulusal demokrasi düşüncesini öğretebileceğini ileri sürmesi, dikkate değerdi.

Addams grevin kötücül yönünü görmezden gelmiyordu. Her iki tarafta da nefretin ve nefreti körükleyen ben bilirimciliğin olduğunu düşünüyordu. Bu tek yönlü bakışın ilkel ve tehlikeli olduğuna inanıyordu. “Yaşamın kendisi doğru ve yanlışın iç içe geçmişliğinin kaçınılmaz olduğunu bize öğretir. Bazen en kara yanlışlar, bizim tarafımızda, bizi harekete geçiren nedenlerdedir. Doğruya, sabırla, ayrımcılık yapmadan ve tarafsızlıkla varılabilir.” Eğer her iki taraf da kendisinin tamamen doğru, karşı tarafın tamamen yanlış olduğunu düşünürse varılacak sonuç, önemli olan tek şeyin güç olduğu bir savaştır. Addams, vatandaşların tarihin akışına katılmalarının daha iyi olacağını öne sürer. Ona göre de-

mokrazi, siyaset alanından sosyal hayata doğru yayılmalıdır. İnsanlar bakış açılarının, bencil görüşlerinin dışına çıkmalı ve bir bütün olarak toplum için neyin daha yararlı olacağını düşünmeli; bir “toplumsal bilinç” geliştirmelidir.⁴⁸

Kendi bakış açısına azimli bağlılığı dikkat çekiciydi. Grevle birlikte ortaya çıkan düşmanlıklar onu derinden üzüyordu. Ancak bir biçimde bu trajik çatışmadan çıkabilecek olumlu şeyleri de görebiliyordu. Onu yanıltlayan olaylarla karşılaştığı için evrensel dostluğa inancından vazgeçmek yerine, böyle bir dostluğu inşa etmek için neler gerektiğini daha derin biçimde araştırmaya başladı. Mesele cesaretinin kırılması, umutsuzluğa kapılması ya da bunalması değildi (yazısında bu duyguların izi bile yoktu), sendikacılardan ve grevde yaşanan korkunç tecrübeden öğrendiklerini zihninden geçiriyor, dünyanın gerçekliğiyle karşılaştırıyor, dar görüşlülük ve bencillikle grevin gerçekliğinde gömülü olan iyiliği, taze umutları süzerek birbirinden ayırıyordu. Daha önce yazdığı hiçbir yazıda olmadığı kadar kendisini muhtemel geleceği öngörebilen bir kâhin, yanlış anlamaları giderebilecek bir yorumcu olarak konumlandırıyordu. Bu yorumcu ve kâhin rolleri, Addams’ın dikkate değer bir siyasi eylemci olarak (ve ahlaki bir lider olarak) rolü artarken kullandığı yenilikçi yöntemlerin bir parçası halini aldı.

Grevin nedenini anladığını düşünüyordu; grev sosyal gerginliklerin bir sonucuydu. Addams’a öyle geliyordu ki bu çatışma, işçi ve işverenler arasındaki öfke duygusundan çıkmıştı. Her iki taraf da anlayışlı ve şefkatli olmak yerine bencildi. İşçilerin güvenli çalışma koşulları, daha kısa çalışma saatleri ve adaletli ücret için mücadele ettiğini biliyordu ancak bu talepleri sosyal adalet bağlamında değer-

lendirmiyordu. Onun gerçekliğinde bunların hepsi duygu sorunuuydu.

Yine de kafasında teoriler dönüp dolaşıyordu ve sonunda kendini sınıf iktidarı ve muhalefetin gerekliliği hakkındaki tartışmaya yakalanmış buldu. Yazıyı kaleme alırken o ve bir arkadaşı, Chicago Üniversitesi'ne yeni gelen felsefe profesörü John Dewey, toplumsal çatışma konusunda samimi bir tartışmaya girdiler. Kantçı olan Dewey, toplumdaki gerilimlerin muhalif çıkışlara neden olduğunu ve bu mücadelelerin tarihin ilerlemesine katkıda bulunabileceğini söyledi. Addams nazik ve kesin bir biçimde aynı düşüncede olmadığını belirtti. Dewey eşine yazarak Addams'ın söylediklerini şöyle özetledi: "Kurumların düşmanlıkları her zaman için kişisel tutum ve tepkilerin bir yansımasıdır."⁴⁹ Aslında bu konuda Jane Addams'ın kavrayışı, Marx'ın öngördüğü gibi, kendi sınırlı yaşam deneyimleriyle biçimlenen perspektifiyle sınırlıydı. Bolluk içinde bir hayatta, beyaz bir kadın olarak yetişmişti, hiçbir zaman bir fabrikada çalışmamıştı ve ekonomik iktidarın gücüne kördü; ayırt edebildiği tek çatışma, kişisel olandı.

Fakat Addams'ın Pullman Grevi ile ilgili düşünme süreci tamamlanmamıştı. Bununla ilgili yeni bir deneme yazısı kaleme almaya başladı. Bu, 1896'da Chicago Kadınlar Kulübü'nde beş yüz dinleyiciye verdiği, sonra ülke çapında tekrarladığı ve nihayetinde yayınlanan "Modern Lear" başlıklı konuşmaydı. Burada işverenlerin bencilliğinden söz etti, ayrıca ilk kez çalışanların daha iyi ücret almaya, daha iyi çalışma şartlarına sahip olmaya ve daha az süre çalışmaya hakkı olduğunu da ekledi. O güne kadar yazdığı en tutkulu cümleyi sarf etti: "İnsanların vicdanının uyanması,

işçi sınıfının insanlığın manevi, entelektüel ve maddi mirasına tam katılımının sağlanmasını gerektirir.” Bunu bir “sosyal adalet” meselesi olarak adlandırdı. Pullman yerleşkesini inşa etmesini Pullman’ın “gücü” olarak andı, başarısızlığının sebebini ise demokratik siyasal iktidarın -yani, “orada yaşayanların rızasını alma”nın- meşruiyetini gözetmemesinde buldu⁵⁰.

“Güç”, önceleri Addams’ın “karakter”i ifade etmek için kullanıldığı bir sözcüktü. Büyürken hep bu tür bir kişisel güce sahip olmayı hayal etmişti ancak gücün farklı türlerinin bilincine varmasını sağlayacak bir deneyimi olmamıştı. Ailesinin yanında tehlikelerden uzaktı; ne ailesinin zenginliğinin verdiği ekonomik ve sosyal gücün ne de bir siyasetçi olarak babasının yarattığı etkinin gücünün farkındaydı. Addams kişiler üstü gücün güvenli tarafında, habersiz ve masumca yaşamıştı. Bunu neden şimdi fark ediyordu?

Bu sorunun yanıtı, *Modern Lear*’ın taslağı üzerinde çalışmaktayken, 1895 Haziranı’nda (nihayet ismini değiştiren mezun olduğu okul) Rockford Koleji diploma töreninde yaptığı konuşmada bulunabilir. Kadınların kamusal ve iş alanındaki skandallardan uzak olmasının nedenine ilişkin popüler varsayım, kadının saf doğasıydı. “Kadın mezunlara bir uyarıda bulunmak istiyorum: benbilirimciliğe karşı bir uyarı.” Kadınlar da pekâlâ yozlaşabilirlerdi; yalnızca kendilerine bu özgürlük verilmemişti. “Belki de kadınların siyaseten yozlaşmamış olmalarının, yasama organlarını yozlaştırmamış olmalarının ve zarara yol açmamalarının nedeni, bunu yapmak için daha önce hiçbir fırsata sahip olmamalarıdır; âdeta cezası savaş suçundan bin beter olan bir askeri yasayla zincire bağlanmışlar gibi.”⁵¹ Askeri yasayla zincirlen-

mek mi? Savaş suçundan beter bir ceza mı? Addams sözünü sakınmıyordu. Bir sosyal sistemi, bir “yasa”yı tanımlıyordu: kadınların, sadece kadın oldukları için erkeklerin sahip oldukları özgürlüklerden mahrum oldukları bir sistemi.

Dinleyicileri arasında bulunan mezunlar ve aileleri, Addams’ın askeri metaforunu anlaşılması güç bulmuş olabirdi ancak Addams için derin anlamlar yüklüydü. 1895’te tam da askeri zihniyetle ilgili düşünmeye başlamıştı; 1907’de yayımlanan ikinci kitabının, *Newer Ideals of Peace* (Yeni Barış İdeali)’nin teması buydu. Kitapta militarizmin başka şeylerin yanı sıra, hiyerarşi ilkesine, üstün olanın alttakini yönetmeye hakkı olduğu fikrine bağlılık anlamına geldiğini söylüyordu. Addams’ın John Stuart Mill’in *The Subjection of Women*’ından gayet iyi bildiği gibi, bu kavram cinsiyetlere uyarlandığında, Yunancada “baba tarafından yönetilmek” anlamına gelen “patriyarka” olarak adlandırılmaktadır. Patriyarka, erkekleri kadınlardan üstün kılan bir değerler sistemi; kadınları zincirleyen bir askeri yasadır.

İnsan bir kez patriyarkanın ve hiyerarşinin ilkelerinin değiştirilebileceğini anladığında, işlerin her zaman böyle yürümek zorunda olmadığını gördüğünde, bu göz kamaştırıcı bir içgörü anıdır. Yapbozun her bir parçası yerini bulur. Addams için bu, hayırseverlik etiğine inancının sonu anlamına geliyordu. Yani, üstün olanın altta olanla ilgilenmesi ve alttakinin de bu ilgi karşılığında şükran duyması gerektiği inancının. Bu değişim hafife alınabilir bir şey değildi. Hayırseverlik, çocukluğundan beri hiç sorgulamadığı bir etikti; nazik ve iyi niyetli babasının onu Smith College’e gitmekten alıkoyarken izlediği etikti; kendisinin “fakirlere yardım etmek” arzusunu ateşleyen, George Pullman’ın işçilerinin

hayatları üzerindeki paternalist gücünü meşrulaştırmak için kullandığı etikti.

Hayırseverlik penceresinden bakıp patriyarkanın gücünü görürken, başka şeyleri de gördü. Pullman Grevi üzerine yaptığı konuşma, bu yeni anlayışının izlerini taşır. Bu konuşmada, George Pullman'ı Kral Lear'e işçilerini ise Lear'in kızı Cordelia'ya benzetir. Lear'in "babaca ifadeleri, hükmetmenin ve bağımlılığın dilidir" diye yazar. Lear, kızının "kendisinden ayrı bir hayata hakkının olabileceğine" inanmaz⁵². Ona göre, Pullman da aynı hatayı yapmaktadır.

Addams'ın Pullman Grevi'ne ilişkin çıkarımları, dünyasını yeniden biçimlendirdi. 34 yaşında, sevgili babasının hayırseverlik etiğini eski moda bularak bir kenara attı ve ekonomik güçle ilgili masumiyetini kaybetti. Görme gücünü sınırlandırılan sınıfsal engelleri aşmaya çalıştı, ezilmenin farklı biçimleri arasındaki bağlantıları fark etmeye başladı. İşte Marx haksızdı: Orta sınıftan bir kişi sanayicilerin ekonomik gücü altında işçi sınıfının neler yaşadığını anlayabiliyordu. Bu kez politika -yani kamusal gücün yeniden dağıtımı işine- yeniden baktığında, her şeyi yeni bir ışık altında değerlendirebildi.

* * *

Hepimiz, hayatlarımızı politik bir dünyanın içinde yaşıyoruz. Bütün mesele, bu politik dünyayla ne zaman temasa geçeceğimiz yahut geçip geçmeyeceğimiz. Addams 1893'te eyalet politikasına katılmıştı ama 1894'te, kardeşi Mary'nin iki küçük çocuğunun vasisi olana kadar yerel politikalar pek ilgisini çekmemişti. Pullman Grevi'nin yarattığı toplumsal trajediler sürerken, Mary'nin teşhis edilemeyen bir hastalık

nedeniyle 49 yaşında yaşamını kaybetmesiyle özel yaşamında da başka bir trajediye katlanmak zorunda kaldı. Babaları ailesini geçindirmede yıllardır başarısız olduğu için (Mary'nin mirasını tüketmişlerdi ve borç içindeydiler) ve belki başka nedenlerle de, iki küçük çocuk, on üç yaşındaki Esther Linn ve on birindeki Stanley Linn, teyzeleriyle yaşamak üzere Hull House'a geldiler. Ancak uzun süre kalmadılar. Addams bir süre sonra farelerden bulaşan parazitlerin ve çöplerin bölgede çocukların sağlığını nasıl tehdit ettiğini fark etti. Üzülerek Esther ve Stanley'yi yatılı okula gönderdi ve ilk kez ciddi bir şekilde arıtma sorunlarına kafa yormaya başladı. Sonradan, mahalledeki çocukların sağlığı ile ilgili daha önce böyle bir girişimde bulunmadığı için utandığını yazacaktı.⁵³

Bunun iki sonucu oldu. İlki Yurttaş Federasyonu kampanyasının bir parçası olarak, reform yanlısı yeni belediye başkanının Nineteenth Ward çöplerini toplamak üzere ihale kazanan girişimcileri denetlemesi için Addams'ı ücretli olarak işe almasıydı; çöp şirketlerinin özensizliği nedeniyle mahalledeki tahta çöp kutuları dolup taşıyordu. Çöpleri haftada üç kez almaları gerektiği halde, ayda iki kez alıyorlardı. İkincisi, Addams çöp toplama sözleşmelerinin, aynı zamanda belediye meclisinin en güçlü ve yozlaşmışlığı dillere destan üyelerinden biri olan John Powers'ın kontrolünde olduğunu öğrenmişti. 1896 ilkbaharında Addams onu engellemek için oluşturulan Hull House girişimine katıldı. Bu kampanya, Belediye Seçmenler Birliği'nin kent çapındaki desteği, Chicago Kent Konseyi'nin ve yerel halktan kendilerine "Nineteenth Ward Gelişim Kulübü" diyen bir grup gencin yardımıyla, enerji dolu biri olan Florence Kelley'nin önderliğinde yürütüldü. Reformistler "temiz" bir aday ileri sürdüler ve erkek seçmenlerin onu desteklemesi için lobici-

lik çalışmaları yaptılar ancak çabaları sonuçsuz kaldı ve Powers yeniden seçildi.

Sonraları Kelley ve Addams, iyi yönetimi destekleyen güçlerin neden kaybettiğini etraflıca düşündüler. Powers'ın siyaset makinesini işletmedeki becerileri kuşkusuz önemli bir faktördü. Ayrıca, bölgedeki seçmenlere çeşitli rüşvetler de veriyordu; bu adamların yüzde 60'ı kendilerine toplumda bir yer edinmeye çalışan göçmenlerdi. Onlara çeşitli işler, ücretsiz toplu taşıma biletleri, bedava yemek imkânı sunarak oylarını satın almıştı. Ama kampanyanın başarısızlığında bir faktörün daha olduğunu düşünüyorlardı; oy kullanamayanların varlığı. Bölgedeki seçmenlerden bazıları, Kelley'ye kadınların "politik liderlik girişimine" içerlediklerini söylemişlerdi⁵⁴. Kelley ve Addams, tek bir kadının bile reformcu adaya oy verememesinden büyük rahatsızlık duydular. Özetle, kadınların oy hakkının olmamasının topluluğa nasıl zarar verdiğini fark etmişlerdi. Kadınların oy hakkı sorununa el atmaları gerektiğine karar verdiler. Demokratik bir ülke olarak kabul edilen Birleşik Devletler'in yetişkin nüfusunun yarısının oy hakkından mahrum olmasına bir son verilmeliydi.

1890'ların ortalarına gelindiğinde, Birleşik Devletler'deki kadınlara oy hakkı hareketinin tarihi otuz yılı bulmuştu ama çok az etkindi. 1896'da sadece dört batı eyaletinde -Wyoming, Idaho, Utah ve Colorado- ve iki bölgede -Washington ve Montana- kadınlar oy hakkına sahiplerdi. Tek iyi şey, her ikisi de 1869 yılında kurulmuş iki ulusal örgütün 1890'da *National American Woman Suffrage Association* (Ulusal Amerikan Kadınlara Oy Hakkı Birliği - NAWSA) adı altında birleşmesiydi. Bu örgütlerden biri, National Woman Suffrage

Association'du ve federal düzeyde değişiklik yapma stratejisi izliyordu; diğeri American Woman Suffrage Association'du ve eyaletler düzeyinde reform sağlamaya çalışıyordu.

NAWSA'nın başkanı Susan B. Anthony, bir süredir çok takdir ettiği Jane Addams'ın kendileriyle çalışmasını istiyordu. 1895'te ulusal kongrede bir konuşma yapmak üzere Addams'ı davet etti ama reddedildi. İki yıl sonra Addams hazırđı. 1897'de Birliğin Massachusetts şubesi Addams'ın Boston'a gelip Pullman Grevi'yle ilgili bir konuşma yapacağını öğrendi ve onu bir oy hakkı toplantısına davet etti. Addams memnuniyetle sadece katılmayı değil, bir konuşma yapmayı da kabul etti.

Addams her zaman kadınların oy hakkından yana olmuştu. Bir keresinde ailesinin de (annesini ve babasını kastediyordu; Anna oy hakkına karşıydı) desteklediğini söylemişti ve üniversitedeyken kadınların oy hakkıyla ilgili bir makale yazmıştı.⁵⁵ Değişen tek şey, kendisinin politikaya katılabileceğine ve kadınların oy kullanmasının bütün yurttaşların yararına olduğuna ilişkin yeni bir perspektif edinmiş olmasıydı. Oy hakkı soyut bir fikir olmaktan çıkmış, bir tutkuya dönüşmüştü.

Yapacağı ilk oy hakkı konuşması için kullanabileceği pek çok tez vardı. Çoğu varlıklı kadınlar olan dinleyicilerine, işçi sınıfından kadınların yozlaşmış politikacıları bulundukları yerlerden uzaklaştırabilmek için oy hakkına ihtiyaçları olduğunu söyleyebilirdi. Ya da daha cüretkâr bir şey yapıp oy hakları olmazsa kadınların özgürlüklerini kısıtlayan "askeri yasa"yı kaldırıp atamayacaklarını söyleyebilirdi. Bunları yapmak yerine, kendisi gibi varlıklı kadınlara doğrudan ses-

Jane Addams, 1897 civarı.

lenmeyi tercih etti: Kadınlar, yurttaşlar olarak gelişebilmek ve “yurttaşlık vazifelerini” yerine getirebilmek için, oy hakkına sahip olmalıydı⁵⁶.

* * *

Politik eylemle çok daha fazla ilgileniyor olsa da Addams’ın konuşmalarında ve yazılarında odak hâlâ kişisel gelişimdi. Oy hakkıyla ilgili yaptığı konuşmadan birkaç ay sonra, eğitimin ve politik eşitliğin “nihai hedefi”nin “kelimenin tam anlamıyla hayatın güçlerini ve zevklerini de içerecek biçimde, güç ve mutluluk açısından insan doğasını geliştirmek” olduğunu söyledi.⁵⁷ Bu inanç, -insan potansiyeline ve en

yüksek mutluluğa yaptığı vurguyla öylesine klasik Yunan, öylesine on sekizinci yüzyıl aydınlanması, öylesine evanjelik- onu Halsted sokağına getirmişti ve o gün bugün değişmemişti, değişmeyecekti. Gelecekte yapacağı her politik eylemin, ileri süreceği her tezin arkasında, bu inanç yatacaktı. Bu onun amentüsüydü.

Addams'ın kendi etik gelişimi, kendisiyle ilgili pek çok şey öğrenirken, 1890'larda yazdıklarının hepsinin arkasındaki gizli temayı oluşturunuyordu. Toplumsal eşitlikçi etiketinin ifade ettiği demokratik fikirlerine rağmen, Halsted Sokağı'na geldiğinde sınıfsal üstünlüğüne dair üzerinde düşünülmemiş bir inancı ve bunun bir parçası olarak da soylu vazifelere dair bir tutumu vardı. Bu bakımdan, tıpkı babası gibiydi. Ancak "Modern Lear"ı yazdıktan ve hayırseverlik etiğini reddettikten sonra Halsted Sokağı'ndaki yaşamın kendisine öğrettiğini çok daha açık bir şekilde görmeye başladı: Sınıf temelli üstünlük bir mitti. En "medeni" ya da "kültürlü" insanın çok okuyan ya da en fazla müze gezen değil, ister fakir ister zengin, ister siyah ister beyaz, Hıristiyan ya da değil, engelli ya da hasta, genç ya da yaşlı, her türden insanı anlayan insan olduğu sonucuna vardı. "Kültürlü insan; sosyal becerilerini, yorumlama gücünü kullanabilen, kendisini başka insanların yerine koyabilen kişidir."⁵⁸

Addams'ın ahlaki devrimi burada bitmedi. Hayırseverlik penceresinden bakmayı bıraktığında, hayırseverliği destekleyen bir inançtan da -çocukluğundan getirdiği bir başka düşünce- şüphe duymaya başladı; ahlaki mutlakların varlığına ilişkin inancından. 1894'te yerleşimler ve emek hareketi ile ilgili olarak "doğru ve yanlış pek çok durumda iç içe geçmiştir" diye yazdığında, bu düşünceye yanaşmıştı. Ama kendisini

eski inançlarından tamamen kurtardığının ve pek çok yönden düşüncesinin dönüşüm geçirdiğinin görüldüğü asıl metin, Modern Lear konuşmasıydı. İlkin, George Pullmann'ın etiğini reddediyor ve "(işçilerinin taleplerine karşı direnişinde) haklı olma bilinciyle destekleniyor olmalı" diyordu. "Durumu toplumsal bir bakış açısından göremiyor." İkincisi, babasının arkadaşı ve kendi kuşağından pek çoklarının kahramanı olan Abraham Lincoln'den "mutlak doğru" fikrini kaldırıp atma isteği bağlamında bahsediyordu⁵⁹.

Ahlaki mutlaklar artık ona yol göstermeyecekse, ne gösterecekti? Lincoln ona bir çıkış öneriyordu: yeni, daha derinden demokratik bir etik. Lear'da, Lincoln'ün "insanların gerçekte ne istediklerini keşfettiğini", "insanlarla birlikte hareket ederek mümkün olan en iyiyi aradığını" yazmıştı. Addams için "insanlar", emek hareketi anlamına geliyordu. İnsanlar aracılığıyla "çağımızın sahici duygusu" diye adlandırdığı "Zeitgeist"le,... ortak deneyimlerimizden yeşeren o büyük ahlaki hayatla" bir bağ kurmak mümkün olabilir diye anlatıyordu⁶⁰. Artık insanların arzularının bilincine yol göstermesi gerektiğine inanıyordu. Bu, bir başka düzeyde iyiyle iş birliği anlamına geliyordu; Addams için yeni bir liderlik teorisine temel oluşturunuyordu. Yeni bir kahraman türü tanımlıyordu; yalıtılmış bir Carlyle tarzı biri değil, yol gösterdiği insanlar tarafından yönlendirilen bir kahraman.

Buradan Addams'ın bir sonraki radikal sonucuna varmaya küçük bir adım kalmıştı. Bu sonuca da Modern Lear'da ulaştı. Bir toplumun ahlakı -Addams'ın kendi ahlakı- sabit ve mutlak değildir; her kuşak, karşılaştığı yeni durumlara ve esinlendiği yeni umutlara göre bunu kendi içinde şekillendirir. Kendisinin de böyle yapmaya ihtiyacı vardı. Addams da

böyle yapmalıydı. Yardımseverlikle ilgili vardığı sonuç bulunduğu noktayı resmediyordu. Babasının kuşağına uygun olan etik, şimdi eski modaydı. Kendi kuşağının -ve kendisinin- etiği, sosyal adaletti. Bugün “çağın sosyal tutkusu,” diye yazdı, “çalışanları özgürleştirmektir.”⁶¹ Addams büyük bir dikkatle ve cerrahi bir kesinlikle kendi ahlaki felsefesini miras aldığı ve onu döneminden de içlerinde yaşadığı işçi sınıfından ailelerden de ayıran fikirlerden ayırtıyordu. Açık fikirlilikle dinleyerek Halsted Sokağı’nın kendisine kitapların öğretemeyeceği şeyleri öğretmesine izin verdi.

Böylece Addams, işçi reformlarını gündemine aldı: Düşük ücretten kaynaklanan yoksulluktan ve çalışmaktan kaynaklanan mağduriyetten kurtulmak; ekonomik olarak iyileşmek, insan türü olarak gelişmek. Şimdi Addams için asıl soru, bu gündemi nasıl gerçekleştirebileceğiydi. Yaygın olan görüş, sanayi öncesi dönemin ürünüydü ve her bir işçinin kendisini yetiştirerek özgürleştirmesi gerektiği yönündeydi. Bu görüşü tartışan işçiler, Addams’a büyük işverenlerin son derece güçlü bir örgütsel iktidarının olduğu ve maksimum kâr hırsıyla hareket ettiği bir sanayi ekonomisinde, işçilerin sendikaların ve hükümetin kendi taraflarında olmasına ihtiyaç duyduklarını gösterdiler. Sendikalar, uzun zamandır çocukların çalıştırılmaması ve uzun çalışma saatlerinin kısaltılması için uğraşıyorlardı. Addams 1899’da şöyle yazdı: “Bir sendikaya üye olmak, insanları devlete başvurmaya teşvik etmeyi ve demokrasinin sunduğu araçları kullanmayı sağlar.” Kamunun ve buna bağlı olarak devletin, “toplumun zayıf ve savunmasız mensuplarıyla ilgili sorumlulukları vardır.”⁶²

İşçiler devletin sorumluluklarının genişletilmesi gerektiğini savunuyorlardı. Ahlakı gelişen bir şey olarak kavıyorlardı.

Addams bundan etkilenmişti. İşçiler, “etikte kazanılan her safhayı politikada atılan bir adımla güvence altına almaya çalışıyorlar” diye yazdı. “Medeniyetin geldiği bu noktada artık devletin hareketsiz kalmasına göz yumamayız.”⁶³ Addams’ın yeni amacı, işçi sınıfının amacıydı. Zayıfların -yalnızca hayır işlerine konu olanların değil- işverenlerin sağlıkları, refahları, kişisel gelişimleri ve boş zamanlarını çaldığı işçi sınıfının da geniş kesimlerini koruyacak demokratik bir devletin yaratılması.

Bu, tam da o günün teziydi. Sendikacılar zaten demokratik bir devleti savunuyorlardı ama şimdi başka sınıflardan, özellikle de refah içindeki orta sınıftan Amerikalılar da daha demokratik bir devletin gerektiğine inanmaya başlamışlardı. Kadın örgütleri, öğretmenler, yerleşim evi gönüllüleri, sosyal çalışmacılar, iş adamları, yöneticiler ve profesörler, yurttaşların yeni bir hükümetin örgütlenmesi için iş birliği yapmaları gerektiği konusunda emekçilerle aynı fikirdeydiler (Yüzyıl dönümünde yalnızca bir avuç radikal federal eylemi savunmaya hazırdı). 1890’ların ikinci yarısında Amerikalılar reformları kabul ettirmek için hükümetlerine baskı uyguladılar ve genellikle de başarılı oldular (güneyde, Afro-Amerikalılar Jim Crow yasaları ve şiddet nedeniyle engellerle karşılaşsalar da). 1890’larda ilerici hareketin demokratik kanadı çeşitli kentlerde ve eyaletlerde ortaya çıktı ve 1899’da artık Amerikan tarihinin belli başlı bir gücü olmaya hazırdı.

3. BÖLÜM NOTLARI

1. JA, *Rockford Kadın Okulu ilk müdürü Anna P. Still'in anısına* "Alumnae Essay" [Rockford Kadın Okulu Bağış Konuşmaları], [Haziran 1889], 74.
2. Matthew Arnold, *Mixed Essays, Irish Essays and Others* içinde "Democracy," (1879, repr., New York: Macmillan, 1924), 68-69.
3. JA'dan Marry Addams Linn'e, Nisan 1, 1889.
4. JA, "Outgrowths of Toynbee Hall [Aralık 1890], 2, *JAPM*, 45: 1756. Bu yazı yanlış tarihlendirilmiştir. 1890 tarihli bu olay için Knight, Citizen 472n66'ya bakınız.
5. JA, *Twenty*, 94 (bölüm 1, n. 3'e bakınız),
6. JA'dan George Haldeman'a, Aralık 21, 1890.
7. Robert Woods ve Albert J. Kennedy, *The Handbook of Settlement* (New York: Charities Publication Committee), 1911, 2; JA'dan Mary Addams Linn'e, Mart 13 ve Nisan 1, 1889.
8. Mary Lynne Mapes, Dr, "Visions of a Christian City: The Politics of Religion and Gender in Chicago's City Missions and Protestant Settlement Houses 1886-1929," Michigan State University, 1998, 78.
9. JA, "English and American Social Settlements," *Choutaugua Assembly Herald* 23, no. 24 (Ağustos 12, 1898): 7.
10. JA, *Twenty*, 109; JA'dan Katherine Coman'a, Aralık 7, 1891.
11. JA, "Outgrowths," 16.
12. Tam zamanlı çalışma hakkında, bakınız Richard Schneirow, *Labor and Urban Politics: Class Conflict and the Origins of Modern Liberalism in Chicago*, 1864-97 (Urbana: University of Illinois Press, 1998), 188. 1892'deki resim hakkında, bakınız Mary Kenney, "Organization of Working Women," *The Women's Congress of Representative Women*, Mary Wright

- Sewall ed. (Chicago: Rand McNally, 1894), 872.
13. Account Book (Hesap Defteri) #1, "JA's Ledger," *JAPM*, ek 3 (reel 74). Hesaplamalar yazara aittir. Çiftlik ve JA'nın gelirinin dört bin dolar olması hakkında, bakınız *Knight, Citizen* 117-18 (bakınız bölüm 1, n. 1).
 14. JA'nın desteğe gereksinim duyması hakkında, bakınız, örneğin, Alice Hamilton'dan Agnes Hamilton'a, Nisan 5, 1898, dosya 635, kutu 25, HFP. Yaşamının sonuna doğru küçük bir mülkiyet hakkı alması hakkında, bakınız Linn, *Addams*, 352 (bakınız bölüm 1, n. 1).
 15. Reuben Donnelley tarafından verilen işletmeler listesi, comp., *Lakeside Directory of the City of Chicago* (Chicago: Directory Company, 1889).
 16. Kathleen Banks Nutter, *The Necessity of Organization: Mary Kenney O'Sullivan and Trade Unionism for Women, 1892-1912* (New York: Garland, 1999), 7-9.
 17. JA, "Settlement as a Factor," 140 (bakınız bölüm 2, n. 11).
 18. Kathryn Kish Sklar'dan alıntı, *Florence Kelley and the Nation's Work: The Rise of Women's Political Culture*, sayı 1 (New Haven: Yale University Press, 1995), 132-33.
 19. Maureen Flanagan, *Seeing with Their Hearts: Chicago Women and the Good City, 1871-1933* (Princeton: Princeton University Press, 2002), 41, 234n73.
 20. JA, *How Would You Uplift the Masses?*, [Sunset Kulübü konuşması, Şubat 4, 1892], "With the Masses" olarak yeniden basım, *Advance* (Şubat 18, 1892): 11-12. *JAPM* 46: 0498.
 21. JA, "The Objective Value of a Social Settlement," *Philanthropy and Social Progress* içinde, ed. Henry C. Adams (New York: Crowell, 1893), 49.
 22. JA, *Twenty*, 202.
 23. Linn, *Addams*, 135; Francis Hackett, "Hull House-A Souvenir," *Araştırma* 54, no. 5 (Haziran 1, 1925); 279.

24. "Dişi aslan (lioness)," hakkında bakınız Andrew Alexander Bruce, "Memorial Services for Julia Lathrop (Julia Lathrop'u Anma Töreni)" (1927), sayı 17, JAPM, 38:0673. Kahkahası (her laughter) hakkında bakınız Edith Abbott, "Grace Abbott: A Sister's Memories," *Social Service Review* 13, no. 3 (Eylül 1939): 377.
25. JA, *Twenty*, 201-22.
26. New York şehrinde 1886'da kurulan Mahalle Hayır Kurumu (*The Neighbourhood Guild*), buranın kurucusunun iddiasına göre, Birleşik Devletlerdeki ilk yerleşim evi değildi., Stanton Coit, *The Neighbourhood Guilds*, 2. Baskı (London: Swan Sonnenchein, 1892), 85-88. Ayrıca bakınız *Knight, Citizen* 463n40. Britanya doğumlu olan Coit, Birleşik Devletlerin ilk toplum örgütleyicisiydi.
27. Louise W. Knight, "Jane Addams and Hull House: Historical Lessons on Nonprofit Leadership," *Nonprofit Management and Leadership* 2, no.2 (Kış 1991): 128-31.
28. Patricia Lengermann ve Gillian Niebrugge, "Thrice Told: Narratives of Sociology's Relation to Social Work," *Sociology in America* içinde ed. Craig J. Calhoun (Chicago: University of Chicago Press, 2007), 97.
29. Residents of Hull House (Hull House Sakinleri), *Hull House Maps and Papers* (bakınız bölüm 2, n. 11).
30. Josephine Starr, "Notes," 3, Kutu 1, dosya 6, EGSP.
31. Ellen sonradan Jane'in Ellen'la ilgili düşüncelerini hatırladı, EGS'den Jane'e, Nisan 12, 1935; şeytanın kuyruğu Winifred E. Wise'dan alıntıdır, *Jane Addams of Hull House* (New York: Harcourt, Brace, 1935), 171.
32. EGS'den Mary Allen'a, Ağustos 13, 1892 ve Ekim 14 [1892], EGSP. Starr FK'den alıntı yaptığını söylemektedir.
33. EGS'den Mary Allen'a "Dearly Beloved" [Eylül] 1891, EGSP.

34. MRS'nin Hull House'taki etkinlikleri hakkında, bakınız Linn, *Addams*, 115; Ann Mather-Smith Fishbeck (MRS'nin erkek kardeşinin kızı, Charles Mather Smith), Louise W. Knight tarafından yapılan görüşme, Nisan 13, 1995, Sarasota, Fla, alıntı için bakınız Fishbeck, görüşme.
35. Fishbeck, görüşme.
36. Elenor Howard Woods'tan alıntıdır, *Robert Woods: A Champion of Democracy* (1929; repr., Freeport, N.Y.: Books for Libraries, 1971), 82.
37. JA'dan MRS'ye, Ağustos 26, 1893.
38. JA, *My Friend*, 67 (bakınız bölüm 1, n. 24); *Twenty*, 260.
39. JA, *Twenty*, 259-60.
40. Ibid., 259.
41. Flanagan'dan alıntıdır, *Seeing*, 38.
42. Edwin G. Burrows and Mike Wallace'tan alıntıdır, *Gotham: A History of New York City to 1898* (New York: Oxford University Press, 1999), 1190, 1984.
43. JA, *Twenty*, 187.
44. Örnek için bakınız, "Dictator Debs' Strike," *Chicago Tribune*, Temmuz 1, 1894, 11.
45. JA, "A Modern Lear" [1896/1912], *The Jane Addams Reader* içinde ed. Jean Bethke Elshtain (New York: Basic Books. Jane Addams'ın grevdeki rolüyle ilgili daha ayrıntılı bir tartışma için bakınız "Biography's Window on Social Change: Benevolence and Justice in Jane Addams's 'A Modern Lear,'" *Journal of Women's History* 9, no.1 (İlkbahar 1997): 112-38, ve *Knight, Citizen*, 352-59.
46. Alice Hamilton, "Jane Addams: Gentle Rebel," *Political Affairs* (Mart 1960): 34; ve Jane Addams of Hull House," *Social Service*, sayı 27, no. 1 (Haziran-Ağustos, 1953): 15.
47. JA, "Settlement as a Factor," 147, 148.
48. Ibid., 146, 148, 147.

49. John Dewey'den Alice Chipman Dewey'ye, Ekim 10, 1894, John Dewey Collection, Southern Illinois University.
50. JA, "Modern Lear," 174, 175.
51. JA, "Claim on the College Woman," *Rockford Collegian* 23 (Haziran 1895): 62.
52. "Modern Lear" konuşmasının revize edilmiş versiyonundan alıntıdır. Bakınız JA, *Democracy*, 100 (bakınız bölüm 2, n. 31).
53. JA, Twenty, 282, Çöp kampanyası ile ilgili daha fazlası için bakınız Louise W. Knight, "Garbage and Democracy: The Chicago Community Organizing Campaign of the 1890s" *Journal of Community Practice* 14, no. 3 (2006): 7-27.
54. FK, "Hull House," *New England Magazine* 18, no 5 (Temmuz 1898): 565.
55. Chicago Tribune, Ekim 12, 1900, 12; JA, Başmakale, *Rockford Seminary Magazine* 9 (Mayıs 1881): 155.
56. "Reception for Miss Addams," *Woman's Journal* (Şubat 20, 1897): 60.
57. JA, "Growth of Corporate Consciousness," *Illinois State Conference of Charities and Corrections Proceedings* içinde, 1897, sayı 2 (Springfield, IL: n.p., 1897), 41.
58. JA, "The Social Obligations of Citizenship," *Chautauqua Assembly Herald* 23, no. 2 (Ağustos 10, 1898): 2.
59. JA, Settlement as a Factor," 146; JA, "Modern Lear," 171, 175.
60. JA, "Modern Lear," 172, 171.
61. Ibid., 173.
62. JA, "Trade Unions and Public Duty," *American Journal of Sociology* 4 (Ocak 1899): 450, 448.
63. Ibid., 459-60.

4. Bölüm

POLİTİK ETİKÇİ

Yeni bir yüzyıl başlarken Jane Addams henüz ulusal çapta reformcuların lideri olmamıştı, ancak eni konu ünlü biriydi. Hemen hemen 10 yıl boyunca yaşamını ülkeyi gezerek kazandı; kadın ve erkek kulüplerinde, yerleşim evlerinde, üniversitelerde, kiliselerde, sendikalarda, etik cemiyetlerinde, yetişkin eğitimi okullarında konuşmalar yaptı ve yerel basında geniş bir biçimde yer aldı. Jane Addams ismi ulusal olarak yayılıyordu; çünkü Associated Press, kentsel atıkların denetlenmesi türünden işlerine sıklıkla yer veriyordu. Ulusal yayınlar onun yazdıklarını yayımlamaya oldukça heveslilerdi.

Addams, ulusal reform organizasyon kurulunda daha önce hiç çalışmamıştı. Yalnızca Illinois Eyalet Meclisinde çocuk işçiliği ve ucuz iş gücüyle ilgili yasaların çıkması için lobi faaliyetlerinde bulunmuştu. Jane Addams 1898'de Birleşik Devletler Başkanı ile karşılaştı. O zaman Florence Kelley'i federal komisyona üye yapması için Başkan Mc Kinley'yi iknâ etmeye çalıştı; fakat başarısız oldu. Jane henüz herhangi bir ulusal parti toplantısına katılmamış, *Ladies Home Journal* gibi popüler bir dergide yazısı yayımlanmamış ya da bir kitap yazmamıştı. Farklılık yaratma tutkusuyla ve

yeteneklerini dünyaya katmak, kamusal onur kazanmak ve serpilmek istiyordu. Fakat ancak 40'lı yaşlarına girerken kanatlarını açıp uçmaya hazır olabildi.

* * *

Bir kitap yazma düşüncesi nerden gelir? Pek çok yazar gibi Addams için de kendisinin bir okur olarak zevkini çıkardığı deneyimi başkaları için yaratma arzusu geçerliydi; ayrıca, yine pek çok yazar gibi o da kısa bir metinle anlatabilecek olandan daha fazlasını ve karmaşık meseleleri anlatmayı istiyordu. Bir kitap yazmanın zor olacağını biliyordu. 1894 yılında arkadaşı Henry de Marest Llyod kapitalizmi eleştirdiği *Wealth Against Common Wealth* adlı kitabını yayımladığında, Jane kutlamak için ona şöyle yazdı: “İyi bir kitap yazan herkese büyük saygı duyuyorum.”¹ Aynı zamanda, yerleşim evinde kalanların yazdıkları *Hull House Maps and Papers* isimli kitabın sahne arkasındaki editörüydü ama bu çalışma çok tatmin edici olmakla birlikte, yazarlık hevesini karşılamaktan uzaktı.

1897 yılının sonbaharında, Şubat ayında 5 konferans vermesi için Iowa Üniversitesi'nden (şimdi Grinnell oldu) aldığı daveti kabul etti. Seçtiği tema, hayırseverliğin sona ermesinin gerekli olduğuydu ve bu konuyu uzun zamandır zihninde damıtmıştı. Öyle görünüyor ki, hayırseverliği demokrasiye karşı bir etik tavır olarak algılıyordu. Bunu bir kez George Pullman'ın işçileriyle ilişkilerinde gördükten sonra, başka yerlerde de fark etmeye başladı. Ev sahibi ve hizmetçi arasındaki, hayır kuruluşu çalışanı ile oradan yararlanan arasındaki, varlıklı yurttaş ile sendikal mücadele içindeki işçi arasındaki, eğitimci ile yetişkin öğrenci arasındaki,

eğitilmiş ve yozlaşmayacağı düşünülen reformcu ile rüşvet alan belediye meclis üyesinin eğitimsiz seçmeni arasındaki ve çok daha kişisel bir konu olarak da bir baba ile onun yetişkin kızı arasındaki ilişkide hep aynı şey vardı. 1890'ların ikinci yarısında bütün bu ilişkilerle ilgili makaleler yazdı, konuşmalar yaptı. Her bir ilişki için vardığı sonuç, hayırseverliğin bencil, kibirli ve antidemokratik bir etik olduğu ve çağdaş yaşamda yerinin olmaması gerektiği idi. Hem Iowa Üniversitesi'nde verdiği konferanslar ve hem de diğer konferanslar için yazdıklarını yeniden düzenledi. 1902'de Macmillan tarafından yayınlanan *Democracy and Social Ethics* adlı ilk kitabı, bütün bunların sonucuydu.

Kitabın her bölümünde farklı bir ilişkiyi tartışıyor ama hep aynı şeyi vurguluyordu: Hayırseverlik, demokrasi ruhunun yükselmesine izin vermeyen bir şeydi. Bir kategorideki insanlar diğer kategorideki insanlara karşı üstünlük hissetmemeliydi. Her bir birey kendi ilgilerini ve yeteneklerini geliştirmeliydi: "İnsanların kendilerinde varolan yaratıcı güç (...) ancak ona bir şans verilirse ortaya çıkabilir."²

Addams bu görüşünü son derece dikkatli bir biçimde ifade etmeye çalıştı. Okuyucularının çoğunluğunun -kitap almaya gücü yeten varlıklı insanların- hayırseverlikleriyle ve üstünlük duygularıyla barışık olduklarını biliyordu. Giriş bölümünde bu konuyu can alıcı yerinden yakaladı: "Bizler sosyal ilişki kuracağımız insanları belirli biçimde saygı duyacağımız insanlarla sınırlandırıyoruz. Bu aslında bizim diğer insanları aşağılamamıza neden oluyor." Ancak kitabın geri kalan bölümünde daha yumuşaktı. Okuyucularını doğrudan suçlamak yerine, her bir ilişkiyle ilgili yaptığı anlayışlı tanımlamalarda kendilerini bulmalarını istiyordu. Kendisi-

ni üstün hisseden insanların, geçmişten miras kalmış etik düşüncelerini yeni bir ışıktaki görmelerini ve aşağı gördükleri insanları daha farklı algılamalarını sağlayacak bir yol bulmuştu. Giriş bölümünde, böyle bir çabaya girmeksizin, acımanın içerdiği acımasız yargılama ve saygısızlık duygularına işaret etti: “Dünyadaki duyarsızlığın ve şiddetin büyük bölümünün başkalarının deneyimlerini anlamayı engelleyen bir tahayyül eksikliğinden kaynaklandığını gördük”³ Yazılarında sosyal sınıflara referans vermekten uzak durdu. Sınıfsal önyargı (baba kız çocuğu arasındaki ilişki dışında), hala onun için bir alt metindi. Onun ele aldığı konu, tüm formları ile paternalizmdi.

Bu, bir kitapta tüketilebilecek bir konuydu ama Addams, insanların gelişmelerine yardım etmeye yönelik tutkusuyla, ilkiyle diyalog içindeki ikinci bir kitap yazdı ve burada da yurttaşların daha demokratik ilişkiler içinde yaşayarak toplumsal etiği nasıl öğrenebileceklerini anlattı. Kitabın her bir bölümünde, okuyucularının içine doğdukları ailenin ve sosyal çevrenin belirlediği dar çerçevelerin dışına çıkıp kendi heveslerinin rotasında ilerlemelerini ve toplumsal olarak farklı insanları tanımalarını teşvik etmek üzere yeni felsefi ve metaforik yollar buldu. Aslında bu son derece cazip, bir o kadar da ironikti. Hayatı boyunca kitaplara düşkün biri olmuşken, okuruna kitabını ya da başka kitapları bir yana bırakıp hayattan öğrenmesini öneriyordu.

Kitaplarında insanlara ne yapmaları gerektiğini hiçbir zaman söylemedi; onların kendilerinin keşfetmesini bekledi. Ama toplumsal ayrımlar arasında köprüler kurmalarının gerektiğinden emindi. Kendi yaşamının nasıl değiştiğini bilecek, bu değişimin her bir insan için de mümkün olduğunu

düşünüyordu. “Ne yaşayacağımızı seçmek ahlaki yükümlülüğümüzdür; bu nedenle, deneyimlerimiz, nihayetinde hayatı nasıl kavrayacağımızı da belirlemelidir.” Sonra ekledi: “İdeallerimiz, gündelik eylem ve kararlarımızla belirlenir”.⁴

Okurlarının kendi sınıfları içindeki uzlaşları ihlal etmekten kaçınabileceklerinin farkında olarak bu noktaya değindi. Toplumsal değişimin ancak varolan duruma itirazı olanların bu itirazlarını yüksek sesle dile getirdiklerinde gerçekleşebileceğini söyledi. Bu düşünceyi Emerson’u keşfettiğinden bu yana uzunca süredir içselleştirmişti. “İlerleme, her zaman” der, “ortalama tipten farklı bireylerle ve bu bireylerin kendi farklılıklarını ifade edecek yeterli ahlaki enerjiye sahip olmalarıyla mümkün olmuştur.” 1901 yılındaki konferanslarında daha açık bir biçimde aynı noktaya değinir: “Eğer diğerlerinden farklıysanız toplumun gelişmesi için bu farklılığınızı harekete geçirmelisiniz.”⁵ Burada da kendini ortaya koyan kahramanla ilgili bir şey var ama bir farkla. Addams, bu cesaretin kaynağının Emerson’un düşündüğü gibi dehada değil, dikkatle yorumlanacak geniş bir deneyim birikiminde bulunduğunu düşünür. Kendisi de bunu çok zor bulsa bile çoğunluktan ayrı durmuştu; özellikle de Pullman Grevi sırasında.

Democracy and Social Ethic kitabı asıl olarak bir ahlak felsefesi çalışmasıydı. İnsanları etiklerini değiştirecek biçimde yaşamlarını değiştirmeye ikna ederek, sınıf sisteminin toplumsal boyutunu zayıflatmayı amaçlıyordu. Fakat burada da politik eylemci bütünüyle kaybolmuş değildi. Endüstriyel ilişkiler üzerine yazdığı bölümde Addams, “başarılı insanlar”ı iş işçilerin yaşam standartlarını yükseltecek yasal değişikliklere gelince başarısız oldukları ve sendikaları da

çocuk işçiliğine son vermek de dahil olmak üzere aslî görevlerini yerine getirmedikleri konusunda eleştirdi. Addams çocuk işçiliği kanunlarını desteklemek dışında herhangi bir spesifik politika değişikliği önermiyor ancak “devletin desteğini sağlamak üzere kamunun harekete geçirilmesinin” gerekli olduğunu söylüyordu⁶.

Addams'ın kitabı coşkulu bir biçimde karşılandı. Birleşik Devletler Yüksek Mahkeme Hakimi Oliver Wendell Holmes, kitabı okuduktan sonra arkadaşı Jane Addams'a şöyle yazdı: “Bu kitap yoksullar ve çalışan insanlarla ilgili görüşümü, daha önce olmadığı kadar geniş bir çerçeveye oturtmamı sağladı.” Diğer bir erkek okuyucusu ise, bir kadının böylesine iyi bir kitap yazmasına çok şaşırdığını ve bunun bir başarı olduğunu Addams'ın yüzüne karşı övgüyle söyledi: “Bir kadın tarafından yazılmış, böylesi erkek kavrayışına ve güvenine sahip başka bir kitap yoktur.” Şair Harriet Monroe, Addams'ın bu başarısını, kadın olmasına ilişkin aşağılayıcı bir cümle kurmaksızın “zirvelerde dolaşan cesur bir dağcı” olduğuna işaret ederek kutladı. Harvard Üniversitesi'nin ünlü felsefe psikoloğu William James, “zamanımızın en muhteşem kitabı”⁷ diyerek övdü.

Her ilk kitabı yazan yazar gibi Addams da kitabının iyi olup olmadığıyla ilgili korkunç bir sinir harbi yaşıyordu. Kitabın ilk kopyası eline ulaştığında hayal kırıklığına uğrayacağı kaygısıyla eline alamadı. Bunun normal olduğunun söylenmesine rağmen, böyle hissetti. Bir arkadaşına şöyle yazdı: “Kitap yayımlandığından bu yana korkunç bir huzursuzluk yaşıyorum, galiba bu kaçınılmaz bir şey.” Kitabı ile ilgili dostça yazılar, yürekten kutlamalar ve kitabın iyi satıldığına dair bilgiler aldıktan birkaç hafta sonra, kitabı adadığı

Mary Rozet Smith'e şunları yazdı: "Şimdi kendimi daha iyi hissediyorum galiba, yine de yapabildiğim tek şey, kendimi kitabın sayfalarını yırtmaktan alıkoymak."⁸ Kitabı bir kez daha elden geçirmeyi çok istiyordu, bunu ikinci baskıda yapabileceğini umuyordu. Ama ilkinden altı hafta sonra yapılan ikinci baskı için editörü ondan herhangi bir düzeltme istemedi. Kitabın 3. baskısı yayına girdiğinde, editör onu bu kadar büyük bir değişikliğin pahalıya mal olacağı konusunda uyardı.⁹ Muhtemelen düzeltmeler asla yapılmadı. Addams her yazarın öğrenmesi gereken zor bir dersi öğrenmiş oldu: Kitap bir kez ciltlendiğinde, artık bitmiştir. Yazar yoluna devam etmelidir.

* * *

Bu arada herkesi sersemleten bir ulusal trajedi yaşanıyordu. Addams'ın Iowa Üniversitesi'nde verdiği konferanstan birkaç hafta önce, 15 şubat 1898'de, Küba Havana limanında Birleşik Devletler'in Maine adlı savaş gemisi bir patlamayla battı ve gemideki 266 kişi öldü. Küba'yı işgal eden sömürgeci güç İspanya, Maine savaş gemisinin patlamasıyla ilgili suçlandı (silahlı kuvvetlerin gemisi kazara ateşlenmişti). Kamuoyu bunun büyük bir haksızlık olması nedeniyle öfkelendi. Gazeteler İspanya'nın Kübalılara zalimce davrandığını gösteren karikatürlerle halkı kışkırttılar. Kongrede, Küba'daki ulusal ticari çıkarları savunmaya çalışan politikacılar da -ki Maine'nin Havana limanındaki varlığının sebebi de buydu- yangına körükle gittiler.

Savaş çok hızlı bir biçimde geldi. Birleşik Devletler, Nisan ayında İspanya'ya Kübalı devrimcilerin desteğiyle savaş açtı. Başkan olmasına yardım eden işveren topluluğunun sağladığı

ğı cesaretle, Başkan McKinley savaşı (İspanya'nın kolonileri olan) Porto Riko, Guam ve Filipinler'e kadar genişletti. Tüm bu ülkeler Birleşik Devletler için çekici kazançlar sağlayacağı, ucuz işgücü için iyi bir kaynak oluşturan ve savaş gemilerinin yakıt ikmali yapacağı yerlerdi. Birleşik Devletler'in, geçmişten beri Avrupa gibi sömürgeci olma konusunda dayanılmaz bir isteği vardı ve bu sayede dünyanın ekonomik gücü olmak istiyordu. Bu isteğe direnmek artık mümkün değildi.

Amerikalılar savaş nedeniyle bölündüler. Kendi ülkelerinin devrimci kökenlerini aklında tutan pek çok Amerikalı, Küba ve Filipinlerdeki devrimcilerin İspanya'ya karşı ayaklanmasını destekledi; diğerleri ise şiddet kullanılmaması gerektiğini savunanlardı. Şiddet kullanılmamasını isteyen gruplar, ulusun gerçek motivasyonunun emperyalizm olduğunu iddia ettiler. Bunlar arasındaki William Jennings Bryan, Birleşik Devletler ulusunun "Emperyal Kariyerine" giriş yaptığını ifade etti¹⁰.

Bray'ın sözleri gerçekleşti. Nisan ayından Ağustos 1898'e kadar kısa bir savaştan sonra, 1898 Aralık ayında barış anlaşması yapıldı. Birleşik Devletler ve İspanya, Paris Anlaşması'nı imzaladılar. Bu anlaşmaya göre Küba'nın bağımsızlığı sağlanacaktı; Filipinler, Guam ve Porto Riko ise hükümetin İspanya'ya ödeyeceği 20 milyon dolar karşılığı Birleşik Devletler topraklarına katılacaktı. Filipinler, Birleşik Devletler'in ihaneti nedeniyle öfkeliydi; fakat Theodore Roosevelt gibi emperyalistler durumdan memnundu.

New York eyaletinin önceki başkanı Roosevelt, Küba'daki savaşta Donanma Sekreter Yardımcısı görevinden istifa etmişti. Savaşta gazetecilerin savaşla ilgili raporlar ve kendi ma-

cerasını yayımladığı kitabı sayesinde, Roosevelt politikanın sözü geçen yıldızı olmuştu. Emperyalistler pozisyonlarını hızlıca sağlamlaştırdılar. Filipinlerin kendilerini yönetemeyeceğini savunan Başkan McKinley, 1899 Haziran'ında Yardımsever Asimilasyon Bildirgesini (*Benevolent Assimilation Proclamation*) gündeme getirdi. Bir süre sonra gece devriye gezen bir Amerikan askeri, Filipinli bir askeri uyarmadan sırtından vurdu ve Filipin-Amerikan savaşı başladı.

Amerikalılar, Birleşik Devletler'in İspanya ile Küba üzerinden savaşa girmesinden ötürü şok yaşamışlardı. Filipinler'le 1899'un ilk aylarında savaş başladıktan birkaç ay sonra, Ekimde Anti Emperyalist Amerikan İttifakı (*American Anti-Imperialist League*), Chicago'da ulusal bir muhalefet olarak örgütlendi. Kısa sürede 30 bin üyeye ulaşan ittifak, ulus tarihinin en büyük savaş karşıtı örgüt olmuştu. Örgütün iki acil hedefi vardı. Bunlar, düşmanlığa son vermek ve Kongrenin Filipin'in bağımsızlığını destekleme sözü vermesini sağlamaktı.

Addams, önce savaşı uzaktan izledi. 1893'ten beri barış hareketiyle ilgileniyordu; o tarihte Chicago Barış Topluluğuna katılmış ve Chicago'daki Dünya Fuarında düzenlenen Arabuluculuk ve Barış Kongresine başkanlık yapmıştı. Ama 1898 yılına kadar barış hareketine desteği yerel ve kişisel düzeyde kalmıştı.¹¹ Addams iş anlaşmazlıklarında, arkadaşlar arasındaki tartışmalarda ve aile içindeki çekişmelerde arabuluculuk yapmıştı. Ona göre barış, öfkenin zıt anlamlısıydı.

Ancak Küba'daki savaş onu derinden üzdü. Tolstoy'un son yayımlanan kitabını (*The Kingdom of God is Within You - Tanrının Krallığı İçinizde*), 1894 yılında İngilizce çevirisi

yayınlandığında okumuştı. Addams sonradan bu kitabın Tolstoy'un "teslimiyet" doktorininin ustalık yorumu olduğunu söyledi¹². Tolstoy'un önceki kitabı *My Religion*'ı 1880'li yıllarda okumuştı; bu kitapta Tolstoy şeytanla baş etmenin tek yolunun sevgi olduğunu vurgulamıştı. Bu yeni kitabında sevgi temasını genişletmiş ve savaşla ilgili uzun bir bölüm ayırmıştı. Savaşın şeytanca bir çaba olduğunu ve insanlığın bu şekilde intihara teşebbüs ettiğini belirtiyordu.

Addams, zihni Tolstoy'un fikirleriyle dolu, 18 Ekim 1898'de Chicago Jübilesi'nin Yardım Balosu'na katıldı. İspanya Barışı'nı kutlamak ve savaşta yaralananlara para toplamak amacıyla düzenlenen ve binlerce kişinin katıldığı baloya, Başkan McKinley de katılmıştı. Sonradan Addams, Mary Rozet Smith'e atmosferle ilgili izlenimini şöyle yazdı: "Mavi ama bayağı açık bir mavi, şöyle derin, koyu bir mavi değil"; ve şu sonuca vardı: "Daha fazla Tolstoycu olmam gerekecek."¹³ Balodan bir gün sonra Illinois Kadın Kulübü Federasyonu'nun toplantısında, çoğu yerleşim evleriyle bağlantılı iki bin kadına endişelerini anlattı. "Barış jübilemiz "kahramanlarımız" ve Küba'daki mücadelelerini onurlandırmak içindir ama Küba'nın özgürlüğüne kavuşması ile ilgili söylecek hiçbir şeyimiz yok. Savaşın asıl amacını unutup savaşı bir savaş olarak sevmeye başladık."¹⁴

1899 Nisanın sonlarında, Filipin - Amerika savaşı başladıktan altı ay sonra, Chicago'da anti-emperyalistler (ki bunların çoğu Addams'ın reform hareketinden arkadaşlarıydı) savaş karşıtı bir miting düzenlediler. Addams yedi konuşmacıdan biri ve üç bin kişilik kalabalığa konuşan tek kadındı.

Konuşmasında savaşla mücadele konusundaki fikirlerini

anlattı. Filipinlere bağımsızlıklarını verme konusunu ele aldı. Addams demokrasinin anlamını genişleterek uluslararası ilişkilerdeki saygıyı da kapsamayı gerektiğini belirtti. Addams bakış açılarını vatanseverlikten hümanitaryalizme doğru genişletmek gerektiğini vurguladı. Tarihsel eğilimleri gözden geçirdi. “Dünyadaki insanlar, özellikle savaştan büyük zarar gören işçi sınıfı, fetih düşüncesini terk etmeli” dedi. Böylelikle, “ahlaki bir duygu oluşacak ve yavaş yavaş savaş imkânsız hale gelecektir.”¹⁵

Ahlakın zaman içinde, her bir kuşak kendinden öncekilerin çağlarının taleplerine cevap olarak geliştirdikleri etiği geliştirdikçe evrileceği fikri, Addams’ın sevdiği bir noktaydı. Bu fikir şimdi düşüncesinin merkezine oturmuştu. *Democracy and Social Ethics*’de ulusun yeni, daha hümanistçe bir toplumsal etiğe doğru ilerlemekte olduğunu ileri sürmüştü. Konuşmasında, tam da orada bulunduklarını ifade etti. Aslında hem kitapta hem de konuşmada şimdiki zaman kullanmış olsa da gerçekliği tarif ettiğini ya da hatta hızla gerçekleşecek bir eğilimden söz ettiğini düşünmüyordu. Aslında tıpkı bir mesih gibi, dinleyenlere ilham verecek bir görüntü çizmeye çalışıyordu.

Zaten Addams ayakları yere basmayan bir hayalperest değildi. İlerlemenin önündeki en büyük engelin insan doğası olduğunu söylemişti. Dinleyici kalabalığına şöyle seslendi: “vahşi dürtüler, insan türünün her bir üyesinde vardır.” Ama savaş, bunu daha beter hale getiriyordu. Savaş boyunca, “zalimlik eğilimini harekete geçmekten alıkoyan insani güdü, geri çekilir”. Sadece erkekleri kast etmiyordu; kadınların da zalimce davranabildiklerini biliyordu. Halsted Sokağı’ndaki yaşamında, hayatın acımasız gerçeklerini yeniden yeniden

öğrenmişti (tecavüz, cinayet, kadınları döven erkekler, ender de olsa erkekleri döven kadınlar). Arkadaşları onun hayatla olduğu gibi yüzleştiğini söylerlerdi.

Konuşmasında Filipinliler'in duygularına da değindi. İyi bir tarih okuyucusu olarak, önceden İspanya tarafından yönetilirken şimdi Birleşik Devletler egemenliğine geçen Filipin ulusunun tepkisini anlıyordu. "Güçsüzleri koruduğumuzu" ileri sürüyor olabiliriz dedi; "ama bir ulus diğerini işgal ettiğinde, işgal edilen zayıflar, fethedilen topraklarda kin yeşerir, en muktedir vatandaşlar, o toprakları terk etmeye zorlanır."¹⁶

İlginç bir biçimde konuşmasında Amerikanın hayırsever pozisyonunun -bu ona göre devrini doldurmuş bir etikti-demokrasiye aykırı ve Filipinlileri aşağılayan bir konum olduğundan çok hafif değindiği "güçsüzlerin korunması" dışında, hiç söz etmedi. Bu sessizlik, ideallerine rağmen Addams'ın Filipinlilere Amerikalılara baktığı gibi bakmadığının işareti olarak görülebilir. İnsan dış politikayı düşünürken ortaya koyduğu bu mesafeliliğin her koşulda onun özdeşleşerek anlama yönteminin zayıf kalmasından kaynaklanmış olabileceğini düşünüyor. Muhtemelen hayatı boyunca hiç Filipinli birini tanımamıştı, Filipinlerde de bulunmamıştı. Deneyimin insanın ahlaki sınırlarını genişleteceği yolundaki düşüncesi doğrudu. Böyle bir deneyimin yokluğunda, ancak demokratik ideallere ve fethedilmiş ulusların tarihine ilişkin bilgisine güvenebilirdi.

* * *

Filipin - Amerika savaşının başladığı 1899 yılında, insanların amaçlarına ulaşmak için kullandıkları bir başka şid-

Afro-Amerikalı McManus'un linç edildiği sırada, linç katılan kalabalık, Minneapolis, MN, 1882

det aracı, linç, pek çok Amerikalıyı rahatsız ediyordu. Önce İngiliz sömürgecileri ve sonra da Amerikalılar, yüzyıllarca linçlere karışmışlardı. Linç, bir grup insanın herhangi bir araçla, ancak daha çok da asarak ya da yakarak, toplu bir biçimde insanları öldürmesidir. 19. yüzyıl kapanırken ve beyaz erkekler siyahların oy kullanma hakkını şiddetle engellemeye çalışırken, ırkçı motifle işlenen linç suçlarında büyük bir artış olmuştu.

1890’larda ülke çapında, ama en çok da Güney ve Batı’da beyaz erkekler, beyaz kadınların da desteğiyle iki yüz bin insanı (oğu Afro-amerikalı erkekler) linç etmişlerdi. Bu linlerin bazılarında, beyaz birini öldürmek türünden somut bir suç isnadı vardı; bazen de beyaz birini rahatsız etmek türünden ırksal olarak tehlikeli bulunan davranışlarla suçlanmak, linç edilmeye yetiyordu. Ancak bu suçlamalar çoğunlukla uydurma ya da gerçekleşmemiş olaylardı. En çok kullanılan uydurma suç, siyah erkeklerin beyaz kadınlara tecavüz etmeleri idi. Beyaz ve siyahların sahip olduğu gazeteler, olayları farklı biçimde veriyorlardı. Kuzeyde yaşayan pek çok beyaza göre bu sadece ırkçılık değildi, aynı zamanda herhangi bir mahkeme ya da yargılama olmaksızın birinin cezalandırılması, hukuksuzluktu. Başkan MacKinley, Kongre’de yaptığı ilk konuşmada bu konuya yer vermişti. Addams da bu tartışmaya katıldı.

Addams’ın ilgisini konuya çeken kişi, Chicagolu bir gazeteci olan Ida Wells-Barnet’ti. Wells-Barnet, 1890’ların sonlarında konuyu canlı tutmak için mücadele ediyor, kamuoyunun duyarlılığını artırmak için linçle ilgili gerçekleri yazıyordu. Ida Wells, 1862 yılında, Missisipi’de kölelik döneminde doğmuş bir gazeteci idi. 1892’de, Memphis’te yaşıyordu ve orada yayınlanan bir siyah gazetesinin 2/3’ünün sahibiydi. O yıl bir arkadaşını linç nedeniyle kaybetmişti ve iki tanıdığı da haksız yere beyaz kadınlara tecavüzle suçlanmıştı. Yaşadığı olaylarla ilgili öfkeli bir yazı yazdıktan sonra, aldığı tehditler nedeniyle Kuzey’e kaçmıştı. Linle ilgili gerçekleri topluma anlatmak, onda bir tutkuya dönüşmüştü. Aynı yıl güneydeki linlerle ilgili araştırma raporları yayımlandı ve adaletsizliğe dikkat çekmek için konferanslar verdi. 1895 yılında, Ferdinand Barnett adlı bir avukatla evlendi ve Chicago’ya taşındı. Burada ulusal kampanyasına devam etti.

1899'da, Filipin-Amerika savaşı devam etmekteyken bir dizi korkunç linç olayı meydana geldi. Altı hafta içerisinde, on iki siyah erkek, Georgia'da iki komşu kasabada yaşayan beyaz erkek grupları tarafından öldürüldü. Wells-Barnet, "bu vahşi gösterilerin amacı, Zenciye yasalarla tanınmış hiçbir hakkını kullanamayacağını öğretmekti"¹⁷ diye yazdı.

O sırada Addams'ın ırkla ilgilenmesi Kuzeydeki toplumsal ayrışmanın yarattığı adaletsizlikler üzerindendi. 1890'lar boyunca, siyahlarla beyazların net bir biçimde ayrı yaşadıkları bir şehir olan Chicago'da siyah ve beyaz Amerikalıları biraraya getirmenin yollarını aramıştı. Herhangi bir Afro-amerikalının yerleşim evlerinin çevresinde yaşaması zordu. Addams kendi sosyal sınıfıyla bunun üzerine çalıştı. 1893 de bir Afroamerikalı doktor olan Harriet Rice, Hull House yerleşkesindeki bir grup beyaza katıldı. 1894-95 yıllarında Addams zengin bir Afro Amerikan kadın olan Fannie Barrier Williams'ın Chicago Kadın Kulübü'ne katılmasını destekledi. "Eğer tüm sosyal engeller yıkılırsa, herkes fayda sağlar," diyerek bir röportaj verdi¹⁸.

1899 yazında Addams, yeni kurulan Ulusal Siyah Kadın Kulüpleri Birliği'den* (*National Association of Colored Women's Clubs*) haberdar olduktan sonra Chicago'da Wells-Barnett'le bağlantı kurdu. Daha önce karşılaşmamışlardı, ancak Addams onun gazeteci olduğunu, Chicago'da 5 yıldır yaşadığını, Siyah Kadınlar Kulübü'nü örgütlediğini ve Beyaz Kadınlar Kulübü'nde konuşma yaptığını biliyordu. Addams, Wells-Barnett'i Hull House'da bir öğle yemeğinci çalışanla-

Colored'ı "renkli" olarak değil, siyahın biyolojik değil politik bir kavram olduğu düşüncesiyle "siyah" diye çevirmeyi tercih ettik.

rıyla birlikte davet etti. Birlikte bir akşam yemeği yediler.¹⁹ Wells-Barnett, bir sosyal reform öncüsü olan Addams'la tanışmış olmaktan oldukça memnundu ve kısa bir süre sonra bir olayda Addams'ın desteğini alacaktı. 12 Aralık 1899'da Wells-Barnett çoğunluğu siyahlardan oluşan bir toplantıya ev sahipliği yapmış ve bu toplantıda "linç" protesto edilmişti. Addams da dahil olmak üzere, pek çok önde gelen beyaz kadın toplantıda konuşma yaptı.

Çok az şey bildiği bir konu olan "linç" üzerine yaptığı ilk konuşmaydı. Çoğu kuzeyli gibi şiddet kullanılmasından rahatsız olduğu için, konuşmasında güneyli beyaz erkeklerin şiddet gerekçelerini çürütmeye çalıştı. Güneyli beyaz erkekler, Afro-amerikalıları, öldürmekle ilgili yasanın dışında tutmaya çalışıyorlardı. Beyaz güneyliler, siyahların tecavüzünü durdurmak ve onlara ders vermek için linç ettiklerini söylüyorlardı. Addams, tecavüzlerin gerçek olduğu önermesini kabul etti ama varılan sonucu değil. "Bir an kabul edelim ki" dedi, "linç suçuna iştirak eden Güneyli yurttaşlarımız, bunun belirli türden suçlarla başa çıkmanın tek yolu olduğuna inanıyorlar." O günlerde kibar topluluklarda "tecavüz"den adlı adınca söz edilmezdi. "Buradan şiddet kullanarak bazı suçları önleyebileceklerine inanan Güneyli yurttaşlarımıza bir mesaj göndermek istiyoruz. İnsanın içindeki canavar, ortak zulümle ya da dramatik cezalarla asla denetlenemez. Linç, suçla uğraşmanın barbarca bir yoludur."²⁰

Addams bu önermenin her zaman doğru olmadığını da biliyordu; bunu söyledi. Kimi zamanlarda dedi, linççiler kendilerini doğru yaptıklarına iknâ ederler, "yaptıklarını örtmek ve desteklemek için meşrulaştırma sonradan gelir" "Üstelik" dedi, "esas meseleye, yani hukuksuzluğa gelebilmek

için, masum bir insanı cezalandırmış olma ihtimali üzerine hiçbir şey söylemedim”.²¹ Ama bunlara geçerken değindi; ona göre linçle ilgili esas mesele, bunun yasadışı olmasıydı.

Wells-Barnett, linçin kanunsuz olmasının ciddi bir problem olduğu konusunda Addams’la aynı fikirdeydi; ama ona göre bu problemin asıl önemli bileşeni, ırkçılıktı. Addams’ın konuşması onda büyük hayal kırıklığı yarattı çünkü linçlerin büyük bölümünün gerçek suçlarla değil ırkçı önyargılarla ilgili bir cezalandırma olduğunu yeterince vurgulamamıştı. Konuşmadan sonra Addams’a bir şey söyleyip söylemediği bilinmiyor. Belki kendi kendine konuşmanın unutulup gideceğini telkin etmiştir. Belki de genel korkusuzluğu ve patavatsızlığına rağmen Wells-Barnett “Birleşik Devletlerin en müthiş kadını” kabul edilen birini eleştirmekten çekinmiştir.²² Her durumda, on üç ay sonra Addams konuşmasını pek az değişiklikle ulusal bir sosyal reform dergisi olan *Independent*’te yayınladığında, Wells-Barnett konuşmaya karar verdi. Birkaç ay sonra, *Independent* Well-Barnett’in cevap niteliğindeki yazısını yayınladı: “*Lynching and the Excuse for It.*” (Linç ve Özür)

Wells-Barnett, Addams’ın lincin yasaya aykırı olduğunu vurgulamasının yerinde olduğunu ancak yazısının odağına siyah tecavüzcülere karşı ne yapılması gerektiği meselesini koymasının “şanssız”, “kabul edilemez” ve “temelsiz” olduğunu söyledi. Linç edilen erkeklerin 4/5’ünün haksız bile olsa tecavüzle suçlanmadığını söyledi. Onlar gerçekte “ahlâki canavarlar” değillerdi, öyle resmedilmişlerdi. Wells-Barnett, iyi bir gazetecilik yaparak okurlara son beş yılın istatistiklerini verdi: 504 kurbanın yalnızca 96’sı tecavüzle suçlanıyordu, 229 kişi ise beyaz bir kişiye saldırmış ya da “yanlış”

yapmıştı. İşaret ettiği kayıtlara “herkesin isterse kolaylıkla ulaşabileceği”ni belirtti. Kaynağının *Chicago Tribune*’ün Haziran ayında olduğunu söyledi. *Chicago Tribune* bir önceki yılın tüm linç kayıtlarını yayınlamıştı.²³ *Chicago Tribune*, Addams’ın elinin altındaydı. Belli ki Addams ödevini yapmamıştı ve bu nedenle eleştirilmişti.

Elbette ki verilere dayalı bir tartışma yürütmek, 1899’da Addams’ın güçlü olduğu bir şey değildi. Bunun kadar ilginç bir soru, konuşmayı dinleyen Afro-Amerikalılar açısından herhangi bir sayıdaki masum Afro-Amerikalının öldürülmesinin nasıl korkunç bir şey olduğunu fark edememiş olmasıdır. Cevabı kısmen bir beyaz olarak Addams’ın Güneyli beyazlara bir ders vermek istemesinde bulabiliriz. Bu kendi başına ilginç bir noktadır. Belli ki iç savaş sonrasındaki on yıllardaki pek çok başka Kuzeyli beyaz gibi o da iş ırkçılığı geldiğinde kendini Güneyli beyazlardan üstün görüyordu. Anlaşılan, hayırseverlikle ilgili duyguları gerçek ahlaki meselelere karşı bir tür körlük yaratmıştı.

Ama bu algı yetersizliğinin bir başka nedeni daha vardı; bir kez daha deneyimden öğrenme tavsiyesindeki bilgeliği yansıtıyordu. Muhtemelen, konuşmasını yazarken okuduklarından ve belki de Güneyli beyazlardan dinlediklerinden yararlanmıştı. Herhangi bir linççiyi ya da Güneyli bir Afro-Amerikalıyı şahsen tanıdığı şüpheliydi. Gerçek bir linç olayına tanıklık etmediği açıktı. Addams ne soğuk, insanlık dışı, nefret dolu bir beyaz kalabalığın astığı siyah bedenin sallanmasını kutlamasını izlemişti, ne de Afro-Amerikalıların masum aile üyelerini ya da arkadaşlarını nasıl kaybettiklerini veya sürekli nasıl linç edilecekleri korkusuyla yaşadıklarını kendilerinden dinlemişti. Hayal edebildiği en

ileri nokta, cinayet işleyen beyaz erkeğin ve onu destekleyen beyazların zihin dünyalarıydı.

Tabii ki daha önceden tanıdığı ve konuşabileceği Afro-Amerikalı biri vardı; Ida Wells-Barnett. Ancak açık ki ne 1899'daki konuşmasından ne de 13 ay sonra yaptığı yayından önce Well-Barnett'le konuşma girişiminde bulunmamıştı. Addams'ın iyi niyeti ve felsefi bilgeliğine rağmen görüşleri deneyimleriyle sınırlıydı. Wells-Barnett'in nazik ama sert makalesini okuduktan sonra, hatasını anladı ve ilk elden öğrenmediği konular hakkında konuşmaması gerektiği sonucuna vardı. Linç karşı olmasına rağmen bu konuda bir daha asla konuşmadı.

* * *

Linç konuşmasının yayınlanmasından çok kısa bir süre sonra, 6 Eylül 1901'de, 41. yaş gününde, hayatında ikinci kez, Birleşik Devletler Başkanının vurulduğunu öğrenmenin şokunu yaşadı. Ve bir kez daha, tuhaf bir tesadüfle, suikastçıyı tanıyan birini tanıyordu.

Başkan William Mckinley, kendisini anarşist olarak tanımlayan biri tarafından vurulup ciddi biçimde yaralandığında, New York Buffalo'da Pan-Amerikan Fuarı'nda kalabalıkla el sıkışıyordu. Suikastçı, Leon Czolgosz'du. Birleşik Devletler'de doğmuş, Cleveland'da Rusya doğumlu anarşist Emma Goldman'ı dinledikten sonra anarşizme hayran olmuştu. Dedektifler, Czolgosz'un suikastı yalnız yapmadığını, özellikle Chicago'dan Buffalo'ya giderken bazı anarşistlerle tanıştığını ve birinin adının Abraham Isaak olduğunu söylemişti. Dedektifler, Isaak'ın Czolgosz'u suç işlemeye

azmettirdiğini düşündüler. Isaak, *Free Society* adlı anarşist gazetesini çıkaran ve anarşizmin Tolstoycu teslimiyetçi bir biçimine, yani barışçı bir hükümet karşıtı bireyciliğe inanan kibar ve okumuş biriydi.

Şimdi ulusun gözü, anarşizmin yuvası olarak ünlenen Chicago'ya çevrilmişti. *The Chicago Tribune* "Toplum kendini anarşist tehlikeden nasıl koruyacak" başlıklı bir yazı yayımladı²⁴. Aynı saatlerde dedektifler Isaak'ı, karısını, kızını ve Chicago'da yaşayan diğer 8 şüpheli anarşisti "sui-kasta karışmak" suçundan tutukladı. Tutuklananlar avukat istemediler ve hüküm giydiler. Isaak'ın arkadaşları hemen Addams'a yardım için başvurdu. Bu sırada anarşistler yasal sistemin adaleti ile alay ediyorlardı. Addams'a "Şimdi övündüğünüz yasalarınızın ne olduğunu göreceksiniz,"²⁵ dediler.

Addams, anarşistlerin hükümetten zalimce ve adaletsizce davranmasını beklediklerini biliyordu ve Isaak'ların tutuklanmasıyla bu beklenti doğrulanmıştı. Ama Amerikan yasalarının adil ve tarafsız olduğunu göstermeye kararlıydı. O ve Raymond Robins isimli avukatı, valinin izniyle Isaak ile görüştüler. Bu görüşmede, adil yargılanacaklarına dair güvence almaya çalıştılar. Robins, Addams'ın ününü riske atmasından oldukça etkilenmişti. Sonradan şöyle yazdı: "Bu koskoca kentte, bütün protestolara rağmen benimle durmaya cesaret eden tek kişi vardı; Jane Addams; arkamda kale gibi durdu."²⁶

"Suikastçılarla" görüşmelerinin ne kadar etkisi olduğu bilinmez ama arkasından bir avukat tutmaya razı oldular; Robins ve özellikle ondan daha ünlü olan Addams'ın ziyareti, ulusal ve uluslararası basında büyük haber oldu. İngiliz dergi edi-

törü W.T. Stead, Isaak ve diğerlerinin linç edilebileceğinden korktuğunu Jane'e söyledi. Gerçekter de, Isaak ve diğerleri yakalandıktan bir gün sonra Chicago sokaklarında Isaak'ın azmettirdiğinden şüphelenilen Czolgosz'un kuklası asılmıştı.

Addams, Isaak ve diğer anarşistlerin yurttaşlık haklarını savunmasının bedelini ödedi. İnsanlar Hull House'un pencerelerini taşıladı ve ülkenin her yanındaki Amerikalılardan nefret dolu yüzlerce tehdit mektubu aldı; sonradan bunu "her sabah posta kutumu bir korku kaynağına dönüştürdüler" diye hatırladı. Pek çokları onun şiddet gösteren anarşistlerin başında olduğuna inanıyordu. İçlerinde Mrs. Potter Palmer'ın da olduğu bağışçılar onu suçlayarak Hull House'dan maddi desteklerini çektiler. Sonuçta Eylül ortalarında, Başkan Mckinley öldükten birkaç gün sonra, Chicago polisi Czolgouz'un yalnız hareket ettiğine karar verdi ve anarşistlerin yakında bırakılacaklarını duyurdu. Addams, bir arkadaşına "zor günlerin biteceği zamanı dört gözle beklediğini"²⁷ yazmıştı.

Linç karşıtı konuşmasında yaptığı gibi Isaak vakasında da Addams, yasaların adil uygulanmasının Birleşik Devletler hükümeti tarafından sağlanması ilkesini savundu. Bu kez savunusunun odağında ahlak vardı. Tüm sınıflardan pek çok Chicagolu anarşist eğilimleri nedeniyle Isaak'ın suçlu olduğunu varsayarken Addams masumiyet karinesine sarılarak yasal bir yargılama yapılması gerektiğini söyledi. Gerektiği gibi uygulanan yasada somutlaşan adalet inancı kaya gibi sağlandı. Görüşlerinde yalnız kalmak onu üzmedi. Bu da olayları diğerlerinden başka türlü gördüğü ve *Democracy and Social Ethics*'te yazdığı gibi, "farklılığını ifade ettiği" durumlardan biriydi.

Eylül 1901’de Jane Addams’ın Hull House’a yerleşmesinin üzerinden 12 yıl geçmişti. Bu süre boyunca yerleşim evi oldukça değişmişti. Hull House gelirini artırmıştı ve artık 5 binadan oluşuyordu. Sanat galerisi ve gymnasium-kulüp binasına ek olarak içinde bir çocuk yuvası, günlük bakım programları ve sınıfların bulunduğu bir çocuk binasıyla çalışan kadınlar için yapılmış bir ortak yaşam binası ve bir de kafe-tiyatro binası vardı. Bazen radikal yatağı olarak anılsa da Hull House’un Chicagolular nezdindeki imajı son derece güçlüydü. Her hafta, her yaştan yedi bin insanın kulüp toplantılarına, sınıflara ve konferanslara geldiği bir yerdi. 20 kişi para ödemedenden kalıyordu, bunların bazıları bölümde, müzik okulunda, kafede ya da klüplerde çalışıyordu. Kira ödeyenler de yemek pişiriyor, temizlik yapıyor ve yerleşim evinin diğer işlerini yapıyorlardı.²⁸ 1895 yılında yerleşimin tamamı Hull House Association olarak birleştirildiğinde, beş kişilik bir yönetim kurulu oluşturulmuştu; bu kişilerin tamamı iyi arkadaşlar ve uzun yıllardır evi destekleyen bağışçılardı.

Addams yerleşim evinin başkanı ve çalışanıydı; ancak bağımsızlığın yaratıcılığı ve sorumluluk duygusunu teşvik ettiğine inandığından, kontrolü elinde tuttuğunu hissettirmiyordu. Uzun yıllar yerleşim evinde gönüllü olan ve maddi destek sağlayan Louise de Koven Boven, “Bayan Addams, insanların kendi planlarını uygulamalarına izin verir, sonra her zaman güler yüzlü bir biçimde başka nasıl bir yol izleyebileceklerini ve bir dahaki daha iyi nasıl yapacakları konusunda tavsiyeler verirdi,” diye hatırlıyor. Addams seyahate gittiğinde onun yerine genellikle Julia Lathrop bakardı ve böylece Hull House arı gibi çalışmaya devam ederdi.²⁹

Julia Lathrop, 1890'lar

Evde olduğunda da karar merci değil, danışılan bir insandı. Günleri sürekli bölünmelerle geçiyordu: Çalışan bir anenin çocuğunu bırakacak bir yere ihtiyacı oluyordu, bir kadın sendikasının lideri toplantı yerine ihtiyaç duyuyordu, Chicago Yurttaşlık Federasyonu'ndan bir üye Chicago Sağlık Bürosu Başkanı'nın işine yardım etmesini istiyordu, yeni bir Yahudi yerleşim evi kurucusu para konularıyla ilgili yardım istiyordu ya da komşularından bir adam cezasının indirilip indirilemeyeceğini soruyordu. Bir gözlemci onu “evinde herkesin yardımına koşan ve arkasında olan” biri olarak tanımlamıştı³⁰.

Ev ünlü ziyaretçilerle dolup taşıyordu. Önde gelen Amerikalılar, bu yeri merak ediyor ve etkileniyorlardı. Siyaset haberleri yapan gazeteci Walter Lippman, yerleşim evinin “dostane, güzel, sosyal ve açık” diye övmüş ve “bir uygarlığın nasıl olabileceğini” gösteren bir minyatür olduğunu söylemişti. Addams’ın iyi bir arkadaşı olan, ekonomi gazetecisi Hery Demarest Lloyd, Hull House’u “Chicago’nun en iyi kulübü” olarak tanımlamıştı; çünkü başka kulüplerden farklı olarak kadın ve erkekler burada bir çatı altındaydılar. Avrupalılar da benzer bir ilgi içindeydiler. Ekonomi gazetecisi Ida Tarbell, Chicago’ya deniz aşırı yerlerden gelen herkesin en fazla ziyaret ettiği yerin burası olduğunu yazmıştı.³¹ Bu ziyaretçiler sıklıkla akşam yemeğine gelirdi. Bir akşam Addams’ın dışında yemeğe Rus anarşist hareketinin kurucusu Prens Peter Kropotkin, filozof John Dewey, New York Senfoni Orkestrası Yöneticisi Walter Damrosch ve Ohio Toledo’nun sosyalist valisi Samuel L. katılmıştı³². İlginç bir sohbet olmalı.

Dışarıdan birisi için Hull House ışıltılıydı. Addams için ise her şeyden önce evi ve ortak yaşam yeri idi. Onu en çok mutlu eden şey, sonradan yazdığı gibi, “giderek büyüyen bir çember içinde, toplumsal bağların en sağlamı olan ortak ilgilerin yarattığı yoldaşlık duygusuyla toplanmak”tı³³. Yerleşim evi açıldıktan 10 yıl sonra Ellen Gates Starr ve Judi Lathrop gibi ilk yerleşenlerin bazıları hâlâ oradaldı ama hepsi değil. Florence Kelley’in devlet denetçisi işini kaybettikten sonra 1899’da New York’a taşınması ve Ulusal Tüketiciler Birliği’nin başına geçerek Henry Caddesi Evine yerleşmesi, Addams için büyük darbe olmuştu. Gerçi arkadaşlıkları devam etti. Kelley ülke çapında yaptığı konuşmalar için yolu düştükçe sık sık Hull House’a ziyarete geldi, Addams’a danıştı³⁴.

Addams Hull House'taki grubun ahlaki dürüstlüğün hoş olmayan yanlarından kaçınarak "bir amaca adanmış hayat"a öncülük ettikleri fikrinden de hoşlanıyordu. Ona göre bir yerleşim evi "insanın bilgelik için kutsiyete ihtiyacının olmadığını göstermeli"ydi³⁵. Bu yeni ve kişisel bir içgörüydü. Addams'ın bir çocukluk arkadaşı, 20'li yaşlarında mizah duygusu olmadığını hatırlıyordu ama Ellen Gates Starr, Florence Kelly, Julia Lathorp ve Mary Rozet Smith'le arkadaşlığından sonra bir tür mizah duygusu edinmişti. Arkadaşları sonraki yıllarda Addams'ın "garip bir mizah anlayışı ve keskin bir nüktesi" olduğunu anlattılar³⁶. Addams artık bir yetişkin olduğunu böylelikle fark ediyor ve karakterini bu açıdan gözden geçiriyordu: Gülebilme yeteneğinin ahlaki anlamı üzerine düşündü. "Mizah duygusu, geniş ve hoşgörülü bir deneyime sahip olgun bir zihne işaret eden bir özelliktir."³⁷ Bu onun için kesinlikle doğrudu.

Çoğunlukla kederli olduğu için, mizah duygusunu fark etmek zordu. Onu iyi tanıyan yeğeni Weber Linn, "hüzünlü gözleri ama gülümseyen dudakları vardı" diye hatırlamıştı.³⁸ Hull House'da yaşayan biri onu tanımlamak için "yüzünde büyük bir yorgunlu ve gözlerinde hüzünlü bir bakış vardı" demişti³⁹. Bir çalışma arkadaşı onu şöyle anlatmıştı: "Üzgün görünür ama gülümsediğinde harika olur..."⁴⁰ Çocukluğunda annesini, kız kardeşini ve babasını kaybetmenin yükü ve hayatına bir anlam katamaması nedeniyle 1880'lerde depresyonla mücadele etmişti. Ancak Halsted Sokağı'na taşındığında çok daha fazla gri dip dalgayla karşılaştı. Ruh halini düzeltmek için okul sonrası programlar için Hull House'a gelen (ve günde on saat çalışmak zorunda olmayan şanslı) çocukların patlayıcı, bastırılmaz neşelerinden yararlandı. Burada yaşayan topluluğun kahkahala-

rıyla ve daha çok da Mary Rozet Smith’le, neşesini yeniden buldu.

Hull House’da birlikte çalışıyorlardı. Mary de Jane’in yerleşim evine düşkünlüğüne paylaşıyordu; sık sık gönüllü olarak çeşitli faaliyetleri yürütüyor, yönetim kurulunda yer alıyor ve cömert bağışlarda bulunuyordu. Fakat aynı zamanda, evliliğe benzer bir biçimde, birbirlerine düşkünlerdi. 1902 yılında Jane, Mary’e Avrupa’dan şöyle yazdı: “Seni nasıl özlediğimi biliyor olmalısın canım. Evli çiftlerin birlikte yaşamaları alışkanlığının gerçekten de bir mantığı varmış.” Birkaç yıl sonra, birlikte geçirdikleri yazın ardından Jane seyahatleyken Mary’e dönüş yolundan “sağaltıcı ev hayatlarını”⁴¹ nasıl özlediğini yazmıştı. Her ikisi de Chicago’dayken, ilginç bir konuk olduğunda ya da bir tiyatro oyunu ya da konser varsa, Jane hemen bir not yollayarak Mary’i davet ederdi. Her ikisinin de şehirde oldukları dönemlerde devam eden ilişkilerinin tek izi olan bu küçük notları her zaman “sevgilim” ya da “canım” gibi hitaplarla yollardı.

Jane için Mary’nin varlığı önemliydi. 1990’da doğum gününde ona yazdığı şiirde, “kasvetimi dağıtacak Mary Smith yoktu ki” diye büyürken nasıl kederli biri olduğunu hatırlıyor, “yanımda o varken, hangi gam ruhuma erişebildi ki” diye ekliyordu⁴². Biri ya da diğeri yolculuktayken, Jane, Mary’e “benim canım” diye başlayan ve ondan gelecek mektubu nasıl sabırsızlıkla beklediğini anlatan mektuplar yazardı.⁴³ 1902’de, *Democracy and Ethics* yayınlandıktan hemen sonra Jane bir konferans için şehir dışına gitmişti ve kitabın yetersizlikleriyle ilgili karışık duygular içindeydi. Mary’e şunu yazdı: “Seni düşünmeye zamanım oldu; şu berbat kitapla ilgili korkunç sancıların ortasında büyük bir teselliydin”⁴⁴.

Jane Addams ve Mary Rozet Smith, 1890'lar

* * *

Addams'ın içinde taşıdığı keder, Halsted Sokağında çevresini saran ve bir arkadaşının “mahallenin üzüntüleri” dediği kederle belli belirsiz biçimde karışmıştı. Bir başka arkadaşı, “içinde yaşadığı çağın kederli” olması nedeniyle kederli göründüğünü söylemişti. Addams kederi üzerine pek ender ve kapalı bir dille konuştu. Bir seferinde, “hepimiz bazen çabalarımızın beyhude olduğunu hissederiz”⁴⁵ dedi.

Onu en çok üzen, çalışan kadın ve çocukların ızdırıp içindeki yaşamlarıydı. Çok düşük ücret ile ve günde 10-12 saat çalışan kadınlar ve çocuklar tanıyordu. Kötü çalışma koşulları ve yoksulluk nedeniyle iyi beslenemedikleri için sağlıkları bozuluyordu. Oyun oynayamadıkları, okuyamadıkları,

hayal kuramadıkları için içlerindeki yaratıcı ruh kuruyup gidiyordu.

Addams kamuoyunun tamamının bu acıdan rahatsız olmasına şaşırıyordu. “Çocuk işçiliğinin nasıl bozucu bir etkisi olduğunu görmeme” eğiliminin bütün topluluklarda çok güçlü olduğunu gözlemişti. Buna benzer biçimde, kadın ve erkek işçilerin çalışma saatlerinin uzunluğuna ilişkin de yaygın bir kanıksamışlık vardı. Bazen yaşadığı hüsrana, karakterine uymayan biçimde patlıyordu. Bir seferinde Chautauqua Vakfında, kendilerini toplumsal bilince sahip olarak gören ama çoğu herhangi bir politik etkinlik içinde bulunmayan inançlı Hristiyanlardan oluşan bir dinleyici topluluğuna açıkça şöyle söyledi: “Amerikada işlerin yolunda gittiğini düşünmeye devam ediyoruz. Böyle düşünerek işlerin düzeleceğini sanmak, yapılabilecek en aptalca şey.”⁴⁶

Eğer sorunların bu biçimde çözülebileceğini düşünmek aptallıksa, ne yapılması gerekli sorusu geçerliliğini koruyordu. Illinois ilk atölye yasasını yürürlüğe koyduktan sonra geçen yıllar boyunca Addams mevzuatın geliştirilmesi için yürütülen lobi çalışmalarına katılmıştı ama doğru dürüst bir sonuç alamamışlardı. Başka ne yapmak gerekiyordu? Çocuk işçiliği yasası kampanyalarının daha iyi koordine edilmesi ve daha çok desteklenmesi gerekmez miydi? 1886’da kurulan Amerikan Emek Federasyonu kadın sendikacılar için daha fazla şey yapabilecek miydi? Yoksa başka bir yaklaşım mı geliştirmek gerekiyordu? Yenilikçiler, etkilerini artırmak için yeni yollar bulmaya çalışıyorlardı. Yeni bir yüzyılın başında, bu kampanyaların ulusal önemi haiz olduğuna ilişkin genişleyen bir algıyla birlikte, yaratıcı düşünceler de ortaya çıkıyordu. Addams bunlarla işbirliğine hazırды.

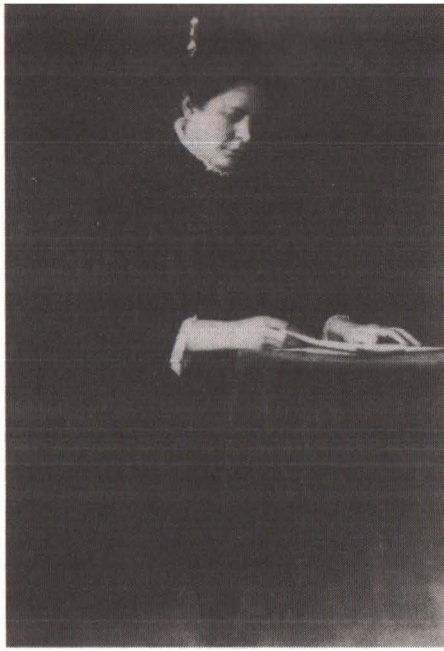
1900 yılında Birleşik Devletler'de çocuk işçiliği, özellikle güneyde endüstriyle birlikte yayılıyor ve büyüyordu. Milyonlarca çocuk aileleriyle birlikte ya da yalnız başlarına, kötü koşullardaki fabrikalarda, madenlerde ve pamuk fabrikalarında 10-12 saat rutubetli, boğucu koşullarda bazen de yakıcı güneş altında, özgürlüklerinden yoksun biçimde çalışıyorlardı⁴⁷. Gerçekte eve küçük ücretler getiren kölelerdi. Sendika üyeleri, kadın kulüp üyeleri ve yerleşim evi çalışanlarından oluşan reformistler, her bir eyalette güçlü bir çocuk işçiliği yasası istiyorlardı. Güçlü bir yasa demek, endüstride 14 yaş altındakilerin çalışmasını yasaklayan, okullara gitmelerini sağlayan ve daha büyük yaştaki çocukların çalışmalarını 8 ya da 10 saatle sınırlandıran çalışma koşulları anlamına geliyordu. 1902'ye kadar eyaletlerin yarısı güçlü bir çocuk işçiliği yasasını kabul etmişti. Geri kalanların ise ya zayıf bir yasası vardı ya da yasaları yoktu. Çocuk işçiliğinin düzenlenmediği güneyde, 5 yaşına kadar olan çocuklar pamuk fabrikalarında bütün gece çalışıyorlardı. Kuzeydeki yasaların uygulamasında ciddi sorunlar vardı. Ebeveynler çocuklarının yaşlarıyla ilgili yalan söylüyorlar, böylece çocuklar okuldan ayrılıp çalışmaya başlıyorlardı.

1902 yılında Illinois'de kadın ve erkek sendika üyelerinden ve kulüp kadınlarından oluşan ittifak, eyaletin 1893'teki ilk kötü koşullardaki fabrikalar yasasını geliştirecek bir koalisyon kurdu. O zaman hem eyaletteki örgütler, hem Illinois Kadın Kulüpleri Federasyonu, hem de Illinois Emek Federasyonu birlikte çalıştılar. Addams yasanın ilk halini oluşturan komiteye değil, fakat Emek Federasyonu'na bir yasa önerdi ve her yerde yasayı desteklemek için konuşma-

lar yaptı (çeşitli yerleşim evlerinin kadın kulüpleri, Chicago Kadının Oy Hakkı Birliği ve Aşçılar Kulüpleri Birliği'ne). Konuşmalar Chicago basınında yayınlandı.

1903'ün ilk aylarında lobi çalışmaları başladığında, Addams kampanya için Illinois Kadın Kulüpleri Endüstriyel Komitesi'ne başkanlık yaptı. Arkadaşı Raymond Robins, o sırada Chicago'da başka bir yerleşim evinin başındaydı, Jane'in nasıl çalıştığını gördü. Jane, "bir çocuk kadar yalın, meşe gibi sağlam yürekli, ışıltılı bir zekası olan, dünyaya sakin ve sebatlı gözlerle bakıp dürüst ve sarsılmaz bir duruş kazanan" biriydi. Yasa, destekçilerini mutlu edecek biçimde, federasyonun hazırladığı biçimiyle geçti. Addams yalnızca eyalette çocuklar için iyi şeyler yaptıklarından dolayı mutlu değildi, aynı zamanda, demokrasinin nasıl işlemesi gerektiğini somut bir biçimde göstermişlerdi. Sonradan "toplumsal gelişme, sonuçlar kadar sürecin kendisi tarafından da sağlanır" diyecektir.⁴⁸ Demokrasi, sonuçlar kadar araçlarla da ilgilidir.

Bir sonraki adım, eyaletlerdeki çocuk işçiliği kanunlarını koordine etmek için ulusal bir kurul oluşturmaktı. Florence Kelley de başka pek çokları gibi, bu ihtiyacı gördü. Ulusal Tüketiciler Birliği Genel Sekreteri olarak, güçlü bir emek yasasının çıkartılması için ülke çapında sendika etiketi olmayan elbiseleri boykot eden tüketicilerin yürüttükleri kampanyanın önemini gördü ve bunu destekledi. 1902'de, New York Çocuk İşçiliği Komitesinin kurucuları arasında yer aldı, sayısız kereler Illinois'teki kampanyaya yardım etmek üzere Chicago'ya geldi. 1903 yılında o ve Lillian Wald (Heny Sokağı Yerleşim Evi'nin başkanı ve Kelly ile Addams'ın iyi bir arkadaşı), Ulusal Çocuk İşçiliği Komitesi'nin (NCLC) örgütlenmesine yardım etti⁴⁹.

Florence Kelley, 1900

Ama 1904 yılında kurulan ve merkezi New York şehrinde olan yeni örgütün yönetimi sınıfsal farklılıklar içermiyordu. Komitenin otuz beş üyesi vardı; bunların pek çoğu gazeteci ve yazar, akademisyen ve papazdı; tamamı toplumun önde gelen kişileri idi, hiç biri işçi sınıfından değildi. New York Times'ta ifade edildiğine göre, örgütün amacı varolan eyalet yasalarının uygulanmasını sağlamak, yasaların kapsamını genişletmek ve yeni yasaların çıkarılmasını sağlamaktı. Bu çerçevede, iki temel araç kullanılacaktı: Belirli eyaletlerde varolan duruma ilişkin kamu soruşturması açılması ve yeni kurulan eyalet çocuk emeği komiteleriyle bu komitelerle birlikte çalışan kuruluşların (ki bunlar arasında kadın kulüpleri, tüketici birlikleri ve sendikalar vardı) desteklenmesi.⁵⁰

Addams komiteye katılan dört kadından biriydi, ancak ilk yıllarda yönetim kurulunda yer almadı (1911'e kadar). Bunun yerine, tüm eyaletlerde çocuk emeği yasaları üzerine çığır açıcı bir çalışma yürütmekte olan Kadın Kulüpleri Genel Federasyonu Endüstriyel Komitesi'ni yönetti.⁵¹

Addams'ın bir diğer rolü, ilham veren bir toparlayıcı, ikna edici argümanların yaygınlaştırıcısı olmasıydı. Komitenin yıllık toplantısı ve diğer konferanslarda yaptığı konuşmalar, kitapçık olarak yayımlandı ve eyalet çocuk işçiliği komitelerine dağıtıldı. Konuşmalarında, reformlara karşı çıkan sanayicilerin ve yasa koyucuların tezlerine karşı çıktı -bu tezler arasında çocuk emeğinin çocuklara çalışmanın değerini göstereceği, çok sayıda dul kadının geçinmek için çocuklarının çalışmasına muhtaç olduğu, iş hayatının varlığını sürdürmesinin ucuz emeğe bağlı olduğu gibi şeyler vardı. Ama Addams, reform karşıtlarına karşı çıkmaktan da çok, olumlu ahlaki değerleri öne çıkarmayı tercih etti ve çocukların bireysel yeteneklerinin geliştirilmesinin ne kadar önemli olduğunu vurguladı. "Düşünün bir" dedi bir seferinde dinleyicilerine; "kentte yaşayan çocuklar bir kez çalışmak zorunda kalmadıklarında, hayatları hakkında karar sahibi olabildiklerinde, yapmak istedikleri şeyleri hesaba katarak kendi geleceklerini planlayabildiklerinde, neler olur..."⁵² Amerikalılar'ın çocukların gelişimlerinin ucuza elbise üretmekten daha az önemli olduğunu düşünmeleri, Jane'i üzüyordu. "Gençliğin sonsuz ruhunu, çeşitliliğin gücünü materyalizme ahlaksızca kurban ederek uygarlığımızı tehlikeye sokuyoruz."⁵³ Dinleyicilerini şaşırmayı umarak, çocukların hiçbir yönlendirme olmadan sokakta oynamalarının bile fabrikada çalışmaktan daha iyi olduğunu söyledi. "Körpecik yaşlarındaki çocukların fabrikalarda çalışmak

yerine sokaklarda koşturmalarını tercih ederim”⁵⁴ Onun gözünde özgürlük her durumda köleliğe yeğdi.

1893 Illinois atölyeler çalışma kanunu, kadınlar için de çalışma koşullarını iyileştirmeyi amaçlamıştı. 1903’te mesele hala masadaydı; sadece üst mahkemenin sekiz saatlik çalışma süresi düzenlemesini bozduğu Illinois’te değil, ülke çapında. Ulusal sendika örgütü olan Amerikan Emek Federasyonu, mücadeleye önderlik yapabiliyordu; ancak Amerikan Emek Federasyonu erkek sendikaları federasyonuydu ve kadın sendikacılara karşı tavırları, bu mücadeledeki başlıca tutarsızlıklardan biriydi. 1892 yılında Addams’ın iki yıl önce Hull House’da ağırladığı kadın örgütçü Mary Kenney, önce işe alınıp sonra da hızla işten çıkarıldı. 1890’lar boyunca bir kadın örgütçünün işe alınıp hemen atılması, iki kez daha tekrarlandı. Amerikan Emek Federasyonu 1893’te 500 delegayle toplandığında delegelerin %2’si kadındı; yalnızca Chicago Emek Federasyonu’nun üyelerinin %16’sı kadındı.⁵⁵

Gerçekte federasyon ve ona bağlı sendikaların görüşü, evli kadınların artık çalışmalarının gerekmediği yolundaydı. Amerikan Emek Federasyonu Başkanı Samuel Gampers, 1906’da Federasyonun dergisinde, “Evli Kadınlar Ailenin Geçimini Sağlamaya Destek Olmalı mı?” başlıklı bir makale yayımladı. Yanıtı hayırdı. En kötü koşullarda yaşayan ailelerden nispeten daha rahat olanlara kadar, çeşitli sınıflardan evli kadınlar, bu beklentiye uydu. 1900 yılında evli kadınların yalnızca %5,6’sı, bekar kadınların ise %44’ü çalışıyordu; bu yüzdenin içinde dullar (ya da terk edilmişler) ve boşanmışlar da vardı.⁵⁶ Kurumlar bu kültürel görüşü pekiştiriyorlardı. Sears ve Roebuck evli kadınları tezgahhtar olarak bile işç almadı. Okullarda öğretmenler evlendiklerinde işten kovuldular.

Kurumsal engellerin yanı sıra evli kadınların evde kalmaları için birçok neden vardı. Çoğu kadın çocuklarını büyötmek için evde kalmak istiyor ya da hem evli hem de çalışıyor olmayı düşünemiyorlardı. Bunun bir nedeni kocalarının çalışmalarını istememesi, diğler nedenler ise çalışabilecekleri işlerin niteliğıydi. Vasıflı kadınlar tatmin edici işler bulabilirken (doktorluk, avukatlık, hemşirelik, eğer bekarlarsa öğretmenlik, sendikacılık, küçük girişimcilik, gazetecilik ya da ciltçilik ya da ayakkabıcılık türünden zanaatler) pek çoğunun eğitimi ve vasfı yoktu, bulabildikleri işler, koşullarına uymuyordu. Çoğu kadın, cazibesi olmayan, tekrar eden, sıkıcı, 10-12 saat çalışmayı gerektiren işler yapıyordu. Addams, komşuları arasındaki evli kadınların çok azının çalışmakla ilgilendiğini, gece geç saatlerde büro binalarını paspaslamak yerine çocuklarıyla evde kalmayı tercih ettiklerini biliyordu.

Koşulları her ne olursa olsun kadınlar da erkekler gibi çalışmaktaydı. Fabrikada çalışıyorlarsa, daha yüksek ücret, daha kısa çalışma saati ve daha iyi çalışma koşulları için pazarlık edebilmek için sendikalara ihtiyaçları vardı. Erkek sendikalarına girmeleri engellenirse, ki bu sıklıkla oluyordu, ayrı kadın sendikaları örgütleyebilirlerdi; ancak Amerikan Emek Federasyonu kadın sendikalarının üyeliğini kabul etmiyordu. Mary Kenney de dahil bazı kararlı kadın sendikası liderleri, 1903 yılında artık yeter dediler. Marry Kenney 1890'ların ortalarında evlenmiş ve Mary Kenney O'Sullivan olarak Boston'a taşınmıştı ama şimdi duldu. Chicago, New York ve Boston'da aralarında Addams'ın da olduğu kadın sendikacılar ve yerleşim evi liderleriyle yapılan bir dizi istişareden sonra, ortaya bir plan çıktı: 1890'larda Kenney'in liderliğinde kurulan ve Addams'ın da işbirliği yaptığı ama şimdi işlevsizleşmiş olan Illinois Kadınlar Birliğini bu kez

ulusal çapta yeniden kurmak. Aynı zamanda uyarlayabilecekleri bir İngiliz modeli de vardı; en azından, ismini uyarlayabilirlerdi: Kadın Sendikaları Birliği. Zengin bir genç kadın olan Willian English Walling (yerleşim evi sakini ve Hull House'un yardımcı müfettişiydi) şimdi New York şehri Üniversite Yerleşim Evi'nde kalıyordu, İngiltere'ye sendika konusunu araştırmaya gönderdiler.

Walling'in teşvik etmesiyle Kadın Sendikası İttifakı (KSI) (Sonradan adı Ulusal Kadın Sendikası İttifakı olacaktı) 1903'ün sonbaharında kuruldu. Kadın Sendikası İttifakı, esas işi kadın işçilerin örgütlenmesi olan ulusal çaptaki ilk örgüttü. Sendika hareketinde önemli bir işlev gördü, yalnızca örgütlenmemiş kadın çalışanlar arasında örgütlenmeyi sağlamakla ve grevleri desteklemekle kalmadı, aynı zamanda liderler yetiştirdi. KSI, örgütçülere merkez ve şubelerde tam zamanlı iş sağladı, hayat boyu devam eden arkadaşlıklara sahne oldu, güçlü reform ağıları kurulmasını mümkün kıldı.

KSI kurulur kurulmaz, son derece hassas bir soruyla karşılaştı: Yönetim kurulunda kimler olacaktı? Emek örgütlenmesi için kurulmuş bir örgütte kendi seslerinin belirleyici olması gerektiğini düşünen sendikacı katdınlar, müttefikler olarak adlandırdıkları tanınmış kadınların yönetmeliğin gereğini kabul etmelerinde ısrarcıydılar: Kadın emek örgütçüleri KSI yönetiminin ve üyelerin çoğunluğunu oluşturmalıydı (Bu mesele kolay çözülemedi ve sonraki yıllarda ittifakın şubelerinde gerilim kaynağı oldu.⁵⁷)

Böylece, yeni ulusal yönetim kurulu, yerleşim evi deneyimi de olan beş sendika örgütçüsünden ve sendikalarla işbirliği içinde çalışma deneyimi olan dört yerleşim evi liderinden

oluştı; çoğu arasında arkadaşlık bağları vardı. Jane Addams, başkan yardımcısı olmuştu. Yönetim kurulu sekreteri Mary Kenney O'Sullivan'ın ve yönetim kurulu üyeleri Henry Sokağı Yerleşim Evi Başkanı Lillian Wald'ın da Chicago Üniversitesi Yerleşim Evi Başkanı Mary McDowell'in da arkadaşıydı. Başkan Mary Kehew, O'Sullivan'ın arkadaşıydı ve kadın işçiler yararına çok uzun süre çalışmış bir Boston'lu Brahmandı. Kehew ve Addams, yeni örgütün prestijini artırmak üzere başkan ve başkan yardımcısı olarak seçilmişlerdi. Yönetim kurulu, son derece deneyimli insanlardan oluşuyordu, kendisi için öngördüğü işleri üstlenmeye hazırdı: Daha fazla kadını sendikalarda örgütlemek, greve gittiklerinde kadın işçileri desteklemek. Yerel şubeler New York, Boston ve Chicago'da kuruldu, bunlar da yerel emek federasyonlarına üyelik yollarını bulmaya çalıştılar. Chicago'da Jane Addams, Hull House'da Illinois (sonra Chicago) Kadın Sendika Birliği'ni örgütleyecek bir toplantıya başkanlık yaptı.⁵⁸

Addams, Birlik Yönetim Kuruluna girdiği için mutluydu. Yer aldığı ilk ulusal kuruldu. Yeni örgüt, işçilerin güçlenmelerinin değerine yaptığı vurgu ve farklı kesimlere seslenmeyi önemsemesi, ona uyuyordu. Eğer Ulusal Çocuk İşçiliği Komitesi eyalet çabalarını koordine eden elit bir liderlikse, Kadın Sendika Birliği kaynağını halktan alan çalışan kadınların örgütlenmesiydi. Birlik, tanınmış kadınlarca desteklenen bir işçi taban örgütüydü; yönetimi de örgütçüler ve destekçilerden oluşuyordu. Tek kelimeyle, Birlik daha demokratikti. Addams, *Democracy and Social Ethics*'de "tüm insanlar, tüm sınıflar iyiye varma çabasını desteklemediği sürece, bunun uğraşmaya değer bir şey olduğundan bile emin olamayız" diye yazmıştı⁵⁹. Birlik, onun çalışanlar yararına işçi sınıfıy-

la üst sınıfların işbirliği yapacağına duyduğu inancın vücut bulmuş haliydi.

Ulusal Kadın Sendikası Birliği, tamamen toplumsal cinsiyet dayanışmasıyla ilgiliydi. Kadınların grevini desteklemek, ulusal birliğin ve onun şubelerinin çalışmasının kesin parçasıydı. 1904 yılında Illinois'te, New York'ta ve Massachusetts'de grevleri desteklediler. Grevler devam ederken, hassas bir sorumluluk paylaşımı yapmışlardı. Sendikacılar grevcilerin emek eylemleriyle ilgili çalışırken, en yakın yerel şubenin destekçileri de greve maddi destek oluşturmak, grev gözcülüğü yapmak, polis tacizine karşı grevcilere kalkan olmak, tutuklanma durumlarında kefaleti yatırmak, kamuoyu oluşturmak gibi işlere yardım ediyorlardı. Aynı strateji 1910-1911 yıllarındaki Garmet Grevi süresince Chicago'da da kullanıldı ve başarılı oldu. Addams ve Ellen Gates Starr, grev gözcülerinin olduğu yerde bulundular ve para desteği sağlayarak greve katıldılar. Addams aynı zamanda grevin arabuluculuğunu yaptı.⁶⁰

Addams, varlıklı kadınlardan bazılarının grevleri onaylamadıklarını ve emek hareketi ile bağlantılı görünmekten utanıklarını fark etti. 1905'te Berkeley'de yaptığı bir konuşmada, kendisinin ve yerleşim evlerinden gelen diğer kadınların Kadın Sendikası Birliğine katıldıklarını, çünkü sendikacı kadınlarla "birlikte durmayı", "başarıları kadar acemiliklerini de paylaşmayı" istediklerini anlattı. Sadece hiç hata yapmayan hareketleri destekleme arzusunun gerçekçi olmadığını söyledi. "Hiçbir ahlâki hareket yoktur ki kafası karışık olmasın," dedi. "Hiç hata yapmamak, hiçbir şey yapmamak demektir; ölü olmak gibi bir şey."⁶¹ Addams, ittifakın yaptığı hatalarda sorunun kendini hayırseverlikle maskeleyiş ben-bilirimci sı-

Grevdeki konfeksiyon işçileri

nıf eğiliminden kaynaklandığını biliyordu. Umutları yüksekti ama uğraştıkları şeyle ilgili beklentileri gerçekçiydi.

* * *

Jane Addams'la ilgili çarpıcı şeylerden biri de sentezci zekasıydı. Eyaletlerde daha iyi çocuk işçiliği yasalarının çıkması ya da daha güçlü kadın sendikalarının kurulması gibi spesifik hedefler için çalışırken aynı zamanda bir adım geri gidip resmin bütününe görebiliyor, ayrıntıların işaret ettiği soyut hakikati seçebiliyordu. Son zamanlarda zihnini kurcalayan iki sonu vardı: Demokratik kurumların yurttaşları bu kadar sık yanıltmasının sebebi ne olabilirdi? Yurttaşları ve onların gelişimini daha güçlü biçimde destekleyebilecek yeni ideal

ne olabilirdi? Demokrasi içinde yaşayan birinin etik sorumlulukla hareket etmesi gerektiğini bildiğini düşünüyordu; şimdi ise yerleşim evlerinden sendikalara ve yönetim mekanizmalarına kadar, demokratik kurumların neye ihtiyacı olduğu sorusuyla uğraşıyordu.

Addams, Birleşik Devletler'in İspanya-Amerika ve Filipin-Amerika savaşlarına girmesinin demokratik kurumların başarısızlığına işaret ettiğini düşünüyordu. Bu nedenle barış yanlısı yurttaşların görüşlerini ifade edebilmeleri için yollar bulmak kritik önemdeydi. Sonraki birkaç yıl içinde, binlerce başkasıyla birlikte barış hareketine daha da fazla girecekti. 1900'de Chicago'da büyük bir kalabalığa, Büyük Britanya'nın sömürge yönetimine karşı ayaklanan Boer'leri destekleyen bir konuşma yaptı; 1902'de Chicago Barış Topluğunun canlanması için uğraştı ve 1904'te Boston'daki Evrensel Barış Kongresinde üç bildiri sundu.⁶² Bunların yanında, Lahey'de 1899'da toplanan ilk Uluslararası Barış Konferansı, harekete prestij ve heyecan katmış, barış için örgütlenmeyi kolaylaştırmıştı.

Ama savaş ve barış meselesi Addams'ın iç reform gündemiyle nasıl biraraya gelecekti? Öncelikleri neler olacaktı? Yeni kitabı "Yeni Barış İdealleri"nde (*Newer Ideals of Peace*) ulusal düzeyde ve dünya çapındaki sosyo-politik sorunları nasıl gördüğünü ve benimsemeleri gereken bakış açısının ne olduğunu tek bir tezde ortaya koydu. Burada ifade ettiği düşünceler, hayatının geri kalan kısmında reform çalışmalarına yön verecekti.

Democracy and Social Ethics gibi bu ikinci kitap da çok uzun bir zamanda yazılmıştı. Kitaba önce 1902 yılı boyunca ver-

diğı derslerin başlığı olan “Newer Ideals of Peace” adını vermiş ve 1903 yılı başında yayınlanması için Macmillan’la bağlantı kurmuştu; ama yazım süreci çok uzadı, fikirlerini toparlaması çok zaman aldı, bu nedenle editörü Edward Marsh’a bir özür mektubu yolladı. Kitabın kimi parçaları, yeniden yayınlanan eski yazılardı. Sekiz bölümün ikisi, daha önce yaptığı konuşmaların düzeltilip yayınlanmış haliydi; bunları kitabın çerçevesine uyarlamak için küçük düzeltmelerle yeniden gözden geçirdi. Ama kitabın yarısını tamamen yeniden yazdı. Sonraki yıllar boyunca Marsh ve Macmillan’dan George Brett ve dizinin editörü Wisconsin Üniversitesinden Profesör Richard Ely, taslağı tamamlaması için Addams’ı sıkıştırdılar. Ely, 1906 yazında “barışın daha yeni idealleri” konusunda 12 bölümlük bir konferans dizisi vermesi için davet etti. Jane “kitabı bitirmek için başka yol yok gibi”⁶³ diyerek daveti kabul etti.

Yazmakta zorluk çekmesinin bir başka nedeni, kendine çok zorlu bir hedef koymuş olmasıydı. Bu kitap, zaman içinde ürettiğı şeylerin niteliğini gösterecekti. Çok iyi kurgulanmış, çok boyutlu tezleriyle *Newer Ideals*, şimdiye kadar yazdığı en heyecan verici şeydi. İstiyordu ki, üniversitede -mesela Wisconsin’deki derslerinde- kullanılmaya uygun bir kuramsal sosyoloji kitabı olsun; ama aynı zamanda, geniş kesimler tarafından da okunmasını umuyordu. Böyle bir kitap için hikaye anlatma sevdasını ve süslemeleri (yine de bir bölümünden vazgeçememişti), okurunda sempati yaratma arzusunu bir kenara bırakıp bu koskoca konuyu analiz etmek için sağlam mantığını işe koşması gerekecekti. Sonuç ikna ediciydi, kavramsal olarak cüretkâr bir kitap olmuştu. Üstelik elindeki malzemeyi katı, düz bir mantık içinde sıralamamıştı. Temel tezler neredeyse her sayfada varlığını

gösteriyor, sürekli zenginleştirilerek tekrarlanıyordu. Hem içeriği hem de retorik stratejisi açısından, *Newer Ideals* bir *tour de force*'du*.

Addams ilk kitabında olduğu gibi burada da artık geçerli olmaması gereken bir etiğin lüzumundan fazla kalıp sanayi çağına uygun daha yeni ve daha demokratik etiğin gelişmesini engellediğini savunuyordu. Bu tezini de ilk kez 1899'da Filipinler-Amerika savaşına karşı konuşmasında kullandığı düşüncelerle destekliyordu: Militarizm eskimiş bir etiğin temsilcisiyken, aynı zamanda “yeni yurtseverlik” ya da “barış için yeni idealler” olarak da adlandırdığı insancılık, yeni bir etik olarak yükselmekteydi. Aslında kitabının adını pekala *The Necessary End of Militarism* (Militarizmin Gerekli Sonu) ya da *The Rise of Humanitarianism* (İnsancılığın Yükselişi), belki de *Democracy and the New Patriotism* (Demokrasi ve Yeni Yurtseverlik) koyabilirdi.

Addams'ın yaşadığı dönemde “militarizm” terimi, bir ulusun ancak güçlü bir orduya sahip olarak savaştan uzak kalabileceği -yani barış içinde yaşayabileceği- fikrine işaret ederdi. Ama aynı zamanda mesela Addams'ın da kitaplarını okuduğu İngiliz sosyolog Herbert Spencer tarafından, belirli bir ruh hali ya da dünya görüşünü anlatmak için de kullanılır. Spencer militarizmi barbarlıkla, barışı da uygarlıkla denk görüyordu çünkü ordunun savunma ve saldırı gibi ilkel işlevleri yerine getirdiğini düşünüyordu. *The Newer Ideals* kitabında Addams militarizmin anlamını genişletti. Ona göre militarizm, sadece uluslararası ilişkilerde değil, başka

Yapanın bütün hünerini gösterdiği zorlu ürün.

alanlarda da her güçlükte nihai çözümün fiziksel güç kullanılarak sağlanacağına güvenmek anlamına geliyordu: Ortalıkta herhangi bir düşman yokken bile denizaşırı coğrafyalardan köşe başına kadar her yerde düşmanlar görmek; halka güvenmemek; “düzen ve disiplinin edilgen sonuçları”ndan memnuniyet; “fetih ve baskı” zorlaması; bir ulusun yurtseverliğini savaşa dayandırmak; savaşın gerektirdiği cesaret ve cürete aşırı düşkünlük.⁶⁴

Militarizm her yerdeydi. Kent yönetimlerinin göçmenler sanki “fethedilmiş halklar”mış gibi davranarak onları küçümseyici ve güvenmez tutumlarında militarizmi görüyordu. İşçi sendikalarına güvenmeyen, müzakereyi reddeden ve adaletsiz çalışma koşullarına ve sınıf savaşına yol açan edüstride görüyordu. Kadınlara güvenmeyip onlara oy hakkı vermeyen, böylelikle nüfusun sadece yarısının görüşleriyle biçimlenmiş kamu politikalarının toplumsal olarak zarar verici sonuçlarına yol açan erkek seçmenlerde görüyordu. Yoksul çocukların potansiyellerini küçümseyerek onları çalıştıran ve çocukların gelecek imkânlarını daraltan sanayide görüyordu. Hepsinden de fazla, bir ulusa egemen olduğunda savaşa yol açtığına inandığı “sınırlandırılmamış ticaret ruhunda” görüyordu⁶⁵. Addams, kapitalistlere karşı işçilerin yanında durmaya istekli olmadığı Pullman Grevinden beri epey yol almıştı. Şimdi, sol eğilimli işçiler ve sağ eğilimli orta sınıftan ilericiler gibi o da şirketlerin denetlenmemesinin insanlığa ciddi zararlar verebildiğine inanıyordu. Görüşlerini sürekli ve düşmanca sözlü saldırılarla değil ama isabetli cümleler ve politik eylemler yoluyla ortaya koyuyordu.

Addams’ın insancılıktan kast ettiği genellikle anlaşıldığı gibi mağdurlara karşı nazik ve yardımcı bir tutum benimsemek

değildi. Aklındaki, 18. yüzyıl tipi “insanları gerçekte hiç tanımadan sevmek” de değildi⁶⁶. Çok daha yakın ve daha “saldırgan” bir şeyi kast ediyordu; genellikle aşağı görülenlerin “büyük insanlık yetenekleri”ni gerektiği gibi onurlandırma idealini anlatıyordu: işçi kadın ve erkekler, işçi sendikaları, göçmenler ve kadınlar (muhtemelen deneyimleri sınırlı olduğundan, belki de önyargılarıyla yüzleşmediği için, dışlanan iki grubu tartışmaya dahil etmemişti: Afrikalı Amerikalılar ve Yerli Amerikalılar.) İnsancılık kucaklayıcı, müşfik ve besleyiciydi.⁶⁷ Erken dönem Hıristiyanlarının “sevgi”, Tolstoy’un “teslimiyet” dediği şeyi yeni ve seküler bir dille tanımlıyordu.

Addams, insancılığın yayılmasıyla hükümetin işçilerin ideallerini benimseyeceğini savunuyordu. “İşçinin ailesi için barınak ve yemek, kendi yaşlılığı için güvenlik ve çocukları için daha fazla fırsat istekleri, demokratik bir hükümetin de idealleridir.” Örneğin, işçiler sık sık yardımlaşma birlikleri kuruyorlardı; bunların yerine hükümet, “herkesi felaketlerden ve talihsizliklerden koruyacak” bir güvenlik sistemi oluşturabilirdi⁶⁸. İşçiler, çocuk işçiliğine son vermek istiyorlardı. Bu nedenle hükümet, çocuk işçiliğinin zararlarını araştırmalıydı. Addams’ın temel tezi, hükümetin alanını genişleterek çeşitli yasal düzenlemeler yoluyla işçilerin ideallerini ve deneyimlerini kendi çalışmalarına daha fazla dahil etmesi gerektiği idi.

Başlığına rağmen kitap, uluslararası barışa ya da dünya barışının ne zaman sağlanacağına ilişkin bir şey söylemiyordu. Ama barış ihtimallerini biçimlendiren güçlere ilişkin ileri sürdükleri, ilham vericiydi. Addams, ulusların daha fazla “uygarlaştıkça” -yani daha fazla eğitildikçe- barışın sağlana-

bileceği yolundaki basmakalıp görüşü reddediyordu. Ona göre dünyanın her yerindeki, özellikle de Birleşik Devletlerdeki işçiler insancıl değerleri kazandıkça ve bunları yaydıkça, barış gerçekleşecekti. Üstelik, “barış” derken sadece savaşın yokluğunu değil, “insani yaşamı destekleyecek dünya çapındaki süreçlerin işlemeye başlaması”nı kast ediyordu. Değişim gerçekleşecekti, çünkü pek çok ulustan gelen göçmenler, özellikle de kendi ülkelerindekiler, Chicago gibi şehirlerde “karşılıklı hoşgörü ve anlayışla birlikte yaşamayı” öğreniyorlardı. Buna milyonlarca insan arasında “ahlak duygusunun artışı” olarak adlandırılıyordu. Addams, bir peygamber gibi, göçmen ve yerli Chicagoluların eski ülkelerinden getirdikleri çeşitli kültür ve gelenekleri küçümsemeden, “bütün uluslardan insanları daha yeni ve muhtemelen daha yüksek bir vatandaşlık tipinde birleştirdikleri” günün geldiğini görüyordu. Gerçekçi bir yazar olarak da “ırksal ve ulusal düşmanlıklar ortaya çıkarsa” böyle bir fırsatın yok yere kaçırılmış olacağını ekliyordu.⁶⁹ Özetle, savaşın yakın zamanda sona ereceğini değil, savaş karşıtı bir yönelimin güçleneceğini söylüyordu. Fikirlerin deneyimlerin ışığında biçimlendirilmesinden ve böylelikle yeni bir ahlakın geliştirilmesinden söz ederken yaptığı şey basitçe bir ahlak tartışması değildi.

Addams ayrıca savaşın muhtemel “ahlaki karşılığını” ortaya çıkarıyordu. Harvard’dan psikolog ve felsefeci William James, Addams’ın da okuyup bayıldığı 1898 tarihli başyapıtı *The Varieties of Religious Experience*’de (Dini Deneyimin Çeşitleri) o ünlü sözü tartışmaya sokmuştu. Addams da aynı sözü James’e atıfla *Newer Ideals*’de tekrarladı.⁷⁰ James sözü değilse de söze temel oluşturan fikri, babasının yakın bir arkadaşı ve en sevdiği yazar olan Ralph Waldo Emerson’un “Savaş” başlıklı bir makalesinden almıştı. Emerson da James de savaşın

erkeklerde öylesine kolayca uyandırdığı kahramanlığın barış tarafından da erkeklere (kadınlara değil) ilham edilmesini istiyorlardı. Aynı zamanda, ikisi de “toplumsal alanda” (James) gerçekleşecek ve erkekleri “ahlaki gelişmenin tepelerine” taşıyarak bir “sevgi ulusu” (Emerson) yaratacak bir “manevi reform”u kaba hatlarıyla tarif etmişlerdi.⁷¹ Kim bilir? Ne de olsa, Emerson sevdiği bir yazardı ve Addams da “Savaş” makalesini okumuştı. Bir bakıma, *Newer Ideals*, James ve Emerson’un yapmak istedikleri şeydi. Bu iki büyük filozoftan fikir tohumlarını almış, Halsted Sokağında öğrendikleriyle sulamış ve gerçek bir bahçe yaratmıştı.

* * *

“Kitap ne zaman çıkacak?” her heyecanlı yazarın sorusudur. Ama Jane Addams için *Newer Ideals*’ın yayınlanmasını beklemek özellikle zordu. 1906 güzü boyunca bir yandan yayın sürecini yürütürken bir yandan da Kongreye önerilmiş olan bir yasa teklifinin geçmemesi için uğraşıyordu. Bu teklif, başka şeylerin yanında, kendi dillerinde okuma yazma bilmeyen ve onsekiz yaşının üzerindeki göçmenlerin ülkeye girişinin yasaklanmasını öngörüyordu. Tasarıda herhangi bir köken ülkeden söz edilmemekle birlikte, herkes biliyordu ki, kast edilen gruplar, Doğu ve Güney Avrupa’nın okul yüzü görmemiş yoksul köylüleriydi; bu insanlar, sanayi açısından vasıfsız sayılıyorlardı.

Kitabın Ocak ortasına kadar hazır olamayacağı anlaşıldığında, Aralık ayının ortalarında çocuk emeği ile ilgili Başkan Roosevelt’le görüşmek üzere Washington’a gelmiş olan Addams yayıncısı Macmillan’dan George Brett’e ümitsiz bir mektup yazdı: “Göçmen yasası ile ilgili görüşmeler çok kri-

tik bir aşamada, belirli kişilerin önüne göçün manevi sonuçları ile ilgili bir şeyler koyabilmeyi çok istiyorum.” Bir gün önce Başkan Roosevelt’e kitabın son taslağını verdiğini söylüyordu. Acaba Brett Senatör Robert La Follette ve Ticaret Bakanlığındaki İşletmeler Komisyonu üyesi James R. Garfield’e de birer kopya gönderebilir miydi? Ayrıca kendisinin vereceği başkaları için de Chicago’ya dört takım gönderebilir miydi? Addams bir seferinde “insanların hayatlarını biçimlendiren şey fikirlerdir” diye yazmıştı ama fikirlerin gücüne inancını hiçbir zaman bu andakinden daha güçlü biçimde ifade etmemişti.⁷²

Etnik ırkçılık, Amerikan politikasında her zamanki gerilim, nüfus bileşenlerinin hızla değişmesi nedeniyle, iyice su yüzüne çıkmıştı. 1900 ve 1906 yılları arasında, sayıları her yıl katlanarak büyüyen geniş göçmen kitleleri Birleşik Devletlere geliyordu. Bunların büyük bir bölümü, Güney ve Doğu Avrupalıydı- İtalyanlar, Rus Yahudileri, Slavlar, Yunanlılar, Suriyeliler ve Ermeniler. Bu grupların “ırkları”, antropologlara göre, kuzey Avrupalılarınkinden nesnel olarak daha aşağıydı. Bir bilim adamı, “yeni göç dalgalarının Akdeniz havzasının, Balkanların ve Polonya gettolarının en aşağı, en dayanıksız tabakalarını sürüklediğini” yazmıştı. Bilim adamları haklılarsa, bu eğilim ülkenin geleceği için kaygı uyandırıcıydı. Göçün Sınırlandırılması Birliği, göçü “en büyük Amerikan sorunu” olarak adlandırıyordu.⁷³

Addams’ın yabancı düşmanlığına hiç hoşgörüsü yoktu ama göçmen yasası politikası onun için çok basit bir konu değildi. Amerikan Emek Federasyonu, ucuz -yani vasıfsız- işgücünü ülkeye sokmamak istiyordu; Boston’daki South End House’dan Robert Woods’un da dahil olduğu bir grup yer-

leşim evi lideri de “Amerikan stoğunun” sözde ırksal saflığını koruyacak bir göç yasası istiyordu; çok sayıda kadın oy hakkı savunucusu, okuma yazma testlerinin yapılmasını istiyordu, çünkü cahil Avrupalı köylüler (erkekler) oy kullanabilirken kendilerinin kullanamamasını aşağılayıcı buluyorlardı. Diğer yandan, 1.5 milyon üyesi olan Alman-Amerikan Dostuk Derneği gibi göçmen örgütleri ve Ulusal Liberal Göç Birliği gibi son derece sıkı örgütlenmiş Yahudi grupları da sınırlamaya kararlı bir biçimde karşı çıkıyorlardı.

Addams göçmenlerden yanaydı. Amerikan Temsilciler Meclisi Sözcüsü Joseph Cannon’a bir mektup gönderdi; mektubun bir kopyasını da Başvuru Komitesi başkanına yolladı. Mektupta, yeni getirilen sınırlamaların insanların hayatında yaratacağı mağduriyetleri yedi sayfada anlatıyordu. “Göçle ilgili düzenleme, bu ülkede yaşayan aileleriyle ve arkadaşlarıyla birleşmeyi uman yüzlerce insanın kaderini etkileyecek.” Okuma yazma testine karşı olduğunu, çünkü bu testin olsa olsa kişilerin geldikleri topluluklardaki eğitim düzeyini ölçebileceklerini anlatmıştı.⁷⁴

Sonunda okuryazarlık sınavını destekleyen Başkan Roosevelt, bu uygulamayı geri çekti. Addams’ın kitabını okuyup “göçmenliğin manevi sonuçları” hakkında bir aydınlanma yaşadığı için değil, son zamanlarda büyük bir hızla ülkeye gelmeye başlayan Japon işçilerin engellenmesi yolunda California temsilcilerinin isteklerini yerine getirecek bir manevra yaptığı için. Yasa Kongre’den geçti ve Roosevelt imzaladı. Yeni yasa, ırk ve sınıf temelli yasağa takılan Japon işçiler için kötü, Avrupalı göçmenler için iyiydi. Başkan Roosevelt, göçmenlerin ne dostu ne de düşmanıydı. Bu olayda, sınıf temelli sınırlandırmayı kabul edilebilir bulan Japon liderler-

le ilişkilerini sağlamlaştırmıştı. Roosevelt politikayı satranç gibi görüyordu. Yasaları piyon olarak kullanıyor ve kafasındaki daha büyük hedeflere ulaşmak için stratejik hamleler yapıyordu.

Newer Ideals 1907 Haziranında yayımlandı ve coşkuyla karşılandı. William James kitabı hemen okudu, her zamanki cömertliği ve derin kavrayışıyla Addams'a bir mektup yazdı. "Savaşın ahlaki dengi" fikriyle ilgili ortak ilgilerine yaptığı katkının özgünlüğünü övdü. "Bu güzel kitabın üzerimdeki etkisini ifade etmek zor" dedi; "Yeni bir bakış açısı sunarken, eskileri gözden düşürüyor. Sizinki derin bir biçimde özgün bir zihin; üstelik öylesine sakın ve zararsız! Buna rağmen, son derece de devrimci" Diğer yandan, bazıları onun ustaca yaptığı tekrara dayalı yazımdan hoşlanmamıştı. Chicago Üniversitesinde Sosyoloji Profesörü olan arkadaşı George Herbert Mead, *American Journal of Sociology*'de kitap üzerine bir inceleme yazısı yazdı. Fikirleri alıntıladi ama "insan Bayan Addams'ı okurken fikirlerin bu kadar temkinli ifade edilmesinin yararını anlayamıyor" diye ekledi. The New York Tribune'da çıkan bir yazıda da kitabın "daha iyi bölümlenebileceği" belirtiliyordu. Askeri hazırlıkların ateşli savunucusu Başkan Roosevelt, kitaptan nefret etti. Bir arkadaşına yazdığı mektupta, Addams'ın militarizm üzerine yazdıklarından "akıl alacak gibi değil" diye bahsetti ve Addams'ın da "aptalın teki" olduğunu yazdı.⁷⁵

Zaten popüler ve hayran olunan bir kamusal figür olan Jane Addams, *Newer Ideals*'le birlikte önde gelen bir entelektüel olarak da kabul edilmeye başlandı. 1907 yılında Birleşik Devletler'de bu tür bir önem atfedilen pek az kadından biri, belki de tek kadındı. Büyük felsefi fikirlerin kamusal tutum-

lar ve insanların yaşam koşulları üzerindeki etkisine inancıyla, bir etikçi olmayı sürdürdü. Ama yasama süreçlerine müdahil olma becerileriyle, demokratik kurumlara giderek artan inancıyla ve uluslararası barış ve yurtseverlik konularına ilgisiyle Jane Addams çok daha ender bir şey haline geldi: Aynı zamanda politikacı da olan bir etikçi.

4. BÖLÜM NOTLARI

1. Jane Adams'tan Henry Demarest Lloyd, 1 Aralık 1894.
2. Jane Adams, Democracy, 178 (Bölüm 2 sayı 31'e bakınız); Jane Adams "The Friendship Of Settlement Work" *Charities on* (28 Mart 1903): 316
3. JA, Democracy, 10, 9
4. A.g.e. 9-10, 256
5. A.g.e. 158; bakınız Jane Adams, "Collage Woman and Christianity", *Independent* 53 (8 Ağustos 1901): 1854.
6. Jane Adams, Democracy, 164-166,170.
7. Oliver Wendell Holmes, Richard T. Eley'den alıntı, Jane Adams'a Bir Mektup İçinde, 10Temmuz 1906; Adward Selingman'dan Jane Adams'a, 26 Nisan 1902; Monroe Catherine Joslin'de alıntıladiğı, *Jane Adams: A Writer's Life* (Urbana:University of Illinois Press,2004), 68; William James'ten Jane Adams'a, 17 Eylül, 1902
8. Jane Adams'tan Anita McCormikblaine, 17 Nisan,1902; Jane Adams'tan Mary Rose Smith'e, 3 Mayıs 1902 Kitabı yalnız başına yeniden yazan, MHJ'ye bakınız, *Jane Adams As I Knew Her Reviwers' Library*, No.7 (Girard, KS: Haldeman-Julius Publications, 1936), 12
9. Anne F. Scotth "Jane Adams, Making The Invisible Woman, Ed. Anne F. Scott (Urbana: University Of Illionis Press,1984), 131; Josslin, *Writers' Life*, 72
10. William Janniks Bryan "The Paralyzing Influence of Imperialism", Democratic National Convension, 4-6 Temmuz 1900, "Offical Proceedings", 205-06.)
11. Jane Adams, Resume, 1935. Womens' International League For Peace and Fredom, US. Section Paper (microfilm) 19:0738, scpc.
12. Jane Adams "Tolstoy and Gandy", Christian Century 48

- (25 Kasım 1931), 1485.
13. Jane Adams'tan Mary Rose Smith'e, 24 Ekim 1898. David bu mektuba hatalı bir tarih vermiştir 6 Ekim 1898 (American Heroine, 141,312 N.10 Bölüm 1 bakınız, n.11)
 14. *Chicago Tribune*, 20 Ekim 1898, 11
 15. Jane Adams "Democracy or Militarism" *Adams' Essays and Speeches on Peace* içinde, ed. Fischer and Shipps, 1 Önsöze bakınız, n.1).
 16. A.g.e., 2-3.
 17. Ida Wells Warnett, *Lynech Law in Georgia* (Chicago:1899), n.p
 18. *Chicago Tribune* 12 Eylül 1895,16.
 19. Paula Gittings *Ida: Esword Among Lyons: Ida B. Whells And The Campaign Against Lynecing* (New York: Harpercollins, 2009), 417-18.
 20. Jane Adams, "Respect For Law", *Independent* 53 (3 Haziran 1901):19. Aynı zamanda bakınız "Anti-Lynecing Address", 12 Aralık 1899, 2, *JAPM*, 46:0947.
 21. JA, "Respect," 18, 20.
 22. Ida Wells-Barnett, *Crusade for Justice: The Autobiography of Ida B. Wells* (Chicago: University of Chicago Press, 1970), 259.
 23. Ida Wells-Barnett, "Lynching and the Excuse for It," *Independent* 53 (16Mayıs 1901): 1133-1136.
 24. *Chicago Tribune*, 8 Eylül, 1901, 12.
 25. JA, *Twenty*, 404-05 (bakınız bölüm 1, n.3).
 26. Raymond Robins Neil V. Salzman'dan alıntı, *Reform and Revolution: The Life and Times of Raymond Robins* (Kent, OH: Kent State University Press, 1991), 122. Addams öyküsünün kendi versiyonunda Robins'le arasında geçenlerden söz etmemiştir.
 27. JA, *Twenty*, 407; JA'dan Lillian Wald'a, 17 Eylül 1901.

- 1908'de JA, cinayet işlemeye eğilimli vahşi bir anarşist olduğu düşünülerek öldürülen Yahudi bir Rus olan Lazar Averbuch için yeniden adalet arayışına girdi.
28. JA, "Social Settlements in Illinois," içinde *Transactions of the Illinois State Historical Society*, yayın no: 1 (1906): 163. Yerleşim sakinleri ve bölümlerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız *Hull House Bulletin*, 1905-06, 8, JAPM, 53:0850.
29. Louise de Koven Bowen, *Growing Up with a City* (New York: Macmillan, 1926), 88; re Lathrop, bakınız, örneğin, JA'dan FK, 30 Haziran 1901. Addams 1905-1908 arası, çok fazla zaman ayırmayı, emek vermeyi gerektiren ve hayal kırıklıklarına yol açmış bir işte, *Chicago Board of Education* (Chicago Eğitim Kurulu)'da görev yapmıştır.
30. Critic 64, no.6 (Haziran 1904): 489.
31. Walter Lippmann, *A Preface to Politics* (New York: Mitchell Kennerley, 1914), 152; Henry Demarest Lloyd'tan Anne Withington'a, 13 Eylül 1903. Henry Demarest Lloyd Papers, Wisconsin Historical Society, Division of Archives and Manuscripts [Madison]; Ida M. Tarbell, "Jane Addams-Notes for Pen and Brush Talk" [1935], 10.
32. Anita McCormick Blaine, Günlüğün girişi, Nisan 1901. Anita McCormick Blaine Paper, McCormick Collection, Wisconsin State Historical Society.
33. JA, *Twenty*, 151.
34. Kathryn Kish Sklar ve Beverly Wilson Palmer, ed., *The Selected Letters of Florence Kelley, 1869-1931* (Urbana: University of Illinois Press, 2009), 97, 122, 402.
35. JA, *Twenty*, 448.
36. Flora Guiteau, "Notes for a Talk on Jane Addams," 7 Nisan 1936, 4, Anı belgeleri, Jane Addams Collection, Rockford College Archives, Rockford College, Rockford, IL; Caroline Foulke Urie, "Jane Addams' Personality," I, JAP, DGI, 4.

- Seri, Kutu 3, SCPC; Hannah Hull, "Jane Addams," *Pax International* 10, nos. 3-4 (Mayıs-Haziran, 1935): 14.
37. JA, *The Excellent Becomes the Permanent* (New York: Macmillan, 1932), 65.
38. James Weber Linn, "Interpretation of Life," *Religious Education* 32 (Temmuz 1937): 221.
39. Alice Hamilton'dan Agnes Hamilton'a, 10 Mayıs 1897, HFP.
40. Harold Ickes, "Jane Addams'ı Anma Yemeğindeki Konuşma" 11 Mayıs 1949, s. 25. Alma Petersen Papers, JAMC, Özel Koleksiyon, Üniversite Kütüphanesi, University of Illinois-Chicago.
41. JA'dan MRS'ye, 26 Mayıs 1902 ve 4 Ağustos 1904.
42. JA [MRS'ye başlıksız şiir, 23 Aralık 1900], *JAPM*, 46:0989. 23 Aralık Smith'in doğum günü. Şiir, Addams'ın 40 yaşında olduğuna atıf yapmaktadır.
43. JA'dan MRS'ye, 26 Ağustos 1906 ve 3 Mayıs 1902.
44. A.g.e 8 Nisan 1902.
45. Bowen, *Growing Up*, 87; Ickes, "Speech," 25; JA, *Excellent*, 61.
46. JA, "Newer Ideals of Peace," 10 Temmuz 1902, Fischer and Whipps'te, *Addams' Essays*, 23 (bakınız önsöz, n. 1).
47. *New York Times*, 27 Kasım 1904, SM8.
48. Robins, *Reform*'da Salzman'dan akt., 90; JA, *Peace and Bread in Time of War* (1922; yeni baskısı Urbana: University of Illinois Press, 2002), 76.
49. Josephine Goldmark, *Impatient Crusader: Florence Kelley's Life Story* (Urbana: University of Illinois Press, 1953) 87-92; Allen F. Davis, *Spearheads for Reform: The Social Settlements and the Progressive Movement, 1890-1914* (New York: Oxford University Press, 1967, 9, 129-31).
50. *New York Times*, 24 Nisan 1904, 10 ve 19 Ocak 1905, 6.

51. May Wood, *History of the General Federation of Women's Clubs* (New York: General Federation of Women's Clubs, 1919), 166. JA'nın MCLC yönetim kuruluna katılımı ile ilgili olarak bkz. *New York Evening Post*, 1 Kasım 1911.
52. JA, "Ten Years' Experience in Illinois" *Proceedings of the Seventh Annual Conference of the National Child Labor Committee* içinde, Supplement to the Annals of the American Academy of Political and Social Science, no 32 (Temmuz 1911):148
53. JA, *Never Ideals of Peace* (New York: MacMillan, 1907), 164.
54. *Chicago Tribune* tarafından alıntılanmış, 16 Kasım 1902, 35.
55. Philip S. Foner, *Women and the American Labor Movement: From Colonial Times to the Eve of World War 1* (New York: Free Press, 1979), 301; Chicago Federation of Labor, bkz. James R. Barrett, *Hutchins Hapgood* giriş, *The Spirit of Labor* (1907; Urbana: University of Illinois Press 2004), xxi-xxii.
56. Samuel Gompers, "Should the Wife Help Support the Family?", *American Federationist* 13 (1906):36; US Bureau of Census, *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970* (Washington DC: Government Printing Office, 1975) Part I, Series D49-D62, s.133.
57. Bkz. Meredith Tax, *The Rising of the Women: Feminist Solidarity and Class Conflict, 1880-1917* (New York: Monthly Review Press, 1980); bkz. Nancy Cchrom Dye, *As Equals and as Sisters* (Columbia: University of Missouri Press, 1980)
58. Bkz. Elizabeth Anna Payne, *Reform, Labor and Feminism: Margaret Dreier Robins and the Women's Trade Union League* (Urbana: University of Illinois Press, 1988), 45-51; *Chicago Tribune*, 5 Ocak 1904.

59. JA, *Democracy*, 220.
60. JA grev gözcüsü, *New York Evening Post*, 31 Kasım 1910, JAPM 53:0491. JA'nın fon çalışmaları için bkz. Davis, *American Heroine*, 115 (1. Bölüm, 12.s). Bkz. Gladys Boone, *The Women's Trade Union Leagues in Great Britain and the United States of America* (New York: Columbia University-Press, 1942), 88. JA'nın grev arabuluculuğu için bkz. *New York Evening Post*, Kasım 1910, JAPM, 53:0493.
61. JA (alıntılar, Berkeley Lyceum WTUL'dan) 26 Mart 1905, 2.
62. *Chicago Tribune*, 28 Ocak 1900, 5; 1902'de JA ve Chicago Barış Derneği için bkz. Chicago Barış Derneği Raporu, 1912 (Chicago: özel basım, 1913) 28.
63. JA'dan Richard T. Ely'ye, 20 Kasım 1905.
64. JA, *Newer*, 220,28. Bkz. Herbert Spencer, *The Principles of Sociology* (Osnabrück: Otto Zeller, 1966). Spencer, Addams'ın hükümetin rolünün genişletilmesi gerektiği yolundaki görüşüne karşıydı.
65. JA, *Newer*, 229.
66. Age. 29
67. Age. 40, 15. JA'nın *Newer Ideals*'ta ve diğer metinlerindeki kırsal göçmenlerle ilgili söylediği "basit", "ilkel", "uyuşuk" ya da "aptal" türünden sözler, modern kulaklara dehşet verici gelebilir ve Addams'ın saygı etiğine uymadığı düşünülebilir. Ne dediğini anlamak için hem yazdıklarını dikkatlice okumak hem de John Stuart Mill, Emerson ve Plato gibi sevdiği yazarlara bakmak ve elbette iyi bir sözlüğe sık sık başvurmak gerekebilir. Her durumda, Addams'ın savunduğu şey, kırsal göçmenlerin işlenmemiş bir kapasiteye sahip olduklarıdır.
68. Age. 99,91.
69. Age 238, 141.

70. Age 24.

71. William James, *Varieties of Religious Experience*, William James: Writings, 1902-1910 (New York: Library of America, 1987), 333; Ralph Waldo Emerson, "War", *The Power of Nonviolence: Writings by Advocates of Peace* (Boston: Beacon Press, 1992), On yedinci yüzyıl düşünürü Baruch Spinoza, barışı bir erdem olarak öne sürerek bu yolu açmış olabilir.

72. JA'dan George Brett'e, 12 Aralık 1906; JA, "Recent Immigration: A Field Neglected by the Scholar", *University Record* 9, no: 9 (Ocak 1905): 282.

73. Madison Grant, *The Passing of the Great Race, or The Racial Basis of European History* (New York: Charles Scribner's Sons, 1916), 80: "The great American problem", akt. Daniel J. Tichenor, *Dividing Lines: The Politics of Immigration Control in America* (Princeton: Princeton University Press, 2002), 115.

74. JA'dan Joseph Cannon'a, 11 Haziran 1906.

75. William James'ten JA'ya, 24 Ocak 1907; George Herbert Mead, "Review of Jane Addams's Newer Ideals of Peace", *American Journal of Sociology* 13, no 1. (Temmuz 1907): 128; *New York Tribune*, 3 Haziran 1907, *JAPM*, 11-0218; Theodore Roosevelt to Florence Lockwood LaFarge, 13 Şubat 1908. *Theodore Roosevelt'in Mektupları*, 6. Cilt: *The Big Stick*, ed. Elting E. Morison (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1952), 942-43. Ayrıca bkz. Linn, *Addams*, 293-94.

5. Bölüm

POLİTİKACI

Göç yasa tasarısı, Addams'ın federal düzeydeki yasa mücadelesinin başlangıcını ifade ediyordu. 1906 yılına gelindiğinde Addams ve Florence Kelley ile Lillian Wald gibi Ulusal Çocuk İşçiliği Komitesi'nde yer alan bazı arkadaşları, çocuk işçiliğini yasaklayan bir federal yasa çıkarılmasının gerekli olduğunu düşünmeye başlamıştı. Mayıs ayının sonlarında Addams bir *Chicago Tribune* muhabirine şu açıklamada bulundu: "Eyalet sınırlarına çok fazla dikkat gösterirseniz çocukları yeterince koruyamazsınız." Addams, çocukların ve kadınların eyalet eyalet korunmasının, düzensiz ve faydasız bir süreç olduğunu ifade etti. Bir eyalette sağlam bir yasa çıkartıldığında, üreticiler çocukları çalıştırabilmek için genellikle diğer bir eyalete geçiyorlardı. Addams, daha sonra muhabire retorik bir soru sordu: "Ülkenin demiryollarından çok çocuklarına bağlı olduğu düşünüldüğünde, eğer demiryolları eyaletler arası bir otorite tarafından düzenlenebiliyorsa çocukların refahının da bu şekilde bir düzenleme kapsamına alınması gerekmez mi?"¹

Bu ciddi bir öneriydi. Addams ve çocuk işçiliğine karşı olan diğer kişiler bu şekilde bir yasanın yapılması için mücadele

ediyorlardı. Çünkü bu, Kongre'nin çocuk işçiliğini yasaklayabilmesinin tek yoluymuş gibi görünüyordu. Sorun Haklar Bildirgesi'nin 10. Maddesindeydi.* Buna göre, Anayasa'nın ulusal hükümete devretmediği yetkiler, eyaletlerce ya da doğrudan “halk” tarafından üstleniliyordu. Eyaletlerin iktidarının korunması fikri, ki daha sonra “eyalet hakkı” olarak geçecektir, on üç kurucu eyaletin özerkliklerini korumakla ilgili kaygılarını gidermek ve birleşmeyi mümkün kılmak için Anayasa'ya konmuştu. Yeni kurulan Federal hükümetin sadece Anayasa'nın verdiği yetkileri kullanması ve diğer tüm alanlardaki yasama yetkilerinin eyaletler tarafından üstlenilmesi konusunda uzlaşmaya varmışlardı.

Ama Onuncu değişiklik, ulusal hükümetin ve eyaletlerin sahip olmadığı tüm yetkileri de “halkın kullanımına” bırakıyordu. Bu iki sözcük, son derece tartışmalı imaları ve içeriğiyle, Anayasa'nın başlangıcındaki o ünlü cümle kadar önemliydi: “Biz, Birleşik Devletler Halkı, (...) bu Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nı takdir ve tesis ediyoruz.” Anayasa'nın mesajı açıktı: Belirli bir kuruma devredilmemiş bütün iktidar, halktaydı.

Eyalet hakkı ve halk iktidarı: Birbiriyle rekabet içindeki bu anayasal ilkeler, Kurucu Babalar'ın sonraki kuşaklara hediyeiydi: Ancak politikayla çözülebilecek bir dizi çatışma ek-seni.

Haklar Bildirgesi, Birleşik Devletler Anayasasında 1791'de yapılan değişiklikleri ifade eder. Asıl olarak Federal Hükümetin yetkilerinin sınırlandırılmasını içeren bir dizi değişikliktir. Bu nedenle Anayasa “madde”leri olarak değil, “değişiklik” olarak geçer (*amendment*). Amerikan Anayasası 7 madde ve 27 değişiklikten oluşur; yani değişiklikler de esas metne dahildir. *e.n.*

Tribune muhabirinin Addams ile yaptığı röportajdan birkaç ay sonra, Indiana Eyaleti'nden Senatör Albert J. Beveridge, eyaletlerin sınırlarından bir kısmı veya tamamı çocuklar tarafından üretilmiş olan ürünleri geçirmelerini yasaklayan bir yasa önergesi sundu. Addams, bir süre sonra Ulusal Çocuk İşçiliği Komitesi'nde yaptığı bir konuşmada, bir strateji benimsemenin gerekli olduğunu belirtti: "Madem kendi eylemlerinin uygun hedefinin insan refahı olduğunu düşünmeyen bir hükümete sahibiz ve madem hayatımızı etkileyen yasalara karşı iyi temellendirilmiş bir itirazımız var, o halde belki de Amerikan tarzı, konuya doğrudan müdahil olmaktır."²

Komite'nin yönetim kurulunda, Beveridge önergesinin desteklenmesi konusunda sıcak tartışmalar yaşandı. Çatışma, bölgeler arasındaydı. Güneyliler bunun eyaletlerin kendi endüstrilerini yönetme hakkını ihlal ettiğini düşünüyorlardı. İşte bu, anayasal tartışmanın tarihsel yüküydü; konu ister eyaletlerin federasyondan ayrılması, ister çocuk işçiliğinin düzenlenmesi olsun, Güney için konu her durumda ırkla ilgiliydi.

Biraz sıkıntılı da olsa, kurul Beveridge önergesini onayladı. Roosevelt de basına yaptığı açıklamayla bunu teyit etti. Ancak, bir Güneylinin evladı olan Başkan, çalışma hukuku söz konusu olduğunda gerçek bir eyalet hakları savunucusuna dönüşüyordu; nitekim, Aralık ayında Kongre'ye yıllık mesajında da bu pozisyonu benimsedi. Dört ay sonra, Ulusal Çocuk İşçiliği Komitesi yönetim kurulu da aynı şeyi yaptı. Sebep aynıydı. Florence Kelley'nin sözleriyle ifade etmek gerekirse gerekçe "Güneyi memnun etmek"ti¹. Beveridge

önergesi 1907 yılında bir çıkmaza girmişti. Ulusal Çocuk İşçiliği Komitesi ve Addams da federal yasa için mücadele etme fikrini o an için bir kenara bıraktılar. Komite, 1913 yılına kadar herhangi bir federal yasa girişiminde bulunmadı.

Her iki tarafça da bilindiği üzere, Beveridge önergesi üzerinden yapılan kavga sadece çocuk işçiliğiyle ilgili değildi. Bu, Kongre'nin, bazı eyaletlerde zaten gerçekleştirilmiş olan ve federal uygulama için hazır bekleyen geniş kapsamlı sosyal reform önerilerini yasalaştırması için bir emsal oluşturma çabasıydı. Söz konusu reformlar arasında sekiz saatlik çalışma günü, altı günlük çalışma haftası, işçilerin örgütlenme hakkı, işçilere ya da en azından kadınlara yönelik asgari ücret ve kadınlar için oy kullanma hakkı vardı. Bu yöndeki değişime karşı çıkanların arasında, uzun zamandır bir eyalet hakları partisine dönüşmüş olan Demokrat Parti de vardı (böyle olduğu için Güney'deki en güçlü partiydi ve tabii tersi de doğruydu). Ayrıca, her iki partiden Güneyli ilericiler de bu tür reformların federal düzeye çıkartılmasını desteklemiyorlardı.

Ancak asıl büyük sorun, Anayasal olandı ve eyalet haklarından yana olan Yüksek Mahkeme de en büyük engeldi. Artık açıkça görülüyordu ki, söz konusu reformlarda daha fazla ilerleme kaydedebilmek için iki seçenek vardı: Ya Kongre, Yüksek Mahkeme'nin Anayasaya uygun bulacağı bir yasa yapacaktı ya da Anayasa'da eyaletlerin dörtte üçünün onaylayabileceği bir değişiklik yapılacaktı. Federal yaklaşımdan yana olan reformcular, yakın gelecekte her iki stratejiyi de tekrar tekrar deneseler de neredeyse hiçbir başarı elde edemeyeceklerdi. Ancak, gösterdikleri çaba tarihsel bir öneme sahipti. Federal hükümeti halktan yana daha güçlü kılmak

üzere bir devrim başlatanlar, Yeni Düzen* yanlıları değil, işte bu reformculardı.

Sonraki yıllarda, ne zaman bir reformun uygulanması söz konusu olsa, ister belediye meclislerinde, ister eyalet meclislerinde ya da Kongre’de, milyonlarca Amerikalı bu reformların gerçekleştirilmesi için baskı yaptı. Yirmi yıldan uzun bir süre bu siyasi enerji büyümeye devam etti. 1870’lerin çiftçi kooperatifi hareketi, 1880’li yıllarda çiftçi ve işçi popülist hareketine, 1890’lı yıllarda da Halk Partisi’ne dönüştü. Hem işçiler hem de çiftçiler eziliyordu. İşçiler, firmaların maaşları çok düşük tutmasından, çalışma saatlerini ise çok uzun tutmasından şikâyetçiydi. Çiftçiler, hükümetin demiryollarını elinde tutmasını ve para arzını gevşetmesini istiyorlardı. Eyaletlerin yasama meclislerinde çözüm arasalar da, yasa yapıcılar genel olarak bu konuda fazla bir adım atamıyorlardı; çünkü firmalardan gelen rüşvetlerle fazlasıyla kirlenmişlerdi. Bu arada, 1890’lı yıllarda, üçüncü bir grup sesini yükseltmeye başladı: Yozlaşmış belediyelerin berbat kamu hizmetlerinden şikayetçi olan orta sınıf.

İlerici hareketin hızlı büyümesinde etkili olan temel faktör, sahip olduğu sağlam örgüt yapısıydı. Sistemin işlemlerini sağlayan, çok sayıda yerel grup vardı. Bu grupların çoğu amaç olarak en azından başlangıçta siyasi bir mahiyete sahip değildi. Kendi aralarında kültürel farklılıklara göre sınıf,

Yeni Düzen: New Deal, Amerika Birleşik Devletleri’nde 1929 ekonomik bunalımı sonrası uygulamaya konan bir dizi ekonomik ağırlıklı politikayı anlatan terimdir. Başkan Franklin D. Roosevelt’in (dikkat: önceki bölümlerde sözü geçen Roosevelt, Theodore “Teddy” Roosevelt’tir) adıyla da anılan bu politikaları kısaca “refah devleti uygulamaları” başlığı altında düşünebiliriz. *e.n.*

cinsiyet ve ırk olarak ayrılıyorlardı; aralarında çiftçi kooperative, sendikalar, kulüpler (etnik gruplar da dahil olmak üzere), kentsel federasyonlar ve birkaç da sınıflar arası ittifak grubu vardı. Amaçlarına ulaşmaları engellendikçe, giderek politikleştiler. Daha büyük etki yaratmak isteyen benzer gruplar bir araya gelerek daha kapsamlı eyalet federasyonları oluşturmaya başladılar. 1906 yılına gelindiğinde artık davaların savunulmasına yönelik çalışmaları koordine eden ulusal topluluklar oluşmuştu. Hareketin içinde yer alanlar, yurttaşların oluşturduğu enerjiyi, büyük Mississippi nehrine benzetiyorlardı; nehir öylesine büyük ve güçlüydü ki, yolundaki her türlü engeli sürükleyip götürebilecekti.

Aslında, hareketteki sınıf, ırk ve cinsiyet bölünmeleri, hareketi büyük bir Mississippi'den çok, altı kollu Ohio Nehri'ne benzetiyordu; reform hedeflerinde ancak kısmi bir anlaşma sağlanabilmişti. İşçi sınıfının ekonomik adalete yönelik taleplerini üst orta sınıfın sadece küçük bir bölümü destekliyordu. Afro-Amerikalıların ırksal adalete yönelik talepleri, beyazlar arasında pek az taraftar bulabiliyordu. Kadınların siyasi adalete yönelik taleplerini az sayıda erkek desteklerken, bu talepler kadınların tamamından bile destek alamıyordu. Çok sayıda Anglosakson erkek ve kadın, göç ve oy kullanma hakkını okuryazarlık sınavından geçenlerle sınırlandırmak istiyordu. Dinsel, kentli-köylü, bölgesel gibi başka bölünmeler de vardı.

İlerici kimdi? Bu sözcüğü popülist çiftçiler 1880'li yıllarda statükodan memnuniyetsizliklerini ifade etmek için kullanmaya başladılar ve bu etiket yirminci yüzyıl başında büyük bir popülerlik kazandı. İlerici, genel manada muhafazakâr olmayan herkes için kullanılıyordu. Muhafazakârlar devlete

güvenmiyorlardı. İş hayatının devletin kontrolünde olmaması, devletin yetkilerinin kesin olarak sınırlandırılması gerektiğine inanıyorlardı. Onlara göre ilerleme zaman içinde kendiliğinden gerçekleşirdi; bunun için örgütlü bir çaba ya da hükümetin müdahaleleri gerekli değildi. İlericiler ise hükümete güveniyorlar ve hükümetin yapacağı reformların Amerikalıların hayatını daha iyi hale getireceğine inanıyorlardı. Reformların amacında uzlaşmamış olabilirlerdi ama iş dünyasının yönetimler üzerindeki yozlaştırıcı etkisinin sona erdirilmesini ve yönetimlerin (başlangıç olarak yerel yönetimleri ve eyaletleri kast ediyorlardı) farklı çözüm seçenekleri üzerinde çalışarak bilim insanlarından yardım almaları gerektiğini düşünüyorlardı. Ancak, ilericiler Birleşik Devletler üzerinde tutarlı ve sürekli bir etkiye sahip olamamışlardı. Peki şimdi, ülkenin ilericileri eyaletleri de önlerine katarak ulusal düzeyde bir politik harekete dönüşebilecekler miydi? Bunu deneyeceklerdi. Hangi reform hareketi Amerikan siyasetinin tek büyük Mississippi'si olmayı istemezdi ki?

* * *

İlerici hareketin sosyal adalet kanadı, genel olarak on dokuzyüzyılın başlarından itibaren devam eden sanayileşme sürecinin yarattığı sorunlarla ilgiliydi. Ancak ülkenin kuruluşundan bu yana varlığını sürdüren iki sorun da gündemlerindeydi: Afrikalı Amerikalılara yönelik eşitsiz muameleyle kadınlara yönelik eşitsiz muamele. Yirminci yüzyılın başlarında ilericilik kendini ulusal çapta örgütlemekteyken, kölelik ortadan kalkmıştı. Ancak, köleliğin ahlâksız ve yaygın kalıntısı olan ırkçılık, hâlâ varlığını sürdürüyordu. Bunun yanı sıra, çoğu eyalette kadınlar hâlâ oy kullanma hakkına

sahip değildi. Addams, 1906 ile 1909 yılları arasında ulusal örgütler aracılığıyla iki konu üzerinde de çalışmaya başladı.

Addams önce kadınlara oy hakkı kampanyasına katıldı; anlaşıyor ki bu katılımı sağlayan Florence Kelley'di. Kelley, işçi sınıfından kadınların oy hakkına sahip olmaları halinde büyük bir değişim gücü olacaklarına, bu nedenle de Amerikan Ulusal Oy Hakkı Birliği'nin bu kadınları kampanya çerçevesinde örgütlenmenin dışında tutmalarının büyük bir hata olduğuna inanıyordu. Sonunda Birlik onun görüşünü kabul etti ve Kelley, 1905'te Birliğin yönetim kuruluna katıldı. Kelley, sadece Addams'ı değil aynı zamanda işçi örgütçüsü Mary Kenney O'Sullivan'ı da kampanyaya dahil etti. Mary Kenney O'Sullivan, Hull House günlerinden eski bir arkadaşıydı ve onun yanında fabrika denetçi yardımcısı olarak çalışmıştı. Her ikisi de ilk kez 1906 yılında Birliğin ulusal kongresine katılıp birer konuşma yaptı.

Toplantıyı düzenleyenler, Addams'ın katılımından özellikle şeref duymuşlardı. Addams'ı eski başkan Susan B. Anthony ve Başkan Anna Howard Shaw'ın kaldığı Baltimore Evi'ne yerleştirdiler. Addams aynı zamanda, zengin hayırsever Mary Garrett'in ev sahipliğinde verilen yemeğin de şeref misafiriydi. Kongrede 86. doğum gününü kutlayan Anthony, her zamanki gibi kararlı, kongreye şöyle seslendi: "Başarısızlık mümkün değil."⁴

Anthony muhakkak ki Addams'ı on bir yıl önce kampanyaya katılmaya davet ettiğini hatırlıyordu. Addams'ı, Garrett'in oturma salonunda her zamanki lafını esirgemez tavrıyla karşıladığını kolaylıkla tasavvur edebiliriz. Karşılama esnasında Addams'a şöyle dedi: "Gelmen amma da uzun sürdü."

Addams'ın kongredeki varlığı sembolik olmanın ötesine gitti. Oy kullanma hakkı o güne kadar önceliği değildi ama bundan sonra oldu. Belki o sırada farkına varmamıştı ama Anthony'nin bir ay sonra kalp yetmezliğinden ölmesinden sonra, bu görüşme bir tür el verme anlamını taşıyordu.

1906'dan başlayarak Addams istikrarlı bir oy hakkı savunucusuna dönüştü. Binlerce kilometre yol kat eden Addams, Kaliforniya'dan New York'a birçok eyalette her türden kitleye hitap etti: Kulüpler, işçi sendikaları, dernekler, reform konferansları, öğretmen toplantıları, kiliseler ve büyük halk toplulukları, Chicago Öğretmenler Federasyonu, New York City Kadın Siyasi Birliği, Smith Koleji ve Boston Okul Seçmenleri Birliği. Hatta 1908 yılında Londra'daki Uluslararası Kadın Oy Hakkı Birliği toplantısında, oy hakkıyla ilgili bir konuşma yaptı. Çoğunlukla sıcak karşılanan Addams bazen bunun tersi durumlarla da karşılaşılıyordu. Örneğin, Michigan Üniversitesi, kadınlara oy hakkı konusunun çok ihtilaflı bir konu olması nedeniyle Addams'ın kampüste konuşmasını yasakladı. Addams'ın konuşmaları ve yazıları broşürler, gazeteler, dergiler ve konferans tutanakları aracılığıyla geniş kitlelere ulaştı. Yedi yılı aşkın bir süre boyunca, başka reformlar için mücadele etmeyi hiç bırakmasa da, kadınların oy hakkı mücadelesinde yüreğini ve ruhunu ortaya koydu.

Giderek daha iyi örgütlenen oy hakkı karşıtlarının kullandığı her bir tezi çürüttü. Bu grupların temel tezi, kadının yerinin evi olduğu ve devlet işlerinin erkek işi olduğuydu. Kadınlar bu ideolojiyle yetiştirilmişlerdi. Ancak artık bu ideoloji her yerde, kiliselerde ve sinagoglarda, aile mutfağında, akşam yemeği masasında, yatakta, çay masasında, toplantı salonlarında, kitaplarda ve popüler dergilerin (Addams'ın yazdı-

ğı dergiler de dahil olmak üzere) sayfalarında sürekli olarak sorgulanıyordu. *American Magazine*'de yayımlanan bir yazıda da bu konu ele alınıyordu. Yazıyı yazan, Addams'ın arkadaşı, ılımlı yenilikçi bir gazeteci olan Ida Tarbell'di. Ida Tarbell, kadının toplum içindeki rolünün, erkeklerin yönetici konumunda bulunduğu ev dışı yaşamı desteklemek üzere besleme ve eğitime olduğunu düşünüyordu⁵. Aynı konu *Ladies' Home Journal*'da yayımlanan bir makalede de ele alınmıştı. Makalenin yazarı, ev ve anneliğin kadınların "Hıristiyanlık dini nezdindeki, (...) kutsal yükümlülükleri"⁶ olduğunu savunan Baltimore Başpiskoposu'ydu.

Oy hakkı savunucuları, kadınların evleri ve aileleri için hissettikleri bağlılığı anlıyorlardı; "zaten" diyorlardı, "işte bu nedenle oy hakkı istiyoruz". Addams bu argümanını *Good Housekeeping*'deki (dergi sorunun her iki tarafında bulunan kişilerin görüşlerini de araştırıyordu) denemesinde ortaya koydu. Şöyle sordu: "Eğer kadın sorumluluk duygusunu (...) evinin dışına doğru genişletmezse, evini o bütünlük içinde nasıl koruyabilir ki?" Eğer şehir yönetimi çöpleri toplayamazsa, bir çocuk hastalıktan ölebilir. Eğer belediye et fabrikalarını denetlenmezse, bir çocuk çürük etten ölebilir⁷. Addams hiçbir zaman kadınları ev işlerini yaptıkları için doğrudan eleştirmede. Bu nedenle kimi tarihçiler onun kadınların evde kalması gerektiğini düşündüğünü zannettiler. Aslında Addams, geleneğin kadınların oy kullanmayı istemediklerini düşünmelerini sağlayan engelleyici etkisini ifade ederken, dolaylı bir eleştiride bulunuyordu. Ayrıca şu uyarıda bulunuyordu: "Değişen koşullara artık uymayan, modası geçmiş yol ve yöntemler, kadınların kaçamadıkları tuzaklardır." Addams cesurca şu imada da bulunuyordu: "Bir gün sosyal değişim (...) onu [evle ilgili] bu büyük mec-

buriyetten kurtaracaktır.”⁸ Bu değişimin ne zaman gerçekleşeceğini bilmenin imkânsız olduğunu da kabul ediyordu.

Oy hakkı karşıtlarının pek sevdikleri tezlerden biri de, erkeklerin zaten kadınlar için de oy kullandıkları, bu nedenle kadınların oy hakkına ihtiyaçlarının olmadığıydı. Illinois’teki oy hakkı karşıtlarının başında gelen Caroline Corbin, yukarıda belirtilen düşünceyi onaylar şekilde şunları yazdı: “Erkekler bizi mısır tarlasında, savaş alanında ve oy sandığında temsil ediyorlar.” Addams zekice bir yaklaşımla erkekleri savunan bir konum aldı ve şöyle söyledi: “Bir kadının, bir erkeği sahip olduğu fikirlere karşı oy vermeye iknâ etmeye hakkı yoktur.”⁹

Tartışma yeteneği vardı ama daha çok sevdiği şey, işlerin olumlu tarafını öne çıkarmaktı. Kendisinin ve Kelley’nin çok önemli bulduğu bir konuya sık sık değiniyordu: Toplumun devlet yönetiminde reform yapabilmesi için kadınların oy kullanma hakkına sahip olması gerekir. Kadınların bir blok olarak oy kullanmalarından bahsetmiyordu. Yetişkin nüfusun yarısını oy kullanma hakkının dışında tutmanın demokrasi açısından doğru bir yaklaşım olmadığını anlatmaya çalışıyordu. Bir toplum, sadece “bütün bakış açılarının (...) temsil edilmesi halinde” “makul ve dengeli bir ilerleme” kaydedebilir. Sadece kendilerinin ve ailelerinin mutluluğuyla ilgilenen dinleyicilerinden, daha az kaynağa sahip kişilerin hayalleriyle ve karşılaştıkları zorlukları gözlerinde canlandırmalarını ve Amerikalıların çoğunluğunu oluşturanlar (yani çalışan kişiler ve yoksullar) için, neyin iyi olacağı hakkında daha fazla kafa yormalarını istedi. Oy hakkı açısından en iyisinin, herkesin “konuyu bir yükümlölük meselesi olarak görebilmesi” olduğunu yazdı¹⁰. Ona göre,

yükümlülükler insanın cesaretini kırmaz, tersine enerjisini artırırdı. Hayata bir amaç verirdi.

1909'da NAACP'ın kurulması, Addams'ı ırkçılığa karşı ulusal mücadelenin içerisine çekti. Biri 1906 yılında Atlanta'da, biri de 1908 yılında Springfield'de gerçekleşen iki ırk ayaklanması, Addams'ın ve halkın endişelerini arttırmıştı. Her iki ayaklanmayı da aynı iddia tetiklemişti: Siyah erkeklerin beyaz kadınlara tecavüz ettiği iddiası. Bu ayaklanmalar, siyahların yaşadığı bölgelerde beyaz kalabalıkların saldırılarına, yağmalarına ve siyahların öldürülmesine sebep oldu. Geniş kalabalıkları harekete geçiren ırkçı şiddetin aniden patlak vermesinin altında yatan sebepler, asıl olarak demografikti: Birkaç yıl içinde çok sayıda Afro-Amerikalı bu iki şehre göç etmişti ve sayıca üstün hale gelmeleri beyazların gerilmesine neden olmuştu. Addams, 1906 yılındaki Atlanta ayaklanmasının ardından *Newer Ideals of Peace*'te şunları yazdı: "İrk ve sınıf eşitliği ilkesi, Amerikan siyasi hayatının temelinde yer alır ve bunun ahlâksızca yerle bir edilmesi Cumhuriyet'e karşı yapılan en ciddi saldırılardan biridir."¹¹

1909 yılının başlarında, New York City'deki yerleşim evlerinden üç kişi (Üniversite Yerleşim Evi'nden William English Willing, Greenpoint Yerleşim Evi'nden Mary Ovington ve Henry Street Yerleşim Evi'nden Henry Moskowitz) bir şeyler yapılması gerektiğine karar verdiler. Afro-Amerikalılara yapılan zulümle ilgilenen vatandaşları New York City'deki bir konferansa katılmaya çağıran davetiyeler hazırladılar. Addams, toplantı çağrısını sayıları altmışı geçen, önde gelen siyah ve beyaz Amerikalıyla (W. E. B. DuBois ve Ida Wells-Barnett'in de aralarında bulunduğu) birlikte imzaladı. Konferans katılımcıları, yeni bir örgüte ihtiyaç oldu-

ğu konusunda mutabakata vardılar, ancak siyahların yönetimde beyazlarla eşit söz hakkı olup olmayacağı konusunda ciddi gerginlikler söz konusuydu. Buna rağmen, bir misyon benimsendi: Medeni hakların, eşit eğitim haklarının ve oy haklarının yasal olarak uygulanmasını sağlamaya çalışmak. Bu, aktivistleri yüzyılın kalanı boyunca ve hatta daha sonrasında da meşgul edecek, son derece iddialı bir sosyal adalet gündemiydi.

Konferansa katılması mümkün olmayacak olan Addams, planlama komitesinde yer aldı. Komitenin misyonu, tüm azınlıklar, ama özellikle Afro-Amerikalılar yararına çalışmaktı. Bir yıl içinde yeni bir isim edindi: *National Association for the Advancement of Colored People* (NAACP) (Siyahların Gelişimi İçin Ulusal Birlik). Addams yönetim kuruluna katılmayı kabul etti. Yönetim kurulu üyeleri arasında arkadaşları Ida B. Wells-Barnett ve Lillian Wald ile eski Hull House sakini ve arkadaşı Gertrude Barnum da vardı. Yönetim kurulu çok sık toplanmadığı ve bu güne kalan çok az tutanak olduğu için, tam olarak nasıl bir rol oynadıklarını söylemek zor. Görünen o ki, örgütün yönetimi asıl olarak fiilen çalışanların elindeymiş.

NAACP, hukuk davaları yoluyla sosyal adaleti gerçekleştirmeye çalıştığı ve yapısının ırklar arası niteliği nedeniyle, Addams'ın katıldığı ulusal gruplar arasında açık ara en ihtilafli olanıydı. Addams bir zamanlar hukuk davalarını stratejik olarak fazla ihtilafli bulmuş olabilir. Ancak 1909 yılına gelindiğinde bunların faydalarını görmeye başlamıştı. Nasıl ki işçiler işverenleri haklarına saygı duymaya zorlamak için grev yapıyorlarsa, azınlıklar da aynı şekilde toplumu saygıya zorlamak üzere yasalara ihtiyaç duyabiliyorlardı. Toplumsal

NAACP'ın Chicago'daki yıllık toplantısı (1917). Jane Addams, kürk yaka paltosuyla, arka sıranın ortasındaki büyük şapkalı kadının hemen önünde. W. R. B. DuBois da grubun içinde yer alıyor.

uyum, Addams'ın asıl hedefi olmaya devam etti; ancak hayat ona Florence Kelley'nin gösterdiği bazı somut olaylarda, gücün gerçeğini öğretmişti. Güç, uğruna mücadele vermeden başkalarına bırakılabilecek bir şey değildi.

Belki de Addams'ın o güne kadar katıldığı en az ihtilafli örgüt (bu, kendi iç tartışmalarına sahip olmadığı anlamına gelmiyor) *National Conference of Charities and Correction* idi (Ulusal İslah ve Hayır Kurumları Birliği). Bu, hayır kuruluşlarında çalışan işçilerle sığınmaevi, cezaevi, yerleşim merkezi ve yetimhane gibi yerlerde çalışan (maaş karşılığında ya da gönüllü olarak) işçilere yönelik, üyeliğe dayalı bir örgüttü. Birlik kırkıncı yılını sürdürmekteydi ve son on beş yılda daha fazla insan bu meslekleri seçtiği için, üye sayısı da dokuz yüzün üzerine çıkmıştı. Addams 1897 yılından itibaren

belirli aralıklarla bildiriler sundu ve iki komiteye başkanlık yaptı; bunların biri mahallelerle, diğeri göçmenlerle ilgiliydi. Addams, Haziran 1909'da Birlik'in başkanı seçildi. Bu onun ulusal düzeydeki ilk başkanlığıydı ya da en azından kabul ettiği ilk başkanlığıydı¹².

Onun seçilmesiyle, daha önemli görünen başka ilkler de gerçekleşti. Addams, bir yerleşim evinden gelen ilk başkandı. Bu, sosyal çalışma alanının bireysel özelliklerle değil, ekonomik ve sosyal koşullarla belirlenmeye başladığının bir işaretiydi. Birlik, bir sonraki yıl, Addams'ın yaptığı liderlik sayesinde endüstrideki çalışma koşullarını ve standartlarını ilk kez programın ayrı bir bölümünde ele aldı. Addams'ın başkanlık konuşmasında dediği gibi: "Birliğimiz, çalışma koşullarındaki kötü uygulamalarla bireysel yoksulluk arasındaki bağı görmektedir."¹³

Aynı zamanda birliğin ilk kadın başkanıydı. Bu da o çağın bir işaretiydi. Seçilmesinin ona karşı olanlar arasında yarattığı tedirginliğin farkında olan Addams, konuya keskin bir mizahla değindi. Bunu "oldukça cesur ve sıradışı bir eylem olarak nitelendiren" Addams şöyle konuştu: "Sizi rahatlatırsam, söyleyeyim, acele etmiş değilsiniz; tersine, otuz beş yıl geriden geliyorsunuz" Daha sonra, her zaman yaptığı gibi kendisinden üçüncü şahıs olarak bahsederek neşeli bir şekilde, yeni başkanlarının saldırgan ya da düşüncesizce hareket eden bir kişi çıkmasından kaygı duyan erkeklerin korkularını gidermeye çalıştı. Addams bu konuda şöyle konuştu: "Seçtiğiniz kadın, yere mümkün olduğunca yavaş basacağına, konuşmadan önce iki kez düşüneceğine, ancak ona kadar saydıktan sonra konuşacağına ve talihsiz hiçbir olayın içinde yer almayacağına söz veriyor."¹⁴ Addams ciddi

sonuçlar doğurmayan yanlış cümleler de kurdu. Sahip olduğu ağırbaşlılık, mükemmel şöhret ve ruh sadeliği onu bu ifadelerin olumsuz sonuçlarından korumuş gibi görünüyordu.

* * *

Nehirler birleşiyordu. 1906 ile 1909 arasında, ilerici reformun yerel yönetimlerde, eyaletlerde ve federal yasama süreçlerinde baskı yapacak, davaları izleyecek ulusal bir örgüt oluşturma fikri, karşı konulamayacak bir yaygınlık kazanmıştı. Addams, bu grupların çoğunun içindeydi. Şehirde yaşayanlar için oyun alanlarının ve eğlence-dinlenme programlarının oluşturulmasına yönelik Amerika Oyun Alanı Derneği'nde başkan yardımcısı olarak hizmet etti. Kongre'ye federal sağlık bakanlığının oluşturulması noktasında baskı yapacak yerel kulüplerden oluşan bir sistemin oluşturulması konusunda ısrar eden Yüzler Komitesi'nde (*Committee of One Hundred*) yer aldı. Ayrıca politika araştırma bulgularını dağıtıp, eyalet düzeyinde ve federal düzeyde yasaların çıkartılması için tasarı hazırlayan ve lobicilik yapan Amerikan İş Hukuku Derneği'nde (*American Association for Labor Legislation*) de başkan yardımcılığı yaptı. Bu kurumlarda Addams'ın yanındaki diğer başkan yardımcıları arasında çeşitli erkek liderler de vardı (Harvard'ın eski rektörü, Michigan Üniversitesi rektörü, Amerikan Emek Federasyonu Başkanı ve hayırsever Andrew Carnegie)¹⁵. Ulusal bir yerleşim merkezi federasyonu kurulmasına yönelik planlar 1908 yılında başladı. Addams, 1911 yılında bu federasyonun ilk başkanı seçildi.

Barış hareketi de ulusal düzeyde yeniden örgütleniyordu. Addams, 1907 yılında New York City'deki Birinci Ulusal Barış Kongresi'nde çeşitli konuşmalar yaptı. Bu Kongre'yi

Jane Addams ve diğer yerleşim merkezi liderleri 1911 yılında Ulusal Yerleşim Merkezleri Federasyonu olacak birliğin örgütlenmesine yönelik bir toplantıda (1908). Jane Addams, eli arkadaşının omzunda olacak şekilde ortada yer alıyor. Bu arkadaşının adı Lillian Wald (Henry Street Yerleşim Merkezi'nin başkanı).

ülkenin en eski barış örgütü olan Amerikan Barış Örgütü (APS) toplamıştı. İstikrarlı şekilde yeni şubeler açıyor, yeni üyeler ediniyordu. O yıllarda mesele siyasetten ziyade eğitim ve avukatlık açısından ele alınıyordu. 1909 yılında, APS'nin uzun geçmişe sahip bir kolu olan ve yönetim kurulunda Addams'ın da yer aldığı Chicago Barış Örgütü, İkinci Ulusal Barış Kongresi'ne ev sahipliği yaptı. Barış o kadar ihtilafsız bir konuydu ki Addams, Chicago Ticaret Derneği'ne üye iş adamlarını, toplantıya sponsor olmaları için iknâ etti. Kongrede kulüp kadınlarının katıldığı özel bir oturumda "Barışı Sağlamak İçin Kadınlara Yönelik Özel Eğitim" hakkında konuştu. Kadınların deneyimlerinin on-

lara daha geniş bir ufuk açmasını isteyen Addams, katılımcılardan yeni örgüt güçlerini “dünya barışı” için mücadelede kullanmalarını istedi¹⁶. Adım adım, konu konu çağın ana sorusunu cevaplıyordu: “Kadınların ilgi alanlarının sınırı ne olmalıdır?” Cevabı özetle, “her şey” idi.

Resmi unvanlarının artması, Addams’ın karıştığı her reforma onun liderlik etmesinin ya da ilgili her örgütün yönetim kurulunda onun yer almasının gerektiği gibi bir görüntünün ortaya çıkmasına sebep oldu. Bu durum, Addams’ın ilericilerin liderliğini üstlendiği izlenimini veriyordu. Aslında, ülke çapındaki ilericilerin yarattığı uzun, mükemmel dalga- nın üzerindeki sörfçü gibiydi. Parçalayıp bölecek bir gücü ileri doğru harekete dönüştürme ve bu hareketin inanılmaz hızına ayak uydurabilme yeteneğine sahipti.

Jane Addams, yaptığı bunca işin arasında, ama özellikle de yaz aylarında, kitap yazmaya devam etti. Yazmayı seviyordu, ancak aynı zamanda bir amacı vardı: İlerici reform için siyasi zemini hazırlamak. 1909 yılının sonlarında üçüncü kitabını çıkardı. Kitap, kent gençliğinin kapıldığı cazibeler ve özlemlerle ilgiliydi. Bu kitap, Addams’ın ilk iki kitabından çok farklıydı. *Democracy and Social Ethics* (Demokrasi ve Toplumsal Ahlâk) adlı kitabında ahlâk felsefecisi, *Newer Ideals of Peace* (Barışın Daha Yeni İdealleri) adlı kitabında politik etik savunucusu olarak kendini gösteren Jane Addams, *The Spirit of Youth and the City Streets* (Gençliğin ve Kent Sokaklarının Ruhu) adını verdiği üçüncü kitabını, bir hikâyeci olarak kaleme aldı.

Kitap, hayatları sokakların cazibeleriyle yıkılmış olan gençlere ait çok sayıda trajik hikâye içeriyordu. Addams, hikâyelerin

birinde alkolik ve esrarkeş sevgilisi Pierre'den korunmak üzere yerleşim merkezine sığınan bir genç kadını tasvir ediyordu. "Sütunlu kemer altının geniş merdivenlerini koşarak çıkıp Hull House'un etrafını dolaştığını görebiliyorum. İncecik bedeni korkudan titriyordu, yaşlarla dolu yüzü adamın attığı yumruklardan şişmiş ve kana bulanmıştı."¹⁷ Addams'ın buradaki sesi, bir romancınıninki gibiydi.

Bu hikâyenin amacı, tıpkı Addams'ın diğer hikâyelerinde olduğu gibi, okurun isim vermediği genç kadına acımasını sağlamak değil, okuyucuları kadının kendi hayatını mahveden bir adama olan bağlılığını besleyen "büyük kuvvet"e saygı duymaya yöneltmekti. Addams, kadındaki en anlamlı erdemleri (cesaret, sadakat, kendisini başkası uğruna feda etmeye gönüllülük) oluşturan şeyin aşk olduğunu yazıyordu. "bu aşkın aktığı mecra... ahlaki değil; yine de hayranlığımızı uyandırıyor."¹⁸ İşte bu Addams'ın yeteneğiydi: İnsanın yaptığı hataların ötesini, o müthiş, harika güçlerini görebilmek.

Kitaptaki her bir bölüm gençlik ruhunun (isyankâr, tutkulu, araştırmacı), kendisini farklı bir şehir ortamında nasıl gösterdiğini ele alıyordu. Addams, gençlik ve endüstri konusundaki bölümde, gençlerin fabrika işlerinin monoton ve yorucu koşullarına katlanmayı ne kadar zor bulduklarından, bazı gençlerin yaratıcı, bağımsız, eğlence düşkünü ruhlarını bastırmayı artık başaramadıklarından, bunun sonucunda da sık sık iş değiştirmek veya kaçmak suretiyle isyan ettiklerinden bahsediyordu. Addams, gençlerin tepkisini "kendini koruma içgüdüsünün bir ifadesi olarak"¹⁹ açıklıyordu. Bu bölüm açık şekilde çocuk işçiliğini bitirme gerekliliğinin aciliyetini ortaya koyuyordu.

Çok sayıda hikâye hüzünlü olsa da (bazıları, çocuğun ıslah-
hevine gönderilmesi veya terk edilmiş ailenin yoksulluğa
batması şeklinde felaketlerle sonuçlanıyordu), kitap özünde
çocukların cesur ve hayat dolu ruhlarıyla ilgiliydi. Addams,
gençlerin her şeyin mümkün olduğuna olan inançlarını över-
ken, şehri de, eğer başarılı olmak istiyorsa, “gençliğin kutsal
ateşini söndürmeye” değil, “beslemeye” davet ediyordu.²⁰

Addams kendi gücünü bu ateşten alıyordu. Hayata olan
inancı sarsıldığında onu eskisi kadar güçlü kılan şey, Hull
House’daki çocukların neşeli sesleri ve yankılanan kahkaha-
larıydı. Addams, çocukların herkesi bu şekilde etkilediğini
düşünüyordu. “Kesinlikle bildiğimiz bir şey varsa, o da her
kuşağın hayatın değerini ve cazibesini güvence altına almayı
istediği ve yeryüzünün genç olduğu duygusunu kaybetmek-
ten korktuğudur.”²¹

Ladies’ Home Journal’da bir bölümü yayınlanan kitap, çok sa-
yıda eleştirmenin dikkatini çekti. William James, Addams’a
kitabın bazı pasajlarının gözyaşlarına boğulmasına neden
olduğunu yazdı. Addams’ın başarısına son derece hayranlık
duyduğunu belirten William James, Addams’a şöyle dedi:
“Hanımefendi, gerçek şu ki siz gerçeği arayıp bunu açıkla-
maya çalışan bize benzemiyorsunuz. Siz gerçekliğin içinde
yaşıyorsunuz ve ağzınızı açtığınızda kaçınılmaz olarak ger-
çekleri söylüyorsunuz.”²²

Bu arada o çoktan *Twenty Years at Hull-House with Auto-
biographical Notes* (Otobiyografik Notlar Eşliğinde Hull-
House’da Yirmi Yıl) isimli anı kitabına başlamıştı. Kitabın
çoğunu Maine’de 1909 yılının yazında ve sonbahar başında
yazdı. Kitabın birkaç bölümü 1910 Bahar’ında *American*

Magazine'de yayımlandı. Kitabın geri kalan kısmı üzerinde yaz sonrasında çalışmaya devam etti. Addams, 1910 yılı Eylül ayının başlarında bir arkadaşına şöyle yazdı: "Kitap üzerinde günde dört ila altı saat çalışıyorum." Kasım ayında kitabının çıkmasını isteyen Addams bunu başarmak için kendisini zorluyordu. Ayrıca "Çok yavaş yazıyorum," demiş ve eklemişti "Üzerinde çalışmanın bu kadar zaman alacağını fark etmemiştim."²³

Kitabını aklından geçen zamana yetiştirdi. Kitap 16 Kasım 1910 tarihinde çıktı (o zamanlarda yayıncılar şaşırtıcı bir hıza sahipti). En fazla okunan kitabı olan *Twenty Years at Hull-House* (Hull-House'ta 20 Yıl), ilk senesinde altı baskı yaptı ve ondan sonra da piyasadan hiç çekilmedi. İlk bölümler otobiyografik bir niteliğe sahipken, geri kalan kısımlar çeşitli konularla ilgiliydi (göçmenler, çalışma hukuku, sosyal kulüpler ve sanat). Her bölümde, Nineteenth Ward halkını ön plana çıkardı ve onların hikâyelerini anlattı.

Örgü ören yaşlı bir İtalyan, hukuk okuluna yazılan ve Hull House metal işleri atölyesinde gümüş kuyumculuğu tutkusunu doyurmaya çalışan genç bir Rus, ölüm döşegindeyken Addams'a küçük çocuğuna göz kulak olması için yalvaran bir İrlandalı anne ve ödünç aldığı parayı geri ödeyemediği için intihara teşebbüs eden on üç yaşındaki bir Rus-Yahudi kız hakkında hikâyeler yazmıştı.²⁴

Addams'ın kendisiyle ilgili olaylar, birbirine bağlı cümlelere gizlenmişti ya da "biz" şeklinde anlatılıyordu. Kendi varlığını, okuyucuyu çekmek için kullandı: Önce bir kanca ve pencere gibi, sonra öğrendiklerini aktaran bir tanık gibi. Addams şöyle yazıyordu: "Bu kitap, beni bazı sonuçlara

varmaya zorlayan çeşitli deneyimlerin izini sürmeyi amaçlamaktadır.”²⁵ Burada, daha eski kitaplarında olduğu gibi, üst orta sınıf okuyucularını, işçi sınıfının şehirdeki dünyasına çekerek vicdanlarını uyandırmaya çalışıyordu. Böyle bir empati kurabilmenin en iyi yolunun kişisel ilişkiler olduğunu biliyordu ama tahayyül gücünü harekete geçiren bir okumanın da aynı işi görebileceğini düşünüyordu.

Kitaplarının popülerliği, basında sürekli olarak kendine yer bulması ve çok sayıda yönetim kurulunda yer alması, sevilen bir ulusal figür haline gelmekte olduğunun işaretiydi. 1904 yılında, Wisconsin Üniversitesi’nden onur derecesi alan ilk kadın oldu. 1906 yılında yapılan bir anket sonucunda Addams, Chicago’daki “en iyi kadın” seçildi. Bu bir ayrıcalıktı, çünkü ankette evli kadınların kocalarının istekleriyle kısıtlandığı gerekçesiyle sadece bekâr kadınlar dikkate alınıyordu. 1908 yılında, *Ladies’ Home Journal* Addams’ı “En Önemli Amerikalı Kadın” olarak seçti²⁶. 1910 yılında ikinci onur derecesini aldı. Dereceyi veren bu sefer Yale Üniversitesi’ydi. Yale Üniversitesi de, tıpkı Wisconsin Üniversitesi gibi, bu gibi bir dereceyi daha önce bir kadına vermemişti. Smith College de Addams’a bir onur derecesi verdi. Bu, uzun süre istediği, ancak alamadığı derecenin sembolik bir versiyonuydu. Addams’ın yazıları, dergilerin tirajını arttırdı. Amerika Birleşik Devletleri’nde ders veren bir İngiliz oy hakkı savunucusu, konuşmalarında Addams’ın adını geçirdiğinde coşkulu bir alkış seliyle karşılaştığını keşfetti.²⁷

Muhafazakârların çoğu, Addams’ın görüşlerini dehşet verici değilse bile rahatsız edici buluyordu ama bazıları da ona saygı duyuyor ve dinliyorlardı. Addams’ın Kadınlar Sendika Birliği’ndeki arkadaşı Margaret Dreier Robins, fark

Jane Addams, 1910

ettiği bir şeyi söyledi: “Tüm Amerika’da, ülkesinin onurlu muhafazakârlarına ulaşabilecek ve onları harekete geçirebilecek tek bir kişi tanıyorum: Sen.” Addams’ın Chicago Ticaret Birliği’nin onursal üyesi olarak seçilmesi üzerine 1910 yılında yazılan bir başyazıda *Chicago Tribune*, muhafazakârların bir zamanlar Addams’ı aptalca bir yaklaşımla “anarşist” ya da “tehlikeli bir işgüzar” olarak görürken, çoğu kişinin artık Addams’ın “görüşlerindeki (...) ve eserindeki aydınlanmış muhafazakârlığı” anladığını belirtti.²⁸

Neden bu kadar popüler bir figür haline gelmişti? Bunun sebebi kesinlikle sahip olduğu fikirler ve kişilik yapısıydı. İn-

sanlar, onun cömert, kapsayıcı ve toplumsal ve siyasi olarak daha demokratik bir Birleşik Devletler vizyonuna kapıldı. Bir de ününe ün katan konuşma ve yazma yetenekleri vardı. 1889 yılından itibaren, bilinirliği sürekli olarak arttı; ders veriyor, çeşitli yayınlar vasıtasıyla konuşmalarını dağıtıyor ve kendi kitaplarını yazıyordu. Ve elbette, ününün artmasında bir faktör de, kişiliğiydi.

Dersine katılan insanlar, abartısız ancak iknâ edici kişiliğini görebiliyorlardı. Sahip olduğu samimiyeti, istekliliği ve gözlemlerindeki derinliği keşfedebiliyorlardı.²⁹ Yeğeni, Alice'in kızı Marcet onunla ilgili olarak şöyle yazdı: "Tumturaklı bir söylev havasına hiç girmedim (...) ancak (...) dinleyiciler, konuşmasının başından sonuna kadar pürdikkat ona kulak verdiler."³⁰ Biri onun dinlediği "en iyi doğaçlama konuşmacı" olduğunu söylemişti³¹. Addams, ellerini arkasında bağlıyor ve doğal bir ses tonuyla konuşuyordu. Rockford'da aldığı diksiyon eğitimi sayesinde, geniş bir dinleyici kitlesi olduğu durumlarda dahi herkes onun sesini duyabiliyordu (tabii ki mikrofon olmadan).

Addams'ı etkili kılan yönlerden birisi de, iddia ya da savlarını ortaya koyma şekliydi. Suçlama, sıfatlandırma ya da yargılama gibi yaklaşımlarda bulunmuyor, sadece yorumluyordu. Gerçekleri ve onaylanmış ilkeleri sunsa da genellikle duygulardan da bahsediyordu -duygusallığı sevmiyordu, konuşmalarında sözünü ettiği duygular, manevi konulara ilişkindi; sorumluluk duygusu, merhamet, şefkat gibi ya da özlemlere değiniyordu; özgürlük gibi, anlam gibi, bağlanma gibi. Kapalı zihinleri açıp oraya empati biçiminde bir ışık düşürme becerisinde büyülmüş bir yan vardı.

Radikal iyilik anlayışının tanımlanması ve içerisinde doldurulması gerekiyordu. Hemen “iyi kadın” -azize- şeklindeki popüler kalıp yargı akla geliyordu. Atlanta’da bir gazeteci 1907 yılında bunu çok açık şekilde yazdı: “Sayın Addams, binlerce Amerikalı’nın (üst ya da alt tabakadan) gönlünde Azize Jane şeklinde yer etti.”³² Aynı zamanda arkadaşı olan İngiliz işçi örgütleyicisi John Burns, Addams’ı “Amerika’nın yetiştirdiği ilk azize” ilan etti³³. Bir gazete muhabiri, Addams’ı Jan Dark ile kıyasladı. Başka bir gazete muhabiri de, bir profesörün şu sözlerini aktardı: “İnsanların acısını taşıdığı için Madonna’nın insanüstü güzelliğine ulaştı”.³⁴ Kibar, kapsayıcı ve insan ilişkilerinin manevi yönüne önem veren bir yaklaşıma sahip olan Addams, bir azizin kadın versiyonuna, tez canlı Florence Kelley’den kesinlikle daha uygundu. Addams’ın “fakirler” arasında çalışan üst-orta sınıftan bir kadın olması da işini kolaylaştırıyordu. Özverinin simgesiymiş gibi hareket ediyordu.

Diğer taraftan, insanlar Addams’ın bundan ibaret olmadığını biliyorlardı. Çünkü Addams başkanlara tavsiyelerde bulunuyor, ilgili yasalar için baskı yapıyor ve demokrasiyle ilgili yazılar yazıyordu. Bir muhabir, çelişkili kalıpyargılarla çalışmanın zorluğunu kabul ediyordu. 1910’da şöyle yazdı: “Jane Addams, azize ile devlet adamı karışımı bir kişi. Birisinin hayat saflığına, karakterine ve derin özveri kapasitesine sahipken, diğerinin olayları bütünlüğü içinde kavrama ve başkalarına yönelik sonuçlar ortaya koymanın püf noktasını bilme özelliğini taşıyor.”³⁵

Bir azize olarak görülmenin bazı sonuçları oldu. Hayranlarından biri onu Hull House’un alçak pencerelerinden birinde görüp pervazdan eğilerek şöyle dedi: “Eğer elinizi tut-

mama izin vermeyecekseniz müsaade edin de ayaklarınıza sarılayım.” O sırada Addams’ın iyi arkadaşı Louise de Koven Bowen oradan geçiyordu. Bowen hikâyeyi Hull House sakinlerine anlattı. Hull House sakinleri Addams’a konuyla ilgili olarak sık sık takıldılar. Bowen şöyle yazdı: “Bir zaman sonra ‘Müsaade edin de ayaklarınıza sarılayım’ bir sembole dönüştü. Bu söz Addams’ı her seferinde sinirlendirmiştir.”³⁶ Nihayet biraz öfke! Anlaşılan Addams, tapınıldığında, tevazu mücadelesinde başarısız olacağını hissediyordu.

Tevazu belki de bir insanın amaç edinebileceği en çetin erdemdir, çünkü başarı, bu mücadelenin başarısızlığına neden olur. Hristiyan ve muhafazakâr bir kadın olarak yetiştirilen Addams, daima tevazu sahibi olmaya çalıştı. Bu nedenle başarısızlıklarının üzerine gitme konusunda istekliydi; ki bu *Twenty Years*’ın (20 Yıl) az dikkat edilen temalarından birini ve kişiliğinin bir parçasını oluşturuyordu. Ancak tevazu, bundan daha fazlasını gerektiriyordu. Kendini üstün görme özelliğinin insan ruhunun gizli bir yerine saklandığını öğrenmesi, biraz zaman aldı. Daha sonra ortaya çıkacak yeni soruysa büyük şöhretinin yarattığı zorluklarla (sebepleri olduğu aşırı hayranlık da dahil olmak üzere) nasıl yaşayacaktı. Tevazu fayda sağlıyordu; çünkü karşısına çıkabilecek kıskançlık ve aşağılık kompleksi gibi bazı sorunların önüne geçiyordu.

Başarılarından gurur duymak istemediği için, gururlanmaması kendisine hedef olarak belirledi. 1901 yılında şöyle yazdı: “Kişinin kendi kimliğine ve başarılarına ilişkin farkındalığı bırakması, belki de hayatın bizden isteyebileceği en zor şeydir. Ancak kendisini Hristiyan olarak addeden kişiler (...) kesinlikle bu isteği karşılamaya hazır olmalı-

dır.” Addams tabii ki bunda da birçok kez başarısız oldu. Addams’ın arkadaşı olan Emily Greene Balch sonraki yıllarda şöyle hatırlıyordu: “Addams sevimlikten ve onaylanmaktan, çoğu insanın hoşlandığından daha fazla hoşlanıyordu.”³⁷ İlginç olan, tevazu peşinde koşarken başarısız olması değil, denemesiydi.

Addams, kişisel sevgiyi ise kendi isteğıyle kabullenip, kendi isteğıyle terk etti. Arkadaşları ve ailesi onu sıcak, sempatik ve sevecen buluyordu. İnsanlarla neşeli şekilde selamlaşırdı, onları kucaklar ve öperdi. Hem iyi haberlere hem de sıkıntılara kulak verir, elinden geliyorsa yardımcı olurdu. Ancak en nihayetinde biraz mesafeli ve uzaktı. Bir arkadaşı onunla ilgili şöyle yazmıştı: “Sessiz olmak onun bir alışkanlığı.” İyi arkadaşı olan Alice Hamilton, şöyle söylüyordu: “Cana yakındı (...) ancak Hull House’ta duygusuz bir havası oluyordu.” Başka bir arkadaşısıysa Addams’ın arkadaşlığının “duygularını göstermekte sıkıntı yaşayan bir yönü” olduğunu belirtti. Adalet ve adaletsizlik arasında parlayan bir gün ışığı gibi, kendi doğasının verdiği lütfu paylaşan biri gibiydi.³⁸ Yeğeni Weber Linn, yeğenlerinin Addams’ın sevgisini bazen doğrudan ve tek bir ışıktan ziyade bir radyasyon olarak algıladıklarını, Addams’ı çok sevdiklerini ancak bazen onun içine kapanık biri olduğunu düşündüklerini ifade etti. Yeğeni Marcet de, teyzesinin duygularını göstermekte sıkıntı yaşadığından bahsediyordu³⁹. Ellen Gates Starr, Addams’ın ona olan sevgisinin 19th Ward’ı kapsamından şikâyet ettiğinde, aynı özelliğı gözler önüne sermiş oldu.⁴⁰

Mary Rozet Smith’in ne düşündüğünü bilmek iyi olurdu ama bu bir gizem. Hiç günlük tutmadı. Geride kalan birkaç mektubundaysa, bu konuda hiçbir ipucu yok. Jane’in ona

yazdığı bir mektupsa, Jane'in aşka ilişkin oldukça manevi bir yaklaşımı olduğunu ortaya koyuyor. Mary'e şöyle yazıyordu: "Bana yaz hayatım; ve şunu bil ki ben yazmakta fazla aceleciysem de seni ve sevgimizi kavramakta o kadar aceleci değilim."⁴¹ Addams, sadakatini ifade ederken hem sıcak ve yakın olmayı hem de manevi olarak uzak olmayı başarabilmişti.

Mary ne hisse derse hissetsin, şurası çok net ki Jane en derin ve en kişisel duygularını başkalarıyla paylaşmama eğilimindeydi. Peki, bu mesafenin kaynağı neydi? Babasının soğukkanlılığını mı kalıtsal olarak almıştı? Ya da ruhunun yüceliği düşünüldüğünde, yoğun bağlılıkları çok mu kısıtlı buluyordu? Dünyanın getirdiği yükler onu çok mu meşgul ediyordu? Yoksa duygusuzluğu insanların onun gözlerinde gördüğü daha derin hüznün bir parçası mıydı? 1912 yılında arkadaşlıkla ilgili yazdığı bir yazı bu durumun kaynağının hüznün olduğunu ortaya koyuyordu. Kullandığı ifadeler, yirmili yaşlarında depresyonuna bir çare bulmak için gösterdiği mücadeleyi yansıtıyordu. Addams yazısında şu ifadeleri kullanıyordu: "Arkadaşlık ve sevgi olmadan güvenli şekilde yaşamının mümkün olmadığını, bunlardan en az biri olmadan yaşamayı deneyen bir kişinin, kendi içerisindeki kararmış duyguların etkisiyle bataklığa sürüklenebileceğini bu kadar yavaş öğrenmemiz çok tuhaf. Öyle görünüyor ki, duygusuz güçlerin hâkim olduğu engin denizde küçük sevgi adaları oluşturmamız gerekiyor, aksi takdirde bu güçler bizi ezip geçebilir."⁴²

Addams kendisi için böyle bir ada oluşturmuştu. Aslında, Jane Addams arkadaşları arasında yalnız kalmayı sevmeyen bir kişi olarak tanınıyordu. Çok sayıda sosyal adalet girişiminde yer almış olan ve Hull House'un büyük bir des-

tekçisi konumunda bulunan Chicago'lu varlıklı bir kadın olan Louise de Koven Bowen, Addams ile birlikte seyahat ederken Addams'ın kendisine odasını onunla paylaşıp paylaşamayacağını sorduğunu ifade etti. Addams ona şöyle demişti: "Yalnız kalmayı çok sevmiyorum." Alice Hamilton da Addams'ın aynı şeyi söylediğini hatırlamıştı⁴³. Mary Rozet Smith'in arkadaşlığı da, tıpkı Hull House'un yoğunluğu gibi yalnızlığa karşı bir siper işlevi görüyordu.

Zıtlıklar kendini yavaş yavaş çözer. Addams'ın ölümün yıkıcı bir güç olarak çok erken uğradığı, sevgi dolu bir annenin samimi şefkatinin olmadığı dünyasında, basit insan sevgisi ve sürekli arkadaşlıklar onun için cankurtaran işlevi görüyordu. Ancak yaşadığı en erken kayıp verebileceği sevgiyi de kısıtlamıştı. Derin ilişki, çok büyük bir riskti. Bu kadar büyük bir acıyı tekrar yaşamaya cesaret edemezdi. Sık sık "birbirine bağlılık"tan söz etse ve Mary Rozet Smith'le sadık hayat ortakları olsalar da mahrem sevginin sevginin, Addams'ın uzağında kaldığı aşikârdı.

* * *

1911 yılında gelindiğinde, kadınlara oy hakkı verilmesi kampanyasına yeni bir enerji gelmişti ve bu enerjiye Addams, hem karşılık vermiş hem de katkıda bulunmuştu. Hiçbir ilerlemenin kaydedilemediği on dört yılın ardından, son iki yılda kadınlara oy hakkı taraftarlarına iki eyalet daha katılmıştı. Artık kadınlar kırk altı eyaletin altısında tam anlamıyla oy kullanabiliyordu. Bu alı eyaletin hepsi Mississippi Nehri'nin batısında yer alıyordu. Addams, 1911 yılında NAWSA yönetim kuruluna birinci başkan vekili olarak atıldı ve elinden geldiğince New York City'deki aylık yönetim

kurulu toplantılarına katılmaya başladı⁴⁴. Siyasi programına kadınlara oy kullanma hakkını da dahil eden Kadınlar Sendika Birliği, NAWSA ile artık yakın işbirliği içerisindeydi. Ayrıca, NAWSA siyasi programına eşit iş için eşit ücret ve endüstriyel güvenliği de dahil etmişti.

Reklam (propaganda) NAWSA'nın çalışmalarının önemli kısmını oluşturuyordu. Addams'ın yaptığı konuşmalardan biri olan ve *Ladies' Home Journal*'da yayımlanan "Kadınlar Neden Oy Kullanmalıdır?" başlıklı konuşma, NAWSA broşürü olarak geniş kitlelere ulaştı. Addams halka ulaşmak için her mecrada yer alıyordu. 1912 yılında, reklam filmi şeklinde yapılan bir melodramda -*Votes for Women* (Kadınlara Oy Hakkı)- boy gösterdi. Film, Anna Howard Shaw ve Addams'ın bir işçi toplantısında, kadınlara oy hakkı verilmesiyle ilgili olarak konuştuğu bir sahneyle açılıyordu. Ülke genelinde sinema salonlarında gösterildi ve eyalet kampanyalarında kullanıldı.⁴⁵

Addams, Illinois kampanyasında da çok çalıştı. Bu eyaletin yasalarının yarattığı engelden dolayı, hedefte kadınlara kısmi oy kullanma hakkının sağlanması (federal düzeydeki ve belediye düzeyindeki seçimlerde oy kullanma hakkı) vardı. Kadınlar okul aile birliği toplantılarında zaten oy kullanabiliyordu. Siyasi destek sağlamak ve propaganda yapmak amacıyla planlanan bir adım kapsamında, Illinois Eşit Oy Hakkı Birliği, 1911 yılında sendikalar da dahil olmak üzere kırk kadın örgütünden yüzlerce kadını Chicago'dan eyalet başkentine getirmek için özel bir tren kiraladı. Addams ve diğerleri, küçük istasyonlarda çoğunlukla erkeklerden oluşan kalabalıklara konuşmalar yaparken, üniversite öğrencileri de kadınlara oy hakkı verilmesini öngören bir dilekçe

Jane Addams, Springfield'a giden trende Illinois kadınlara oy hakkı önergesi için mücadele veriyor, 1911

için binlerce imza topladı⁴⁶. Gösterilen çaba, anlamlı olmasına rağmen yeterli olmadı. Kadınlara oy hakkı verilmesini içeren önerge Senato'dan geçse de Temsilciler Meclisinden geçemedi.

Addams, 1911 yılından itibaren beş yıl boyunca kadınlara oy hakkı verilmesiyle ilgili olarak sık sık konuşmalar yaptı. Aynı zamanda, kadınların oy kullanamamasının ortaya çıkardığı sorun üzerinde kafa parlatıyordu: Kadınlar erkeklerden nasıl daha aşağı görülmeye başlamıştı? Frederick

Engels ve daha yenilikçi sosyal bilimcilerin (bunlar arasında etnolog Otis Tufton Mason ve Lewis Henry Morgan ile sosyolog Lester Frank Ward vardı) eserlerindeki fikirlerden faydalanan Addams, önemli konuşmalarının birinde (“Kadın ve Devlet”) sentezini ortaya koydu. Bu konuşmayı 1911 yılında en az iki kez yaptı, her ikisinde de dinleyicileri kadınlardan oluşuyordu. Konuşmaların ilkinin New York City Kadın Siyasi Birliği’nde yaparken, ikincisini Boston Okul Seçmenleri Birliği’nde yaptı. Sadece bir kısmı basılsa da, bu konuşma, toplumsal değişimin kadınların erkeklerle, aileyle ve hükümetle olan ilişkilerini nasıl şekillendirdiğiyle ilgili olarak yapılmış olduğu en kapsamlı analizdi.⁴⁷

Addams, kadının aileyi kurduğunu (çünkü çocuklarını yetiştirmek için bir eve ihtiyacı vardı) ve kadının yönettiği ailenin devletin, hükümetin, hukukun ve dinin başlangıcını oluşturduğunu söyledi. Ancak, erkekler kaynaklar (toprak ve kadınlar - gelecek savaşçıların üreticileri) üzerinde kavgaya başlamış olduklarında anaerkil düzen sona erdi ve savaş bir hayat tarzı haline geldi. “Egemenliği ele geçiren savaşçılar, (...) kadınları devlet işlerinin dışına ittiler.” Kadınların savaştaki rolü çocukları korumak olduğundan, kadınlar da korunacak nesnelere dönüştüler. Bu, daha sonraki yüzyıllarda, kadının kadın olarak, zayıf olarak ve çalışmayan kişi olarak (“binlerce köylü kadın (...) tarlalarda sert rüzgarlara ve yağmurlara maruz kalarak çalışmış ve ağır hayvan yüklerini taşımış olmalarına rağmen”) cinsiyete dayalı bir idealleştirme sürecine tabi tutulmasına sebep oldu. Addams, oluşturulan kadın idealinin “çağımıza hiçbir şekilde uygun olmadığını” ilan etti ve kadının devletteki merkezi rolünün eski hale getirilmesinin, zamanı gelmiş olan bir zorunluluk olduğunu ifade etti.⁴⁸

Addams konuşmasını eğlenceli ancak düşündürücü bir öneriyle sonlandırdı. “Eğer anaerkil düzen devam ediyor olsaydı, devlet aile sınırları boyunca gelişseydi ve kadınlar toplumun “siyasi mekanizması” üzerindeki kontrolü ellerinde bulundursaydı ve eğer oy kullanma hakkının dışında tutulan erkekler artık kadınların kendilerine vatandaşlık sorumluluklarını vermelerini isteselerdi, ne olurdu onu düşünün” dedi. Kadınlar hayır derlerdi ve bunun için haklı gerekçeleri olurdu: Erkekler aile çıkarlarını çok uzun zaman boyunca ihmal etmişlerdi, erkekler savaşa gitmeyi çok fazla seviyorlardı ve şunu unutmuşlardı: “Devletin amacı hayatı beslemek ve korumaktır.”⁴⁹ Addams, konuşmasının başından sonuna kadar savunduğu tez, erkek egemenliğinin insan hayatına zarar verdiğiydi.

Addams daha önce de militarizmin baskıcı gücünü eleştirmişti, ancak erkek toplumsal cinsiyetini eleştirmesi yeni bir şeydi. Öyle görünüyor ki, kadınlara oy hakkı verilmesini sağlamaya yönelik mücadelelerle geçen yılları, ataerkil toplumun kadınların özgürlüğünü sınırlamasının nasıl geniş çaplı sonuçları olduğunu görmesini sağlamıştı. Addams ta 1894 yılında kadınları bağlayan “askeri kod”dan (*military code*) bahsederken ve 1895 yılında Kral Lear’ın Cordelia’ya ve buna bağlı olarak babaların kızlarına yaptığı küçümseyici bağıışı fark ettiğinde, ataerkil düzenin varlığını kabul etmişti. Ancak Addams bu defa bir metafor ya da benzetmenin arkasına saklanmak yerine, söylemek istediği şeyi açıkça söylüyordu. Anlattıklarının içinde barındırdığı daha büyük ve daha önemli anlamlar söz konusuydu: Addams artık sahip olduğu cinsiyetin bir (toplumsal cinsiyeti) sosyal sınıfı ifade ettiğini (yani kadınların, miras alınmış özelliklerin ikinci derece statüsünün gerekçesi olarak kullanıldığı bir grubu

oluşturduğunu) düşünüyor ve savaşın gerekçelerinden şüphe duymasına yol açan başka bir sebebinin daha olduğunu ifade ediyordu. O yıllarda yeni yeni yaygınlık kazanan “feminizm” sözcüğü, Addams’ın kelime haznesindeki yerini almıştı. Kendisinin bir feminist olduğunu düşünüyordu, bu bağlamda artık tam manasıyla içinde yer aldığı kadın hareketini de “feminist hareket” olarak adlandırıyordu⁵⁰.

* * *

1912 yılında ülke genelinde siyasi liderlik yapan liderler, kadınlara oy hakkı verilmesi konusuna tamamen kayıtsız kaldılar. Örgütlü bir çalışmaya dönüşmesinden o zamana kadar geçen kırk iki yıllık dönemde, Cumhuriyetçi Parti’den ya da Demokrat Parti’den hiçbir başkan adayı, eyalet düzeyinde ya da federal düzeyde bu isteğe yönelik bir girişimi onaylamadı. Hâlbuki Cumhuriyetçi Parti 1872 yılında bir kez bu meseleye onay vermişti. 1912 yılına gelindiğinde ise, şaşırtıcı bir ihtimal kendini gösterdi. 1909 yılından beri görev dışında bulunan eski başkan Theodore Roosevelt, Başkan William Howard Taft’ın reforma sırt çevirdiğini belirtti ve kendisinin ya Cumhuriyetçi Parti’den ya da yeni üçüncü bir partiden başkanlık için adaylığını koymayı düşündüğünü bildirdi. Hem Cumhuriyetçi Parti hem de Demokrat Parti, yenilikçi ve muhafazakâr görüşleri bünyesinde barındırdığından yeni parti düşüncesi yayılmaya başladı. Birleşik Devletler tarihinde ilk kez, sosyal reform meseleleri parti politikalarını bu kadar etkiler bir pozisyona gelmişti. Roosevelt de herkes gibi ortaya çıkan bu siyasi güçlerin farkına varmıştı. Hiçbir zaman kadınlara oy hakkını savunan bir kişi olmamıştı, ancak fikrini değiştirip değiştiremeyeceği sorusu cevap bekliyordu.

Theodore Roosevelt, 1904

Roosevelt kendisini pek çok açıdan tipik bir yenilikçi olarak nitelendiriyordu. Roosevelt, geniş popülerliğe sahip reformları büyük bir hevesle kucaklıyordu. Protestan Hristiyan bir ailede büyüyen Roosevelt, Addams ve diğer çoğu kişiyle aynı derecede bencillik karşıtıydı, aynı derecede göreve bağlıydı ve toplumsal kurtuluş dilini aynı derecede seviyordu. Kullandığı dil, birlikte hareket etmeye ve “halka” fayda getirecek şeylere yapılan atıflarla doluydu. Federal düzeydeki siyasette, tekelleri düzenlemeyi ve uzmanların hükümetteki rollerini genişletmeyi istiyordu. Ancak Addams ve onun çok sayıdaki yerleşim evi hareketi destekçisi arkadaşından farklı olarak, eyaletlerin haklarını destekliyor, göçü kısıtlamak istiyor ve Birleşik Devletler’in yeni bir dünya gücü olarak egemenlik

alanını genişletmekten yana tavır koyuyordu. Deniz kuvvetlerinde müsteşar yardımcısı olarak hizmet verdiği 1897-98 döneminden itibaren, barışı savaşa hazır olarak sürdürmek istediğini ifade ederek inatla ABD Deniz Kuvvetleri'ni genişletmek için mücadele etmişti. Kendisi bunu kesin bir dille reddetmesine rağmen ülkedeki herkes onun hırslı bir “militarizm taraftarı” olduğunu biliyordu.

Kadınlara oy hakkı verilmesiyle ilgili tavrıysa, uzun süredir belirsizdi. Başkan olarak bu konuda herhangi bir taraf seçmemişti. Çünkü bir arkadaşına da söylediği gibi bunu “çok önemi bir mesele” olarak görmüyordu⁵¹. 1912 yılında Cumhuriyetçi tarafta adaylık kovalayacağı büyük bir ihtimal olarak belirttiğinde, Roosevelt editörlük yaptığı dergi olan Outlook'ta üstü kapalı bir şekilde kadınlara oy hakkını savunan bir başyazı yazdı. Oy hakkının kadınlara erkeklerce empoze edilmemesi gerektiğini belirten Roosevelt, eyaletlerindeki meselelerle ilgili olarak erkeklerin değil de sadece kadınların oy kullanmaları gerektiğini ve “annelerin” oy hakkına istedikleri eyalette sahip olmaları gerektiğini iddia etti⁵².

Önerisi sadece federal düzeydeki bir yasa değişikliğinin (ve oy kullanmanın bir hak olarak sağlanması savının) reddini değil, aynı zamanda tam bir saçmalığı ifade ediyordu. Çünkü bir eyaletteki erkeklerin kadınlara istemedikleri bir şeyi yapmaları için yetki vermeleri, pek olası bir şey değildi. Kadına oy hakkı verilmesini savunanlar, Roosevelt'in bu deli saçması sözlerine öfkелendi ve oy hakkı savunucularına yönelik bir hakaret olarak algıladı. Bazıları da Roosevelt'in bu aptalca önerisini bir umut kaynağı olarak gördü. Adam mükemmel bir politikacıydı ve rüzgârın hangi yönde estiğini biliyordu. Belki de ikna edilebilirdi.

İlericilik, 1912 baharında, tepeden aşağı yuvarlanan bir kartopu gibiydi. Varlığını belediye başkanlarının ve valilerin ofislerinde, şehir meclislerinde ve eyalet yasama meclislerinde yaklaşık yirmi yıldır hissettirmişti şimdi de başkanlık seçimlerine doğru yaklaşırken, gündemi belirliyordu. Sorulan tek soru, iki büyük partiden hangisinin ilerici enerjiyi Beyaz Saray'a taşıyacağıydı. Roosevelt, Cumhuriyetçi aday olmak istiyordu ve partinin ilerici kısmı onun arkasındaydı. Ancak Haziran ayında Chicago'da düzenlenen kongrenin kontrolünü elinde bulunduranlar Taft'tan yanaydı. Roosevelt'in delegelerinden bazılarına sandalye vermeyi reddeden bu kişiler, kendi adamlarının aday gösterilmesini sağladılar. Roosevelt ve delegeleri ayrılarak, İlerici Parti'yi (*Progressive Party*) kurdular. Kısa bir süre sonra, bölünmüş bir Cumhuriyetçi Parti karşısında zafer kazanma ihtimalinin farkına varan Demokrat Parti, iç çatışmalarının üstesinden gelerek kongrede ilerici bir adayı seçmeyi başardı. Bu kişi, New Jersey'nin iki yıllık valisi olan genç politikacı Woodrow Wilson'dı, programını İlerici Parti'nin programındaki pek çok maddeyi uyarlayarak oluşturdu. Wilson aslında daha temkinli bir ilericiydi. Kurumsallaşmış iktidarın sınırlandırılması ve ilerici barış hareketinin arabuluculuk, tahkim ve dünya devletleri arasında bir federasyon kurma gibi fikirlerine yakınlık duyuyordu.

Kadınlara oy hakkı meselesi, Cumhuriyetçi Parti Kongresi'nde Roosevelt'in üzerinde durduğundan daha fazla yol kat edemedi. Addams ve NAWSA'nın diğer delegeleri, Cumhuriyetçi Parti Programı Komitesi'nden kadınlara oy hakkı meselesinin parti programına dahil edilmesini talep etseler de, bu talepleri dikkate alınmadı. Addams, hayal kırıklığına uğramıştı ama bir yandan da bu deneyimden heyecan duyuyordu. İlk defa bir parti komitesine hitap etmişti ve

bir parti kongresine ayak basmıştı. Addams, siyaset dışı bir figür olarak başladığı uzun yolda, Cumhuriyetçi babasının yerinde olmaya hiç bu kadar yaklaşmamıştı.

İlerici Parti Ağustos başlarında Chicago’da düzenlenen kongrede Roosevelt’i aday göstermek üzere toplandığında, Addams siyasal bir figür olmaya daha da yaklaştı. Illinois İlericiler Komitesi’nin üyesi değildi. Komite’nin kadın üyesi hiç yoktu. Ancak, Roosevelt kadınlara oy hakkı verilmesine ilişkin stratejisini oluşturmuştu ve Addams bu stratejinin anahtar parçalarından biriydi. Basın raporlarına göre, Roosevelt bu stratejiyi Cumhuriyetçi Parti Kongresi’nden sadece günler önce, Colorado’nun ilerici yargıcı Ben Lindsey’den Batı’daki kadın seçmenlerin yolsuzlukla mücadele memurlarının seçiminde oy kullandıklarını duyduğunda benimsemişti. Aslında büyük ihtimalle, Roosevelt kadınlara oy hakkının verilmesini destekleyen kadınları seçim kampanyasına çekebilmek için bu kararı kendi kendine almış; ancak duruşunu değiştirmesini dramatize etmenin bir yolu olarak, Lindsey’in konuşmasını kullanmıştı.⁵³

Roosevelt, Addams’ı kongrede görmek istiyordu. Addams son anda Illinois delegasyonunda özel delege olmaya davet edildi. Bu daveti kabul etti. Bu şekilde babasının politik çizgisine daha da yaklaşmış oldu. Babası da 1854’te Whiglerden ayrıldığında, yeni fikirlere sahip, yeni bir partiye katılmıştı. Bu yeni parti Cumhuriyetçi Parti’ydi. Ancak Addams’ın babası eyalet düzeyinde bir politikacıydı. Kızıysa siyasi hayatında ondan daha ileriye gitmek üzereydi.

Addams, Illinois delegasyonuna katılarak sadece bir nostaljiyi simgelemiş olmadı. Daha sonra yaptığı açıklamalara göre,

bu geçişteki sebep partinin kadınlara oy hakkının verilmesine yönelik federal düzeyde bir düzenleme yapılması için en iyi seçeneği sunduğunu düşünmesiydi. Demokrat Parti'nin ve Cumhuriyetçi Parti'nin bu konudaki inadı düşünöldüğünde, böyle bir değişikliğin ancak oy hakkını destekleyen yeni üyelerin üçüncü bir parti tarafından Kongreye gönderilmesiyle mümkün olabileceği açıktı. Addams bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade ediyordu: "Durumun gerektirdiği, Kongre'nin düşüncesine daha fazla itaat göstermek değildi. (...) Oy hakkının tanınmasından yana olduklarını söyleyerek Kongreye seçilmiş olan erkeklerin konuyu güçlü biçimde savunması gerekiyordu."⁵⁴

Addams artık bir delege olduğu için, Roosevelt ve İlerici Parti, onun adaylığına destek verecek iki kişiden biri olarak Addams'ı seçti. Bir başkanlık adayı için böyle bir işe girişen ilk kadın o değildi. Bu şeref, kadınların oy kullanabildiği bir eyalet olan Utah'tan Elizabeth Cohen'indi. Elizabeth Cohen, 1900 yılında Ulusal Demokratik Kongre'de başkanlık için William Jennings Bryan'ı desteklemek üzere görevlendirilmişti. Cohen, aynı kongrede partinin ilk kadın delegesi olarak, başka bir tarihi engeli daha aşmıştı.⁵⁵ Addams ise daha ulusal bir figürdü, bu nedenle de adaylık açısından daha önemli bir tercihti. Kadınlara oy hakkı verilmesini savunanların onu seviyor olmasının yanı sıra, Amerika'daki geniş bir halk kitlesi ona karşı büyük bir saygı ve sevgi besliyordu. Hatta kadınlara oy hakkı verilmesini savunan çevrelerde, yasal olarak mümkün olduğu anda Addams'ın senatör ya da başkan olmak için adaylığını koyacağına dair söylentiler vardı.⁵⁶ Ayrıca, Addams'ın en kesin seçmen kesimini oluşturan ilerici kadın seçmenler, hâlâ az sayıda olmalarına rağmen stratejik bir görüntü çizmeye başlıyorlardı. 1912 yı-

luna gelindiğinde, ülkede yer alan kadınların %9'u -yaklaşık 1,2 milyon kişi- başkanlık için altı eyalette (hepsi Batı'da ve Cumhuriyetçi eğilimde olmak üzere) oy kullanabiliyordu. Jane Addams gibisini ise, dünya daha önce görmemişti: Geniş, çeşitli, sadık ve örgütsel olarak enerji dolu bir siyasi tabana sahip bir demokratik ülke kadını.

Bütün bunlar olurken, Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti, kadınların siyasi yükselişinden ve enerjisinden yararlanmayı akıl etmiş değildi. 1912 seçim kampanyası boyunca, kadınları resmî parti yapılarına üyeliğin dışında tutmaya devam ettiler. Kadınlar her zamanki "yardımcı kuvvetler" konumunda, fon sağlamak ve kampanya düzenlemek gibi işlerde tutuluyorlardı. Daha önceden olduğu gibi, bu partilerin ulusal kongrelerinde az sayıda kadın delege vardı⁵⁷.

Bu partilerle karşılaştırıldığında, 1912 yılındaki İlerici Parti kadın üyelere daha açıktı. Kongrede yirmi ila kırk kadın delege vardı (kesin sayı hiçbir zaman belirlenemedi); ancak ister delege, ister vekil, ister izleyici konumda olsun kadınlar her yerdeydi. Hatta partinin mutlak güce sahip olan ve tamamı erkeklerden oluşan parti meclisinde bir kadın delege yer alıyordu: Alice Elinor Carpenter (Massachusetts'ten). Alice Elinor Carpenter da başka bir tarihi ilke imza atmıştı.⁵⁸ 1912 yılı, Amerikalı kadınların "biz, Amerikan halkı"nın bir parçası olmaya yönelik anayasal haklarını kazanma çabası açısından önemli bir dönüm noktasıydı. Jane Addams, yeni çıkan İlerici Parti'nin bir lideri olarak, kadınların kendi cinsleri için oluşturdukları yeni zemini simgeliyordu.

Addams için kongrede en önemli olan, parti platformunun memnuniyetiydi. Addams parti meclisinde yer almasa da

reform kampanyasından arkadaşları oradaydı. Parti meclisi, Roosevelt'in talimatları doğrultusunda, parti programında yer alan toplumsal sorunlar ve sanayi sektörü bölümleri kapsamında, Ulusal Yardım Kuruluşları ve Florence Kelley ve Alice Hamilton'un da görev aldığı Hayır Kurumları Birliği'nin bir komitesi tarafından ortaya koyulan bir dizi tavsiyeyi kabul etti. Bir doktor olan Hamilton, 1897 yılından beri Hull House'ta yaşıyor, endüstriyel sağlık alanında uzmanlaşıyordu. Komite kararları işsizlik, asgari güvenlik ve sağlık standartları, çocuk işçiliği, kadınlar için sekiz saatlik çalışma günü, işçiler için altı günlük çalışma haftası ve çalışma yaşamını düzenleyen birim oluşturulması konularında yasa çıkarılmasını talep ediyordu. Addams, kongre sırasında bir muhabire verdiği demeçte doğruları söylüyordu: "İlerici Platform, on yılı aşkın süredir mücadele ettiğim her şeyi kapsıyor."⁵⁹

Addams'ın parti programında hoşuna giden bir başka şey de, programın sahip olduğu ahlâki yönden sorumlu ve tam manasıyla demokratik ruhtu. Açılış, Addams'ın kendisinin yazmış olabileceği sözlerle yapıldı: "Ulusal manada ciddi sorunların olduğu bir dönemde insanların sahip olduğu bilinç, adalet anlayışından doğan yeni bir partiyi var etti." Parti programı ayrıca eyalet düzeyindeki ve ulusal düzeydeki görevler (ABD senatörleri de dahil olmak üzere) için doğrudan ön seçimlerin yapılmasını ve eyalet düzeyindeki anayasal sorunlarla ilgili yüksek mahkeme kararları için eyalet düzeyinde referandum yapılmasını savunarak, demokratik ilerlemenin sağlanması yönünde taleplerde bulundu.

Addams'a göre, parti programının kadınlara oy hakkı sağlanmasına yönelik maddesi, o zamana kadar tüm ana akım partilerinin ortaya koyduğundan daha güçlüydü. "Gerçek

bir demokrasinin” “cinsiyet adına siyasi hak” anlayışına karşı geleceği fikrini reddeden parti, sadece kadınlara oy hakkı sağlanmasını desteklemedi, bu hedefi gerçekleştirmeye ant içti. Ancak şunu söylemek de yanlış olmaz: Parti, kadınlara oy kullanma hakkının nasıl verileceğini belirtmeyerek, federal düzeyde bir yasa değişikliğinin mi yoksa eyalet düzeyinde bir yasa yapmanın mı söz konusu olacağına dair ihtilaflı konuda taraf seçme noktasında sessiz kaldı.

Kadınlara oy hakkı verilmesine ilişkin madde Addams'ı nasıl mutlu ettiyse, barış ve milli savunmaya ilişkin madde de onu aynı şekilde hayal kırıklığına uğrattı. Söz konusu madde savaşı “barbarca” nitelendirerek ve deniz kuvvetlerinin sınırlandırılmasına yönelik uluslararası anlaşmaların yapılmasını destekleyerek iyi bir başlangıç yapmış olsa da, hükümetin yılda en az iki savaş gemisi yapması gerektiğine dair taahhütte bulunması Addams için tam bir düş kırıklığıydı. Addams bu duruma dair düşüncelerini şöyle ifade etti: “Bunu hazmetmem (...) çok zordu.” Buna rağmen, delege oyunu parti programını onaylama yönünde kullandı; çünkü Addams'ın bir şeyler yapılmasının gerekli olduğunu düşündüğü birçok konuda söz verilmişti. Barış hareketinde yer alan bazı arkadaşları, Addams'ın barış gayesinden vazgeçtiğini düşünüyordu.⁶⁰ Ancak tek bir eylem Addams için herhangi bir anlama gelmiyordu. Bulunduğu herhangi bir eylemi, eylemler bütünüünün bir parçası olarak görüyordu. Tek bir eylem kendi başına nasıl yorumlanabilirdi ki? Ayrıca, yaptığı bir şeyin ne anlama geldiğine kendisinin karar verme hakkının bulunduğu inanıyordu.

Parti programına dahil edilen maddelerin yanı sıra, reddedilerek program dışında tutulanlar da vardı. NAACP, taslağı

W.E.B. DuBois tarafından hazırlanan ve Addams ile diğer NAACP liderleri tarafından desteklenen bir medeni haklar maddesi öneriyordu. Söz konusu maddenin öne sürdüğü şuydu: “Bir nesil içerisinde kölelikten serbest emek sistemine geçmiş olan 10.000.000 kişi (...) için adalet sağlanmalı (...) ve bu kişiler, kendi hükümetlerinde söz sahibi olmalıdır.”⁶¹ Ancak parti meclisi bu maddeyi reddetti.

Bu yeterince kötüydü ama iş orada kalmadı. NAACP’ın önerisinin reddedilmesine sebep olan aynı ırksal politikalar, partinin Güney eyaletlerden siyah ya da melez delegelere sandalye vermesini de engelledi. 1912 yılına gelindiğinde, beyaz Güney, siyah Güney’i sistemli bir şekilde siyasi haklardan mahrum etme ve onlara sosyal tecrit uygulama işlemini neredeyse tamamlamıştı. Ayrıca beyaz Güney’in yeni parti vasıtasıyla kuzeyden gelecek hiçbir müdahaleye tahammül etmesi söz konusu olamazdı. Güneyde partiyi sıfırdan oluşturması gerektiğinin farkında olan Roosevelt, hem Demokratları hem de Cumhuriyetçileri kendi yanına çekmek için bir strateji oluşturmuştu. Afro-Amerikalılar, ülkede bulunan Afro-Amerikalıların %90’ının yaşadığı Güney’de değil, on üç kuzey ve sınır eyaletindeki delegeler grubunda yer alabilirdi. Burada Roosevelt’in elde etmek istediği “temiz” -“beyaz”- bir aday listesiydi. Bunu desteklemek için kullanacağı tez, Güneyli beyazların bildik ırkçı görüşüydü: Güneyli siyahlara çok kolay rüşvet verilebilir, kolayca yozlaşırlar.

Güney’deki parti liderleri, planı uygulamak için ellerinden gelenin en iyisini yaptılar. Kongreden önceki haftalarda, tamamı beyazlardan oluşan delege grupları oluşturmak için çeşitli hilelere başvurdular. Ancak Alabama, Mississippi ve Florida’daki Afro-Amerikalılar, siyasi sürecin dışında tutul-

mayı reddettiler; kendi eyalet toplantılarını örgütlediler, kendi delege gruplarını seçtiler (bazıları tamamen siyahken bazıları karmaydı). Kongre’de, İstişare Komitesi bu kişilere sandalye vermeyi reddetti.

Roosevelt bir sonraki gün kongreye geldiğinde, toplantı salonları dışında kalan salonların şaşırmış ve öfkeli Afro-Amerikalılar’la dolu olduğunu gördü. Roosevelt’in siyahların itibarını bozan ırkçı kalıpyargı algısına ne yazık ki aşına olan siyahlar, muhabirlere ve İstişare Komitesi’ne kendi seçtikleri delegelerin de avukatlardan, doktorlardan, varlıklı ve saygın kişilerden oluştuğunu anlattılar. Roosevelt’in fikrini değiştirmek için kendisiyle görüşmek isteseler de, Roosevelt bu isteği öfkeyle reddetti. Kuzeyli siyah delege gruplarıysa muhabirlere ve beyaz parti liderlerine, Roosevelt’in mevcut politikasını sürdürmesi halinde partiden ayrılacaklarını bildirdiler. Ancak Roosevelt bu kişilerin tehditlerini dikkate almadı. NAACP’in çeşitli beyaz erkek üyeleri onunla özel olarak görüşse de, Roosevelt’i söz konusu delege gruplarına sandalye verme konusunda ikna edemedi.

Addams, partinin eylemlerinin büyük bir ahlâki çöküşe vardığına inanıyordu. O akşam, Addams ve başka bir NAACP yönetim kurulu üyesi olan Henry Moskowicz, İstişare Komitesi’nin çalışmalarını denetleyen Karar Komitesi’nin halka açık toplantılarından birisinde yer alarak, adalet çağrısında bulundu. Addams şöyle konuştu: “Bazılarımız, insan hakları için var olan bu İlerici Parti’nin, Zencilerin hakları için mücadele etmediğini görmekten çok rahatsız. Bu çok tutarsızca bir yaklaşım.” Komiteye, Güneyli Zencileri haklarından mahrum etmeden “Dur, bak ve dinle” çağrısında bulundu. Addams, birkaç ay sonra beyazlara ait bir reform

dergisinin sayfalarında şu soruyu soruyordu: “Afro-Amerikalıların medeni haklarının genellikle boşa çıkarılmasından, siyasi eylemlerinin engellenmesinden ne kadar sorumluyuz?” Ülkenin bütün olarak ağır bir bedel ödeyeceğini düşünüyordu. Şöyle yazmıştı: “İnsan hayatının büyük bölümünün düşmanlıkla çevrenmesi, ülke için büyük bir kapasite kaybı anlamına gelmektedir.”⁶²

Atabileceği başka bir adım da partiden istifa etme, yani kongreden ayrılma ve seçim kampanyasının bir parçası olmayı bırakma tehdidinde bulunmaktı. Afro-Amerikalı delegelerin hepsi olmasa da çoğu, Addams’ın bu seçeneği kullanacağını ümit ediyordu. Çünkü Addams’ın büyük nüfuz sahibi olduğunu, partinin onun desteğine olan ihtiyacının çok fazla olması sebebiyle, bulunacağı böyle bir tehdidin kararın tersine çevrilmesini sağlayabileceğini düşünüyorlardı. Ancak Addams bu yönde bir karar almadı. Zorlamanın fayda sağlayacağına inanmıyordu. Orada bulunan bir arkadaşının bu duruma ilişkin yorumu şu şekildeydi: “Addams, zorlama ya da kontrol etmeye yönelik hiçbir adım atamazdı (...) çünkü eylem ve tercihlerde özgürlüğe saygı duyuyordu.” Ancak Addams, önceden haber vermeksizin partiden ayrılmayı ciddi şekilde düşünüyordu. 1914 yılında, Roosevelt ona Addams ya da diğerleri tarafından daha sonra söylenen bir şeyi hatırlıyordu: Addams, “Güney’deki Afro-Amerikalılar’dan oluşan delege gruplarına sandalye verilmemesi nedeniyle İlerici Parti’den ayrılma noktasına gelmişti.”⁶³

Ülke genelindeki Afroamerikalılar, Addams’ın davranışlarına verdikleri anlam noktasında ayrılmışlardı. Kulüp hareketinde aktif olan siyah kadınlar Addams’a Parti Meclisi’ne yaptığı çağrıdan dolayı kendisini öven telgraflar gönderir-

ken siyah bir NAACP yönetim kurulu üyesi olan ve yaklaşan seçimde Demokrat Parti'yi destekleyen William Trotter, Addams'ın Cumhuriyetçi Parti'yle olan ilişkisini kesmemesinin ırkına ihanet etmek anlamına geldiğini düşünüyordu. William Trotter çektiği telgrafta şöyle söylüyordu: "Kadınlar Roosevelt ile ittifak yapmayı reddetmezse kadınların oy hakkına Zenci kanı bulaşacak."⁶⁴

İşte bu nokta, ne kadar daha sabredilebileceği sorusunu gündeme getiriyordu. Addams daha sonra yaptığı açıklamada, o gün partiden istifa etmemesinin sebebinin, gelecekte daha çok şey yapılabileceğine dair inancı olduğunu ifade edecekti. Addams, bu konuyla ilgili düşüncelerini şöyle açıkladı: "İlerici Parti hareketi kristalleşip ulusal bir yer edindiğinde, tüm meselelerde olduğu gibi ırklara ilişkin bu meseleyi de geçmişin sancılarından kurtarıp yeni bir çözüm sürecine dahil etmek zorundadır."⁶⁵ Bekleme konusunda istekli olan Addams, John Brown ve Lucy Stone gibi çocukluk kahramanlarının ve kadınlara oy hakkının verilmesi ve köleliğin kaldırılmasına yönelik hareketlerin öncülerinden olan Susan B. Anthony, Elizabeth Cady Stanton, Frederick Douglass ve Sojourner Truth gibi isimlerin sabırsızlığından çok uzaktı. Pragmatik bakışı, etkili bir siyasetçinin görüşüyle aynıydı: Değişim, sebat ve uzlaşmayla, tam olarak doğru zaman geldiğinde, aşamalı olarak gerçekleşir. Bu etkili siyasetçiye, seçilmese bile, Addams'ın kendisiydi. Yaradılış olarak bir ihtilale liderlik yapacak yapıda bir insan değildi; ancak geçirdiği hayat ona toplumu siyasi yöntemlerle değiştirme şansını sundu.

Ama insan yine de sormadan edemiyor; Parti meclisi kadınlara oy hakkı vermeyi reddetseydi, Addams partide kalır mıydı? Yani, oy hakkı mücadelesine olan bağlılığı istifa

etmemesinin esas nedeni miydi? Muhtemelen öyleydi. Siyahlara sivil hakların ve kadınlara oy hakkının verilmesini destekleyen Frederick Douglass da, 1866 yılında benzer bir ikilemde kalmıştı. Douglass, önerilen On Dördüncü Değişiklik'i, "erkek sakinler" diyerek kadınları kapsam dışında tutmuş olsa da Güney'deki Afro-Amerikalı erkeklerin oy kullanma hakkını koruyacağına olan inancından dolayı desteklemeye karar vermişti. Douglass, siyahların talebinin kadınlarinkinden daha kutsal olmasa da, daha acil olduğunu düşünüyordu.⁶⁶ 1912 yılına gelindiğinde hâlâ siyah erkekler güneyde oy kullanamazken, Addams artık kadınların zamanının geldiğini düşünüyordu. Onun davasına sadakati de Douglass'inkinden aşağı kalmazdı, o da nihai olarak kendi türünün yanında yer alıyordu.

Bu arada, parti kongresi coşkulu şekilde devam ediyordu. Roosevelt ikinci gün, kongreye seslenmek bir yana, adayın toplantı mekânına bile gelmemesi yolundaki geleneği çiğneyip iki saatlik bir konuşma yapmadan önce, bir saat süren coşkulu bir alkış aldı. Üçüncü günse aday gösterildi. İlk destek konuşmasını Yargıç Ben Lindsey yaptı, onu Jane Addams'ın konuşması takip etti. Addams kürsüye çıktığında büyük kalabalıktan gelen uzun tezahürat, ona verilen desteği simgeliyordu. Editör William Allen White, Addams'ın aldığı karşılığı "bir duygu ve alkış volkanı" olarak tasvir ediyordu. Konuşmaya başlamasının ardından gözlenen durum ise, bir *Chicago Tribune* muhabiri tarafından şu şekilde açıklanıyordu: "Sesin tamamı kesilmişti. Herkes yerine oturmuştu. (...) Herkes dinliyordu."⁶⁷

Konuşmasında dört paragraf parti programından, iki cümle de Roosevelt'ten söz etti. Roosevelt'i destekleme sebebi-

ni, programın onun gibi bir adamı yani “karşı konulamaz cesarete, (...) demokratik görüşlere sahip ve kendini ortak değerlerle özdeşleştirebilen (...) bir lideri” gerektirmesi olarak açıkladı. Diğer taraftan, partinin on milyon Afro-Amerikalı’yı bazı haklardan mahrum bırakan uygulamasına da değinmeden geçmedi. Belirli bir gruptan “10.000.000 kişi (...) kendi kendini yönetme sorumluluğunu taşımaya” başlayıncaya kadar demokrasinin gerçekleşmiş sayılamayacağına ifade etti.⁶⁸

Kürsüden inerken, kadınlar için oy isteğinde bulunan sarı bir pankart, Addams’ın eline tutuşturuldu. Bando eşliğinde Kongre katında geçit töreni için alkış tutan ve çığlık atan neşeli bir grup kadın, Addams’ı arkadan takip etti. Aslında sıradan bir parti toplantısı gibi görünüyordu ama orada yer alan ve çok uzun süre boyunca parti salonlarının dışında tutulan kadınlar için o an coşku doluydu. Addams’ın etrafı yüzleri mutluluktan parlayan binlerce kişi tarafından sarılmıştı. Halkın sevgisini kazanmıştı, ancak onu duyulandıran şey bu değildi. O an bir dayanışma, kendini bir bütünün parçası hissetme anıydı. Bu duyguyu seçim kampanyası boyunca tekrar tekrar yaşayacaktı. Addams, bu konudaki duygularını şöyle yazdı: “İnsan ruhunun yeni bir öncülüğüne şahitlik ettiğimize inanıyorduk.”⁶⁹ Addams’a göre, siyasetin tadı, paylaşılan umut duygusunda saklıydı.

O dönemlerde başkanlık seçimi kampanyaları kısa sürüyordu. Roosevelt, kendi kampanyasına Ağustos sonlarında başladı. Etkili bir konuşmacı olan Roosevelt, seçim kampanyaları boyunca coşkulu dinleyicilere ilericilik temalarını anlattı. Şöyle diyordu: “Hepimizi birlikte düşündüğümüzde, bir bütün olarak insanlar, yani biz, modern endüstriyel

hayatın şiddetli rekabet ortamında adil olmayan şekilde ezilen gruplar için koşulları daha iyi hale getirmek üzere (...) hükümet müdahalesini benimseme yönündeki yükümlülüğümüzün farkında olmalıyız.”⁷⁰

Addams, bir ay sonra, çoğu orta batıda yer alan on iki eyalette gideceği konuşma turuna başladı. Referandum oylamasının yapılacağı altı eyaletten dördünde kadınlara oy hakkının verilmesi konusunda kampanya yürütmeyi zaten planlamış olan Addams, şimdi İlerici Parti programını da konuşmalarına ekliyor ve turunu daha fazla eyaleti kapsayacak şekilde genişletiyordu. Mesajını seçmenlere yani erkeklere ulaştırma konusunda kararlı olan Addams, sadece karma dinleyicilere konuşma yapmaya çalıştı⁷¹. Daha sonraları “kadınlara oy hakkı verilmesi konusundaki en iyi konuşma şansını” İlerici Parti başkanlık seçimi kampanyası sırasında elde ettiğini açıkladı. Addams bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etti: “Bu konuyu erkeklerden oluşan geniş dinleyici kitlelerine açıkladım. Bu kişiler kadınlara oy hakkı verilmesiyle ilgili bir toplantıya ya da bir sosyal reform toplantısına katılmazdı; ancak siyasi bir toplantıya geliyorlardı. Gün be gün, gecelerce, oradaydılar.”⁷² Bu durumdan memnun olan Addams, kardeşi Alice’e yazdığı mektupta duygularını “Seçim kampanyasından çok zevk alıyorum,” şeklinde ifade etti. Addams ayrıca başkanlık seçim kampanyalarında kendi başına görülmesinin kadınlara oy hakkının verilmesi konusunda diğer her türlü argümandan daha etkili bir izlenim oluşturduğunu biliyordu. Bir defasında şöyle yazmıştı: “İnsanların ilgisini çekenler, gerçekleştirilen şeylerdir.”⁷³

Başka pek çok ilerici gibi Addams da Roosevelt’in kazanabileceğine inanmıyordu, ancak seçim kampanyasının va-

tandaşları ilgili konular hakkında eğitmeye imkân verdiği için değerli olduğunu düşünüyordu. Addams, bu konudaki fikrini seçimden hemen önce *Ladies' Home Journal*'da da açıkladı, bunu yaparken de düşüncelerini desteklemek için Yunanlı bir filozofun görüşlerinden faydalandı. Addams dergide şöyle yazdı: "Aristo politikayı, meselelerin bilgi elde etmek amacıyla değil de eylem gerçekleştirmek amacıyla ele alındığı bir okul olarak tanımlıyormuş."⁷⁴ Jane Addams belki de *Ladies' Home Journal*'da Aristonun fikirlerinden bahsetmenin makul bir yolunu bulabilecek tek kişiydi. Muhtemelen bu yapan ilk ve son kişi de oydu. Seçim kampanyası, reformcuların görüşlerini ve çözüm önerilerini "tutarlı bir siyasi program" olarak ülke çapında sunmaları için çok uygun bir fırsattı.⁷⁵

Addams'ın parti politikalarının içine dalması, pek çok insanı şaşırttı. Bu kişiler, Addams'ın sosyal çalışmacı, yerleşim evi başkanı ya da kadın olmasından dolayı, partizanlık yapmaması ve tartışmaların dışında kalması gerektiğini düşünüyorlardı. Hull House'taki ofisine mektuplar ve telgraflar yağdı. İnsanlar basına açıklamalarda bulundu. Kızılhaç başkanı bir *New York Times* muhabirine yaptığı açıklamada, Addams'ın Hull House'u partizan bir amaçla kullanmaması gerektiğini söyledi. Buna cevap vermek üzere editöre bir mektup yazan Addams, Hull House'un uzun zamandır İlerici Parti programında yer alan sosyal adalet davası için mücadele verdiğini ve bir kurumun "davadan çok kendi konum ve etkisiyle" ilgilendiğinde zayıflığını ortaya koymuş olacağını belirtti. Bütün bunların kendi ahlaki konumuna ve etkisine bir zararı dokunmasından endişesi yoktu. O güz, şöyle yazmıştı: "Bu 'etki'nin (...) ona bir malmışçasına değer verildiğinde, gerçek değerini yitireceğini hepimiz unutuyoruz."⁷⁶

Kadınlara oy hakkının verilmesini destekleyen çoğu kişi, Addams'ın davayı ilerletmek üzere bir partiye katılmasının doğru olduğuna inanıyordu. Küçük bir azınlık ise bu durumdan rahatsızdı. NAWSA ulusal basın komitesinin eski başkanı Ida Husted Harper, *New York Times* editörüne oldukça eleştirel bir mektup yazdı. Mektupta, İlerici Parti'nin kadınlara oy hakkı verilmesine yönelik maddesinin önemli olduğuna itiraz ederek Addams'ı Amerikan Ulusal Kadın Oy Hakkı Birliği üyelerinin "tam anlamıyla tarafsız" olmasını öngören geleneği ihlal ettiği gerekçesiyle eleştirdi. Addams'ın başkan yardımcılığı görevinden istifa etmesini istedi.⁷⁷ Bu konuda bir açıklama yapan Addams, birliğin tarafsız olduğunu, ancak birliğin üyelerinin istedikleri kadar taraflı olabileceklerini ifade etti. Harper, bir sonraki kongrede Addams'ı hedef alan bir kampanya başlattı. Amacı NAWSA'da görevli kişilerin siyasi partilere üye olmasının yasaklanmasını sağlamaktı. Ancak bu teklif reddedildi.

Tartışma yaratan konuların bir diğeri de Addams'ın bekâr bir kadın olmasıydı. Evli olmayan bir kadının hayranlık uyandıran bir figür olarak tanıtılmasından rahatsız olan kişiler vardı. Harvard'ın emekli rektörü Charles W. Eliot, bir *New York Times* muhabirine yaptığı açıklamada, Addams'ın kongrede başkan adaylığıyla ilgili olarak oynadığı rolün çok "yakışksız" olduğunu, çocuk doğurmaları ve eve göz kulak olmaları için toplumun kadınlara ihtiyaç duyduğu düşünüldüğünde, Addams'ın "tüm kadınların takip etmesi gereken bir örnek olarak ön plana çıkarıldığını" görmekten hiç hoşlanmadığını belirtti. Roosevelt, bir süre sonra yaptığı konuşmada Eliot'un düşüncelerini kısmen reddetti. Roosevelt, istisnalara yer verilmesi gerektiğini, Addams gibi "evli olmayan kadınların", tüm insanlara hizmet verirken "kara-

lanmaması” gerektiğini söyledi.⁷⁸ Yani, Addams kendisinin yeterince özverili birisi olduğunu ispatlamıştı ve bekâr statüsü, onun ahlâki otoritesine zarar vermiyordu.

Eliot’un eleştirisi Hull House’ta sadece kahkahalara neden oldu. Addams’ın, taraf tutma kararının doğruluğuna olan inancı tamdı. O yaz Lillian Wald’a şöyle yazdı: “Böylesine bir programa yardımcı olma şansımın olduğu partinin içinde olmanın doğruluğundan, bir an olsun şüphe etmedim.”⁷⁹

Gerçekten de, tam anlamıyla “içerde”ydi. Roosevelt, kadınların parti yapısı içerisinde tam ve eşit statüde olmaları yönünde partiye talimat verdi⁸⁰. Addams, kampanya boyunca Illinois ve Cook County İlericiler Komitesi’nin üyesi olarak görev yaptı. Ayrıca, Ulusal İlericiler Komitesi’nde görevlendirilen dört kadından biri oldu. Kardeşi Alice’e, ulusal pozisyonu kabul ederek “tam donanımlı bir ‘yeni kadın’ olduğunu” söyleyerek espri yaptı. Daha sonra kendisine partinin daha da içinde yer buldu. Partinin dokuz üyeden oluşan İcra Komitesi’nde, yani yönetim kurulunda, görev yapmaya başlamıştı ve Amerika tarihinde böylesine bir pozisyon elde eden ilk kadın olmuştu. Addams’ın sebep olduğu sıra dışı durum, birkaç sene sonra kendini gösterdi. Addams’ın hâlâ görev yaptığı İcra Komitesi, son anda Chicago Üniversitesi Kulübü’nde toplanmasının mümkün olmadığını öğrendi. Çünkü kulüp kuralına göre, kadınların ana kulüp binasına girmelerine izin verilmiyordu (kadınların binası ayrıydı).⁸¹

Addams, genellikle New York City’de yapılan İcra Komitesi toplantıları sayesinde Roosevelt’i biraz daha fazla tanıma şansı buldu. Roosevelt bazen uğruyordu. Tartışmalar hiçbir zaman “haşın” bir boyuta ulaşmasa da ve hatta bazen de “eğ-

lenceli” geçmesine rağmen, “barış” onlar arasında her zaman bir ihtilaf konusu oldu. Roosevelt, Nobel Barış Ödülü’nü almış bir kişi olarak, o konuda Addams’tan daha uzman olduğunu kendisine şakacı bir şekilde hatırlatmayı seviyordu.⁸² Addams 1931 yılına kadar Roosevelt’in bu iddiasını tam olarak çürütemedi.

Seçim günü olan 5 Kasım tarihinde Addams Chicago’ya geri dönmüştü. Oy hakkı olmadığı için, Louise de Koven Bowen’in evinde yorgunluktan bitkin halde seçim sonuçlarını beklerken seçim yerlerine doğru ilerleyen erkekleri izliyordu. Sonuçlar, ilericiler açısından her şekilde kazanç anlamına geliyordu; çünkü iki ilerici başkan adayı, oyların çoğunluğunu almıştı. Ancak Taft ve Roosevelt’in Cumhuriyetçi oyları bölmesiyle Woodrow Wilson başkanlığa ulaşmış ve Kongre onun sayesinde Demokrat bir kimliğe bürünmüştü. Sadece altı eyaleti kazanan Roosevelt, hezimete uğramıştı. Kazanılan eyaletlerin biri hariç hepsi Batı ya da Orta Batı’daki eyaletlerdi. Roosevelt, geçerli oyların sadece %27’sini kazanabilmişti. Kadınların oy hakkının olduğu altı eyaletten sadece ikisini kazanması ve kadınlara bu hakkın verilmesini destekleyen tek bir bölgede başarılı olması, onu hayal kırıklığına uğrattı⁸³. “Kadınlara oy hakkı stratejisi” fiyasko ile sonuçlanmıştı. Ancak en büyük hayal kırıklığını hiç şüphesiz seçimi kaybetmekle yaşamıştı. Sonuçta, ilericiliğin farklı kolları onu başkanlığa ulaştırmak üzere bir araya gelememişti.

Roosevelt kaybetmişti ancak İlerici Parti’nin destekçileri bu sonuca şaşırmamıştı. Parti yeniydi. 1916 yılında yapılacak olan bir sonraki ulusal seçimle kendini geliştirmeye devam edeceğini umuyorlardı. Ancak bunun imkânsız olduğu anlaşıldı. Partinin yerel düzeydeki ve eyalet düzeyindeki ör-

gütleri, 1912 seçim kampanyası öncesindeki ve sonrasındaki yıllar boyunca çok sayıda ilerici yasa koyucuyu göreve getirse de, asla yeniden bir başkan adayı çıkaramadılar. Partinin 1914 yılındaki kongre seçimlerinde ve yerel seçimlerde kötü bir performans sergilemesinin ardından, Roosevelt boşa kürek çektiklerine karar verdi.⁸⁴ 1916 yılında Cumhuriyetçi Parti'ye geri döndü.

Jane Addams'ın resmi siyaset hayatı, partinin dağılmasıyla sona erdi. Halbuki parti en başarılı dönemindeyken, Addams siyasi bir makama ulaşmaya kendi düşündüğünden bile daha fazla yaklaşmıştı. Siyasi olarak mümkün olmayacak çağrılar almasının (senatörlük ya da başkanlık için adaylık koyma) yanı sıra, 1912 seçim kampanyası boyunca adı Roosevelt'in kabinesi için doğru bir tercih olarak da değerlendiriliyordu. Roosevelt daha sonra bunun olası planları içerisinde yer aldığını kabul etti. Peki, Addams bunu kabul eder miydi?⁸⁵ Muhtemelen kabul ederdi. Federal düzeyde sosyal değişim sağlamak için bir fırsat yakalamış olurdu.

* * *

Başkan Woodrow Wilson, federal yasaların yapılmasını isteyen ilericileri hayal kırıklığına uğrattı. Ekonomi cephesinde bazı gelişmeler sağlandı. İlk döneminde Federal Ticaret Komisyonu ve Federal Rezerv'in kurulmasını sağlayan yasa teklifinde bulundu. Ancak, çalışma yaşamını düzenleyen birimin kurulmasını sağlayan, Columbiya Bölgesi'nde çalışan kadınlar için asgari ücret düzenlemesinin yapılmasını mümkün kılan ve sonunda ülke genelinde çocuk işçiliğini yasaklayan yasaların geçmesinc önyak olan, Kongre'ydi. Wilson'un tek yaptığı şey bunları imzalamaktı. İlericiler,

yukarıda belirtilen kanunlardan son ikisinin çıkışını tam olarak kutlayamadan bu kanunlar anayasaya aykırılıkları gerekçesiyle mahkemeye taşındı. Sosyal adaletin sağlanmasına yönelik federal düzeydeki düzenlemeler, şimdilik sadece bir hayaldi. Ancak, Demokrat Parti ve İlerici Parti programlarının öngördüğü iki yeni anayasal değişiklik, eyalet yasama meclislerinin yetkilerini azalttı. Bu değişikliklerden biri ABD senatörlerinin doğrudan seçimiyle ilgiliyken (o zamana kadar eyalet yasama meclisleri tarafından seçiliyorlardı) diğer değişiklik Kongre'ye artan oranlı bir gelir vergisi oluşturmaya için yetki veriyordu (önceden bu yetki sadece eyalet yasama meclislerinin elindeydi). Her iki teklif de 1890'lı yılların ortalarında ortaya çıkan Halk Partisi'nin parti programında yer almaktaydı.

Bir Güneyli olan Wilson, ilericiliğin en iddialı ve demokratik reformu niteliğindeki kadınlara oy hakkı verilmesi meselesiyle ilgili hiçbir şey yapmadı. Seçim kampanyası boyunca bunun "tartışmaya açık" bir konu olduğunu iddia ederek ve konuyla ilgili kafa yordüğünü belirterek meseleyi ustaca geçiştirmişti⁸⁶. Aslında, konuya Roosevelt kadar kayıtsızdı. Yani, kadınların oy vermeye haklarının olduğuna inanmıyordu, ancak bu hakkı veren eyaletlerin kararına da karşı çıkmıyordu. Liderlik kadrosunu büyük oranda güney eyaletlerin belirlediği partisi (Demokrat Parti) eyalet haklarından yanaydı.

Bununla birlikte 1912 seçimleri, kadınların oy kullanabildiği eyaletlerin sayısında o güne dek görülenlerin üzerinde bir artışın meydana gelmesini sağlamıştı. Hepsi batıda olan üç eyalette daha artık kadınlar oy kullanabiliyordu. Kadınlara oy kullanma hakkı verilmesini destekleyen kişiler, diğer

üç eyaletteki mağlubiyetten haklı olarak içki sektörünü sorumlu tutuyordu. Bu sektördeki, kadınların içki yasağını eyalet düzeyinde desteklemelerinden korkuyordu. Bu korku artık kadınların oy kullanma hakkını elde etmelerinin önündeki en büyük engeldi. Ayrıca, federal düzeyde yapılacak değişikliklerle ilgili herhangi bir ilerleme kaydedilemiyordu. NAWSA, yapılan yıllık komite oturumlarına rağmen hâlâ Anthony Değişikliği* için baskı yapmıyordu ve ilgili yasanın yapılması siyasi anlamda imkânsızlığını sürdürüyordu. Hükümet Meclisi, kadınlara oy hakkının verilmesi konusunu hiç oylamaya sunmamıştı. Senato da bu konuyu uzun süredir oylamıyordu.

Amerikan Ulusal Kadın Oy Hakkı Birliği, seçimlerden kısa zaman sonra 1912 Kongresi'ni topladı. Kongre sırasında, oy hakkı mücadelesinin federal devlet düzeyinde mi yoksa eyaletler düzeyinde mi yürütüleceği tartışması doruk noktasına ulaştı. Addams, daha genç kadınlardan oluşan bir grupta aynı görüşü paylaşıyordu. Bu grubun başını, yirmili yaşlarının sonlarında bulunan ve eski bir yerleşim evi çalışanı olan Alice Paul çekiyordu. Alice Paul, Birlik'in değişiklik yasaının Kongre'den geçmesini sağlamak için güçlü bir kampanya başlatmasını istiyordu. Kolej eğitimi görmüş, kariyer odaklı ve bilinçli bir feminist kimliğe sahip olan bu grup, kadınlara oy hakkının verilmesi konusunda başarısız olan iktidar partisinden hesap sormak istiyordu. Birlik'in lider kadrosunu oluşturan kişilerin çoğuyla anlaşmazlık içinde

Anthony Amendment: Amerika Birleşik Devletlerindeki oy hakkı hareketinin en önemli liderlerinden biri olan Susan Anthony'nin adıyla anılan ve 1920'de Kongreden geçen madde. Oy hakkının cinsiyet temelinde engellenmesini yasaklar. *e.n.*

olan Addams, Paul'un stratejisinin doğru olduğunu düşünüyordu. Addams dikkati Paul'un ismine çekince, Birlik'in liderlik kadrosu Paul'un Kongre Komitesi'ne başkanlık edebileceğine ve çalışmaları için NAWSA üyelerinden para toplayabileceğine karar verdi. Paul'un ilk çalışması, Wilson'ın Mart başlarında gerçekleşen Başkanlık töreninden hemen önceki gün kadınlara oy hakkı verilmesine ilişkin büyük bir gösteri düzenlemek oldu.

Büyük bir başarıyla sonuçlanan gösteriye Jane Addams katılamadı. Şubat ayında, Mary Rozet Smith ile birlikte beş aylık bir Avrupa ve Orta Doğu gezisi için ülkeden ayrılmışlardı. Gezinin masrafları, Jane'e doğum günü hediyesi olarak Mary tarafından karşılanıyordu. Mary ve Jane, çalışkan birer öğrenci misali, yolcu gemileri Atlantik'ten ve Akdeniz'den geçerken, Mısır tarihini okuyorlardı. Jane'in bir arkadaşına söylediğine göre, Kahire'ye vardıklarında ülke hakkında oldukça bilgi sahibi olmuştu. Asvan'daki mezarları keşfeden, çeşitli tapınakları ziyaret eden ve Nil Nehri'nden aşağı yolculuk eden Jane, kendi ifadesiyle "bu muhteşem ülkenin büyüüne kapılmıştı"⁸⁷. Filistin'de Kudüs'ü ve İtalya'yı ziyaret etmelerinin ardından Mary geri dönerken Jane Uluslararası Kadın Oy Hakkı İttifakı toplantısına NAWSA delegesi olarak katılmak üzere Macaristan'ın Budapeşte kentine hareket etti. Orada, 1909 yılında Londra IWSA toplantısında tanıştığı bazı kadınlarla tekrar görüştü. Bazı yeni kadınlarla da tanışma imkânı buldu. Avrupalı kadınlarla olan bağları daha da güçleniyordu. Temmuz başına kadar Chicago'ya dönmedi.

Yaklaşık beş ay süren bu yolculuk, Mary ile 1896 yılında Avrupa'ya yaptıkları unutulmaz geziden (Leo Tolstoy ile buluşma şansını elde etmişlerdi) sonraki 18 yıldan beri gerçek

anlamda aralıksız olan ilk seyahatiydi. Bu yolculuk onun kendisini mükemmel derecede şevkli ve dinç hissetmesini sağladı⁸⁸. Sadece zihnini reform politikalarından ve Hull House'un sorumluluklarından arındırma fırsatı bulmamış, aynı zamanda her zaman, hem yolculuklarında hem de evinde peşine düştüğü insan hikâyeleriyle hemhal olabilmmişti. Mısır'lı kadınların ve erkeklerin ölümler dünyasına geçiş için inşa ettikleri piramit ve tapınaklardaki canlı sanat, onu etkiledi, yazmaya teşvik etti. Ülkesine döndüğü gemide *Mısır'daki Bir Gezginin Beklenmedik Tepkileri* adlı denemesini yazmayı bitirdi ve seyahat ettiği gemi New York City'ye varır varmaz denemesini Atlantic Monthly'e postaladı. Addams Chicago'ya vardığında, editörün memnuniyet dolu kabul mektubu onu bekliyordu. Editör, Addams'ın denemesinin çok sayıda okuyucuyu yeni sorular sormaya yönelteceğini tahmin ediyordu.⁸⁹

Bu çalışma insanların ölümle nasıl karşılaştığıyla ilgiliydi ve Addams'ın yazdığı en bireysel ve en evrensel denemeydi. Addams, insanların "ölüm nasıl alt edilir" sorusuyla ilgili fikirlerini içeren en eski kayıtlardan sadece bir kısmını oluşturan resimlere bakarak tapınaklarda ve mezarlarda beklerken çocukken yaşadığı "ilkel ve yıkıcı duygularla" (korku ya da dehşeti kastediyordu) nasıl sık sık dibe vurduğunu anlatıyordu. Hatıraları canlanıyordu. Bu hatıralar arasında, şehrin dirilişi sırasında günahkârların ruhlarını kurtarabilmek amacıyla *İncil*'deki sihirli sözcükleri bulma girişimi de yer alıyordu. Ayrıca, sınıf arkadaşlarından birinin annesinin gömüldüğü sahneyi de anımsıyordu, bu sahne onu çok üzmüştü. Ruh, annesinin ölümüne ilişkin anısını geri getiremiyordu. Bu, ölümün ona getirdiği ilk yıkıcı kayıptı. Ancak, yarası öylece duruyordu. Bu yaranın sebep olduğu acıysa

uzun süredir gömülü haldeydi. Mısır'ın sanatı, bu acıyla ilişkilendirilmiş tüm anıları geri getirmişti.

Addams, denemesinde bahsettiği çocukluk hikâyeleri son derece kişisel olmasına rağmen, söz konusu hikâyeleri her çocuk için tipikmiş gibi ele almayı tercih ediyordu. Mısır'da kendisine görülen “anı hayaletlerini”, “yeni bir hümanizmin dışı vurumları”⁹⁰ olarak adlandırıyordu. Ölümün kara lekesi ruhuna erken uğramıştı. Belki de Mısır deneyiminin evrensel bir mahiyeti olduğuna ısrar etmekte çok da haksız değildi. Denemede, ölüm kaybının ne demek olduğunu bilen ya da ölümden korkan tüm okuyucular için bir anlam yankılanıyordu. Jane Addams, siyasi yaklaşımı ve yazılarıyla ilgili ipucu veren, manevi bir yöne sahipti. Kalemimi hayatın daha derin sorularıyla ilgili yazmak üzere serbest bıraktığında, onunla boy ölçüşebilecek çok az kişi vardı.

* * *

Addams Amerika Birleşik Devletleri'ne döndükten sonra, enerji dolu ve kendinden emin bir biçimde kadınlara oy hakkı kampanyasına katıldı. New York City'e varmasından sadece haftalar önce, Illinois valisi eyaletin kadınlara oy hakkı yasasını imzalamıştı. Yasa, yasama meclisinden yasa yapıcılarının ofislerine kadar her bölgeden destek mektubu ve telgrafi yağdıran ve Hükümet Meclisi oylamasından önceki hafta sonu Konuşmacının evini koordineli şekilde her on beş dakikada bir telefon bombardımanına tutan oy hakkı destekçilerinin sergilediği büyük gayret sayesinde geçmişti. Addams artık hayatında ilk kez başkanlık seçiminde, Chicago Belediye Başkanlığı seçiminde ve diğer belediye seçimlerinde oy kullanabilecekti. Oy kullanma hakkı sadece eyalet

düzeyindeki görevleri kapsamıyordu. Ülke için daha önemli olansa şuydu: Illinois, Mississippi'nin doğusunda kadınlara oy hakkı veren ilk eyalet olmuştu. Batıyla sınırlı olduğu sanılan bir durum artık doğuya doğru da yayılıyordu.

Bu arada, Alice Paul, oy hakkı hareketine federal düzeydeki bir değişikliği sahiden zorlamanın ne demek olduğunu gösteriyordu. NAWSA'nın Kongre Komitesi'nin ve kurmuş olduğu ayrı, fakat bağlı bir ulusal örgütün (Kadınlara Oy Hakkı Verilmesi İçin Kongre Birliği [CU]) başkanlığını yapan Alice Paul, değişiklik yasasını çıkarmaları için ABD senatörlerine nefes aldırmayan bir ulusal dilekçe kampanyası yürüttü. Bu strateji işe yaradı. NAWSA'nın Washington'da kongresini yaptığı 1913 Aralık ayı başlarına gelindiğinde, Senato Kadınlara Oy Hakkı Komitesi, tarihte ikinci kez bir değişiklik önergesi sunmuştu.

Ancak Paul, kongrede, gösterdiği çabadan dolayı herhangi bir övgü almadı. Üstüne üstlük Başkan Carrie Chapman Catt, Paul'u NAWSA'nın yönetimini ele geçirmeye çalışmakla ve mali usulsüzlüklerle suçladı. Paul'a onun ve CU'nun eyaletlerde örgütlenmeyi bırakması gerektiğini söyledi. Açıkça görülüyordu ki iş artık iktidar meselesi haline gelmişti. Jane Addams, Paul'u ve mali açıdan sağlamlığını savundu ama Kongre Catt'ı destekledi. Addams'ın sonraki beş ay boyunca gösterdiği çabalara rağmen herhangi bir çözüm bulunamadı. 1914 yılının başlarına gelindiğinde Paul ve CU, NAWSA ile olan bağına tamamen koparmıştı ve kendi kampanyalarını yürütüyorlardı.

Addams, Paul'a olan inancından dolayı onu desteklemekten geri durmadı. Bu durumun sebepleriye çok netti: Paul gibi,

Addams da siyasi hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için politikanın kullanılması gerektiğine inanıyordu ve federal düzeyde bir değişiklik yapılmasını istiyordu. Ancak, hareketteki parçalanmışlık onun cesaretini biraz kırmıştı. Florence Kelley de artık NAWSA'ya karşı sabrını yitirmişti. Kadınların hala oy kullanamıyor oluşlarını "saçma" olarak nitelendiren Kelley, 1913 yılında yönetim kurulundan istifa etmişti. Kelley, bir sonraki yıl CU'nun Danışma Konseyi'ne katıldı.⁹¹

Yıllar boyunca, ülke genelinde odak noktası iç politikaydı. Ancak 1914 yazında, dış meseleler bir anda ön plana çıktı. Haziran ayının sonlarında Addams, Mary Rozet Smith ile Maine'deki tatilleri için Chicago'dan ayrılmadan önce, o ve tüm dünya Sırp bir anarşistin, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu yönetmek üzere sırada bekleyen Avusturya arşidüküne suikastte bulunduğu öğrendi. Avrupalı milletler arasında bir stratejik ittifak ağı söz konusu olduğundan, bu olayın büyük siyasi sonuçları oldu. Savaş yanlısı Avrupa'nın ateşini yakmak için gereken kıvılcım, ortaya çıkmıştı. Bir ay sonra başlıca Avrupa ülkelerinin arasında savaş ilan edildiğine dair haberler geldiğinde, Addams ve Smith, Bar Harbor yakınlarındaki Hulls Cove'da beraber satın aldıkları (paranın çoğunu Smith vermişti) yeni yazlık evdelerdi.⁹²

Ülkeler, bir domino oyunundaymış gibi savaşa girmişlerdi. Önce Habsburg hükümdarlığı Rusya'nın müttefiki olan Sırbistan'a karşı savaş ilan etti. Daha sonra, Habsburg'un müttefiki olan, saldırgan şekilde silahlanan ve Napolyon Savaşları'nda kaybettiği toprakları geri almak isteyen Almanya, Fransa ve Rusya'ya karşı savaş ilan etti. Askerî birlikler seferber edildi. Almanya, Fransa'yı batıdan istila etmeye yönelik stratejisinin ilk adımı olarak 3 Ağustos tarihinde

Belçika'ya saldırdı. İki gün sonra, Belçika'nın yanında olma konusunda taahhütte bulunmuş olan İngiltere, Almanya'ya karşı savaş ilan etti. Birinci Dünya Savaşı, İtilaf Devletleri ile İttifak Devletleri arasında yapıliyordu. İtilaf Devletleri'nin başlıca üyeleri İngiltere, Fransa, Rusya, Japonya ve daha sonrada katılan İtalya; İttifak Devletleri Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan'dan oluşuyordu. Tarafsızlarsa Amerika Birleşik Devletleri, İspanya, Hollanda, Norveç, İsveç, Danimarka ve İsviçre'ydi. Dergiler bir anda savaşta ölen binlerce asker, işgalci Alman askerleri tarafından tecavüze uğrayan Belçikalı kadınlar ve kaçan mülteci haberleriyle dolup taşmaya başlamıştı.

Yaşanan olaylar Addams'ı umutsuzluğa itmmişti. Ona göre savaş, hükümetin desteklediği bir cinayetti. Addams'ın içinde bulunduğu kasvet, yazdığı bir denemede görülüyordu. Bu denemeyi, savaş haberini alan insanların neler hissettiğini anlatmak için kaleme almıştı. Şöyle diyordu: Binlerce erkek ve kadın bir çeşit “terk edilmişlik ve intihar”ı yaşıyor⁹³ ... İkinci ifade Tolstoy'un *Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir* adlı eserindeki iddiaya atıfta bulunuyordu. Bu kitabı Addams 1894 yılında okumuştı ve kitap savaşın insanlığın intiharı anlamına geldiğini söylüyordu. Ancak onun Avrupa'dan gelen haberlerin ne anlama geldiğini anlamasını sağlayan asıl şey, 4 Ağustos tarihinde penceresinden gördüğü manzaraydı. Addams, Frenchmans Körfezi'ne demir atmış büyük okyanus gemisini gördüğünde dehşete kapıldı. Daha sonra bunun Almanya'ya ait olduğunu ve yeni denizlerden ele geçirdiği külçe altın ve gümüş yükü için sığınacak yer aradığını öğrendi. Addams, olmaması gereken yerdeki bu geminin onun için ne anlama geldiğini şöyle ifade ediyordu: “Zihinlerimizi değişen dünyaya (...) uydurmamız bekleniyordu.”⁹⁴

5. BÖLÜM NOTLARI

1. JA'dan alıntı, *Chicago Tribune*, 27 Mayıs 1906, D₅.
2. JA, "Çocukların Ulusal Düzeyde Korunması (The National Protection of Children)", *Amerikan Siyaset ve Sosyal Bilimler Akademisi Yıllık Kaydı (Annals of the American Academy of Political and Social Science)*, cilt 29 (Ocak 1907): 69-60.
3. *New York Times*, 21 Aralık 1906; FK'dan Nicholas Kelley'e, 6 Nisan 1908, Sklar ve Palmer, *Seçilmiş Mektuplar*, 172-173 (bkz. bölüm 4, n. 34).
4. Ida Husted Harper, ed., *The History of Women Suffrage*, cilt 1: 1900-1920 (New York: J. J. Little & Ives Co., 1922), 192.
5. Ida Tarbell, "The Irresponsible Women and the Friendless Child", *Anti-feminism in America: A Reader*, ed., Angela Howard ve Sasha Ranae Adams Tarrant (New York: Garland Publishing, 2000), 114-15.
6. J. Cardinal Gibbons, *The Restless Women* [1902], age, 108.
7. JA, "Why women Should Vote?", *Ladies' Home Journal* 27 (Ocak 1910): 21-22.
8. JA, *Newer*, 186 (bkz. bölüm 4 n. 53); JA, "Neden Kadınlar", 21.
9. Corbin, Rima Lunin Schultz ve Adele Hast'tan alıntı, ed., *Women Building Chicago*, Bloomington: Indiana Üniversitesi Basımevi, 2001. s.v. "Corbin, Caroline": JA, "Why Women", 22.
10. JA, "Neden Kadınlar", 22: JA, *Newer*, 187.
11. JA, *Newer*, 141.
12. Üyelik numarası için bkz. Alexander Johnson, ed., *Proceedings of the National Conference on Charities and Correction* [Buffalo, NY, Haziran 9-16, 1999] (New York: özel basım, 1909), 541. JA'nın Ulusal Hayır Kurumları ve Islah

- Konferansı'yla ilgisine ilişkin tüm detaylar için bkz. *Jane Addams, 6 Eylül 1860-21 Mayıs 1935* [Anma Toplantısı], *Ulusal Sosyal Hizmet Konferansı*, 10 Haziran 1935 (Montreal, Kanada: özel basım, 1935), 20-22.
13. JA, "Charity and Social Justice", *Tarama* 24 (11 Haziran 1910): 449-
14. Johnson, *Proceedings*, 1909. 543-
15. Üç başkan yardımcılığı ve yönetim kurulundaki diğer kişilerin isimleriyle olarak bkz. *Charities and the Commons* 18, no. 10 (5 Haziran 1907): 339; Federal Bir Sağlık Bürosu İçin, adı geçen eser, 293; JA'dan Phoebe Apperson Hearst'a, 27 Mart 1913.
16. JA, "Women's Special Training for Peacemaking", *İkinci Ulusal Barış Kongresi Tutanakları* (Chicago: Amerika Barış Derneği, 1909), 253,
17. JA, *The Spirit of Youth and the City Streets* (New York: Macmillan, 1909), 40-41.
18. Age, 37.
19. Age, 116.
20. Age, 161.
21. Age, 3.
22. William James'ten JA'ya, 13 Aralık 1909. Ayrıca bkz. Charlene Haddock Seigfried, *Pragmatism and Feminism: Reawing the Social Fabric* (Chicago: Chicago Üniversitesi Basımevi, 1995), 135.
23. JA'dan Graham Taylor'a, 4 Eylül 1910. Ayrıca bkz. JA'dan Ida Tarbell'e, 23 Ağustos 1909.
24. Basım tarihiyle ilgili olarak bkz. JA'dan MRS'ye, 8 Kasım 1910; hikâyelerle ilgili olarak bkz. JA, *Twenty*, 235, 376, 323, 200 (bkz. bölüm 1. N. 3).
25. JA, *Twenty*, ix.
26. Davis, *American Heroine*, 199-200 (bkz. bölüm. 1, n. 11).

27. Margaret Tims, *Jane Addams of Hull House, 1860-1935: A Centenary Study* (Londra: George Allen&Unwin, 1960). 132.
28. Margaret Dreier Robins'ten JA'ya, 10 Şubat 1907; *Chicago Tribune*, 22 Nisan 1910, 10.
29. "Ciddiyet" için tanımlanmamış Cincinnati gazete kupürüne bakınız, 15 Mayıs 1894. *JAPM*, 55: 0022; "istekli ses" için Zona Gale'nin *Unity*'deki açıklamasına bakınız, 150, no. 10 (Mayıs 1935): 226; "derin gözler" için tanımlanmamış gazete kupürüne bakınız [28 Haziran 1894?], *JAPM*, 55:0025.
30. MHJ, *Jane Addams as I Knew Her*, 26 (bkz. bölüm 4. n. 8).
31. Victor Weybright, "Memories" *Saturday Review* 44 (12 Ağustos 1961): 21.
32. Bayan John K. Ottley, "America's Only Sainth, Who Will Visit Atlanta" *Atlanta Constitution*, 3 Kasım 1907, A5.
33. Burns'tan alıntı, "Chicago's Five Maidens" *American Magazine* 62 (Eylül 1906): 488.
34. Joan of Arc'le ilgili olarak bkz. *Caxton*, Ağustos [?], 1910, *JAPM*, 57:1207; alıntı için bkz. *Philadelphia Record*, 4 Mart 1912, *JAPM*, 58:0764-
35. *St. Louis Republic*, 21 Mayıs 1910, *JAPM*, 57:0978.
36. Louise de Koven Bowen, *Open Windows: Stories of People and Places* (Chicago: Ralph Fletcher Seymour, 1946), 226-27.
37. JA, "College Women and Christianity" 1855 (bölüm 4. n. 5); Emily Greene Balch, *Unity*'deki açıklama 115, no. 10 (Mayıs 1935): 199.
38. Elia M. Peattie, "Women of the Hour. Miss Jane Addams" *Harper's Bazaar* 38, no. 10 (Ekim 1904): 1004; Alice Hamilton, "Jane Addams of Hull House and the Women's International League of Peace and Freedom" *Roundtable* [Ulusal

- Yerleşim Alanları ve Mahalle Merkezleri Federasyonu'nun bülteni] 19, no. 6 (Haziran 1955): 2; Caroline F. Urie'den EGS'ye, 25 Mayıs 1935, Kutu 1, Dosya 13, EGSP.
39. Linn, *Addams*, 433 (bkz. bölüm 1, n. 1); MHJ, *Jane Addams as I Knew Her*, 14.
40. EGS'den Mary Allen'e, alıntıl原因 FK, 14 Ekim [1892], Dosya 70, Kutu 7, EGSP.
41. JA'dan MRS'ye, 8 Kasım 1910.
42. JA, *A New Conscience and an Ancient Evil* (New York: Macmillan, 1912). 33-
43. Bowen, *Open Windows*, 206: Hamilton, "Jane Addams of Hull House and the Women's International League of Peace and Freedom" 1.
44. Steven M. Buechler, *The Transformation of the Women Suffrage Movement: The Case of Illinois* (New Brunswick, NJ: Rutgers Üniversitesi Basımevi, 1986). 161-62.
45. JA, "Why Women", 21-22: Kay Sloan, *The Loud Slient: Origins of the Social Problem Film* (Urbana: Illinois Üniversitesi Basımevi, 1988), 111-13.
46. *New York Times*, 8 Mart 1911, 3-
47. JA, "Women and State" 2 Şubat 1911. TM karbon, JAPM, 47:0096. Konuşmaların yerleri mikrofilmedir. Ailenin kökenleriyle ilgili tartışma için bkz. Ann Taylor Allen, "Feminizm, Sosyal Bilimler ve Modernitenin Anlamları: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Ailenin Kökenine İlişkin Tartışma, 1860-1914." *American Historical Review* (Ekim 1999), <http://www.historycooperative.org/journals/ahr/104-4/ah001085.html>. Anaerkilliğin ve ataerkilliğin tarihçesine ilişkin mevcut bilgiler için bkz. Cristina Biaggi, ed., *Mars'ın Kuralı: Ataerkilliğin Kökenleri, Tarihçesi ve Etkisine İlişkin Okumalar* (Manchester, Conn.: Okuma, Fikirler ve Eğilimler, 2006).

48. JA, "Women and State" 4-5. Emily James Putnam'ın *The Lady Studies of Certain Phases of Her History* (Londra: G. Putnam's Sons, 1910) adlı eserini okumakta olduğunu yazdı.
49. JA, "Women and State" 10. Konuşmanın kadınlardan oy isteyen erkeklerle ilgili kısmı daha sonra 1913 yılında *Ladies' Home Journal*'da "Eğer Erkekler Oy Hakkı İstiyor Olsaydı" (If Men Were Seeking the Franchise) olarak yayınlandı. Bkz. JA, "Eğer Erkekler Oy Hakkı İstiyor Olsaydı," *Jane Addams Okuyucusu* (*The Jane Addams Reader*), ed. Jean Bethke Elstain (New York: Basic Books, 2002), 229-34.
50. JA. "The Larger Aspects of the Women's Movement" *Women in Public Life*, ed., James Lichtenberger (Philadelphia: Amerikan Siyaset ve Sosyal Bilimler Akademisi, 1914), 6. Addams'ın feminizminin gelişiminin daha eksiksiz bir tartışması için, bkz. Louise W. Knight, "The Feminist Consciousness of Jane Addams" yayınlanmamış (yazardan temin edilebilir).
51. Alıntı yapılan yer: John Milton Cooper, Jr., *Pivotal Decades: The United States, 1900-1920* (New York: Norton, 1990), 100; ayrıca bkz. Theodore Roosevelt'ten JA'ya; 31 Ekim 1911
52. Alıntı yapılan yer: *Chicago Tribune*, 2 Şubat, 1912, 6.
53. *New York Times*, 13 Haziran 1912, 1.
54. JA, "The Progressive Party and Women's Suffrage" 5, *JAPM*, 47:0498.
55. Janet M. Martin, *The Presidency and Women: Promise, Performance, and Illusion* (College Station: Texas A&M Üniversitesi Basımevi, 2003), 26.
56. Linn, *Addams*, 239, 260; *Los Angeles Times*, 9 Ağustos 1909, *Chicago Daily Tribune*, 9 Ağustos 1909, 9.
57. Jo Freeman, *We Will Be Heard: Women's Struggle for Political Power in the United States* (New York: Rowman ve

- Littlefield, 2008). 53-56, 58-65.
58. Adı geçen eser, 56; yirmi iki delege için bkz. JA, Progressive Party and Womans's Suffrage 5; Carpenter'le ilgili olarak bkz. *New York Times*, 6 Ağustos 1912, s. 2.
59. Alıntı 8 Ağustos 1912 *New York Evening Post*'tan yapılmıştır. *JAPM*, 58:1239-Ida HustedHarper yanlışlıkla Addams'ın Karar Komitesi'nde yer aldığını iddia etti. (*History of Women Suffrage*), 706. Bu, tarihçileri yanılttı. Addams, parti kongresiyle ilgili yazıda genelde yaptığı gibi "biz" ifadesini ucu açık şekilde kullanarak karmaşaya daha da fazla katkıda bulunmuş oldu (*Second Twenty*), 29 [bkz. bölüm 2, n. 20]]. Karar Komitesi üyelerinin listesi için, bkz. *New York Times*, 6 Ağustos 1912, 2. NCCC komitesiyle ilgili olarak bkz. JA, *Second Twenty*, 26.
60. JA, "My Experiences as a Progressive Delegate", *McClure's Magazine* 40 (Kasım 1912): 14.
61. *New York Times*, 7 Ağustos, 1912. 2.
62. JA' dan alıntılan *New York Times*, 6 Ağustos 1912, 2; JA, "Has the Emancipation Act Been Nullified by National Indifference" *Survey* 29 (1 Şubat 1913): 566.
63. Sophonisba Breckinridge, *Unity*'deki açıklama, 115, no. 10 (15 Temmuz 1935): 191: Theodore Roosevelt'ten Raymond Robins'e, 12 Ağustos 1914. Morison, *TR'nin Mektupları* (*Letters of TR*): cilt 7, 801 (bkz. bölüm 4, n. 75).
64. William M. Trotter'den JA'ya, 6-7 Ağustos 1912.
65. JA, "The Progressive Party and the Negro" *Crisis*, 5 (Kasım 1912): 31.
66. Frederick Douglass'tan Sophie White Griffing'e. 27 Eylül 1868, Philip S. Foner, ed. *Frederick Douglass on Women's Rights* (New York: Da Capo Basımevi, 1992), 86.
67. William Allen White, *Autobiography of William Allen White* (New York: Macmillan, 1946), 531: *Chicago Tribune*, 8

- Ağustos 1912, 2.
68. JA [Theodore Roosevelt'in Adaylığını Destekleyen Konuşma], İlerici Parti Kongresi, Chicago, Ağustos 1912, *Kongre Kaydı*, 62. Kongre, 2. Oturum (Ek), cilt 48, pt. 12, 564-65.
69. JA, *Second Twenty*, 40.
70. Theodore Roosevelt: *Progressive Principles: Selections from Addresses Made During the Presidential Campaign of 1912*, ed. Elmer H. Youngman (New York: İlerici Ulusal Servis, 1913), 206.
71. JA' dan Alde Blake'e, 13 Temmuz 1912.
72. *Woman's Journal* (14 Aralık 1912): 400.
73. JA' dan Alice Addams Haldeman'a, 14 Ekim 1912; JA, *Newer Ideals of Peace*, Fischer ve Whipps, *Addams' Essays*, 19 (bkz. önsöz, n. 1).
74. JA, "My Experiences as a Progressive Delegate" 12.
75. JA, "The Steps by Which I Became a Progressive" 4, *JAPM*, 47:0505-
76. *New York Times*, 15 Ağustos 1912, 5; JA, "Pragmatism and Politics" *Survey* 29 (5 Ekim 1912): 12
77. *New York Times*, 10 Ağustos 1912, 6.
78. Age, 21 Ağustos 1912, 1; 31 Ağustos 1912, 2.
79. JA' dan Lillian Wald'e, 15 Ağustos 1912.
80. Theodore Roosevelt'ten Millicent Garrett Fawcett'e, 19 Kasım 1912, Morison, *Letters of TR*, cilt 7, 651.
81. JA' dan Alice Addams Haldeman'a, 9 Ağustos 1912; *Chicago Tribune*, 1 Aralık 1914, 1.
82. JA, *Second Twenty*, 45.
83. Theodore Roosevelt'ten Millicent Garrett Fawcett'e, 19 Kasım 1912, loc. cit.; Freeman, *We Will Be Heard*, 57-58.
84. Alıntı yapılan yer: White, *Otobiyoğrafi*, 513.
85. Theodore Roosevelt'ten Millicent Garrett Fawcett'e, 19 Kasım 1912, loc. cit.

86. Alıntı yapılan yer: Christine Lunardini. *From Equal Suffrage to Equal Rights: Alice Paul and the National Woman's Party, 1910-1928* (New York: New York Üniversitesi Basımevi, 1986), 32.
87. JA'dan Clara Landsberg'e, 1 Mart 1913: JA'dan Katherine Coman'a, 23 Mart 1913.
88. JA'dan Helen Culver'e, 11 Nisan 1913. JA'nın Tolstoy'a bulunduğu ziyaretle ilgili olarak bkz. Knight, *Citizen*, 371-74.
89. Ellery Sedgwick'ten JA'ya, 3 Temmuz 1913.
90. JA, "Unexpected Reactions of a Traveler in Egypt" 178, 185 (bkz. bölüm 1, n. 5).
91. FK, "Women and Social Legislation in the United States" *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 56 (Kasım 1914): 70: Sklar ve Palmer, *Selected Letters*, 203 n2 (bkz. bölüm 4, n. 34).
92. JA'dan Lillian Wald'e, 3 Temmuz 1914. Ayrıca bkz. Linn, *Addams*, 353.
93. JA, *Second Twenty*, 119.
94. Age, 117-18; ayrıca bkz. *New York Times*, 5 Ağustos 1914, 5-

6. Bölüm

MUHALİF

Addams zihnini savaşla değişen dünyaya nasıl uyarladı? Savaşın başlamasından sonra geçen dört buçuk yıl boyunca pek çok yeni çıkarıma varmıştı ama bunların içinde en önemlisi, kendisinin politik yelpazedeki yeriyle ilgiliydi. 1922’de geri dönüp o döneme baktığında, şöyle değerlendirmişti: “Mizacım ve alışkanlıklarım, her zaman orta yolculuğu teşvik etti; hem politikada hem de toplumsal reformda ‘mümkün olanların en iyisi’nin peşinden gittim. Ancak savaş konusunda epeyce sola kaydım.”¹

Yaşadığı ikilem kendi politik felsefesinin özüne uzanıyordu. Eğer barış, yalnızca savaş olmaması değil, yaşamı besleyen demokratik kurumların sağlıklı olması hali ise, o zaman savaş bu kurumların hasta olması demektir. Addams’a göre savaştaki bir hükümet, kendi vatandaşlarına zarar verme yolunda ilerliyor demektir: Yalnızca vatandaşlarının başka insanları öldürmelerini ve kendi hayatlarını tehlikeye atmalarını mecbur kılmakla kalmıyor, aynı zamanda vergilerle toplanan paraları toplumsal programlardan alıp askeri harcamalara yönlendiriyor ve vatandaşlarının ifade özgürlüğüne ilişkin haklarını kısıtlıyordu. Konu savaşa geldiğinde, kabul

edebileceği bir “mümkün olanların en iyisi” yoktu çünkü demokrasinin özü, yani vatandaşlara değer verme, tehlikeydi ve konu buysa, Addams radikaldi.

Başkan Woodrow Wilson olayları farklı görüyordu. Ona göre tarafsız kalmak ve savaş, barışa doğru giden yoldaki stratejilerdi; aynı zamanda ülkesinin ve kendisinin dünyadaki yerini geliştirmek için kullanılacak araçlardı. Ağustosun başında ülkesinin tarafsızlığını ilan ederken, bütün diplomatik kaynaklarını ve kendisini barış görüşmeleri için arabulucu olarak önerdi ve kendisinden beklenmeyecek açıklıkla niyetini ortaya koydu: “Amerika dünyanın geri kalanına yardım etmek için hazır bekliyor. Bunu yaparak kalıcı bir zafer kazanabiliriz.”² Wilson’ın Amerika Birleşik Devletleri’nin kendisi aracılığıyla dünyanın kurtarıcısı olabileceğine inancı, başkanlığı boyunca dış işleri politikalarını yönlendirecekti.

Wilson, arabuluculuğa ilişkin bu ilk teklifinin kabul edilmesini beklemiyordu. Onun için de, başkaları için de, durum açıktı: Japonya ve Avrupa’nın en güçlü ulus devletleri ve hanedanları olan Almanya, Birleşik Krallık, Avusturya-Macaristan ve Rusya genişleme arzusundaydılar ve güçlerine de güvendiklerinden, savaş istiyorlardı. Wilson savaşın hızlıca sona erdirilmesinin acil bir mesele olduğunu da düşünmüyordu. Yaptığı teklif aslında zamanı geldiğinde, yani ya savaşan uluslar çıkmaza düştüklerinde ya da savaş bittikten sonra, uzlaştırıcı olarak kendi rolünü şimdiden belirlemek için tasarlanmış bir hamleydi.

Wilson’ın teklifi, yeni uluslararası uygulamalarla uyumluydu. Tarafsız arabulucu ulus rolü, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin, Japonya ve Avrupa ülkeleri de dahil pek çok

ulus tarafından 1907’de imzalanan Lahey Anlaşması’nda ana hatlarıyla belirlenmişti. Ancak Wilson’ın bu rolü üstlenme biçiminde çağına uymayan bir eski kafalılık vardı. Dünyada değişimi sağlayacak gerçek gücün, ahlaki sorumluluğa ve cesarete sahip bir lider olduğunu varsayıyordu. Wilson kısa sürede ülkeyi kahramanca bir tarafsızlığa yönlendirecek; sonra kahramanca diye düşündüğü bir savaşa sürükleyecek ve daha sonra da dünyayı kahramanca bir barışa götürecekti. Ve bunların çoğunu kendi başına yapmaya çalışacaktı. Tek kişilik başarıları inanıyordu.

Addams’ın kendisi de bir zamanlar kahramanlık ekolünün takipçilerinden olmuştu ve hâlâ ahlaki açıdan örnek olmanın gücüne inanıyordu ancak artık onun için çok açıktı ki, tek kişilik başarıların peşinde koşmak aslında uygulamada başarısızlığa doğru yürümekti; arkasından mutlaka ben bilirimcilik ve yalıtılma geliyordu. Demokratik toplumların doğru yolu bulduğunu düşünüyordu çünkü insanlar, fikir tartışmalarıyla, kurdukları taban örgütleriyle ve uzlaşmalar yoluyla birlikte hareket ediyorlardı. İlerici hareketin kolektif başarıları bunun kanıtı değil miydi?

Addams barış hareketinin savaş zamanında da benzer olanakları sunduğunu düşündü, en azından başında öyle düşünmüştü. Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra ve Amerika Birleşik Devletleri’nin savaşa girmesinden önce Addams, enerjisi yeniden artan, politikleşen ve temelleri kolektif eyleme dayanan barış hareketinin bileşenlerinden biri olacaktı. Ancak ülke Almanya’ya savaş ilan edince, tüm bunlar değişecekti. Savaşın desteklenmesi her vatandaşın yurttaşlık görevi haline gelecekti ve Addams kendini çoğunluğun görüşüne karşı dururken bulacaktı. İşe bakın ki, hiç de üstlen-

mek istemediği kahraman muhalif rolüne itilecekti. Halkın desteğinden acı verici bir şekilde mahrum kaldığından, ben bilirimcilik ve kendini feda etme gibi eski iğvalara açık hale gelecek, bunlarla yeni biçimlerde sınanacaktı.

* * *

Amerikalılar savaş haberine farklı şekillerde tepki gösterdi. Genel olarak Avrupa'daki bir savaşın kendi meseleleri olmadığını düşünüyorlardı, tabii orada akrabaları ya da arkadaşları olanlar hariç (Amerikalıların yüzde 30'u yurt dışı doğumluydu ya da en azından bir ebeveyni yurt dışında doğmuştu). Pek çok büyük barış derneği, ki çoğunluğu erkeklerden oluşuyordu, müttefiklerin davalarında haklı olduğuna inanarak, dikkatlerini Avrupa'dan çekip savaş sonrasındaki dönemi şekillendirmesi gereken barış ilkelerini tartışmaya başladılar.

Az sayıdaki barış yanlısı ise eyleme geçilmesini istiyordu. Köleliğin kaldırılması için çalışmış barış yanlısı William Lloyd Garrison'ın kızı ve uzun süredir Amerikan Barış Derneği'nin (*American Peace Society*) üyesi olan Fanny Garrison Villard, barış derneklerinin işe yaramadığı fikrindeydi. "Zayıflar ve etkisizler." diyordu. "Kendilerine ne-pahasına-olursa-olsun-barış sevdalısı denecek diye kaygılandıklarından, hepsi korkaklara dönüştü."³ Villard ağustos ayının sonunda New York'ta kadınların savaşla ilgili endişelerini ortaya koymaları için bir yürüyüş düzenledi. Savaşan ülkelerden gelen sığınmacı kadınlar konvoyun en başında olmak üzere, çoğu beyaz ama aralarında siyahların da olduğu bin beş yüz kadar kadın Beşinci Cadde'de davul sesleri eşliğinde yürüdüler. Binlerce insan da sessizce onları izledi. Yürüyüş,

oy hakkı savunucuları, barış yanlıları, sosyalistler ve yerleşim evleri hareketi aktivistleri tarafından düzenlenmişti ve Birleşik Devletler’de kadınların başını çektiği ayrı bir barış hareketinin de başlangıcı oldu.

Addams yürüyüşe katılmadı. Hükümetin eylemlerini etkileyecek pratik yollar üzerinde tartışmak istiyordu. Önerisi üzerine, yirmi kadar erkek ve kadın eylülde Henry Caddesi Yerleşim Evi’nde toplandı. Addams da Maine’den geldi. Katılanların çoğu Yerleşim Evi hareketinden ve ilerici çalışma arkadaşlarıydı, içlerinde Lathrop, Kelley ve Wald gibi yakın arkadaşları da vardı. Öncelikle savaşın Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki sosyal reform hareketlerine vereceği zarara ilişkin endişeleri üzerine konuştular. Addams’ın hemen sonrasında bir gazete muhabirine söylediği gibi, “Bir milyon erkek siperlerde soğukta, ıslak ve yaralı haldeyken, fabrikalardaki kötü koşullarda çalışan birkaç çocuğun mağduriyetiyle kim ilgilenir ki? Bu konuların tekrar gündeme gelmesi yıllar alacak.”⁴

Daha sonra Wilson’a, tek başına yapacağı arabuluculuk rolünün ötesine geçip, Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda, İspanya, İsviçre, Danimarka ve İsveç gibi tarafsız ülkelerin katılacağı bir konferans toplaması için öneride bulunup bulunmamayı tartıştılar. Bu konferans bir ateşkes çağrısı yapacak ve sonra da barış görüşmelerinde arabuluculuk rolünü üstlenecekti. Bu yöntem 1907 Lahey Anlaşması’nda belirtilmişti. Bu Anlaşmaya göre, birden fazla tarafsız ülke arabulucu olabileceği gibi arabuluculuk, savaş başladığında bile sürdürülebilirdi. Henry Caddesi grubu Başkana bunu önerip önermeme konusunu tartıştı. Birkaç ay sonra aralarında bir bildirge taslağı dolaştı ancak üzerinde anlaşma sağlanamadı.⁵

Oy hakkı savunucularının başka bir fikirleri vardı: Washington DC’de büyük bir barış mitinginde bir araya gelmek. Öneriyi o sonbaharda Amerika Birleşik Devletleri’nde ders vermekte olan iki kadın destekliyordu. Kadınlardan biri, ılımlı bir oy hakkı savunucusu ve ateşli bir barış yanlısı olan Macar Rosika Schwimmer’dı; diğeri de kadınların oy hakkı için savaş veren İngiliz Emmeline Pethick-Lawrence idi. Pethick-Lawrence, farklı şehirlerdeki oy hakkı savunucularını acil barış komiteleri şeklinde bir araya gelmeleri için örgüt-lüyordu. Wilson’dan savaşı olabildiğince kısa sürede bitirecek, tarafsız ülkelerin katılacağı bir konferans toplanmasını istemek için ülkenin başkentinde bir miting düzenlemeyi planlıyorlardı.

Kasım ayında Addams; Schwimmer ve Pethick-Lawrence’ı büyük barış mitingi fikrini görüşmek üzere Chicago’ya davet etti. Addams ikisiyle de bir yıl önce Budapeşte’deki uluslararası kadınların oy hakkı savunucuları toplantısında karşılaşmıştı. Addams, “Neden yalnızca oy hakkı savunucuları?” diye sordu. Barış için hükümete baskı yapanların içinde her çeşit aktivist olması gerektiğini düşünüyordu; üstelik bu çabada iki cinsiyetin birlikte hareket etmesini önemsi-yordu. Genel olarak, kamuoyunu şekillendirmek istiyordu; pragmatik olarak, oy verenlerin, ki çoğu erkeklerden oluşuyordu, bu çabayı desteklemesini istiyordu; felsefi olarak da, erkeklerin ve kadınların birlikte çalışmasının gayet doğal olduğunu fikrindeydi.⁶

Addams hâlâ bir ulusal kadın barış mitingini destekleyip desteklememe konusunda emin olamasa da, Chicago’da bir acil barış komitesi örgütlenmesine yardım etmeye hazırdı. Pethick-Lawrence ve Chicago Barış Derneği’nin 27 yaşında-

ki enerjik sekreteri Louis P. Lochner ile beraber Addams; bir barış buluşması planlamak üzere Hull House'da bir komite topladı. Planları; bireysel değil, örgüt temsiliyeti üzerinden bir katılım sağlamaktı. Bu, yirminci yüzyılın başlarında olağan bir usuldü. Davet listesi, bünyelerinde barış komiteleri olan yirmi bir gruba gönderildi. Halka açık buluşma, aralık ayının başında gerçekleşti. Buluşmaya barış aktivistleri, sosyalistler, sendikacılar, kadın kulüplerinin üyeleri, yerleşim evleri çalışanları, kadınların oy hakkı savunucuları, iş adamları, öğretmenler ve kilise mensupları katıldı. Bin kişi konuşmaları dinledi, bir platform oluşturuldu ve Addams'ı yeni örgütün, yani Chicago Acil Durum Federasyonu'nun (*Chicago Emergency Federation - CEF*) başkanı seçtiler.⁷

Savaşı eleştirenler için barış platformları oluşturmak tüketici bir işti. Addams savaşın ilk yılında dört platformun yazılmasında yer almıştı. Barış platformları, bir grup vatandaşın "Hangi devlet politikaları ve yeni kurumlar savaşın önlenmesine yardımcı olur?" sorusuna verdikleri kolektif cevaplardı. Bunların yalnızca kâğıt üstündeki kelimeler olarak kalma riski vardı ama Addams ve diğerleri, politika yapanların fikir almak için bazen bu metinlerden yararlandıklarını deneyimlerinden biliyorlardı. CEF'nin programının içerdiği cevapların çoğu savaş öncesi barış hareketine ait programlardan geliyordu. Bunlar arasında bir milletler cemiyeti kurulması, uluslararası tahkim sözleşmeleri yapılması, uluslararası mahkemeler oluşturulması ve orduların denetlenmesi vardı. Ancak CEF, bu klasik önerilere genel anlayışın dışında bazı fikirler de ekledi. Pethick-Lawrence dış politikanın demokratik yollarla denetlenmesi ve gizli sözleşmelerin sona erdirilmesi gibi öneriler getirdi. Bu fikirler kocasının kurulmasına yardım ettiği Britanya barış organizasyonlarından biri

olan Demokratik Denetleme Birliği'nin (*Union of Democratic Control*) programından alınmıştı. Kadınların oy hakkı maddesi de elbette oy hakkı savunuculuğu hareketinden geliyordu.

Tüm bu fikirler içinde en alışılmamış olanı, CEF'in tarafsız ulusların katıldığı bir konferansa ilişkin önerisiydi. Bu öneride Wilson'dan, hükümetler tarafından gönderilen diplomatlarla bir konferans toplaması isteniyordu. Bu yapılmadığı takdirde uluslararası hukuk ve barış koşulları konularında uzman vatandaşlardan oluşan resmî olmayan bir konferansın toplanması çağrısında bulunuluyordu. Öneri ayrıca her iki konferans için de ayrı roller belirlemişti. Resmî konferans savaşı uluslara ateşkes ilan etmeleri için baskı yapacaktı. Resmî olmayan konferans ise savaşı uluslara arabuluculuk hizmetleri sunacaktı.⁸ Sonraki iki yıl boyunca Addams ve Schwimmer bir biçimde tarafsızlar konferansının toplanmasını tekrar tekrar ısrarla dile getirdiler. Savaşın uzamasını önleyeceğine inandıkları bu öneriden vazgeçmediler.

Resmî olmayan konferans fikrinin ikinci bir ilham kaynağı daha vardı. 1907 Lahey Sözleşmesi'nde bu önerinin ana hatları belirlenmişti: Anlaşmazlık içindeki uluslar, anlaşmazlık savaşa dönüşmeden önce uzmanlardan oluşan soruşturma komisyonları oluşturabilirlerdi. Yönetiminin ilk zamanlarında Başkan Wilson bu fikri uygun buluyordu, tarafsız ulusların benzer komisyonlar oluşturabileceği olasılığını da onaylıyordu⁹. CEF bir adım daha ileri gidiyor ve bunun savaş sırasında denenmesini öneriyordu. Addams bu fikri tercih ediyordu çünkü uzmanların bilgi ve fikirlerinden yararlanılması gerektiğine inanıyordu. Uzmanlar "barış koşulları"nın anahatlarını belirledikten sonra, -kendi ifa-

desiyle- “halkların kendileri” bu barış koşullarını tartışma imkânına sahip olmalıydı. Ayrıca koşullar üzerinde kapalı kapılar ardında anlaşılmaya varmakla ünlenen diplomatlara da güvenmiyordu¹⁰. Addams kararlar alınmadan önce, kamuoyunda hararetli tartışmalar yapılmasını istiyordu. Yine de resmî konferans için çalışmaya da istekliydi. CEF’in başkanı olarak, o bahar konferans toplanması için baskı yapmak üzere Wilson’la iki kere görüşmeyi denedi ama başaramadı. Ancak tıpkı barış zamanında olduğu gibi, savaş zamanında da önceliği, demokrasinin işleyebilmesi için kamuoyu oluşturmaktı ve resmî olmayan konferans toplanması önerisini her fırsatta ısrarla dile getirecekti.

CEF’in programı kapsamı açısından tarihsel önemdeydi. Her ne kadar pek çok temel maddesi başka yerlerden alınmışsa da bütün olarak ele alındığında, o zamana kadar önerilmiş olanlar içinde en kapsamlı, eksiksiz, cesur ve demokratik barış programıydı. Büyük ölçüde farklılıkları barındıran orta batı Amerika toplantısının bir ürünü olan CEF programı, barışla ilgili uluslararası tartışmalara önemli bir katkı sağlayacaktı.

CEF’in barış buluşmasından sonra, Addams Washinton’da büyük bir kadın barış mitingi düzenleme fikrini desteklemeye karar verdi. Cinsiyet noktasında duruma boyun eğdi, miting yalnızca kadınlara açık olacaktı. Ama oy hakkı savunucularından başkalarının da mitinge dahil edilmesi konusunda ısrarcı oldu ve dediğini yaptırdı. Addams ve oy hakkı savunucularının lideri Carrie Chapman Catt tarafından imzalanan davet, CEF’in programı da eklenerek aralık ayının sonunda barış komiteleri olan ulusal kadın örgütlerine postalandı. Bu davette ocak ayında Washington DC’de toplan-

mak üzere birer temsilci (sonunda çoğunun yakın yerlerde oturduğu ortaya çıktı) göndermeleri istendi.¹¹ Amaç, "Ulusları insan yaşamının kutsallığına saygı duymak ve savaşı bitirmek üzere harekete geçirmek üzere tüm Amerikalı kadınların desteğini almaktır."¹² Davet edilenler arasında; sosyal hizmet, kadınların oy hakkını savunma, oy hakkı karşıtlığı, kapitalizm karşıtlığı gibi çok çeşitli amaçları olan gruplar vardı. Ayrıca kadın kulüpleri, Kadın Sendikaları Birliği (*the Women's Trade Union League*) ve diğer sendikalar, çiftçi kadınlar ve anneler kongreleri, geniş kapsamlı reform gündemiyle çok büyük ve etkili bir örgüt olan Kadınların Hıristiyan İttidal Birliği (*Woman's Christian Temperance Union*), geleneksel düşünceye sahip Amerikan Devriminin Kızları (*Daughters of the American Revolution*) ve radikal Nasyonal Sosyalist Kadınlar Komitesi (*National Socialist Women's Committee*) de davet edilmişti.¹³ Demokrasi daha önce böyle bir buluşma görmemişti.

10 Ocak günü birkaç bin kadın ve az sayıda erkek Willard Oteli'nde bir araya geldi. 70 kadar kadın resmî delegeydi, geri kalanlar halktan ilgili kişilerdi. Katılanlar halka açık oturumlarda yapılan konuşmaları dinlerken, Carrie Chapman Catt'in başkanlığını yaptığı ve Addams'ın katıldığı Program Komitesi yeni bir organizasyonun, Kadınların Barış Partisi'nin (*the Woman's Peace Party*) programını kaleme aldı. Bu program aslında kadınların oy hakkının savunulması maddesi de dahil olmak üzere, CEF'in programının birebir aynısıydı.

Tarafsızlar konferansı konusunda, CEF programı gibi Kadınların Barış Partisi programı da resmî ya da resmî olmayan konferans seçenekleri öneriyordu. Eğer resmî konferan-

sın “olanaksız ya da uygulanamaz” olduğu ortaya çıkarsa, o zaman parti “dünyadaki barış yanlılarının bir araya geleceği resmî olmayan bir konferans toplanması” için çalışacaktır.¹⁴ CEF’ten daha da cesur bir anlayışla, Kadınların Barış Partisi; yalnızca uluslararası hukuk uzmanlarının değil, tüm dünyanın vatandaşlarının savaşta arabuluculuk rolünü ellerine almalarını istiyordu. Bu fikir, ülke içindeki referandumlara ilişkin yenilikçi reform girişimlerini hatırlatıyordu. Burada da son başvuru mercii olarak vatandaşlar hakem haline getiriliyordu. Daha da geriye gidilirse, program Bağımsızlık Bildirgesi’nin ve Anayasa’nın ruhunu yakalıyordu: Eğer hükümet ya da hükümetler başarısızsa, halk sorumluluğu devralır.

Dikkat çeken bir başka konu da, programın Amerikalı kadınlar için dış politikada düşündüğü yeni rold . Programın  ns z  anayasadan esinlenerek “Biz Amerika Birleşik Devletleri kadınları” sözleriyle başlıyordu. Devamında oy hakkı savunucularının görüşlerinden biri olan kadınların özellikle kamu politikalarına ilişkin tartışmalara katılma niteliğinde ve yeterliliğinde olduğu görüşü, uluslararası boyuta taşınıyordu. Kadınlar uzun zamandır çocukların geleceğinden yükümlü kılındıklarına, hatta yaşamın koruyucusu sayıldıklarına ve de yuvanın temellerini ve barış çalışmalarını onlar inşa ettiklerine göre, ülkelerin yaşamlarına ilişkin tartışmaların dışında bırakılmamalıydılar ve kararlara dahil olmalıydılar. “Kadınların yüksek tartışmaların yapıldığı tüm mercilerde savaş ve barışa ilişkin verilecek kararlarda pay sahibi olmalarını talep ediyoruz”.¹⁵

Kadınlardan söz ederken, programın  ns z  farklı kişilere farklı anlamlar ifade edecek şekilde ustaca kaleme alınmıştı.

Oradaki pek çok kadın, belki de büyük çoğunluk, kadınların biyolojik doğasının onları daha yumuşak, nazik ve sevgi dolu yaptığına ve bu nedenle de kadınların erkeklerden üstün olduklarına inanıyordu. Her ne kadar kadın doğasından bu şekilde söz etmese de bu kişiler ön sözü bu görüşü destekler şekilde anlıyorlardı. Addams ise kadınların insan yaşamının değerine ilişkin duygularını merkeze alıyordu. Toplananlara şöyle seslendi: “Kadınların erkeklerden daha iyi olduğunu savunmuyorum ... ama kadınların yaşama değeri verme konusunda erkeklerden daha duyarlı olduklarını kabul etmeliyiz.”¹⁶ Biyolojik determinizmi reddetmekle birlikte, Addams kadınların büyük çoğunluğunun doğum yaptıkları ve/veya çocuk yetiştirdikleri için insan yaşamının değerine erkeklerden çok daha fazla duyarlı olduklarını kabul ediyordu.

Delegeler bu ileri görüşlü programı kabul ettiler. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri’nin ilk ulusal kadın barış örgütü olacak olan Kadınların Barış Partisi’nin (*Woman’s Peace Party - WPP*) kurulması yönünde oy kullandılar ve Addams’ı ilk başkan seçtiler. Zamanlama doğruydü. Programın cesur ön sözü 1895’te, hatta 1905’te bile yazılamazdı. Ön sözün bu kendine güvenli tarzının ardında onlarca yıl boyunca kadınların politik bir güç olarak etkili bir şekilde örgütlenmeleri vardı. 1915’e gelindiğinde Amerikalı kadınların dış politikada eşit söz sahibi olma talepleri gayet anlaşılır görünüyordu, en azından oy hakkı savunucuları için.

Yeni örgüt kendini parti olarak adlandırarak, o sonbaharda kurulmuş yeni acil barış komitelerinden biri olan New York Kadınların Barış Partisi’ni (*the Woman’s Peace Party of New York*) örnek alıyordu. “Parti” ismi bu yeni ulusal grup için

iyi bir seçimdi. İyi organize olmuş bir tabanı, gerçekleştirmeleri için politik eylem gereken hedefleri ve hedeflerine ulaşmak için politik güç kullanmaya hazır üyeleri vardı. Eğer Jane Addams'ın 1912'deki İlerici Parti Toplantısındaki rolü kadınların politik boyutta rüşünü ispat etmesinin tarihi bir sembolüyse, Kadınların Barış Partisi'nin örgütlenmesi de bunun tarihi bir gerçekleşmesiydi.

Bu arada Addams'ın çok istediği bir şey olan Amerikan barış hareketinin demokratikleşmesi hâlâ tam olarak gerçekleşmemişti. Şubat ayında Addams, Louis Lochner ve diğer Chicagolu aktivistler Ulusal (ya da Acil) Barış Federasyonu'nu (adı farklı şekillerde anılabiliyordu) örgütlediler. Daha önce Chicago'da toplanan yine aynı geniş yelpazedeki örgütlerden üç yüz kadar kadın ve erkek bu kez ulusal örgütlerini temsil ederek, CEF ve WPP'nin programlarının neredeyse aynısını kabul ettiler. En önemli farklılık, tarafsızlar konferansına ilişkin maddeydi: Yalnızca resmî konferans destekleniyordu. Bu konunun barış hareketi içinde tartışmalı olduğu açıktı.¹⁷

Bir kez daha Addams başkan seçildi. Böylelikle birkaç ay içinde üç başkanlığı kabul etmiş oluyordu. 1914 yılından önce yalnızca Ulusal Yardımseverlik ve Islah Kongresi (*National Conference of Charities and Correction*) ve Ulusal Yerleşimler Federasyonu'nun (*National Federation of Settlements*) başkanlıklarını kabul etmişti, ki büyük ihtimalle başka teklifler de almıştı. Savaş zamanında konu barış olduğunda, her seferinde evet dedi. Bu, onun barışa derin bağlılığının bir göstergesiydi.

Amerikalılarla karşılaştırıldığında savaştan çok daha fazla etkilenen Avrupalı kadınlardan bazıları acilen barış için

örgütlenmek istiyorlardı. Hollandalı oy hakkı savunucusu Aletta Jacobs bir miting planlamak üzere Belçika, Almanya, İngiltere ve Hollanda'dan bir avuç oy hakkı savunucusunu Amsterdam'da topladı. Mitingin nisan ayının sonunda Lahey'de yapılmasına karar verdiler. Lahey 1899 yılından beri uluslararası barış konferanslarına ev sahipliği yapan bir Hollanda şehriydi. Savaş hatlarını dikkate almamaya karar vermişlerdi; bu nedenle tüm Avrupa ülkelerindeki ve dünyadaki örgütlerden kadınları davet ettiler. Dünya tarihinde böyle bir şey daha önce yapılmış mıydı? *New York Times*'ta çıkan bir başmakalede bu "çılgınca bir plan" diye nitelendirildi¹⁸. Addams Kadınların Barış Partisi'nden katılan Amerikalı delegelere önderlik etmesi ve toplantıya başkanlık etmesi için davet edildi. Mary Rozet Smith gitmediği için Addams'a yolculuğunda Hull House'tan Dr. Alice Hamilton eşlik edecekti. Mary Rozet Smith, Addams bir konferansa gittiğinde ya da Washington'da lobi faaliyetlerine katıldığında merkezde kalıyordu.

Trajiktir ki, Jane Addams Avrupa'ya doğru yola çıkmaya hazırlanırken, sağ kalan tek kız kardeşi öldü. Alice Addams Haldeman Ekim'den beri ciddi şekilde hastaydı. Jane onu kalması için Kansas'tan Hull House'a getirmişti ve daha sonra da tedavi için Chicago hastanesine yatırmıştı. Altmış bir yaşındaki Alice son yıllarında obezite, romatizma ve son olarak da ölüm sebebi olan kanserle mücadele etmişti. Alice'in ölmeden önceki son aylarında Jane çok yoğundu. Barış için örgütlenmeyle uğraşiyor, WPP'nin toplantılarına katılmak ve oy hakkı savunuculuğuna ilişkin konuşmalar yapmak üzere seyahat ediyordu. Bu durum ona muhtemelen toplumsal sorumluluk ve aile yükümlülükleri arasında yaşadığı zorlu gerilimi hatırlatmıştır. O zaman da en büyük kız

kardeşi Mary, tam Pullman grevi sırasında ölmüştü. 1914 sonbaharında bir gün Jane bir akrabasına suçluluk hisleri içinde, şöyle demişti: “Halka mal olmuş kadın’ rolünü üstlendiğim için çok üzgünüm; bu rolü bütün bu sıkıntıların ve hastalıkların içinde sürdürmek çok zor.”¹⁹ Ancak yine de devam etti. Kalpsiz değildi; ülkesine ve dünyaya karşı sorumluluklarının, kendisine ailesine olan sorumluluklarından daha yüksek ahlaki görevler yüklediğine inanıyordu. Bu durum erkeklerin hatırlanamayacak kadar eski zamanlarda yaptığı bir seçimdi, savaşa gitme kararında olduğu gibi. Ama bir kadının böyle bir seçim yapması; savaş ve barışın birer ahlaki tercih olarak seçilmesindeki (en azından) eşitlik iddiası bir yana, kadın ve erkeklerin vatandaş olarak eşit olduğunu kuvvetli bir şekilde savunmayı gerektiriyordu.

Neyse ki, Alice mart ayında öldüğünde Jane onunla beraberdi ve kız kardeşinin gömüleceği aile mezarlığının bulunduğu Cedarville’e kadar tabutla birlikte seyahat etti. Münzevi bir hayat süren üvey kardeşi George Haldeman 1909’da ölünce, Jane’in yaşayan tek kardeşi olarak Weber kalmıştı. O da 1915’te neredeyse devamlı olarak akıl hastanesinde kalıyordu; yıllar içinde şizofrenisi kötüye gitmişti.²⁰ Alice’in ölümü, ardında büyük bir boşluk bırakmıştı.

Ölüm her zaman Addams’ı güçsüz hissettirdiğinden ve içindeki harekete geçme arzusunu tetiklediğinden, Lahey’deki toplantı tam zamanında gelen bir teselli oldu. Ama başarılabileceklerin sınırları konusunda herhangi bir yanılsamaya kapılmış da değildi. Avrupa’ya doğru yola çıkmadan bir gün önce, New York’ta Kadınların Barış Partisi destekçilerine yaptığı konuşmada insanların beklentilerini azaltmaya çalıştı: “Savaşı durdurabileceğimizi düşünmüyoruz. Elimizi kal-

dırarak, orduların bu kıyımı durdurmalarını sağlayabileceğimizi de zannetmiyoruz. Bizce, yeni bir perspektifin ortaya konmasının kendisi değerli bir şeydir. Kadınların bir araya gelmesinin ve ne yapılabileceğine ilişkin görüş alışverişinde bulunmalarının önemli olduğunu düşünüyoruz”.²¹ Lahey’e savaşın nasıl sonlandırılabilceğine ilişkin tartışmalara katılmak için gidiyordu. Aslında böylece Kadınların Barış Partisi, programının ön sözündeki vizyonunu eyleme geçirmiş oluyordu.

* * *

Kadınlar Lahey’e vardıklarında, uçsuz bucaksız tarlalarda kırmızı ve sarı laleler açmıştı. Olağandışı bir buluşma gerçekleşiyordu. Bin yüz kadar delege vardı. Amerika Birleşik Devletleri’nden (Kanada hiç delege göndermemişti) ve 12 Avrupa ülkesinden, ki bunların içinde 43 delege de ittifak devletleri olan Almanya, Avusturya ve Macaristan’dan gelmişti, delegeler vardı. Hindistan ve Güney Afrika gibi uzak yerlerden de selamlar gönderilmişti. Delegeler 150 ulusal örgütü temsil ediyorlardı. Bu örgütler içinde çoğunluğu; oy hakkı savunucuları ve barış dernekleri oluşturmakla birlikte, esnaf kooperatifleri ve sendikalar da vardı. Amerika Birleşik Devletleri 47 kadınla en çok delegesi olan ülkeydi. Ve halk, yani bin kadar kadın ve az sayıda da erkek izlemek için gelmişti.²² Savaşan ülkelerden gelen kadınlar, kendi hükümetlerinin karşı çıkmasına ve bazı durumlarda da kocalarının, ağabeylerinin ya da erkek arkadaşlarının itirazlarına kulak asmamışlardı. Addams bu kadınların ahlaki cesaretini son derece etkileyici bulmuştu. Bir konuşmasında onların bu kongreye gelmesinin “neredeyse destansı bir kahramanlık eylemi gibi olduğunu” söylemişti. Onların ahlaki cesaretini

Uluslararası Kadın Kongresi'nde Kadınların Barış Partisi delegasyonu, Lahey, 1915. Addams ön sırada soldan ikinci.

onurlandırmıştı. “Sevdikleri ıstırap ya da büyük sevinç içindeyken bir an onlardan farklı görünmek bile, bir kadın için vicdanının en yüksek sınavı olagelmıştır.”²³

Addams üç gün süren kongreye bazılarının “ustalıkli” ve “muhteşem” diye niteledikleri şekilde başkanlık etti.²⁴ Delegeler arasında anlaşmazlıklar ve kulis arkasında yürütülen bazı manevra çabaları vardı, ancak Addams hepsini ustaca idare etti. Pek çok toplantıda başkanlık ettiğini görmüş olan bir arkadaşı şunları hatırlıyordu: “Onun zor durumları, zor kişilikleri ve çatışmaları idare edişini görmek, ustaca oynanan bir eskrim karşılaşmasını izlemek kadar heyecan vericiydi ancak bu, sessiz, sıradan ve çok eğlenceliydi...” Başkan

olarak zarif bir doğallığı vardı, ancak bununla beraber “her zaman çok hızlı, dikkatli ve canlıydı”.²⁵

Toplantı sonunda Kongre, Kadınların Barış Partisi’nin programının neredeyse aynısı olan ve oy hakkını savunan maddeyi de içeren bir programı kabul etti. Amerikalıların yaptığı başlıca katkı, tarafsızlar konferansı tarafından “sürekli bir şekilde arabuluculuk” yapılması için çağrıda bulunulmasına ilişkin maddeydi. Bunun resmî mi yoksa gayriresmî bir konferans mı olacağı belirtilmemişti.²⁶ Kongre kendisini Uluslararası Daimi Barış için Kadın Komitesi (*the International Committee of Women for Permanent Peace - ICWPP*) olarak yeniden örgütledi.

Bu arada pek çok kadının savaş hatlarını geçerek döneceği ülkelerinde savaş, şiddetini artırıyordu. Savaşa ilişkin acilen bir şeyler yapma kararlılığıyla, delegeler tek oylamayla Rosika Schimmer’in cesur önerisini kabul etti. Öneriye göre, bu uluslararası komitenin aldığı kararları hem savaşmakta olan hem de tarafsız ülkelerin hükümet yetkililerine sunmak üzere delegeler gönderilecekti. Bu fikir cesur ve kuşkusuz tehlikeliydi. Ancak birçoğu oy kullanamayan ve kamusal görev üstlenemeyen bu vatandaşların önünde pek az seçenek bulunuyordu. Addams’ın kendince kuşkuları vardı ama yine de delegelerden biri olmaya gönüllü oldu. “Aklımı yitirmedim” diye yazdı Mary Rozet Smith’e; “On binde bir şans var yalnızca... Keşke burada olsan da bir şeyler yapmak için nasıl bir istek olduğunu görsen.”²⁷

Addams bir kez daha başkan seçildi. Uluslararası Daimi Barış için Kadın Komitesi’nin bir yönetim kurulu tarafından idare edilmesine karar verildi. Yönetim kurulu, Komitenin

her ülkedeki şubesinden iki kadının katılmasıyla oluşacaktı. Gerçi pek çok şube henüz kurulmamıştı. Komitenin idari merkezi Amsterdam'da olacaktı. Birkaç ay içinde Kadınların Barış Partisi'nin yönetim kurulu; ICWPP'nin Amerika Birleşik Devletleri şubesi olması yönünde karar alacaktı. Uluslararası Komite savaş sona erdiğinde barış konuşmaları için bir araya gelindiğinde yine aynı zamanda ve yerde toplanmaya karar verdi.

Jane Addams son gece başkan olarak konuşmasını yaptı. Konuşmasında ülkelerinde büsbütün kızışmış yurtseverlik havasına dönmeye kendilerini hazırlayan kadınların kararlılığını güçlendirmeye çalıştı. Dile getirdiği fikirler Yeni Barış İdealleri'nden (*Newer Ideals for Peace*) geliyordu, tek farkı bu kez yeni ideallerin işçiler ve göçmenler yerine, kadınlardan geldiğine inanmasıydı. Dinleyicilerine şöyle sordu: "Hangi derin ve manevi güçle eyleme geçiyorsunuz? Enternasyonalizm gözlerimizin önünde yıkılıp giderken, kadın dayanışmasının sağlam duracağına nasıl güveniyorsunuz?" Kendi sorularını şöyle cevapladı: "Çünkü ailemizi ve ulusumuzu saran ve tamamlayan enternasyonalizm ruhunu ve ulusal sınırlarla hiç ilgisi olmayan bazı evrensel duyguları anlıyoruz." Şu halde hep birlikte görevleri, bu yeni enternasyonalizmin içinden akabileceği "yeni kanallar kazmak" tı.

Kadınların dünyayı değiştirmek için gereken güce sahip olduklarından şüphe duymalarını engellemek için bu gücün onlarda olduğunu söyleyerek güven verdi. "Protestomuz güçsüz olabilir ama dünya ancak üzerinde yaşayan erkek ve kadınların ortaya koydukları manevi ve ahlaki enerji oranında gelişiyor. Toplumun ilerlemesi için bilinçli amaçlar uğruna bir araya gelmiş insan iradesi ve anlayışı toplumu ileri

doğru götürmelidir.”²⁸ Addams bu sözlerle dinleyicileriyle kendi yaşamını şekillendirmiş olan inancını paylaşıyordu. Buna göre ilerleme, örgütlenmiş bir ortak ruhun, kolektif manevi enerjinin eyleme geçirilmesinden ortaya çıkar. Kongredeki kadınlar, kendi inançlarını eyleme geçirerek, sözünü ettiği manevi enerjiyle ona karşılık verdiler.

Uluslararası Komite, başbakanlar ve dış işleri bakanlarıyla görüşmek üzere on dört Avrupa ülkesine iki delegasyon gönderdi. Savaş içindeki kıtayı bir baştan bir başa tekrar tekrar geçerek seyahatlerini aşağı yukarı iki ayda tamamladılar. Addams ve Jacobs, savaştan altı ülkeye ek olarak, İsviçre ve Hollanda’ya da gitmişti. Savaşmakta olan ülkelerin tepkilerinin hemen hemen aynı olduğunu gördüler. Yetkililer, müzakereye girmeyi teklif etmeyeceklerini, ancak Addams’ın sonradan ifadesiyle “tarafsız insanların” bir araya gelip, durumu inceleyip öneriler sunmalarını yararlı bulacaklarını söylediler.²⁹ Addams’ın bu ifadesi, resmî olmayan bir konferanstan söz ettiğini ve kendi tercihini güçlendirmek için görüşmelerde kullanılan ifadelerin muğlaklığından yararlandığını düşündürmektedir. Addams, Jacobs ve Dr. Hamilton aynı zamanda hastanelerdeki yaralı askerlerle ve savaşta oğullarını kaybetmiş annelerle de görüştüler ve onların hikâyelerini dinlediklerinde derin üzüntü duydular.

Seyahatlerinin sonunda Addams ve Hamilton Avrupalıları barışa götürecek en iyi yolun resmî olmayan bir konferans olduğuna her zamankinden daha çok ikna olmuşlardı ve kendi vatandaşlarının da onlarla aynı fikirde olacağını düşünüyorlardı.³⁰ Ancak aynı zamanda kısa süre önce Almanların İngiliz gemisi Lusitania’yı batırması sonucunda, içlerinde 128 Amerikalının da olduğu 1000 kişinin ölmesi nedeniyle

Amerika Birleşik Devletleri'nde Alman karşıtı duyguların körüklendiğini de biliyorlardı. Addams ve Hamilton 1915 Temmuz ayının başlarında New York'a vardıklarında, hâlâ savaştan uzak kalma eğiliminde olan ama savaş yanlılarının giderek güçlenip güven kazandığı bir ülkeye inmişlerdi.

Vardıktan kısa bir süre sonra Addams Avrupa'da öğrendiklerini paylaşmaya başladı. İlk konuşmasını Carnegie Salonu'ndaki bir barış toplantısında elinde notları olmadan yaptı. Kendisini dostça karşılayan üç bin kişilik bir kalabalık vardı. Muhtemelen onların bu sıcak karşılaması dilini çözdü. Konuşmasının sonuna doğru Avrupa'daki yaralı askerlerle yaptığı konuşmaları anlattı. Dinleyicilere savaşın ateşi içinde bile bir enternasyonalizm ruhu olduğunu göstermek niyetiyle, askerlerin bazen süngülerini insanların karnına saplamak zorunda kalmaktan nasıl dehşete düştüklerini ve saldırıdan önce onları hissizleştirmek için üstlerinin kendilerine içki verdiğini anlattı. "Süngü hücumunun yapılabilmesi için onlara 'uyuşturucu' verilmesi gerekiyor. Bir düşünün."³¹ Bunu söylerken, muhtemelen bunun Avrupa'da yüzyıllar öncesinden gelen bir gelenek olduğunu bilmiyordu. Bu uygulama Avrupalılara, Amerikalılara geldiğinden çok daha az şok edici geliyordu.

Ertesi gün basın Addams'ın konuşmasına saygılı bir şekilde yer verdi. *Chicago Tribune* muhabiri, birçok askerin kendi vicdanlarına aykırı bir şekilde savaştıklarıyla ilgili söylediklerini tam olarak yazdı. *New York Times* Avrupa'daki görüşlerle ilgili kendisinden uzun alıntılar yaptı ve Addams ve kongredeki bir barış anlaşması müzakeresi yapmaya çalıştıklarını düşünmenin bir yanlış anlama olduğunu yazdı. Ancak *Times* Addams'ın söylediklerini; birbirlerini sün-

güleyebilsinler diye “tüm ülkeler askerlerini resmen sarhoş ediyorlar” diye özetledi.³²

Times’ın haberi savaş savunucularının Addams’a saldırması için bir fırsat yarattı. Ünlü savaş muhabiri ve kadınların oy hakkına karşı olan Richard Harding Davis editöre jet hızıyla bir mektup gönderdi. Mektubunda “sarhoş” iddiasını alıntılanarak, Addams’ı ölümlerin cesaretine ve onuruna hakaret etmekle suçladı ve ondan “tuzu kuru ve kendini beğenmiş kadın” olarak söz etti.³³ Kısa süre içinde ancak deneyimli bir yayıncının da etkisiyle mümkün olabilecek bir hız ve etkililikle, Davis’in mektubu tüm ülkedeki gazetelerde yorumlanan haberlerden biri haline geldi.

Pek çok editör yalnızca Davis’in Addams’a yönelik suçlamalarını onaylamakla kalmadı, bir kadının savaşa ilişkin konularda otorite olarak konuşması fikrine ondan daha da sert tepki verdi. Addams’ın barış hareketindeki on altı yıllık çalışmasını yok sayarak, *New York Topics* “Jane Addams gülünç, boş kafalı, küstah, evde kalmış yaşlı bir kadın... olarak şimdi de çapını aşan konulara burnunu sokuyor.” diye yazdı. *Louisville Courier-Journal* onun için “aptal, geveze kadın” dedi. Bir *New York Times* editörü Addams’ı askerlerin savaşma cesareti olduğuna “inanmamakla” suçladı ve kadınların savaşı ve askerleri anlamadıklarını ekledi.³⁴

Theodore Roosevelt de saldırılara katıldı. Zaten Addams New York’a geldiğinde, onu limanda karşılamaya davet edilmiş ve reddetmişti. Sonra *Metropolitan* dergisindeki bir makalesinde ülkenin savaşa derhal hazırlanmasını istedi ve Addams’ın adını kullanmadan Lahey’deki kadınlarla “adalet sağlanmadan ve hatalar telafi edilmeden barış aradıklarını”

öne sürerek alay etti ve onlardan “aptalca basmakalıp sözler” söyleyen “sevimli gevezeler” diye bahsetti.³⁵

Hem Davis hem de Roosevelt barış yanlılarının tehlikeli olabileceklerinin farkındaydılar ama ikisi arkadaştı ve bu tehlikeyi bertaraf edecek biçimde bir iş birliği yapabilirlerdi. Davis, 1898’de Küba’daki İspanya-Amerika Savaşı’ndan ayrıntılı haberler yapan gazeteciydi ve bu haberler Roosevelt’i bir savaş kahramanı haline getirmişti. Son aylarda iki adam oldukça sık görüşüyorlardı. Davis sıklıkla Roosevelt ile Manhattan’da yemek yiyordu. Her ikisi de *Metropolitan* dergisine düzenli olarak yazıyorlardı. Dergide Roosevelt kadrolu çalışıyordu, Davis sözleşmeliydi.³⁶ O aylarda militarizmin en sert savunucularından biri olan Roosevelt’in bu mektubu yazması için arkadaşını teşvik ettiği rahatlıkla düşünülebilir.

Addams önceleri sessizliğini korudu. Muhabirler Roosevelt’in açıklamasına cevap vermesi için sıkıştırdıklarında, “İfade özgürlüğüne inanıyorum.” diye cevap verdi. Carnegie konuşmasındaki bazı sözlerinin hassas bir noktaya dokunduğunu görüyordu -çok uzun yıllardır kutsal sayılan kahraman asker fikrine. Aslında o da askerlerin kahramanlığını -ahlaken saygıdeğerliğini- övüyordu ama tabii bu, askerlerin kahramanlığından bahsederken kast edilen saygıdeğerlikten çok farklıydı. Kamuoyunun bir kısmı çileden çıkmıştı, Addams’ın posta kutusu “hakaret ve küfürler” içeren mektuplarla dolmuştu.³⁷ Haftalar geçtikçe, arkadaşları Addams’a bu eleştirilere cevap vermesi için ısrar ettiler ancak Addams onlara kendi tarzının bu olmadığını hatırlattı. Yine de sonunda pes etti. Bir arkadaşının *Times*’a mektup yazmasını kabul etti, *Associated Press* muhabirine bir röportaj verdi ve *Independent* gazetesi için “Barış ve Basın” (*Peace and the*

Press) başlığıyla bir makale yazdı. Cephedeki askerlerin cesaretine ilişkin bir söz söylemediğini, uyuşturucu kullanımının yaygın olduğunu hiçbir zaman dile getirmediğini ve tüm askerleri kastetmediğini anlatmaya çalıştı.³⁸

Hakkındaki bu olumsuz propaganda saldırısı onu derinden sarstı. Şimdiye kadar hiç böyle sürekli bir şekilde ve tüm ülkenin gazeteleri tarafından eleştirilmemişti. “Davis’in mektubu,” diye yazdı, “bir fırtına başlattı; birden patlayan, şiddetli bir fırtına.”³⁹ Ancak saldırı altında olan sadece kendisi değildi, sonraki aylarda Addams’a ve diğer barış yanlılarına yönelik sert baskı devam ettiğinde, Addams bunun kişisel ya da rastlantısal bir şey olmadığını anladı. “Hayatımda ilk kez birbirinden çok farklı çizgilerdeki gazetelerin gerçeğe aykırı yayın konusunda bu kadar ortak bir girişimde bulunduğu tanık oluyorum.” diye yazdı. “Amaçları barış yanlısı faaliyetleri ya da propagandaları [bu sözcüğü nötr anlamda kullanıyordu] saçma hale getirerek, etkisini yok etmek.”⁴⁰ Dile getirmemişti ama özellikle kadın barış yanlılarına yönelik saldırıların çok çirkin olduğunu fark etmemiş olamazdı.

Bütün bunların onun için bütünüyle şaşırtıcı olması da mümkün değildi. Addams çok uzun zamandır savaş hakkında gerçekleri söyleyen kadınlara inanılmadığını biliyordu. Otuz dört yıl öncesinde Rockford’dayken yazdığı bitirme tezinin konusu Cassandra’ydı. Truva Savaşı’nda askerlere yakında yenilgiye uğrayacaklarına ilişkin kehânette bulunduğu, Cassandra karşılaştığı küçümsenme ve inanılmamaya nasıl göğüs gerdiyse, şimdi Addams da aynısını yaşıyordu. Sanki kâhin olan Addams’tı, sanki günün birinde, bir başka savaşta, kadın olduğu için söylediklerine inanılmayacağına biliyordu.

Woodrow Wilson, 1916

1915 yazı ve sonbaharı boyunca Addams, Başkan Wilson'ı resmî bir tarafsız ülkeler konferansı toplaması için ikna etmeye çalıştı. Bu fikre kişisel olarak büyük önem vermesinin yanında bu, aynı zamanda hem Kadınların Barış Partisi'nin, hem de ICWPP'nin başkanı olarak göreviydi. Kadınların Barış Partisi hem resmî hem de resmî olmayan konferansları; ICWPP de hangi türde olduğunu belirtmese de konferans fikrini destekliyordu. Avrupa'da bulunmuş ve Avrupalı hükümet yetkilileriyle görüşmüş olan Addams, her iki grubun yönetim kurullarının resmî olmayan konferansı desteklemelerini istiyordu. Ancak hâlâ Başkan Wilson'ın resmî bir konferans toplayacağından ümitli olduklarından, bunu kabul etmediler. Ayrıca Addams'dan resmî olmayan konferans seçeneğinin öne çıkan destekçilerinden biri olarak görünmemesini rica ettiler ve Addams sahne arkasından çalışmayı kabul etti.⁴¹ Bu örgütlerin başkanı olmak, özgürlüğünü kısıtlıyordu ama pes etmeyecekti. Birkaç ay sonra 1916 yı-

lının Ocak ayında muhtemelen her iki yönetim kuruluyla yaptığı başka görüşmeler sonunda, (Chicago'dan) yardımcı editörlüğünü yaptığı *Survey*'de resmî olmayan konferansı desteklediğini ifade eden bir başyazı yayınlarak, görüşünü kamuoyuna duyurmuş oldu.⁴² Jane Addams ne düşündüğünü açıkça söyleme konusunda gayet inatçıydı.

Bu sırada pek de iyi hissetmiyordu. Daha önce ağustosta geçirdiği şiddetli soğuk algınlığı bronşite çevirmişti. Muhtemelen sigara dumanı Jane'nin ciğerlerini rahatsız etmişti. Mary; astımı olmasına rağmen, sigaraya başlamıştı -tam olarak ne zaman, bilinmiyor. O zamanlar kimse sigaranın ne tür zararları olduğunu bilmiyordu (Aslında Mary'nin doktoru Mary'ye mentollü sigara içmesini önermişti çünkü bunun astımına iyi geleceğini düşünüyordu. Ayrıca Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Mary meme kanseri geçirmişti ve bir memesi alınmıştı).⁴³ Kısa bir süre sonra Jane'in bronşiti zatürreye döndü. Bunun üzerine Chicago'ya dönerek, Louise de Koven Boweris'in evinde zamanının çoğunu yatakta geçirdi.

Bu arada olaylar hiç beklenmedik bir şekilde yön değiştirdi. Otomobil sanayicisi, hayırsever ve ülkenin en zengin adamlarından biri olan Henry Ford, aynı zamanda militarizmi eleştirenlerden de biriydi ve uzmanların katılacağı resmî olmayan bir konferansı finanse etmeyi kabul etti. Addams henüz tam iyileşmediği halde, bunu planlamak için New York'ta Henry Ford, Lochner ve Rosika Schwimmer'a katıldı. İlk adım olarak İsveç'in şehri Stokholm'de ilgili Avrupalılarla bir toplantı yapmaya karar verdiler. Katılacak tüm Amerikalıları oraya taşımak için, Ford aktivist arkadaşlarına danışmadan bir gemi kiraladı. Bunun iyi bir kamuoyu yara-

tacağını düşünüyordu. Addams'ın bu fikre ilişkin ciddi kaygıları vardı ve bunları dile getirdi. Basının barış aktivistlerine antipatisiyle boğuşalı şurada ne olmuştu ki, şimdi de “barış gemisi” ile nasıl alay edeceklerini düşünüyordu. Yine de arkadaşlarına bağlılığından ve de “sansasyon korkusu”nun “altına bakılmadık bir taş” bırakmalarına neden olmaması gerektiğini düşündüğünden, onlarla birlikte gitmek için plan yaptı. Seyahat için hazırlanmaya Chicago'ya gitti.⁴⁴ Ancak New York'a dönmesine birkaç gün kala, henüz geçmemiş olan zatürresi kötüleşti (o zaman henüz antibiyotikler keşfedilmemişti) ve akciğer zarı iltihabına dönüştü. Akciğer zarları fena halde iltihaplanmıştı, inatçı, sarsıcı ve acı veren öksürüklere neden oluyordu, buna yüksek ateş de eklenmişti. Hastalığı ciddileştigiinden, hastaneye kaldırıldı.⁴⁵ Gemi olmadan kalktı.

Ford'un tarafsızlar konferansına para desteğini sürdürmesi, yeni bir fikrin gerçeğe dönüşmesini sağlamıştı ve Avrupa'daki tarafsız ülkelerdeki barış yanlıları arasında büyük destek bulmuştu. Uluslararası hukuk, ekonomi ve yönetim konularında uzman kişiler 1916 yılının başında Stockholm'de Sürekli Arabuluculuk için Tarafsızlar Konferansı'nı (*Neutral Conference for Continuous Mediation*) kurdular ve bir süre sonra Lahey'de ofis açtılar. Lochner genel sekreter oldu. Daha sonraki aylarda konferans arabuluculuk hizmetleri sunmaya başladı, savaşan ülkelerin barış koşullarını kamuoyuna duyurdu ve kendi önerilerini de yayınladı.⁴⁶

Jane Addams bu kadar çok şey olurken hasta düştüğü için hayal kırıklığına uğramış olmalı. Hastanede hiçbir şey yapamadığından ve düşünecek de çok zamanı olduğundan, Carnegie konuşmasına gelen saldırıları tekrar tekrar gözden

geçirdi. Bu günleri sonradan şöyle hatırlayacaktı: “Bu toplumsal aşağılama ve bütün ülkeye yayılmış yanlış anlama, beni kendine acımanın çok yakınına getirdi.” Aynı zamanda, savaşçı ruhu şahlanıyor, kendi kendine ve sessizce öfkeleniyordu. Bu ruh hali dalgalanmalarını ilginç buluyordu. “Ne tuhaf ki” diye yazmıştı, “barış yanlısı kişi savaş zamanında kendine acıma batağından doğruca kendini haklı görmenin çorak tepelerine çıkabiliyor ve her iki yerde de kendisinden aynı şekilde nefret edebiliyor.”⁴⁷

Sonraki üç yıl boyunca Addams New York’taki toplantılara katılmaya, DC’deki kongre oturumlarında görüş bildirmeye kendini zorladı ama çoğu zaman hastaydı. Chicago’da olduğunda genellikle doktor gözetiminde Louise de Koven Bowen’ın ya da Mary Rozet Smith’in evinde kalıyordu ve yalnızca haftada bir ya da iki gün Hull House’a gidiyordu. O yıllarda, tıpkı 1880’lerde yaptığı gibi, kendini yarı-engelli sayıyordu⁴⁸. Yine daha önce de olduğu gibi, yaşadığı hastalığın gerçek nedeninin ruhsal yabancılaşma olma ihtimalini göz ardı etmiyordu. Buna rağmen yazılarında bu sebebi ancak başkalarının hastalıklarıyla ilgili olarak dile getiriyordu. 1922’de “savaştan bütün ülkelerde çok sayıda yaşlı barış yanlısının ölmesi” ile ilgili bir yazı kaleme aldı ve bu durumun muhtemelen “düşmanlık dolu bir dünyaya dayanabilmek için normalde olduğundan çok daha fazla enerji harcanması gerekmesiyle” ilgili olabileceğini yazdı. “Birdenbire kamoyuna yapılan her konuşmanın bilinçli bir şekilde yanlış yorumlandığını, normal ilişkilerdeki her girişimin reddedildiğini görmek” kişiyi muhtemelen “sağlığını bozacak derecede duygularını bastırmaya sürüklüyor olması” sonucuna vardı⁴⁹.

Addams hastane yatağında yatarken ve Ford'un barış gemisi Avrupa'ya doğru yol alırken, Wilson yönetimi Amerika Birleşik Devletleri'ni yeniden silahlandırmaya hazırlanıyordu. Daha önce o sonbaharda birkaç yeni donanma gemisi ve uçak gemisi alınması için Kongre'den bütçe isteyeceğine ilişkin planlarını açıklamıştı. Ayrıca Wilson yönetiminin politikaları müttefik devletlere karşı tarafsız değildi. 1915'te Amerika Birleşik Devletleri, tarafsızlığı düzenleyen uluslararası hukuk kurallarını teknik olarak çiğnemediği yapsa da İngiltere'ye gemi yoluyla çeşitli ikmal malzemeleri ve cephaneye naklederek Almanları kızdırmıştı. Wilson, İngiltere'ye ve diğer müttefik devletlere yardım etmenin kendisinin barış sürecine önderlik etmesi için kilit önemde olduğuna inanıyordu. Bu aynı zamanda kıdemli danışmanı Albay Edward House'un da görüşüydü. House 1915'in başında Wilson'a bu görüşünü bildirmişti: Eğer Amerika Birleşik Devletleri müttefiklerin iyi niyetini kaybederse, "barış müzakerelerinde hiçbir şekilde yer alamayız."⁵⁰

Militaristlerle barış yanlıları arasındaki mücadele artık iyice kızışmıştı. Wilson, 1916 Ocak sonundan başlayarak, kuzeydoğu ve ortabatı Amerika'da konuşmalar yaptığı 9 günlük bir geziye çıktı. "Dünya yanıyor ve her yerde çabucak tutuşabilecek çıracılar var." dedi. "Amerika dünyanın geri kalanından kendini ayıramaz."⁵¹ Ancak Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa girmesi çağrısı yapmadı; bunun yerine, savaşın sonunda barış sürecini biçimlendirmesi gerektiğini düşündüğü ilkeler hakkında konuştu. Bu ilkeler, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, büyük ve küçük uluslar için eşit haklar, şiddetin sona ermesi ve ulusların kolektif olarak

hareket edebilecekleri yeni bir uluslararası kuruluşun, bir milletler cemiyetinin kurulması ile ilgiliydi.

Addams bu hazırlıklara karşı çıkmak için daha fazla şey yapabiliirdi ama hastalığı onu engelledi. Şubat ayında doktoru nekahat dönemini geçirmesi için Mary Rozet Smith'in refakatinde önce Colorado'ya, sonra California'ya gönderdi. Bu süreçte Addams, Henry Caddesi grubunun tüm yaptıklarını uzaktan izledi. Henry Caddesi grubu en sonunda militarizm karşıtı bir manifesto yayınladı. Grup Anti-Militarist Komite (*Anti-Militarism Committee*) olarak yeniden örgütlendi (ki kısa süre sonra Amerikan Anti-Militarizm Birliği - *American Union Against Militarism* ismini alacaktı). Ayrıca konuşmalar, mitingler ve başyazıları içeren büyük çaplı bir kampanya başlattı. Kadınların Barış Partisi'nin çeşitli şubeleri de eğitim faaliyetleri düzenledi. Bunlar içinde Hull House'un sahneye koyduğu ve turnelerde sergilenen, kadınlar ve savaş hakkında ünlü bir trajedi olan Euripides'in *Truvalı Kadınlar*'ı da vardı. Bu oyun için parayı Addams toplamıştı.⁵²

Nisan ayı geldiğinde hâlâ akciğer zarı iltihabıyla mücadele eden Addams Chicago'ya döndü ancak kısa süre içinde yine kendini hastanede buldu. Doktorlar bu kez de çocukluğunda geçirdiği kemik vereminden kaynaklanan böbrek veremi teşhisi koydular. Hasar görmüş organı aldıkları ameliyattan sonra, seyahat etmesine izin verilmedi. O ayın sonunda Amerikan delegesi olarak tarafsızlar konferansına katılmak üzere Stokholm'e gitmeyi planlamıştı ama iptal etmek zorunda kaldı.⁵³

Hazırlıklara ilişkin kamuoyundaki tartışmaları bu kadar hararetli yapan şeylerden biri, hareketin en etkili sözcüle-

rinden olan Theodore Roosevelt'in ülkeyi gezerek, Cumhuriyetçi Parti'den başkan adayı olup olamayacağına ilişkin nabız yoklamasıydı (İlerlemeci Parti'den aday olmayı kabul etmemişti). Chicago'dan geçerken, Louise de Koven Bowen'ın evinde iyileşmekte olan Addams'ı ziyaret etti. Yalnızca eski bir arkadaşı ziyaret etmek istediğini söyledi ancak aslında politika için oradaydı.⁵⁴ Roosevelt o yıl, aday kendisi de olsa, New York Eyaleti'nin valisi Charles Evans Hughes da, Addams'ın Cumhuriyetçi başkan adayını desteklemesini istiyordu. Roosevelt Addams ve barış yanlısı arkadaşlarını şiddetli bir şekilde suçlamış olabilirdi ancak Wilson'ı yenilgiye uğratmak isteyen partisi ilerici kadınların sayıca az ama kritik oylarına ve dolayısıyla da Addams'ın politik desteğine ihtiyaç duyuyordu. Addams ziyarete gelmesine izin verdi. Kin tutmayı doğru bulmuyordu ama birini hatadan döndürebileceğine inanıyordu. Muhtemelen Roosevelt'in savaş hazırlığının tehlikelerini görmesini sağlamayı umuyordu.

Her ikisinin de gerçekçi olmayan ümitleri bir yana, Roosevelt'in ziyareti Addams'ın desteğinin ne kadar değerli olduğunu gösterdi. Bunu Wilson da biliyordu. Ameliyattan sonra Addams'a altmış adet uzun saplı Amerikan güzeli gü-lünden oluşan kocaman bir buket gönderdi.⁵⁵ Soru açıktı: Illinoisli kadınlar artık federal seçimlerde oy kullanabildiğine göre, Addams ona oy verecek miydi? Cevabını öğrenmek için beklemesi gerekiyordu. Çok sonraları ekim ayında, Addams basın açıklamasını yaptı. Wilson'ı yurt içindeki ilerici politikaları için övdükten sonra, yaşamının ilk başkanlık oyunu Başkan'a vereceğini söyledi. Wilson müteşekkirdi, ona yine kocaman bir buket gönderdi.⁵⁶ Addams'ın 1912 ile 1916 arasında başkanlık siyasetindeki büyük etkisi

kadınlar için büyük bir atılım ve başarıydı. Böyle bir başarı yirmi birinci yüzyıla kadar tekrar yaşanmayacaktı.

Addams başkanlık seçimlerinden önceki yazı Maine’de dinlenerek ve yazarak geçirdi. Yeni kitabı, *The Long Road of Woman’s Memory* (Kadının Belleğinin Uzun Yolu), o yılın sonunda yayınlanacaktı. Bu kitap kısmen bir önceki yaz savaşta oğullarını kaybetmiş Avrupalı kadınlarla yaptığı görüşmelerden esinlenerek yazılmış gibi görünmektedir. Kadınların açık yara gibi işleyen acılarını ve bu acıların nedenini sürekli içinde taşıyordu. Bu kadınlar “Belleklerinin kahredici bakışları altında korunaksızdılar.” diye yazdı *Uzun Yol*’da. Belleklerinin “acımasız ışığı, ilkel insan doğasının karanlık derinliklerine bakmaya” zorluyordu onları. Kitaba koyacağı diğer malzemeler farklı çalışmalarından geldi. Bunlardan biri, elden geçirip kitaba dahil ettiği Mısır seyahatine ilişkin yazısıydı. Bir diğeri de Chicago’daki işçi kadınlarla ve göçmen kadınlarla sanayideki işlerine ve sorunlu evliliklerine ilişkin anılarını konuştukları sohbetlerdi. Tüm bu hikâyelerden Addams aynı dersi çıkarmıştı: İnsan bir deneyimin verdiği acıyı, bu deneyimi yeniden yorumlayarak sağıltabilir. “Bizim geçmişle ilgili başlıca meselemiz, o zaman ne yaptığımız ya da karşılaştığımız zorluklar değildir; mesele, o deneyime içimizde verdiğimiz ahlaki tepkidir”.⁵⁷

Uzun Yol (Long Road) Addams’ın kadınlar hakkındaki ikinci kitabıydı. 1912’de *A New Conscience and an Ancient Evil* (Yeni Bir Bilinç ve Çok Eski Bir Kötülük) adlı bir kitap yayınlamıştı. Bu kitap, büyük şehirlerde küçük kızlara yönelik insan ticaretine karşı -ki daha sonra beyaz köle ticareti denecekti- kadın ve erkeklerin yürüttüğü bir kampanyayı desteklemek için yayınlanmıştı. Kitap, çoğu kırsal bölgelerden

şehirlere iş aramaya gelen ya da evden kaçan ergenlik çağındaki kızların erkekler tarafından duygusal ve kurnazca ayartmalarla fuhuşa zorlanmasını anlatıyordu. Kadınlar hakkındaki bu ikinci kitap, farklıydı. *Uzun Yol* daha ileri yaştaki kadınların kendi iç kaynaklarını kullanarak yaşamlarında anlam bulmalarını anlatıyordu. Kendi hatıralarını yorumlama ihtiyacı hisseden Addams, başka kadınların bunu nasıl yaptığını araştırıyordu. Bulduğu bağlantılar onu rahatlatmıştı.

* * *

Wilson kasım ayında tekrar seçildi. Bu sonuç, oy verenleri ülkenin savaşa girmeyeceğine ikna etti. Ancak başkanın daha sonraki icraatları, durumu onlardan farklı anladığını ortaya koydu. Tekrar seçilmesinin kendisine -savaş sonrası barışı inşa etme sürecindeki konumunu kuvvetlendirecekse- savaşa girme özgürlüğü verdiğini düşünüyordu. Aralık ayında tekrar savaşta arabuluculuk yapmayı teklif etti ve bu teklif Almanya tarafından geri çevrildi. Almanya, barış koşullarını savaşan tarafların belirlemesi gerektiği cevabını verdi. Açıkça görülüyordu ki, Amerika Birleşik Devletleri'nin tarafsız kalması Wilson'ın hırsının önünde bir engeldi.

Kongre, başkanın donanma teçhizatını artırma önerisini 1917 Ocak ayında kabul etti. Hâlâ tam iyileşmemiş olan Addams, görüş bildirmek ve Kadınların Barış Partisi'nin ikinci toplantısına başkanlık etmek üzere Washington'a gitti. Temsilciler Meclisi Silahlı Kuvvetler Komisyonu'na askeri harcamalardaki büyük artışa partisinin karşı olduğunu anlattı. Ancak bunu söylerken, hepsi erkeklerden oluşan komisyonun her zamanki gibi kadınların savaş gibi ciddi konularda konuşurken "fazlasıyla duygusal" olduklarını dü-

**Henry Caddesi Yerleşim Merkezi Başkanı Lillian Wald ile birlikte
Jane Addams Beyaz Saray'da muhabirlerle konuşuyor, 1916**

şünüp, onun görüşlerini göz ardı edeceklerini biliyordu. Bunun için sözlerine bir parçacık iğneleyici bir feminist açıklama eklemekten kendini alamadı. “Erkeklerin kadınlardan daha duygusal olduğunu söylemek istemiyorum” dedi komisyona; “ama erkekler, bu savaş ruhuna yakalanmaya daha yatkınlar; ortada herhangi bir düşman yokken bile ülkeyi savunmaya hazır olmaları gerektiğini hissederler. Kadınlar o kadar kolay heyecanlanmazlar.”⁵⁸ Belki bu sözler şakayla karışık, belki de değil.

22 Ocak 1917 tarihinde Wilson “zafersiz barış” konuşmasını yaptı. Bu konuşmada kendi barış ilkelerini tekrar ortaya koydu ve Amerika Birleşik Devletleri’nin dünyada “barışı

garantilemek” için “gücünü” diğer ulusların gücüne katacağına ilişkin söz verdi. 31 Ocak günü Amerika Birleşik Devletleri’nin İngiltere’ye cephane ve ikmal malzemesi sağlamasına göz yummaktan bıkan Almanya, denizaltılarının İngiltere’ye yaklaşan tüm gemilere ayırım gözetmeden savaş hali uygulaması yapacağını duyurdu. Birkaç gün sonra Wilson Almanya ile diplomatik ilişkileri bitirdi.

Tren istasyondan ayrılmak üzereydi, fakat barış yanlıları elleri kolları bağlı bekleyemezdi. Yeniden canlanan Acil Barış Federasyonu (*Emergency Peace Federation - EPF*) Şubat ayında birliklerini Washington DC’de topladı ve Kongre’ye ülkenin savaşa girmesinin ancak bir referandumla mümkün olabileceği yolunda baskı yapmaya başladı. Bu fikir daha önce Chicago Acil Federasyonu (*Chicago Emergency Federation*) ve Amerikan Sosyalist Partisi tarafından savunulmuştu. Chicago’ya dönen ve hastalığı sebebiyle olanları kenardan izleyebilen Addams’ın yapabildiği tek şey, destek telgrafları göndermekti.⁵⁹ Önerinin kabul edilme ihtimali düşüktü ama EPF böylece savaşın tartışılmasını ve savaş karşıtlarının sesinin duyulmasını sağlamış oldu. Birkaç hafta sonra Addams Kadınların Barış Partisi’nin New York’taki yönetim kurulu toplantısına katılmak üzere kendini toparladı ve Wilson’la savaşın alternatiflerini konuşmak üzere EPF’den görüşmeye gidecek beş kişilik komiteye ismini yazmalarını kabul etti.

Başkanla 28 Şubat’taki toplantı Addams’ı “büyük hayal kırıklığına” uğrattı. Wilson gruba Amerika Birleşik Devletleri savaşa girmediği takdirde, barış müzakerelerinde istedikleri barış koşullarını sunamayacağını anlattı. Addams şaşkına döndü. Bir anda Wilson’ın “gönlünde yatan aslanın” savaştan kaçınmak değil, barışı şekillendirmek olduğunu anladı.

“Binlerce genç Amerikalı erkeğin hayatını feda etmeyi göze alırken kendini nasıl ‘ahlaki önder’ gibi bir noktada görebiliyor?” diye sordu.⁶⁰ O gün Addams, en içten barış yanlısının ülkeyi savaşa götürmekte olduğunu fark etti.

Addams mart ayını Mary Rozet Smith ile Florida’daki Oakland’da dinlenerek geçirdi. Orada Mary’nin erkek kardeşi Charles ve ailesinin kışları geçirdiği geniş bir arazi vardı.⁶¹ Bu arada Alman denizaltıları üç Amerikan gemisini batırdı. Bu olay ve bir de Almanya’nın Amerika Birleşik Devletleri savaşa girdiği takdirde Meksika’yla müttefik olmaları için gizli müzakereler sürdürdüğü yönündeki haberler kamuoyunun ruh halini değiştirdi. Wilson ve militaristler, basındaki ateşli başyazıların da yardımıyla, kamuoyundaki tehlike duygusunu iyice beslediler.

Kendini daha iyi hisseden Addams 1 Nisan’da tekrar DC’ye dönmüştü, EPF ile beraberdi. EPF toparlanmış ve herkesin geldiğini gördüğü şeye karşı lobi yapıyordu: Başkanın Almanya’ya karşı savaşa girmek için Kongre’den tezkere çıkarması. 2 Nisan gecesi Wilson Kongre’de dramatik bir konuşmayla savaş çağrısı yaptı. Görüşünü şöyle savunuyordu: “Haklar barıştan daha değerlidir” ve Birleşik Devletler “dünyayı demokrasi için daha güvenli bir yer haline getirmek” amacıyla savaşa girmek zorundadır. Addams o akşam EPF’nin bir toplantısında sahnede otururken, gazete satıcısı bir çocuk koltukların arasındaki koridordan gazeteyi sallayarak ve bağırarak koştu: “Özel baskı! Savaş ilan edildi!” Addams tek kelime etmeden kalktı ve salonu terk etti.⁶²

Kongre 6 Nisan’da savaş kararı aldı ve kısa bir süre sonra Wilson’ın ayrıca talep ettiği iki kanunu da geçirdi. Zorunlu

Askerlik Yasası (*The Conscription Act*); Addams ve diğerlerinin itirazlarına rağmen hiç kimseye etik ya da genelde dini nedenlerle askerlik hizmetinden muaf olma imkânı vermiyordu. Yalnızca çok küçük bazı geleneksel barış yanlısı dini zümreler dışarıda tutulmuştu. Vicdani redciler askeri kamplarda geri hizmetlerde görev yapacaklardı.

Casusluk Yasası (*The Espionage Act*) -her ne kadar Kongre ifade özgürlüğünü koruma niyetinde olduğunu söylese gerçekte ifade özgürlüğünün içini boşaltıyordu. 1798 İsyan Teşvik Yasası'ndan (*The Sedition Act*) beri ABD hükümetine kışkırtıcı konuşmaları suç sayma yetkisi veren ilk yasaydı. Federal hükümet bununla artık "savaşın idaresinde hükümeti sıkıntıya sokma ya da engelleme" ihtimali olan her türlü basılı yayını toplatabilecekti ve konuşmalar yoluyla halkı, daha da kötüsü orduyu ya da donanma güçlerini "sadakatsizliğe" teşvik girişiminde bulunan vatandaşları tutuklayabilecekti (Wilson sansür yetkisi de istemişti ama basın en azından resmî sansürden kurtulmuştu). Wilson savaş karşıtı her türlü ifadeyi "orduyu sırtından hançerlemek" olarak yorumladığından, yeni yasa istediği tüm yetkiyi ona vermişti. Özel bir konuşmada savaş zamanında ifade özgürlüğünü korumanın "akıl dışı" olduğunu düşündüğünü itiraf etmişti.⁶³ Addams, taslak yasalaşmadan önce kongredeki komitede Casusluk Yasası'na karşı görüş bildirmiş; kendisinin ve başkalarının hâlâ savaşın alternatiflerini geliştirip geliştiremeyeceğini ve önerilen yasayı çiğnemediği taslağa karşı çıkılıp çıkılamayacağını araştırmıştı. Ama pek bir cevap alamamıştı. Bu çok cesur bir çabaydı.

Sorgusuz sualsiz savaş yanlısı bir vatanseverlik dalgası tüm ülkeyi sarmıştı. Wilson tüm Amerikan vatandaşlarından

savaş hareketına “şüphesiz ve gönülden destek” vermelerini istedi ve pek çok Amerikalı -ki içlerinde daha önce ABD’nin savaşa girmesine karşı çıkmış pek çok gazete editörü ve kilise mensubu da vardı- bu çağrıya kulak verdi. Savaş ilan edilmişti ve Wilson, anti militaristlerin “Almanya’nın maşaları” olduğunu söylemişti; o halde artık savaş karşıtları da vatana sadakat duygusuyla taraf değiştirebilirlerdi.⁶⁴

Birçoğu böyle yaptı. Savaş karşıtlarının safları epey zayıfladı. Addams’ın bazı en eski ve en sevdiği arkadaşları -Florence Kelley, Mary McDowell, Louise de Koven Bowen, Grace Abbott ve John Dewey- savaşı desteklemeye karar verdiler. Yeğenleri Weber ve John Linn de öyle. Federal hükümette çalışan iki arkadaşı bir şekilde bu sorudan kaçmak için ellerinden geleni yaptılar. Hull House doktorlarından biri olan Alice Hamilton son yıllarda önde gelen endüstriyel toksikologlardan biri olmuştu. O sıralarda da Ticaret ve Çalışma Bakanlığı’nda uzman araştırmacı olarak çalışıyordu. Julia Lathrop Hull House’tan ayrılmış ve Washington DC’ye taşınmıştı. 1912’de aynı Bakanlıkta yeni Çocuk Bürosu’nun ilk yöneticisi olmuştu. Her iki kadın da barış yanlısı olarak kaldılar ancak açıkça bunu ifade etmediler çünkü Hamilton’un dediği gibi, “İşlerimize derinden bağlanmıştık ve işlerimizi kaybetmekten korktuk.” Lilian Wald özünde bir barış yanlısıydı ama Wilson’a başkan olarak güveniyordu. Addams’ın ifade özgürlüğüne tutkulu inancı ve başkalarını kendisiyle aynı fikirde olmaları için zorlamaktan hoşlanmaması, arkadaşlarının farklı görüş bildirme hakkına saygı göstermesinde yardım etti. Yine de Addams savaşa hâlâ karşı olan eski arkadaşı Helena Dudley’den destekleyici bir mektup aldığı anda, cevabında “Mektubun bana müthiş ferahlık verdi. Çalkantılı bir denizde birkaç kişi birbirimize

tutunmuşuz gibi hissediyorum.”⁶⁵ diye yazdı.

Sonraki aylarda Addams, kuşkucu, hatta düşmanca davranan dinleyicilere savaş hakkında konuştuğunda, hükümeti eleştirmede ya da kötülüğün üstesinden yalnızca iyiliğin geleceğini savunmadı. Bunun yerine pratik argümanlar kullandı: Savaşın uluslararası sorunları çözmek ya da demokrasiyi geliştirmek için etkisi olmayan bir yol olduğunu anlattı ve milletler cemiyeti gibi alternatifler önerdi. Ayrıca barış yanlılarının vatanseverliğini savundu, böylece bir insanın hem vatanını sevebileceğini hem de ülkesinin politikalarını eleştirebileceğini göstermek istiyordu. Chicago ve civarındaki dinleyicilere barış yanlılarının hainler ya da korkaklar olmadığını, tam tersine yeni savaşlar olmasını önlemek için uluslararası bir organizasyon kurulmasını isteyen vatanseverler olduğunu anlattı. “İnsanın vatanındaki çoğunluğun göremediğini görebilmesi ve inancının manevi değerini bütün dünyaya karşı savunması cesaret değil mi?” diye sordu.⁶⁶

Gittiği yerlerde sert karşılandı. Chicago Kadınlar Kulübü’nde yaptığı konuşma sessizlikle karşılandı. Katılanlara, ki pek çoğu arkadaşlarıydı, savaşın çatışmaları çözmek için geçersiz bir yol olduğuna inandığını anlattı. Mary Rozet Smith ile birlikte oradan ayrılırken, ona “Chicago’da bir daha alkışlanacağımı sanmıyorum.” dedi. Chicago Üniversitesi’ndeki öğrenciler ve öğretim üyeleri de taş kadar sessizlerdi. Oradan “son derece şevki kırılmış” hissederek ayrıldı.⁶⁷

Illinois’deki Evanston’da bir kilisede yaptığı ve yine dinleyicilerin alkışlamadığı konuşma, basında geniş yer aldı. Bu konuşma sırasında Addams’ın ilerici reform günlerinden eski bir iş arkadaşı olan Illinois Yüksek Mahkeme Başkanı Hakim

Orrin Carter ayağa kalktı ve savaş zamanında hükümeti desteklemediği için onu eleştirdi. Bir haber ajansının muhabiri haberi geçti ve tüm ülkedeki editörler bunu ARKADAŞLARI JANE ADDAMS'A SIRT ÇEVİRİYOR gibi başlıklarla bastılar. Addams'tan Alman-taraftarı ve Amerika-düşmanı olarak söz ettikleri baş makaleler yazdılar. Addams'ın Hull House'taki posta kutusu yine çirkin mektuplarla doldu taşıtı (bazı övgü mektupları da vardı). Barış yanlısı arkadaşları bu haksız saldırıya köpürdüler. Alice Hamilton ona şöyle yazdı: "Hakim Carter'ın davranışı iğrenç, değil mi; ama erkekler savaş devam ettiği sürece... böyle olacaklar. Umarım bunun seni incitmesine izin vermiyorsundur." Addams daha sonra bu deneyimlerden zor bir ders çıkardığını yazdı; "savaş dönemlerinde, barış yanlılarının açıkça konuşmaları imkânsız."⁶⁸

Hamilton'ın muhtemelen bilmediği ama Addams'ın büyük olasılıkla bildiği bir şey vardı; o da Carter'ın Evanston'da yeni oluşturulmuş asker toplama kurulunun başkan yardımcısı olduğuydu. 1 Haziran'da Wilson askerlik yapmaya uygun bir erkeğin askere yazılmaması halinde tutuklanacağını ve bir yıl hapis cezası alacağını ilan etmişti. 5 Haziran'da, yani Addams'ın konuşmasından yalnızca birkaç gün önce, ülke genelinde ilk askerlik kayıtları yapıldı ve yirmi bir ile otuz yaşları arasında on milyon erkek askere yazıldı. İlk asker kurası hemen ardından yapıldı. Addams'ın konuştuğu gün, Carter ve Evanston'ın büyük bir bölümü, aynı zamanda da tüm ülke, yeni bir kendini feda vatanseverliğinin etkisi altındaydı.

Hull House da bu genel ruh haline kapılmıştı. Yerleşim sakinlerinden biri mahallenin asker toplama kurulunun baş-

kanı olmuştu ve diğerleri de yerleşimin askerlik için kayıt yeri olmasını istiyordu. Addams onları bu karardan vazgeçirmek için nüfuzunu kullanabilirdi. Kurulun çalışmaya başlamasından önce “içsel sorgulamalar içinde berbat bir gece” geçirmişti, buna izin vermekle doğru bir şey yapıp yapmadığını sorguluyordu.⁶⁹ Ancak Hull House’un kendisinin bir uzantısı olduğu fikrini reddediyordu, orada kalanlara ve mahalle halkına inançlarını zorla benimsetmeyi haklı gösteremezdi.

Savaş yılları boyunca Hull House bütünlüğünü korumakta büyük zorluk yaşadı. Hükümet Merkezi Güç ülkelerinden gelen bazı göçmen komşularının casus olduğundan şüphelendi. Yetkililer sık sık yerleşime gelip inceleme yapıyorlardı ama hiç kimsenin tutuklanmaması Addams’ı rahatlatmıştı. Aynı zamanda yerleşimin toplantı odaları herkese açıktı. Yerleşimde kalanlar savaş yüzünden ikiye ayrılmıştı -altı erkek savaşa katılmak üzere ayrılmıştı- ve ateşli tartışmalar oluyordu. Ama orada kalanlardan biri tüm bunlara rağmen nasıl “iyi niyet ruhuyla” bir arada yaşayabildiklerini hatırlıyordu. Bunun yanında pek çok bağışçı daha az toleranslıydı ve para vermeyi kestiler çünkü Addams’ı Hull House ile bir tutuyorlardı. Olağandışı bir adım olarak, Addams *Chicago Gazetesi*’nde (Chicago Tribune) bağış toplamak için bir ilan yayınlattı.⁷⁰ Kendisinin de artık daha az geliri vardı; gözden düşmesi konuşma, dergilere makale yazma ve kitap gelirlerini önemli ölçüde azaltmıştı.

Kadınların Barış Partisi de birliğini korumakta güçlük çekiyordu. Partinin oy hakkı savuncusu olan bazı üyeleri Carrie Chapman Catt önderliğinde partiden ayrılarak, Wilson’ı ve savaşı destekledi. Diğerleri partide kaldı ama vatanseverliğin

başkanlarını eleştirmemelerini gerektirdiğini düşünüyorlardı. Addams hâlâ partinin başkanı ve bireyin düşünce özgürlüğüne her zaman inanan biri olarak, bu tükenmiş örgütü bir süreliğine güvenli bir hoşgörü limanına doğru yönlendirdi. Partinin 1917 konferansında üyeler bir karar aldılar: “Karşıt görüştekilerin kendilerince en önemli şeylere sadık kalmasına izin verelim; her birimiz, diğerlerinin de bizim kadar vatansever olabileceğini kabul edelim.”⁷¹ Parti artık taraf seçmek zorunda kalınmayacak bir zamanı bekliyordu.

Ülkenin savaşa girmesiyle birlikte, Başkan Wilson ve yönetimi Amerikan tarihindeki en hırslı propagandayı başlattı. Yeni kurulan hükümet propaganda ofisi, milyonlarca broşür, konuşma, poster yayınladı, gazetelere makaleler yazdı; bunların tamamı, insanların zihnine “Amerika’nın konumu, mutlak adaletin ta kendisidir.” fikrini yerleştirmek için tasarlanmıştı. Bunun sonucu, düşmana karşı duyulan nefretten beslenen savaş histerisinin ortaya çıkması ve ülke çapında yayılması oldu. Komitenin hazırladığı bir film olan *The Kaiser, The Beast of Berlin* (Kayzer, Berlin Canavarı), Alman savaş zalimlerinin portresini canlı bir şekilde resmediyordu.⁷² Wilson herkesi birer muhbire dönüştürmek üzere, vatandaşlardan tanık oldukları sadakatsizlikleri hükümete bildirmelerini istedi. Herkes herkesten şüphelenmeye başladı; özellikle de Wilson’ın Alman-taraftarı diye nitelediği gruplardan biri olan barış yanlıları, bu şüphenin hedefindeydi.

Addams tekrar tekrar kötü muameleyle karşılaştı. Yeğeni Weber Linn şöyle hatırlıyor: “Sadakatsizlikle suçlandı. Halk içinde yuhalandı ve konuşmaları iptal edildi.” Halka açık toplantılara katıldığında, bir Adalet Bakanlığı ajanı onu gölge gibi izledi. Başkanı koruyan kurum olan Hazine

Bakanlığı'nın Gizli Servisi; Kadınların Barış Partisi'nin Chicago'daki genel merkezinin altını üstüne getirerek, ülkenin moralini bozma girişimlerine ilişkin delil aradı. Halkın düşmanca bir tutum içindeki bölümü de kendi payına düşeni yerine getirdi; ofisin posta kutusundan atılan mektupların üzerine tükürdü ve Addams'ın sözleriyle “merkezin kapısını çirkin şekillerde pislettiler.”⁷³ Linn, seçkin bir Chicagolu kadının bir yemek davetinde Addams'ın en yakın sokak lambasına asılması gerektiğini söylediğini duydu. Eski bir arkadaşı da Addams'a açık açık onu tehlikeli bulduğunu ve hükümet onu bir toplama kampına yollasa, karşı çıkmaya-çağını söyledi.⁷⁴

Savaş yılları Addams'ın hayatındaki en yalnız yıllar oldu. El-lili yaşlardaydı ve yirmi yıldan fazladır gücünü ortaklaşa yapılan çalışmalardan ve ortak amaçlardan almıştı. Yeğenin yazdığına göre, yaşamını “kendi ruhunu demokrasi ruhu ile bir kılma arayışı içinde” geçirmişti. Bu özdeşliği kaybetmek acı vericiydi. Kendisinden beklenebileceği gibi, Addams bu acının gayet insanca olduğunu düşünüyordu. Daha sonraları savaş zamanında barış yanlılarının nasıl “yalnızlık şeytanlarıyla doldurulmuş yapay bir çöle” doğru dışlandıklarını hatırlayacaktı. Barış yanlıları kendilerini “birer suçlu”, “insanlık kaçakları” gibi hissediyorlardı. Addams onların -asında kendisinin- ruh halini “ruhsal yabancılaşma bilinci” olarak tarif etmişti. *Democracy and Social Ethics*'te (Demokrasi ve Toplumsal Etik) “insan deneyiminin muazzam kuyularından su içmeye” susamaktan bahsetmişti.⁷⁵ Şimdi, Addams için kuyular kurumuştı.

Büyük bir hata yaptığını düşündüğü anlar oluyordu. “Kendinden şüphe ve güvensizlik saatlerinde” diye yazmıştı, “şu

soru tekrar tekrar geliyor: Bir bireyin ya da çok küçük bir grubun milyonlarca vatandaşına karşı durma hakkı var mıdır?” “Kalbin şüpheyle ve güvensizlikle dolduğu bu zamanların” katlanılması en zor anlar olduğunu düşünüyordu.⁷⁶ Muhtemelen bu anlar, demokrasiye ve insanların bilgeliğine bu kadar kuvvetle inanmakla yanlış yapıp yapmadığını sorguladığı zamanlardı. Bu düşünceler, o zamana kadarki tüm çabalarını saçma ve anlamsız kıldığından ve ömrünü adadığı çalışmalarını amacından kopardığından, çok ürkütücü olmalıydılar. Ancak sağduyu onu kurtardı. Aslında hiç kimse insanların görüşlerinin gerçekten ne olduğunu bilmiyordu çünkü Kongre, Addams ve diğerlerinin önerisini kabul etmemiş, savaş kararı almak için vatandaşların oy kullanacağı ulusal bir referandum yapılmasına izin vermemişti. Savaş ilan edildiğinden beri, yapılan propaganda ve basındaki cinnet hali barışı bir ihanet konusu haline getirmiş ve federal hukuk muhalif olmayı yasalara aykırı sayar olmuştur. Fikir tartışmalarının sesi kesilmişti ve demokrasi fikir tartışmaları olmadan yürüyemezdi.

Addams yaşadığı bu karanlık kuşku halinden kendini çekip çıkardı. Bunu da inançlarından vazgeçmemenin hem ahlaki hem de pragmatik olarak gerekli olduğunu hatırlayarak yaptı. Sonradan barış yanlılarının o zamanki durumu hakkında yazdığı bir yazıda şöyle dedi: “İnsanlığın tarihindeki büyük ahlaki dönüşümlerin, bazen kaçık ve tuhaf olarak yaftalanan ve baskı dönemlerinde ateist ya da hain olarak hapse atılan bir insanla başlamış olduğunu unutmamalıyız.” Addams tarihini biliyordu: Platon’un intiharı, İsa’nın çarmıha gerilmesi, ilk Hıristiyanların çektikleri acılar, Martin Luther’in öldürülmesi ve Galileo’nun dine aykırı görüşleri için yargılanması. Batının neden kahramanlara hayran olduğunu

kavradı; hayranlık yalnızca kahramanın tek başına karşı durmasına değil, sonuçlarını düşünmeden doğru bildiğini savunmasınaydı. “İnsanın başlıca sadakati, gerçekliğe ilişkin kendi görüşüdür; bu sadakati ileri sürmekle yükümlüdür.” diye yazdı.⁷⁷

Mary Rozet Smith ile ilişkisi onu rahatlatıyordu. 1917 yılında Mary ile Maine’de yaptıkları tatil sonrasında, Jane Mackinac Adalarına gitmek üzere arkadaşını biraz da gönülsüzce bıraktı. Ama iş derin duygularını ifade etmeye gelince utangaç olduğundan, ona karşı hissettiği minneti söyleyemedi. “Ayrıldığım gün neredeyse dilim tutulmuştu. Aylar boyunca bana ne kadar iyi geldiğini sana söylemek saçma geldi. Sana ne kadar düşkün olduğumu. Bunu sana söylemek varken, neden yazdığımı bilemiyorum.” Bir hafta sonra şöyle yazdı: “Kimseye bir yararım olmadığı duygusuyla peşışanım ama her zaman seninim.”⁷⁸

Addams yalnızca savaşa ya da belli savaşlara karşı olan barış yanlıları ile değil, aynı zamanda kuvvete başvurmayı onaylamayan teslimiyetçilerle de bir arada olmak istiyordu. 1915’te Uzlaştırma Derneği’ne (*Fellowship of Reconciliation - FOR*) üye oldu. Bu, Hıristiyan ve çoğunlukla da Quaker’lardan oluşan, şiddetsizliğe inanan bir gruptu. Kısa zamanda derneğin yönetim kuruluna girdi ve toplantılarının “ruhu sağaltıcı bir etkisi” olduğunu hissetti. Quaker olmayı ciddi ciddi düşündü ama Hull House’ta kalanlar onu olmaması için ikna ettiler. Addams’a yerleşimin bulunduğu mahalledekilerin onu herhangi bir mezhebe bağlı olmayan biri olarak gördüklerini, ki hakikaten mahalleli sık sık ondan düğün ya da cenaze ayinlerini yapmasını rica ederdi, bu kararını anlayamayacaklarını söylediler. Ancak savaştan

sonra Addams'ın bazı zamanlarda kendini Quaker olarak tanımladığı oldu.⁷⁹

Addams ayrıca vicdani red sebebiyle ordu kamplarında geri hizmette çalıştırılan ya da federal hapishanelere konan erkekler için de elinden geleni yaptı. Askere kaydolan ancak memleket dışında geri hizmette askeri görev yapmayı reddeden ya da bazı durumlarda her türlü hizmeti reddeden aşağı yukarı bin kişi vardı. Hem FOR hem de Addams'ın da artık yönetim kurulunda olduğu Amerikan Militarizm Karşıtları Birliği (*American Union Against Militarism*), ordu kamplarındaki ve hapishanelerdeki insanlık dışı koşulları -ki sayısız kişi işkence görmüş, on yedi kişi ölmüştü- ortaya çıkarmak ve buradakilerin yasal haklarını korumak için çalıştılar. 1917 Ekim ayında, zorlu tartışmalar sonunda, her iki yönetim kurulu yeni bir bağımsız örgüt olan Özgürlükler Bürosu'nu (*Liberties Bureau*) kurmak için birleştiler. Bu örgütün başına da üniteryen bir barış yanlısı ve de sosyal hizmet uzmanı olan Roger Baldwin geldi. Addams bu yeni yönetim kurulu-na katılmayı kabul etti. Savaş sırasında Büro, kendisi de isyana teşvik şüphesi altındayken, ifade özgürlüğü ve Casusluk Yasası'na dayanarak yargılanan vicdani redcilerin ve "savaş direnişçilerinin" haklarını savunmak için mücadele etti.

O günlerde Addams barış hareketinden geriye ne kaldıysa, ona tutunmaya çalışıyordu. Ama hareketin etki alanı daraldıkça, Addams'ınki de daraldı. Bu onu endişelendiriyordu. Birkaç yıl önce, 1904'te, bir tehlikeye dikkat çekmişti: "Belirli bir yöne doğru yola çıktığımız için bir türlü bu yolu değiştiremediğimizde ve değişimi soğukkanlılıkla düşünemediğimizde, şeytan bize ben-bilirimcilik tuzağı kurar." İnsanın daha esnek ve maceracı olması gerektiğini düşün-

yordu. Kendi tavsiyesini tuttu ve savaş zamanında uğruna çalışabileceği bir dava aradı. Bu, hem “çok göze batmayan” hem de barış yanlılığından ya da teslimiyetçi inançlarından taviz vermediği bir dava olmalıydı. Sonunda buldu: son derece insani bir konu olan gıda meselesi.⁸⁰

Amerika Birleşik Devletleri Almanya’ya savaş ilan eder etmez, Wilson ve Kongre, ülke dışındaki Amerikan birliklerine gıda sağlamak ve müttefik devletlerde ve tarafsız devletlerde açlık çeken sivil nüfusu doyurmak için yeni bir Gıda Yönetimi İdaresi (*Department of Food Administration*) kurmuştu. Wilson, Herbert Hoover’dan bu kurumun başına geçmesini istedi. Herbert Hoover, özel ve tarafsız bir organizasyon olan Belçika için Yardım Komisyonu’nun (*Commission of Relief in Belgium*) kurucusu ve başkanıydı. Bu komisyon savaş zamanında ortaya çıkan çalışmalardan biriydi ve adına rağmen tüm Avrupa’daki aç insanları doyurmak için çalışıyordu. Şimdi Hoover yeni zorluklarla karşı karşıyaydı. Gemilerle yeterince gıda yollayabilmek için çiftçilerin üretimi artırmaları ve vatandaşların da ticari ürünleri daha az yemeleri gerekiyordu. Hükümetin gıdayı karne ile dağıtması fikrini onaylamadığından, tüketimi azaltma çabasının gönüllü olmasını istiyordu. Kısa sürede Amerikalılar etsiz pazartesi ve buğdaysız çarşamba uygulaması başlattılar ve tüketim yüzde 15 gibi hatırı sayılır bir oranda düştü.

Hoover Addams’a bakanlığın sözcüsü olmasını teklif etti. Addams ile 1915’te Belçika’dayken tanışmışlardı. 1917 sonbaharından savaşın sonuna kadar, sağlığı el verdiği oranda, Addams tüm ülkede konuşmalar yaptı. Dinleyicileri bazen sempatiyle dinliyordu bazen de Amerikalıların gıda tüketiminin kısıtlanmasına öfkeleniyorlardı. Daha sonra düşündü-

ğünde, o sıralar kadın dinleyicilerinde nasıl “savaş ruhu kadar güçlü olan çaresizleri doyurma ilkel güdü”sünü uyandırmayı istediğini hatırlayacaktı. Kendine özgü hayalciliğiyle, kadınların “savaşlarla parça parça olmuş dünyaya nasıl şefkat ve merhamet yayabileceklerini ve tüm düşmanlıkların bunun karşısında eriyip gideceğini” hayal ediyordu. Aç insanları doyurarak, “dünyada yeni ve etkili bir gücün açığa çıkabileceğine; insanların ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılamakla dünyada pozitif bir harekete geçirici enerjinin ortaya çıkabileceğine” inanıyordu.⁸¹ Bu; *Daha Yeni İdealler*’in ve barış zamanı ilericiliğinin mesajıydı ve yeni zamana hitap edebilmesi için yeniden farklı bir çerçeveye oturtulmuştu.

Her zaman için gıdanın sembolü olan ekmek, Addams için aynı zamanda son derece kişisel bir konuydu. Ekmek, birçok anısının olduğu babasının değirmeninin bir ürünüydü ve “ekmek sağlayıcılar” üniversitede onun yardımseverlik tutkuları için kullandığı mütevazı bir metafor olmuştu. Gıda hakkında konuşmak için hazırlanırken, ekmeğe ruhsal bir nitelik veren efsaneleri okumaya karar verdi. Fraser’ın Altın Dal (*Golden Bough*) ile “Mısırın [buğdayın] ruhu”nu (*the Spirits of the Corn [wheat]*) okudu; her ikisi de “her zaman kadına özgüydü” “Kendisine huzur veren” bu hikâyeleri diğer kadınlarla paylaşmak arzusuyla, bu efsaneleri konuşmalarının içine işledi.⁸² Addams savaş zamanındaki çalışmalarını kederli yüreğini hafifletecek bir şekilde açıklayabilmek için kendi belleğinin uzun yolunda yürüyordu.

* * *

Woodrow Wilson 1914 Ağustosundan başlayarak uzunca bir süreyi, önerileri araştırmak ve savaş bittiğinde savaşı

ulusların kabul etmesini tavsiye edeceği barış ilkelerini düşünmekle geçirdi. Uluslararası Kalıcı Barış için Kadınlar Komitesi'nin (*the International Committee of Women for Permanent Peace*) programından özellikle etkilendi. Addams bunu Wilson'a Avrupa'dan döndükten hemen sonra 1915 Ağustosunda sunmuştu. Wilson da ona bu programın o zamana kadar gördüğü "en iyi formülasyon" olduğunu düşündüğünü söylemişti.⁸³ 8 Ocak 1918'de her ne kadar müttefikler henüz savaşı kazanmamışlarsa da Wilson Kongre'ye çalışmalarının sonuçlarını ünlü On Dört Madde (*Fourteen Points*) konuşmasında sundu. Bu maddelerin altısı, ICWPP'nin programındaki önerilerin daha ılımlı haliydi. Wilson diğer birçok barış programıyla hayli ortak noktası olmakla birlikte, ICWPP'nin programının daha kapsamlı ve bütünlüklü olduğunu düşünüyordu.

1918 yazının ortalarında barış artık yakın görünüyordu. Müttefikler sonunda savaşı kazanmaya başlamışlardı. Amerikan donanması malzemelerin ve birliklerin Avrupa'ya sevkini koruyordu. Sayısı şimdi yarım milyonu bulmuş ve yakında daha da artacak olan Amerikan ordusu da Fransa'nın batı cephesindeki dönüm noktası olabilecek savaşların kazanılmasına yardım ediyordu. Bunlar olurken, Almanya ve müttefikleri dağılıyordu. Askerleri moralsizdi ve cepheyi terk ediyorlardı; halkları da uzun süredir açlıkla mücadele ediyordu. Savaşın başlamasından ekim ayı başlarına kadar her iki taraftan da 4.4 milyon kadar sivil açlıktan ölmüştü. Almanya bir iç savaşın eşiğindeydi.

Tüm bu baskılar altında Merkez Kuvvetleri çöktü. Önce Avusturya-Macaristan imparatoru, sonra da Alman imparatoru; Wilson'ın önerdiği On Dört Madde'ye dayanarak

ateşkes istediler. Wilson'ın Almanya'ya cevabı özellikle zorlayıcıydı. Demokrasiyi yayma tutkusuyla ve zafer kazanmış bir ülkenin başkanı olarak gücünü imparatorluk saltanatını sonlandırmak için kullanma arzusuyla, savaşı kaybetmiş bu ülkeye cumhuriyet olmaları gerektiğini söyledi.

Ve bu oldu. 9 Kasım günü Alman imparatoru tahttan indirildi ve Hollanda'ya kaçtı. Avusturya-Macaristan Hanedanlığı da kısa bir süre sonra düştü ve imparatoru politik gücünü çekince ülke farklı parçalara ayrıldı. Rus Hanedanlığı 1917 Martı'ndaki Rus İhtilali ve akabinde çarın infaz edilmesiyle daha önce düşmüştü. Tüm Avrupa'da işgalci hanedanlardan birinden birinin egemenliği altındaki etnik gruplar isyandaydı ve kendi kendilerini yönetmek istiyorlardı. Başka hiçbir şey olmamışsa da savaş; yıkıcı doğasına uygun olarak, eski Avrupa'yı parçalamıştı. Şimdi soru; yeni Avrupa'nın sınırlarını kimin çizeceği ve bunun koşullarını adaletin mi, yoksa kin duygusunun mu belirleyecekti.

6. BÖLÜM NOTLARI

1. Jane Addams, *Peace and Bread*, 77 (Bakınız bölüm 4, s. 48).
2. *New York Times*, 4 Ağustos 1914, 3.
3. *New York Times*, 21 Eylül 1914; Charles Chatfield, *For Peace and Justice: Pacifism in America, 1914-1941* (Knoxville: University of Tennessee Press, 1971), 16.
4. *New York Evening Post*, 30 Eylül 1914, 3.
5. FK'den Paul Kellogg'a [12 Şubat 1915], Kaynağı: Sklar ve Palmer, *Selected Letters*, 200-201 (Bakınız bölüm 4, s. 34). Bakınız 1907 Hague Convention for the Pacific Settlement of International Disputes, Madde 2 ve 3.
6. Jane Addams'dan Lillian Wald'a, 30 Kasım 1914.
7. *Chicago Tribune*, 6 Aralık 1914, F4; *Survey* 33, no. 15 (Ocak 1915): 393-94; Program için bakınız *Survey* 33, no. 23 (Mart 1915): 597-98.
8. *Survey* 33, no. 15 (Ocak 1915): 393-94.
9. *Encyclopedia of the New American Nation Online*, s.v. "Arbitration, Mediation, and Conciliation - The Hague Peace Conferences", <http://www.americanforeignrelations.com/A-D/Arbitration-Mediation-and-Conciliation-The-hague-peace-conferences.html>.
10. Alıntıların Kaynağı: Jane Addams, "A Conference of Neutrals" in Fischer ve Whipps, *Addams' Essays*, 136 (Bakınız önsöz s. i); Diplomatlarla ilgili bakınız: Jane Addams, *Peace and Bread*, 87.
11. Jane Addams'dan Lillian Wald'a, 21 Aralık 1914.
12. Marie Louise Degen, *The History of the Woman's Peace Party* (New York: Garland Publishing Co., 1972), 40-41.
13. *Survey* 33, no. 15 (Ocak 1915): 393-94.
14. Degen, *History*, 44. Wisconsin Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan İngiliz Julia Wales savaşı sona erdirmek için uz-

manlardan oluşan bir komisyonun “sürekli bir şekilde arabuluculuk” yapmasına ilişkin bir öneri yazdı. Addams bunu CEF toplantısından sonra öğrendi. Wales’ı WPP toplantısına davet etti ve öneri bu toplantıda tartışıldı. WPP’nın kararlar metni “barış yanlıları” ifadesini içermektedir, partinin “uzmanlar” kavramını benimsemediği görülmektedir. Her ne kadar Addams daha sonra bu şekildeymiş gibi açıklamışsa da, bu fikir Wales’ten doğmamıştı. Jane Addams, *Second Twenty*, 125 (Bakınız bölüm 2, s. 20). Ayrıca bakınız David S. Patterson, *The Search for Negotiated Peace* (New York: Routledge, 2008), 48-49

15. Degen, *History*, 40-41.
16. Jane Addams, “What Is War Destroying”, Fischer and Whipps, *Addams’ Essays* içinde, 62.
17. *Survey* 33, no. 23 (Mart 1915): 597-98. “Madde” bir talepti. Ayrıca bakınız Jane Addams, *Second Twenty Years*, 123-24.
18. *New York Times*, 28 Nisan 1915, 12.
19. Jane Addams’dan Sarah Hostetter’a, 10 Ekim 1914.
20. Bryan, “Biographical Profiles,” in *Selected Papers*, 480-81 (Bakınız bölüm I, s. 17).
21. Degen, *History*, 74, 13 Nisan 1915 tarihli *Chicago Record-Herald*’dan alıntı.
22. Jane Addams, Emily G. Balch, and Alice Hamilton, *Women at The Hague: The International Congress of Women and Its Results*, intro. Harriet Hyman Alonso (1915; repr. Urbana: University of Illinois Press, 2003), 8; Degen, *History*, 78, 80.
23. Jane Addams [Lahey’deki Konuşması], Fischer and Whipps, *Addams’ Essays* içinde, 75.
24. Patterson’da atıf yapılmıştır, *Search*, 75.
25. Caroline F. Urie’den EGS’e, 13 Haziran 1935, Box I, File 13, EGSP.

26. Degen, *History*, 85; Addams daha sonra bu konferansı diplomatik olmayan, bilimsel bir konferans olarak tanımlamıştır. Jane Addams, *Second Twenty*, 125; Ayrıca bakınız Addams et al, *Women at the Hague*, 164. "Sürekli bir şekilde arabuluculuk" terimi Wales'in planından geliyordu.
27. Jane Addams'dan Mary Rozet Smith'e, 9 Mayıs 1915.
28. Jane Addams, "Women and War", Fischer and Whipps, *Addams' Essays* içinde, 76-77.
29. Jane Addams, "The Revolt Against War" in a.g.e., 85, Addams konuşmasına bir başlık koymamıştı; bu editörün başlığıdır.
30. Jane Addams, *Second Twenty*, 131, 134. Ayrıca bakınız Jane Addams, "Settlement as a Way of Life," *Neighborhood*, cilt 2 (Temmuz 1929): 144.
31. Jane Addams, "Revolt Against" 83, 88-89, 94.
32. *New York Times*, 10 Temmuz 1915, 3.
33. *New York Times*, 13 Temmuz 1915, 10.
34. İlk iki editor yazısının içinde bulunduğu kaynak: Davis, *American Heroine*, 229 (Bakınız bölüm, I, s. 12); *New York Times*, 17 Ağustos 1915, 8.
35. *New York Times*, 16 Nisan 1915; makaleye atıfta bulunan kaynak: *Washington Post*, 20 Temmuz 1915, 5.
36. Kathleen Dalton, *Theodore Roosevelt: A Strenuous Life* (New York: Vintage, 2002), 449,
37. *Chicago Tribune*, 22 Temmuz 1915, i; Jane Addams, *Peace and Bread*, 79-80 (Bakınız bölüm 4, s.8).
38. *New York Times*, 18 Ağustos 1915, 10; Jane Addams, *Peace and Bread*, 80; "Peace and the Press," *-Independent* 84 (11 Ekim 1915): 55-56.
39. Jane Addams, *Second Twenty*, 131.
40. Jane Addams, *Peace and Bread*, 77.
41. Barbara J. Steinson, *American Women's Activism in World War I* (New York: Garland Publishing, 1982), 67-68, 73; Degen,

- History*, 114-19; Jane Addams, *Second Twenty Years*, 134.
42. Jane Addams, "Conference of Neutrals," 136.
43. Fishbeck, görüşme (Bakınız bölüm 3, s. 34).
44. Alıntıların yapıldığı kaynak: Jane Addams, *Peace and Bread*, 29. Ford ile görüşme için bakınız a.g.e., 21-22. Linn orada olmadığı konusunda yanılmaktadır. Linn, *Addams*, 316 (Bakınız bölüm 1, s. 1).
45. Linn, *Addams*, 317. Addams (*Peace and Bread*, 25) bu hastalığın çocukluğunda geçirdiği böbrek vereminin nüksetmesi olduğunu söylemektedir ancak bu aslında daha sonra Nisan 1916'da olmuştur.
46. Patterson, *Search*, 176; konferansın başarıları için bakınız Jane Addams, *Peace and Bread*, 25-27, 281, 291.
47. Jane Addams, *Peace and Bread*, 80.
48. A.g.e.; Doktorun talimatları için bakınız Lydia Rickman, "Personal Reminiscences of Jane Addams" [1959?], Series A3, Box 8, Women's International League for Peace and Freedom Collection, SCPC.
49. Jane Addams, *Peace and Bread*, 85.
50. Alıntının geçtiği kaynak: Patterson, *Search*, 117.
51. Cooper, *Warrior and Priest*, 298 (Bakınız bölüm 5, s. 51).
52. Blanche Wiesen Cook, "Woodrow Wilson and the Anti-Militarists," Doktora Tezi, Johns Hopkins Üniversitesi, 1970, Bölüm 5; WPP'nin 1916'daki faaliyetleri için bakınız Steinson, *American Women's Activism*, 136-47; *Trojan Women* için bakınız Joslin, *Writer's Life*, 158-59 (Bakınız bölüm 4, s. 7).
53. *Chicago Tribune*, 7 Nisan 1916, 17; Linn, *Addams*, 317.
54. *Chicago Tribune*, 30 Nisan 1916, 5.
55. A.g.e., 13 Nisan 1916.
56. Wilson'ın ikinci çiçek buketi için bakınız Rickman, "Personal Reminiscences" 3. Wilson'ı desteklemesinin nedenlerini açıkladığı yazısı için bakınız Linn, *Addams*, 319-20.

57. Jane Addams, *The Long Road of Woman's Memory* (New York: Macmillan, 1916), 5, 50.
58. Jane Addams, Lucia Mead ve Anna Garlin Spencer'dan Woodrow Wilson'a, 29 Ekim 1915, in Fischer and Whipps, *Addams' Essays*, 99. Jane Addams, "Statement of Miss Jane Addams" [13 Ocak 1916], a.g.e., 123-24.
59. *Chicago Tribune*, 13 Şubat 1917, 3.
60. Jane Addams, *Peace and Bread*, 38-39.
61. Fishbeck, görüşme (Bakınız bölüm 3, s. 34).
62. Alma S. Petersen, "The Social Conscience of Jane Addams as It Affected Fortnightly Members" 18. Fortnightly of Chicago Records, Midwest manuscript Collection, the Newberry Library, Chicago.
63. Cook, "Woodrow Wilson", 207.
64. A.g.e., 215; *New York Times*, 14 Nisan 1917, 6.
65. Alice Hamilton, *Exploring the Dangerous Trades* (Boston: Little, Brown, 1943), 192; Jane Addams'dan Helena Dudley'e, 19 Nisan 1917.
66. Jane Addams, "Patriotism and Pacifists in War Time" in Fischer and Whipps, *Addams' Essays*, 162.
67. Atıf yapıldığı kaynak: Linn, *Addams*, 330; atıf yapıldığı kaynak: Jane Addams, *Peace and Bread*, 64.
68. Jane Addams, Çirkin ve destekleyici mektuplar için bakınız Jane Addams'ın Haziran 1917'deki yazışmalarına bakınız; Alice Hamilton'dan Jane Addams'a, 13 Haziran 1917; Jane Addams, *Peace and Bread*, 64.
69. Jane Addams, *Peace and Bread*, 67.
70. Jane Addams, *Second Twenty*, 141-43; Dorothy Detzer, "Memories of Jane Addams," *Fellowship* (Eylül 1938): 5; *Chicago Tribune*, 28 Ocak 1918, 19.
71. Jane Addams, *Second Twenty*, 136, 140.
72. George Creel, *How We Advertised America* (New York: Har-

- per & Brothers Publishers, 1920), 99.
73. Linn, *Addams*, 347-48; Jane Addams, *Peace and Bread*, 73.
74. Linn, "Interpretation" 218 (Bakınız bölüm 4, s. 38); Victor S. Yarros, "Jane Addams, "Character I, no. 4 (Eylül-Ekim, 1935): 3, in Marian Young Papers, Box 1, folder 56, Special Collections, Chicago Public Library, Chicago, 111.
75. Linn, *Addams*, 333; Jane Addams, *Peace and Bread*, 82; Jane Addams, *Democracy*, 11 (Bakınız bölüm 2, s. 31).
76. Jane Addams, *Peace and Bread*, 81.
77. A.g.e., 81, 86.
78. Jane Addams'tan Mary Rozet Smith'e, 25 Ağustos ve 2 Eylül 1917.
79. Alıntılarının kaynağı: Jane Addams, *Peace and Bread*, 74. Hannah Hull, "Jane Addams" n.p. (Bakınız bölüm 4, s. 36); Jane Addams [Tribute to Allen B. Pond], in "Memorial Services for Allen B. Pond, City Club, Chicago, Illinois, Nisan 21, 1929," 24, stenographic transcription carbon, *JAPM*, 48:1155.
80. Jane Addams, "Address to the Women's Meeting of the Universal Peace Congress" [5 Ekim 1904], Fischer and Whipps, *Addams' Essays* içinde, 32-33; Jane Addams, *Peace and Bread*, 44.
81. "İlkel" kelimesinin geçtiği kaynak: Jane Addams, *Second Twenty*, 144-45; "akıtabilecekleri / yayabilecekleri" ifadesinin geçtiği kaynak: Addams, *Peace and Bread*, 48; "yeni ve etkili güç" ifadesinin geçtiği kaynak: Jane Addams, *Second Twenty*, 144.
82. Jane Addams, *Peace and Bread*, 45. Ayrıca bakınız *Chicago Tribune*, 24 Ocak 1918, 11.
83. Jane Addams, *Peace and Bread*, 35.

7. Bölüm

ELÇİ

Savaşın bitmesi, bir şenlik havası getirmişti. Birleşik Devletler telgraf servisi, ilk haberi iki Kasım'da vermişti. Tribune Gazetesi'nin dev sirenlerine (o günlerde gazeteler sirenlerle satılıyordu) şehrin yangın söndürme gemilerinin sesleri de eklenip insanları yataklarından kaldırdığında saat gecenin ikisiydi. Binlerce insan, kutlamalara katılmak için sokağa döküldü. Müzisyenler geldiler, askerlere hoş geldin partileri verildi, yurttaşlar tezahürat yapıp bayrak salladılar.¹

Savaşın bitmesiyle birlikte hayat da zorunlu olarak yenilenmişti. Bunun elde bir sayılamayacağı, bir hediye olarak görülmesi gerektiği herkesin aklındaydı. Jane Addams'ın yaşadığı aciliyet duygusunun bir başka nedeni daha vardı; silahlar sustuğunda, o artık elli sekiz yaşındaydı ve onun kuşağında, bu yaş "yaşlılık" sınırı kabul ediliyordu. Gerçekten de, 1914'te *Ladies' Home*'da "50 Yaşın Üzerindeki Bir Kadın Yaşlı Hissetmeli midir?" başlığıyla dikkat çeken bir başyazı yayımlamıştı. Okuyucuların buna hayır cevabı verecekleri tahmin edilmesine rağmen, kimse bunun saçma bir soru olduğunu düşünmemişti. Addams bu soruyu yaşlı kadınların "dikkate değer ve sosyal olarak faydalı yaşamaya" önderlik

etmelerinden örnekler vererek yanıtlamıştı. “Kadınların günlük çağındaki kapasitesinin” önemli bir kamusal katkısı olabileceğine dikkat çekmişti.² Kendi hayatı, bunun bir kanıtı gibiydi.

Addams için soru, yararlı ve meşgul olup olmadığı değil -ki başka türlüünü ne biliyor ne de istiyordu- bunun ne kadar süreceği idi. Elbette yapılacak bir şey yoktu; ama ölüm ihtimali, sevdiği arkadaşlarının kaçınılmaz kayıplarıyla karşılaşmak ve kendi sağlığının kötüye gitmesi ihtimalleriyle birlikte, aklının bir köşesindeydi.

Yaşlanmak, aynı zamanda Addams ile yeni kuşak arasındaki uçurumun açılması anlamına geliyordu. Yirmili yaşlardakiler şimdi kendisinden otuz yaş küçüktü. 1920’li yıllar kendisinininkinden çok, bu genç kuşak tarafından şekillendirilen yıllardı. Jane daima yeni sorunların çözümünün o dönemin insanları tarafından geliştirilebileceğine inanmıştı. Fakat elli sekizinde, üstlendiği görev farklı hissettiriyor, zamanın gerisinde kalma ihtimali gözünü korkutuyordu. Ama barış ile ilgili düşünceleri açısından, böyle bir ihtimal görünmüyordu. Bu konuda yaptığı ilk konuşmadan yirmi yıl sonra bile, bu fikirler hâlâ radikaldi ve yaşamının son yıllarında bile onun zirvede bir yenilikçi olduğunu gösteriyordu.

* * *

Savaşın bitmesiyle acılar da arkada kalmıştı. Silahlı güçlerin cepheye ne zaman gittiklerine bağlı olarak, sadece bir yıl ya da daha az süredir savaşan Birleşik Devletler için, 117 bin asker ve 800 sivilin hayatını kaybetmesi yeteri kadar trajikti. Buna karşın Amerikan kayıpları, Fransa’nın 1.3 milyon,

Büyük Britanya'nın 1 milyona yakın ve Almanya'nın 1.8 milyonluk kayıplarının yanında çok az görünüyordu. Aslında, her bir kayıp, kendi başına ayrı bir trajediydi. Hayatını kaybeden Amerikalılardan biri de, Jane Addams'ın yeğeni John Linn'di. En büyük ablası Mary'nin oğlu olan Linn, piskopos vekili ve savaş destekçisiydi. Gözündeki kusur nedeniyle savaşma talebi reddedilince, bir topçu birliğinde Genç Hıristiyan Erkekler Birliği papazı olmuştu. 1918 Kasım ayı başında Argonne Savaşı'nda hayatını kaybetmiş ve muharebe alanına gömülmüştü³. Addams, üzüntü içinde, onun mezarını ziyaret etmeye karar verdi.

Silahlar nihayet sustuğunda, muzaffer devletler sert bir tutum içindeydiler. Başka savaşların olmaması isteniyorsa, ulusların egemenlik haklarını ihlal eden Almanya'nın cezalandırılması gerektiğini söylüyorlardı. Ana sömürgeci devletler olan Fransa, Büyük Britanya ve Japonya'nın kazandıkları takdirde Almanya'nın toprakları ve sömürgelerini ve artık çökmüş olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun ve Osmanlı İmparatorluğunun topraklarını paylaşacakları yolunda bir gizli gündemleri de vardı. Ayrıca, tükenmiş devlet kasalarını, Almanya'yı savaş bedeli olarak büyük bir tazminat ödemeye zorlayarak yeniden doldurmayı planlamışlardı. Birleşik Devletler'de gazeteler Almanlara karşı kendini haklılaştıran bir nefretle doluydu. *New York Times*'da bir başyazıda kalıcı barışa ulaşmanın en iyi yolunun, "bu savaşın taraflarından birinin haksız, diğerinin haklı olduğunu tam olarak kavramak" olduğu ileri sürülüyordu.⁴

Bu arada Wilson, savaşı önlemeyi sağlamak üzere On Dört İlke'yi önermişti. 1918'de, dünyanın her yerindeki -savaş oralara kadar ulaştığı için, çok uzaktaki sömürgecekiler

de dahil- insanlar artık savaşın önlenmesini umuyorlardı. Wilson'un fikri çok taraftar topladı. Bu popülerliğin bir nedeni, büyük savaşta, daha önce görülmemiş ölçüde tank, uçak, ağır top ve denizaltı gibi son derece yıkıcı silahların kullanılmış olmasıydı. Bir diğeri neden, savaşın görülmemiş bir genişlikteki coğrafyaya yayılmış olmasıydı. Japonya, saldırgan devletlerin en önemlilerinden biri olarak bu savaşın yayılmasına katkıda bulunmuş ve cephe, Afrika, Orta Doğu ve Asya'daki sömürgelere kadar yayılmıştı. Bir başka neden de savaş öncesinde Avrupa ve Amerika'daki barış hareketlerinin barışçı fikirleri yaymış olmasıydı. Başta Wilson olmak üzere birçok vatandaş için, savaşın önlenmesi ciddi bir biçimde hedefleniyorsa, Ocak ortasında Paris'te yapılması planlanan barış konferansı muhakkak gerçekleştirilmeliydi. Belki de Wilson haklıydı ve bu savaş, "bütün savaşlara son veren savaş" olacaktı.⁵

Barış yanlısı kadınlar, tartışmanın bir parçası olmak için hazırlanmışlardı. Uluslararası Kalıcı Barış Kadınlar Komitesi'nin (ICWPP) de Paris'teki toplantıya katılmasını istiyorlardı. Ancak savaştan çıkmış Fransa, Alman hükümet temsilcilerinin dışında hiçbir Alman'ın kendi sınırlarını geçmesine izin vermeyebilirdi. Komite her ulustan kadınların katılımını önemsiyordu; bu nedenle Paris yerine Zürih'te toplanmaya karar verdi. Ancak vize ve yolculuk işlemleri ile ilgili zorluklar nedeniyle, toplantılarını Mayıs'a kadar ertelemek zorunda kaldılar.

Bütün bunlar olurken Addams, artık savaş sona erdiğine göre Amerikan kamuoyundaki gerilimin azalacağını ve barış yanlılarının düşman gibi görülmeyeceklerini umuyordu. Bu umudunda yalnız değildi. Macmillan'daki editör, Addams'a

“bu ülkenin son zamanlarda gösterdiğinden çok daha makul yaklaşımlara geri döneceğine inandığını” yazıyordu. Başka bir gazeteci, *New Republic*’in editörü Herbert Croly, “Amerikan kamuoyundaki savrulmalara” hayıflandığını belirtiyor, ancak “en kötüsünün geçtiğine inanıyorum”⁶ diye devam ediyordu. Her ikisi de Addams’ın yazılarını yeniden yayımlamak istiyordu.

Kısa süre sonra Addams bu iyimser tahminlerden şüphe duymaya başladı. 1919 yılı Ocak sonunda, Chicago Fortnightly Kulübü -önde gelen bir kadınlar kulübü- milletler birliği düşüncesi konusunda konferans vermesi için Addams’a yaptığı daveti, bazı üyelerin barış yanlısı konuşma yapılmasına karşı çıkması nedeniyle, neredeyse geri çekiyordu. Kulübün yönetim kurulu davetinin arkasında durdu ve Addams konuşmasını yaptı, ancak çok az dinleyici vardı⁷. Ertesi gün Savaş Bakanlığı’ndan bir memur, meclis komisyonuna Addams’ın Alman propagandasının yayılmasına yardım ettiğini bildirdi. Bu memur “radikal ve bölücü” olanlardan oluşan altmış iki kişilik bir liste yapmıştı ve Chicago Tribune’ün haberine bakılırsa, Addams’ın adı listenin en başındaydı. Bir muhabir Addams’a cevabını sorduğunda doğrudan konuya girip “İnandıklarımın vazgeçecek değilim; yıllardır savaş karşıyım,”⁸ diye cevap vermişti. Birkaç ay sonra Zürih’te toplanan kadın delegelere “Amerika’da son günlerde barışseverlerden daha fazla nefret edilen bir grup olmadığını” söylemişti. Savaş sırasında üstlendiği bu ağır yükü taşımaya devam edebilecek miydi? Geleceği tahmin etmek çok zordu.

Jane Addams, dört yıl önce birlikte Lahey’e gittikleri arkadaşlarıyla birlikte, Nisan ayında Avrupa’ya doğru yola çıktı. Florence Kelley, Alice Hamilton ve Emily Greene Balch,

Sürekli Barış İçin Kadınlar Komitesi'nin İkinci Kongresinde delegeydiler. Grupta bazı yeni arkadaşlar da vardı: Mary Church Terrell (Kongredeki tek siyah kadın ve Ulusal Siyah Kadınlar Birliği'nin kurucusu ve başkanı) ve Jeannette Rankin. Rankin, Montana'dandı ve uzun yıllardır kadınlara oy hakkı için mücadele ediyordu; 1916'da Temsilciler Meclisine seçilen ilk kadın olmuştu ve Kongre'de savaş kararına karşı çıkan sadece elli altı üyeden biriydi. İlk durakları olan Paris'e vardıklarında, burada Lillian Wald'la buluştular.

Gri ve yağmurlu bir havada, dördü, Addams, Hamilton, Wald ve Rankin, harap olmuş Fransız taşrasını görmek ve John Linn'in mezarını ziyaret etmek üzere beş günlük bir yolculuğa çıktılar. Hamilton'un ailesine söylediğine göre "tozla kaplanmış köyler, yıkıntıya dönüşmüş şehirler ve kilometrelerce uzayan savaş alanları" gördüler. Argonne savaş alanı hâlâ teneke şapkalar, mataralar ve el örgüsü çoraplardan oluşan savaş kalıntılarıyla doluydu. Linn'in mezarını üç sıralık bir mezarlıkta buldular. Daha sonra arabalarına ulaşmak için soğuk ve sert bir yağmurun altında çok uzun bir yolu yürümek zorunda kaldılar. Eve döndüklerinde, Addams Mary Rozet Smith'e, bütün bunları görmekten memnun olduğunu yazdı.¹⁰ İster iyi olsun ister kötü, gerçek onun için hep önemliydi.

Tüm bunlardan sonra İsviçre bir huzur kaynağıydı. Ama savaşın acımasızlığı burada da mağlup ulusların kadınlarının bir deri bir kemik bedenleri ve yüzlerinde kendini gösteriyordu. Addams ilk gün şehirde yürürken, daha önce Lahey Kongresi'nde tanıştığı, ancak çok zayıflamış ve küçülmüş olduğundan tanımakta zorlandığı Avusturyalı bir kadın delege ile karşılaştı. Onun hali, Addams'ı kadının yaşadığı mağ-

duriyete ilişkin üzüntüye ve sağlığı ile ilgili endişeye boğdu; “medeni denen bir dünyada böyle şeylerin olabilmesi”ne öfkeyle doldu.¹¹

1915’te Zürih’te toplanan kongrenin delegeleri, çoğunlukla meslek sahibi ya da kulüplere mensup kadınlardı, büyük bölümü oy hakkını savunuyordu ama katılım çok düşüktü (1100 olması gerekirken, sadece 150 kişi). Bunun nedeni muhtemelen savaşın Avrupalı kadınların sağlığını ve refahını alıp götürün etkisiydi; tabii hayatını kaybedenler de vardı (Addams’ın karşılaştığı Avusturyalı delege üç ay sonra ölmüştü). İyi haber, önceki kongreden daha fazla ülkenin (öncekinin iki katı, on dokuz ülke) temsil edilmesiydi. Bunun muhtemel nedeni, kadın oy hakkının dünya çapında yayılmış olmasıydı. Dokuz Avrupa ülkesinde ve Kanada’da kadınları, oy hakkını 1915-1919 yılları arasında elde etmişti. Bu tarihsel gelişme toplantıya yeni bir enerji getirmişti. Kadınlar kendilerinin de bu sahnede bir oyuncu olduklarını her zamankinden fazla hissetmişlerdi.

Bu kongrenin çalışmaları bazı yönlerden öncekiyle aynıydı. 1919 platformu, milletler ittifakı ve kadınların oy hakkı dahil olmak üzere uluslararası hukuk ve uluslararası kurumların ilkelerini aynen onayladı. Ancak Avrupa artık savaş yerine barış ile meşgul olduğundan, platformun ilk bölümü Paris Barış Konferansı’nda hazırlanmış olan anlaşma üzerine çalıştı. Bununla birlikte, kadınların barış içinde ülkelerine dönmeleri ve dolayısıyla reform girişimlerinde bulunabilmeleri için, ikinci bölüm ulusal ofislerin çalışmalarını ele aldı. Kadınların eşitliğine ilişkin taleplerin platforma yayılması, ikinci bölümün ağırlıklı konusuydu. Yasama kurumlarında kadınların eşitliği, karı-koca arasında yasal ve eko-

1919 Zürih Uluslararası Kadın Kongresindeki (daha sonra Barış ve özgürlük   in Uluslararası Kadınlar Birliği adını alacaktır) Kadınlar Barış Partisi delegasyonu. Addams,  n sırada, sağdan    nc ; Emily Greene Balch, sağdaki ilk kişi; Jeanette Rankin, soldan dördüncü. Alice Hamilton, arka sırada, sağdan    nc ; Florence Kelley, sağdan altıncı; Mary Church Terrell, sağdan yedinci.

nomik eşitliğin sağlanması   in yasal düzenleme yapılması, eşit ücret ve eşit eğitim   in çalışmak üzere delgeler görevlendirilmişti. Bu kongre aslında bir barış ve kadın hakları kongresi oldu. Platform cesur bir tutumla ırk eşitliği ve Yahudiler   in medeni ve siyasi haklar platformu olarak da adlandırılmıştır.¹²

Paris Barış Konferansı, kadınların kongresinin toplanmasından hemen sonra, barış anlaşmasını açıkladı. Zürih'teki delegeler, anlaşmanın maddelerini hayal kırıklığı ile incelediler. Beklendiği gibi, anlaşma Almanya'yı cezalandırıyordu: Topraklarını paylaştırarak, sömürgelerini muzaffer g  lere dağıtarak (ve buralarda yaşayan toplulukların kendi geleceklerini belirleme haklarını görmezden gelerek), büyük

tazminatlar ödemeye zorlayarak, ordu ve donanmasını büyük ölçüde sınırlayarak ve savaşın tek suçlusu olduğunu kabul etmeye zorlayarak. Bu durumda anlaşma, Wilson'un on dört ilkesinin çoğunu ihlal ediyordu. Wilson, ilerici ve enternasyonalist vizyonuna rağmen, barış masasında yürütülen savaş zamanı entrikalarıyla, amaçlarının pek azına erişebilmişti. Zürih Kongresi, bu hayal kırıklığını, "kalıcı ve adil bir barışın güvencesi olan ilkelerin ciddi olarak ihlalinden duyduğu derin üzüntü" diyerek ifade etti. Çıkarılan bildirgede, bu tür bir barışın "Avrupayı saran yeni anlaşmazlık ve husumetler yaratarak" yeni savaflara yol açacağı uyarısında bulunuluyordu.¹³

Uygulamada Wilson'un ilk önerisinden kalan tek şey, Milletler İttifakı fikri olmuştu ama yine de önemli kazanımlar için bir zemin oluşturulmuştu. Zürih Kongresi, anlaşmanın şartlarını ilgili tüm ülkelerin katılımına izin verilmemesi, el değiştiren topraklarda yaşayan halkların kendi kaderlerini tayin haklarının dikkate alınmaması, taraf devletlerin tamınının aynı ölçüde silahsızlanmaya gitmemesi, milletler ittifakı meclisine uluslararası hukuk oluşturması için gereken herhangi bir yasama yetkisi verilmemesi, İttifakın kararlarının uygulanmasında askeri yaptırımın benimsenmesi ve Almanya'yı dışlaması nedeniyle yetersiz bulmuştu. Bazı delegeler Milletler İttifakı'nın onaylanmasını savunuyordu, bazıları ise bu kadar eksik bir önerinin kategorik olarak reddedilmesi gerektiğini düşünüyordu. Sonunda İttifak fikrini ilkesel olarak desteklemeye ve bazı değişiklikler önermeye karar verdiler.

Zürih Kongresi'nde pek çok ortak karara varıldı ve Addams'ın da içinde olduğu beş kişilik bir delegasyonu Bü-

yük Britanya, Fransa ve Birleşik Devletler temsilcilerine kararları sunmak üzere Paris'e gönderme kararı verildi. Amaç, pratikten çok sembolikti. Kadınlar, galip hükümetleri anlamada değişikliğe gitmeye ikna edemeseler bile, tartışmanın bir parçası olmaya kararlıldardı.

Beklenilebileceği gibi, Zürih'te barış konferansının yol alamaması nedeniyle bir ulusal gruplar federasyonundan güçlü bir uluslararası örgüte dönüşme iradesi güç kazandı. Grup, Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadınlar Birliği - WILPF adını aldı. Uluslararası başkan yardımcılarında biri olan Lida Gustava Heymann, daha sonra yaptığı bir konuşmada, programlarını gayet iyi biçimde özetledi: "Özgürlük, ancak kalıcı bir barışın güvence altına alınmasıyla mümkün olabilir ve kadınlar, ancak özgür kişiler olabildiklerinde barış için çalışabilirler."¹⁴ Birlik üyelerinin bir kısmı, ilk kez seçilen üyelerden oluşan yeni bir uluslararası kurul oluşturdu ve kongrenin belirlediği politikaların ulusal ofisler için de bağlayıcı olmasını kabul etti. Milletler İttifakı'nın olduğu her yerde temsilcilik açılabilirdi. Barış yanlısı çalışmalarından dolayı 1919'da Wellesley College öğretim üyeliğinden çıkarılan Emily Greene Balch, Cenevre'de kurulacak merkezin başkanı oldu. Enerjik ve parlak bir organizatör olan Balch, uluslararası ittifakın ilk yıllarında itici bir güç ve gerçek anlamda bir kurucu oldu. Ancak değişmeyen bir şey vardı: Jane Addams yine iki yıllık dönem için seçilmiş başkandı.

Addams, Lahey'de yapmış olduğu kapanış konuşmasında delegelerin moralini yükseltmeye çalıştı. Başardıkları şeyin önemini gösterdi. Düşman ülkelerden kadınlar "gerçek bir arkadaşlık ve anlayışla" biraraya gelebiliyorsa, belki bu örnek "daha geniş ölçekte de" tekrarlanabilirdi. "Bu ölüm, yıkım

ve keder günlerinde tinsel bir güce inanmalıyız... Manevi gücümüzü kullanmayı öğrenmeli ve bunun dünyayı sağıltacak yaşamsal bir şey olduğuna güvenmeliyiz.”¹⁵ Onlara ya da kendisine verdiği en iyi tavsiye şuydu: “İnsani bağların motive edici gücüne katıl, kuvvet bulacaksın.”

Adams Zürih’te böyle bir kuvvet bulmuştu. Anlaşmayı ilgili sorunlara rağmen, kongreden yenilenmiş bir şekilde ayrıldı. Savaş boyunca kendisini bir “suçlu” gibi hissetmişti, ancak daha sonra yazdığı gibi, “insan kardeşlerinden ayrı düşmüş olma” hissi, bu süreçte yok olup gitmişti. Alice Hamilton değişikliği fark edebiliyordu. Mary Rozet Smith’e yazdığı mektupta, Addams’ın “beş yıldır olduğundan daha mutlu” görüldüğünü söyledi.¹⁶ Tıpkı Addams gibi Hamilton da, kimi zaman Sisyphos’un çilesine benzese de, uzun yıllardır uğraştığı sosyal reformların gerçekleştirilme çabasını sürdürebilmesini mümkün kılan şeyi, yani paylaşılan hedefler doğrultusunda dostlarla birlikte çalışmanın zevkini önemsiyordu.

Addams Birleşik Devletler’e döndüğünde, Senatonun anlaşmayı onaylayıp onaylamayacağını izledi. Tartışmalarda parti politikaları bir etkendi (bir Demokrat olarak Wilson, Cumhuriyetçilerin kontrolünde olan Senatodan anlaşmayı kabul etmelerini istiyordu); ancak senatörlerin pek çoğu, sadece Almanya ile yapılan barışın hükümleri nedeniyle değil, İttifakın bazı koşulları nedeniyle de hoşnut değildi. Bu koşulların en sıkıntılısı, üye uluslardan biri saldırıya uğradığında Birleşik Devletlerin bu ülkeye Senato onayı olmadan yardım göndermesi koşuluydu. Ayrıca, Milletler İttifakını onaylamaksızın Barış Anlaşmasını imzalamak mümkün değildi. Wilson, Milletler İttifakının anlaşma metninde yer al-

ması ve Sanatonun bu ikisini birden onaylaması konusunda ısrarcıydı.

Muhallifler, İttifakın Amerikan egemenliğini tehdit ettiğini ileri sürüyorlardı. Anlaşma, Senato'da üç kez reddedildi: Eylül ve Kasım 1919'da ve Mart 1920'de. (Wilson başkanlıktan ayrıldıktan sonra Birleşik Devletler Almanya ile İttifaktan söz etmeyen özel bir anlaşma imzaladı.) Amerikalıların bazıları utanç içindeydi, kimisi de -ilerici umutları olanlar- hayal kırıklığına uğramıştı; ama bazıları rahatlamıştı. Birleşik Devletlerin savaşıyla bozulan geleneksel izolasyonunu sürdürmek, denenmemiş ve belli ki çok karmaşık olacak bir uluslararası örgüte katılmaktan daha basit ve güvenli görünüyordu.

Addams, Milletler İttifakından önerildiği biçimiyle heyecan duymuyordu ama yine de Birleşik Devletlerin üye olmasını istiyordu.¹⁷ Bu girişimde önemsedığı şey, tarihte ilk kez kırk dört ülkenin uluslararası bir politik tartışmanın yürütülebileceği kalıcı bir kurum yaratmalarıydı. Addams "ifade edilmiş görüşlerin" ittifakın halihazırdaki biçimini yenileyebileceğine ve onu gerçek bir barış gücüne dönüştürebileceğine inanıyordu.¹⁸

Dünya, Birleşik Devletler'in Milletler İttifakına girmemesinin şokunu yaşıyordu. Birleşik Devletler, bir dünya gücüydü ama yine de yeni bir dünya düzeni kurulmaktayken, kendini geri çekiyordu. Wilson'un söz verdiği şeylerin tam tersi olmuştu. Bu arada Wilson'un hayatında her şey kötüye gidiyordu. Eylül 1919'da anlaşmaya halk desteği almak için yürüttüğü kampanya nedeniyle bitkin düşmüş, hemen sonra sol yanına felç inmiş, aylarca yatağa mahkum olmuştu.

Dünyayı kurtarmaya ve demokrasi getirmeye soyunmuşken altmış iki yaşında, hasta biri haline gelmişti ve emekli olmayı reddettiği için, teknik olarak 1921 yılının Mart ayına kadar başkan olarak kaldı; ama o harika belagati ve canlılığı gitmişti. Wilson'un abartılı ben bilirimciliği, trajik bir sona sebep olmuştu. Üç yıl sonra öldü.

Wilson arkasında iki miras bırakmıştı: 14 İlkenin içerdiği ilkeler - hiç biri onun ilk düşündüğü biçimde değildi- ve uğruna çok mücadele ettiği bir fikir olan Milletler İttifakı. Bu çabalarını onurlandırmak üzere Norveç Parlamentosu Nobel Komitesi ona 1920 yılında, 1919 için aday gösterildiği Nobel Barış Ödülü'nü verdi. Bu ödül, çok önemsedığı ideallerini onurlandırdığı için, Wilson'u mutlu etmiş olmalıydı.

* * *

Addams savaştan sonra Avrupa'da kıtlıktan etkilenenlere yardım çalışmalarını sürdürdü ama şimdi odağı Almanya'ydı. Zürih Kongresi sonrasında Amerikan Dostluk Hizmet Komitesi'nin davetiyle Alice Hamilton ve birkaç İngiliz Quaker'la birlikte, yiyecek ve para yardımı yapmak ve durumu incelemek için Almanya'ya gitmişti. İki Amerikalı kadın, bir deri bir kemik, çöp bacaklı ve şiş karınlı Alman çocukların unutulmaz görüntüleri akıllarında olarak Birleşik Devletlere dönmüşlerdi. O sonbaharda Addams ve Hamilton gıda yardımı ve Almanya'daki Quaker faaliyetleri için bağış toplamak için ülke çapında bir tur düzenlediler ama dinleyicilerin çoğu düşmanca tavırlar içindeydi. Amerikalıların çoğu, resmi düşmanı beslemek istemiyor ve iki kadını "Alman taraftarı" olmakla itham ediyordu ki aslında insani açıdan bakıldığında, öyleydiler.

Addams savaş dönemindeki suçlama furyasının nasıl bir cazibesi olduğunu anlamıştı. 1930'da, şöyle yazacaktı: "Hiç bir şey, sevginin hayal gücünü nefret kadar ateşlemesini mümkün kılamaz." İnsanların savaş sırasında nefretlerini körüklemiş olan bazı nesnelerin"¹⁹ şimdi de kendini göstermesine ihtiyaç duyduklarından endişe ediyordu. Barış yanlıları, uzun süredir kapitalizm düşmanı olmaları nedeniyle hedef gösterilen sosyalistler gibi, düşmanla bir tutuldukları için artık açık bir hedeftiler. Sonraki on yılda Addams, bir grup Amerikalı'nın, kendisinin inandığı şeylere inanan insanları karalamakta son derece kararlı olduğu gerçeğiyle yaşamak zorunda kaldı.

1919'da ulusun bir bölümü savaş zihniyetini sürdürüyor olabilir, ancak tüm korkular -ki korku daima nefreti körüklerdi- temelsiz değildi. Barış yanlıları kamu düzeni için gerçek bir tehdit değillerdi ama şiddet yanlısı anarşistler öyleydi. 1919'un ilk aylarında bombalı eylemlerle ulusu terörize etmeye başladılar. Nisan ve Haziran ayları arasında New York'taki resmi kurumlara otuz dört bombalı saldırı düzenlenmiş, bombalardan biri Birleşik Devletler Senatörü'nün evine isabet etmiş, iki kişi yaralanmış; bir diğer bomba ise yeni Birleşik Devletler Başsavcısı olan A. Mitchell Palmer'ın evine atılmış, ancak kimse yaralanmamış ve aynı gün içinde sekiz şehirde bombalar patlamıştı.²⁰ şiddetin tanıdık örüntüleri vardı. Savaş öncesinde şiddet yanlısı anarşistler Avrupa'da altı devlet başkanına suikastte bulunmuş, 1901'de Başkan McKinley'e düzenlenen Czolgosz suikastinin arkasında oldukları ve 1889'da Haymarket'de düzenlenen bombalı eyleme destek verdikleri yönünde (yanlış) dedikodular yayılmıştı.

Vatandaşların hükümetten harekete geçmesini istemesi üzerine görev Adalet Bakanlığı'na düşmüştü. Başsavcı Palmer, Başkan Wilson'un emirleriyle ve ailesine karşı düzenlenen şiddetli saldırıdan da kaynaklanan bir istekle, 1920'nin Ocak ayında bir kampanya başlattı. Bakanlık göçmen sosyalistleri göçmen anarşistlerle, göçmen anarşistleri de şiddet yanlısı anarşistlerle bir tutarak büyük şehirlerde sosyalist ya da anarşist sempatisi bulunan göçmenlerin tutuklanması için polise talimat verdi. Eylem yapmak şöyle dursun, şiddete inanmayan binlerce masum insan yargılama yapılmaksızın göz altına alındı ve bazıları daha sonra sınırdışı edildiler. Palmer, Genel İstihbarat Birimi yeni başkanı olan genç avukat J. Edgar Hoover'a kimliklerinin belirlenmesi için bu "tehlikeli radikallerin" tutuklanmaları gerektiğini ifade etmişti. Hoover bu isimleri tutuklama kayıtları, radikal gazete abonelikleri ve sosyalist parti üyelik kayıtlarından bulup ayırmıştı.

Baskınlar bazı Amerikalılar için gazete haberlerinde ibaret kalırken, Addams gibilerin yanı başlarında gerçekleşmiş ve arkadaşlarını da içine almıştı. Adalet Bakanlığı, Chicago'da sosyalist parti üyesi olan ve Addams'ın tanıdığı bazı Rus göçmen işçileri tutuklamıştı. Bu işçiler, Çarın devrilmiş olmasının heyecanı içindeydiler ve sosyalistlerin Rusya'da yönetimde başarılı olacağını umuyorlardı. Bu nedenle yeni beceriler kazanmak üzere Birleşik Devletlere gelmiş ve kendilerine bir okul bulmuşlardı, eğitimlerini bitirince ülkelerine dönmeyi planlıyorlardı.

Addams onların yetkisiz şekilde tutuklanmış ve bazılarının da sınırdışı edilmiş olmalarını bilmenin üzüntüsüyle, kefalet sağlanması için yardım etmiş ve bu konuda anayasal

hakların ihlal edilmesini protesto eden bir toplantıya başkanlık etmişti. “Bir siyasi partiyi sınırdışı etmek için bir girişim başlatıldı,” demişti toplantıda. “Onlar sanıyordu ki, Birleşik Devletler Anayasası, özgür düşünme ve konuşma hakkını güvenceye almaktadır.” Bu girişimle, ulusa da zarar verilmişti. “Özgürce konuşma Birleşik Devletlerin en büyük emniyet subabıdır. Bırakın, bu insanlar inançlarını ve isteklerini özgürce dile getirsinler. Amerika’yı bir başka otokrasiye dönüştürecek olan baskıcı ve hoşgörüsüz yaklaşımı sona erdirelim.” Addams, Birleşik Devletler’deki Rus asıllı Amerikalıların, akıllarındakini zulüm korkusu olmadan ifade edebilme özgürlüğüne ne kadar değer verdiklerini de, tutuklanmaları yüzünden nasıl şok içinde ve öfkeli olduklarını da biliyordu. Ülkesindeki konuşma özgürlüğüne yönelik baskının bir ihlal olduğunu düşünmesine rağmen, son derece ölçülü konuşmuştu.²¹

Amerikalılar Rus Devrimi ve İç Savaş haberlerini ilgi çekici bulmuşlardı. Bir çok işçi, kendisi gibi olanların ayaklanmasını heyecanla karşılamıştı, sosyalistler, kendi ideolojilerinin iktidara geldiğini gördükleri için heyecanlıydı. Varlıklı iş adamları, dünyayı ele geçirme planlarıyla tanınan Marxistlerin tarihte ilk kez bir ülkenin yönetimine geçmiş olmasından dehşete kapılmışlardı. Bunlar, sadece devrimin yayılmasından değil mülkiyet haklarının sonunun gelmesinden de korkuyolardı. Rusyadaki işçi partisinin adı olan “Bolşevik”, Amerikan popüler diline hakaret olarak girmişti. Addams ise şöyle diyordu: “Yeni fikirler geliştirmek, Bolşevik olmak demektir.”²² Addams’ın “Yeni fikirleri geliştirmek bolşevik olmaktır” Bu keskin bir değişmeydi. Altı yıl önce reformlar öylesine popülerdi ki iki başkan adayı ilericilikte yarışmış ve biri seçilmişti. Şimdi ise böyle cesur düşünceler,

genel geçer yaklaşımlarda “tehlikeli” ve “Amerikan karşıtı” olarak lanetleniyordu.

Böyle bir politik iklimde, Addams kaçınılmaz olarak gözden düşmeye devam etti. Sadece yeni fikirler geliştirmekte değil, rağbet gören ifadeyle “radikal” sempatileriyle de ünlüydü. Göçmenler ve Amerikan sosyalistleri arasında yaşamış, Prens Peter Kropotkin gibi Rus anarşistleri ağırlamış ve sosyalistlerin yaşadığı bir yerleşim evinde başkanlık yapmış bir barışseverdi. Rusya sempatisi de çok açıktı. 1919 Ocak ayında, Amerika’nın yeni Rusya hükümetini diplomatik olarak tanımasını desteklemişti. 1921’de açlık çeken Ruslar için bağış bulmayı amaçlayan bir komitede hizmet vermişti²³. Ulusal Sivil Özgürlükler Bürosu yönetim kurulu üyeliği ve büronun 1920’de kurulan Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği ile doğrudan bağlantısı, bazıları tarafından Addams’ın ulus için tehlike teşkil ettiğine dair kanıt olarak görülmüştü. Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği (ACLU), mahkemelerde sınırdışı edilme davaları ile mücadele ediyordu. Belli ki savaşın bitmesiyle kendi yurtseverliğini yeniden gözden geçirmemişti. Aslında çok daha beter bir baskı dönemi gelmekteydi. J. Edgar Hoover, çok kısa süre sonra, Jane Addams’ın da içinde bulunduğu “radikallerin” bilgilerini tamamlayacaktı. Addams’ın gelmekte olan baskı döneminden kaçınması mümkün olmayacaktı.

Addams için 1920’nin en mutlu anı, federal kadın oy hakkı tasarısının nihayet onaylanması oldu. Tasarı için destek, savaş sırasında giderek artmıştı. O yıllarda altı eyalet daha kadınlara oy hakkı vermiş, Kadınlara Oy Hakkı Ulusal Derneği (NAWSA), onunla işbirliği içindeki sendika ve kulüpler, Alice Paul’un radikal grubu Ulusal Kadın Partisi, hep

birlikte bu tasarının geçmesi için uğraşmışlardı. Sonunda 1918 Ocak ayında, Başkan Wilson, savaş siyasetinden daha çok, Ulusal Kadın Partisi'nin Beyaz Saray kuşatmasından daha az etkilenmiş olarak, tasarımı Kongreye gönderdi. Birkaç ay içinde kongre tasarımı onayladı ve eyaletlere gönderdi. İki yıl sonra, değişikliği onaylaması gereken son eyalet olan Tennessee, 18 Ağustos'ta yasaı kabul ettiği zaman Addams ve diğer oy hakkı savunucusu kadınlar, bunu kutladılar. Sonrasında, Birleşik Devletler hükümetinin resmi kabul tarihi olan 26 Ağustos'ta bir kutlama daha yaptılar. Yetmiş iki yıllık mücadele nihayet sona ermişti. Bu, tadı çıkarılması gereken bir zaferdi.

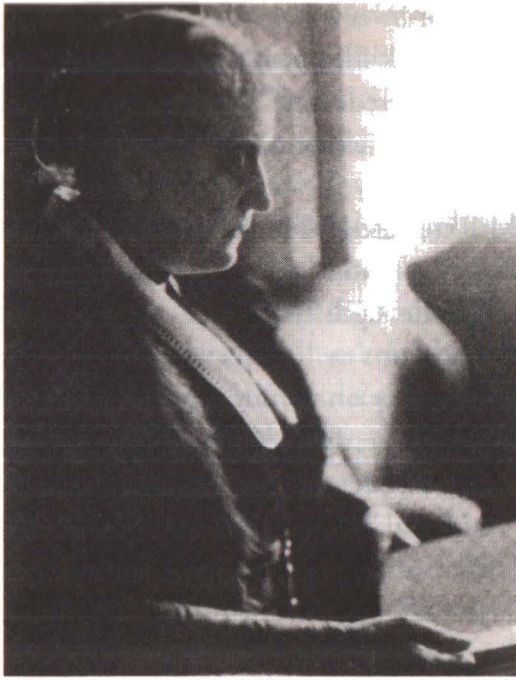
Bundan sonra Addams artık mücadelenin merkezinde değildi. 1914'te Kadınlara Oy Hakkı Ulusal Derneği (NAWSA) yönetim kurulundan istifa etti; çünkü içerdiği ırkçı imaları fark etmiş ve eyalet hakkı tasarısına karşı çıkmıştı²⁴. Sonraki yıl boyunca oy hakkını savunan konuşmalar yaptı, gazetelere röportaj verdi; ama onun için oy hakkı hareketi ile barış hareketi, bir ve aynı şeydi.

Kadınlara oy hakkı verilmesi, 1920'de henüz tamamlanmamıştı. Yasa hükümlerine rağmen, güneydeki siyah kadınların çoğu, tıpkı siyah erkeklerin çoğu gibi hâlâ oy veremiyordu. Eyalet ve yerel düzeydeki oy kanunları aracılığıyla, iktidardaki Güneyli beyazlar, ırk eşitsizliğini ve yasa dışı baskı ve yıldırma politikalarını sürdürüyorlardı. Artık kadınların yasal olarak oy hakkına sahip olmalarıyla, kadın hakları hareketinin ırk konusunu gündeme getirmesinin sırası gelmişti. Bunu fırsat bilen Siyah Kadınlar Ulusal Derneği, Ulusal Kadın Partisi ve Kadın Seçmenler İttifakı'ndan (Kadınlara Oy Hakkı Ulusal Derneği - NAWSA'nın dönüştüğü yeni

örgüt), Kongre'nin söz konusu yasadışı durumları araştırmasına yönelik tekliflerini desteklemesini istedi; ancak iki beyaz örgüt bunu reddetti²⁵. Böylece, kızkardeşliğe yönelik ihanetlere bir yenisi eklenmiş oldu.

Bununla birlikte Addams'ın yakın arkadaşları Florence Kelley ve Julia Lathrop'un dahil olduğu bir grup örgütlü beyaz kadın, Kongre ile ilgili başka pek çok hedef belirlemişlerdi. 1920'de Addams'ın liderlik ettiği iyi bilinen on ilerici kadın örgütü, savaş öncesinde resmî olmayan işbirliklerini geliştirmeye karar verdiler. Kadın Seçmenler İttifakı, Kadın Kulüpleri Genel Federasyonu, Ulusal Kadın İşçi Sendikaları İttifakı ve Ulusal Tüketiciler İttifakı, yasal mücadelelerini koordine etmek amacıyla Kadınlar Birleşik Anayasal Komitesi adında bir koalisyon oluşturdular. Bu grup, 1921 ve 1924 yılları arasında, Çocuk Bürosu kanalıyla anne ve bebeklere kamu hizmeti sağlanması kapsamındaki düzenlemeler (Lathrop'un Kongre'de öncülük ettiği Sheppard-Towner yasası), evli kadınlar için eşit ulusal haklar yasası, çocukların çalıştırılmasının yasaklanması konusunda bir anayasa değişikliği gibi dikkate değer başarılarla ulaştı²⁶. Bu kadınlar, savaşın onları indirmeye zorladığı kadın hakları bayrağını yeniden açtılar. Göçmen ve çalışan kadınlar ile çocuklarının hak ve ihtiyaçlarına, yeniden eğildiler.

Addams zaman zaman bu konularda konuşuyordu; ancak WILPF başkanı olarak şimdiki odağı, uluslararası çalışmalar (1919'da Kadın Barış Partisi başkanlığından istifa ettiği sırada, Parti kendini WILPF'nin Birleşik Devletler Şubesi olarak yeniden örgütlemekteydi). Uluslararası WILPF programı dikkatlice tasarlanmıştı, Örgütün üç amacı vardı ve Addams bunları örgüt tarihini yazdığı *Savaş Zamanında*

Jane Addams 60 yaşında.

Ekmek ve Barış kitabında sıralamıştı. İlk ikisi, kadınlar ve erkekler arasında eşitlik ve uluslararası ilişkilerde iyi niyetti. Bu amaçlara Cenevre'deki Milletler İttifakı'nın çalışmalarını etkileyerek ve bölge ofislerine ulusal düzenlemelerde yol alabilecekleri konular hakkında rehberlik ederek ulaşmayı planlamıştı. WILPF, üye ülkelerdeki (1922'de yirmi bir ülke) reform çalışmasını broşürler, toplantılar, konferanslar, yasal ifadeler, gazete röportajları, imza kampanyaları, sergiler, yürüyüş ve gösteriler yoluyla gerçekleştirdi. Gerçekleri, fikirleri ve çarpıcı eylemleri kullanarak tartışmaları canlandırmaya çalıştı. WILPF, Addams ve çalışma arkadaşlarının Amerika'da gelişmesi için çok çalıştıkları demokrasinin ya-

vaş, dağınık, ancak hayati sürecini dünya çapında güçlendir-
meye yardım ediyordu.

WILPF'in üçüncü amacı, gelecek nesillerin de ilk iki amaç için çalışmasıydı. Bu amaç için okullardaki eğitim konusun-
da çok çaba harcandı. Addams'ın onayladığı bu çabalar "et-
kisiz ve muğlak" gibi görünebilirdi, ama onun cevabı hazır-
dı: "Sonuçta yaşama ilişkin eylemler, yaşama ilişkin mevcut
fikirlerin değişmesinden başka bir yolla değiştirilemez."²⁷ Bu
onun çok uzun süre inandığı ve bir tür uzmanlık geliştirdiği
bir gözlemdi -önceleri felsefi, ama şimdi tamamen pratik bir
anlam taşıyordu- toplumsal değişme, kişilerin iç dünyasında
başlar.

Dünyanın yalnızca pahalı, uzun mesafe telefon ve telgraf
yoluyla iletişim kurabildiği bir dönemde, uluslararası genç
ve gelişen bir örgütün başkanı olmak kolay değildi. Addams
ulusal şubelerin başkanlarıyla iletişimde olmak için posta
yolunu kullanıyor ve elinden geldiğince de yüzyüze görüş-
meler yapıyordu. 1921'de Viyana'daki uluslararası WILPF
Kongresi'nden sonra, Avrupa'daki ulusal ofisleri ziyaret edip,
yönetim kurullarıyla görüşmek için iki ayını harcamıştı.

Avrupa'nın ardında, kadınların dernekler ve ulusal ofisler
kurmak istedikleri Asya duruyordu. Onları desteklemek
için tek yol, dünya turuna çıkmaktı. Bir seyahat aşığı olan
Addams'ın buna hiç bir itirazı yoktu. Bu hayatının macerası
olacaktı; üstelik yalnızca okuduklarından bildiği bu ülkeler-
deki kadınlar hakkında bilgi edinme ve uzak ülkelerdeki ka-
dın hakları ve barış savunucularını destekleme fırsatıydı. Alt-
mış bir yaşında, hassas bir sağlık durumu olan Addams kendi
kendine, "şimdi değilse ne zaman?" diye sormuş olmalı.

Addams 1922’de bütün turu birlikte yaptığı ve büyük ihtimalle masrafları karşılaması için de yardım eden Mary Rozet Smith ile birlikte, Birleşik Devletler’den ayrıldı. İlk olarak Lahey’de toplanmış acil bir WILPF uluslararası kongresine gittiler. Amaç, barış anlaşmasının mağluplar için son derece ağır olan şartlarının düzeltilmesi için kamuoyu oluşturmaktı. Yasal “manda yönetimi” kapsamında diğer ülkeler tarafından idare edilen etnik gruplar, kendi idarelerini ellerine almak istiyorlardı; sömürgeler bağımsızlık istiyordu; Almanya’nın ekonomisi, ödeyemediği büyük tazminatlar altında ezilmişti; Alman halkı aşağılanmıştı ve öfkeliydi. Tüm bunlar, yeni bir barışın müzakere edilmemesi halinde yeni bir savaşın çıkacağı kaygısı doğuruyordu. Ayrıca adil silahsızlanma süreci, tam bir fiyaskoydu. 20 ülkenin yüz on bir ulusal ve uluslararası örgütünden gelen delegeler, daha iyi barış şartlarını ortaya koymak için yeni bir dünya kongresi çağrısı yaptılar. Resmi olmayan ve tarafsız bu konferansın dünyanın her yerinden gelen vatandaşların birlikte hareket ederek ve kendi hükümetlerine baskı yaparak dünya barışını sağlayabilecekleri bir araç olabileceğine inanıyorlardı. Bu çok zor ve denemeye değmeyecek kadar saçma mıydı? Ama umutları bu kadar yüksekken, hiç bir şey yapmadan durabilirler miydi? Ve başka ne yapabilirlerdi?

Addams Avrupa’dayken, her ikisi de uzun süredir bağlantılı olduğu gruplar tarafından düzenlenen iki uluslararası konferansa daha katıldı. Uluslararası Sendikalar Federasyonu, acil barış konferansından hemen sonra Lahey’de toplanmıştı. Demokrasinin anlamı hakkında çok şey öğrendiği ve çok sadık olduğu işçi hareketi, Addams’ın mihenk taşı olarak kalmıştı. Sonrasında o ve Smith uluslararası yerleşim evleri konferansına katılmak için, Paris’e gittiler.

Yerleşim hareketi 1880'lerde başladığından beri kitlesel olarak büyümüştü. Yaklaşık 30 yılda Birleşik Devletler beş yüz yerleşim evi kurulmuş ve çok daha fazlası Mısır ve Hindistan'dan Japonya ve Venezuella'ya kadar tüm dünyaya yayılmıştı. Dünyanın en ünlü yerleşim evi Hull House'ın başkanı olan Addams, Paris buluşmasının onur misafiriydi. Birleşik Devletler'de birçoklarında karşılaştığı düşmanlık göz önüne alındığında, bu Avrupa toplantılarında böyle sevgiyle karşılanması onun için rahatlatıcı olmalıydı.

Arkasından pek çok şey daha geldi. Neredeyse dokuz ay boyunca, Addams ve Smith Burma'dan Hindistan'a, Filipinler'e, Kore'ye, Mançurya'ya, Çin'e ve Japonya'ya seyahat ettiler²⁸. Addams, yerleşim evlerinin liderleri, kadın kulüpleri, kadın kolejleri, üniversiteler, kadın işçi sendikaları, barış ve kadın hakları grupları tarafından ağırlandı. Dersler verdi, gösteri yürüyüşleri yaptı ve tanınmış kişilerle yemekler yedi. Birleşik Devletler'dekilerin aksine, muhabirler onun seyahatlerini haber yaptılar ve onu Amerika'nın en önde gelen kadını olarak öven süslü yazılar yazdılar. Addams'ın eşitlikçi hümanizmi, bütün bunların önemini inkâr etmesini gerektiriyordu belki ama bir ülkenin nefretiyle yorulmuş hangi kalp bu sevgi seli karşısında erimezdi?

Mary onu sevmeyi asla bırakmadı ve onun bu yolculukta yanında olması, yardımdan çok bir huzur kaynağı oldu. Mary, partnerinin evhamlı bir bakıcısı olarak Jane'in arkadaşları arasında ün yapmıştı. Loise de Koven Bowen onu bir mendil, bir şal ya da krakerlerle "ne olursa olsun Bayan Addams'ın ihtiyaçlarını karşılamaya hazır" olduğunu hatırlıyordu. Aynı zamanda, Jane'in sağlığını korumak için patronluk taslardı. "Yatmaya gidiyorsun," derdi. Jane bazen

giderdi, bazen de özgür ruhuyla cevaplardı: “Çok iyiyim, gitmeyeceğim.”²⁹ Tabii bir de Mary’nin hızlı zekâsı ve keyifli sohbetinin verdiği zevk vardı.

Mary’nin verdiği hediyelerin en büyüğü, Jane’in “iç huzuru” dediği sakin tabiatıydı. Jane, bunun Mary’nin kendisinden farklı olanları kabul etmesine yol açtığını düşünüyordu. Ama Mary her zaman o kadar kabullenici değildi. Yolculukları sırasında pek çok farklı insanla karşılaşmışlar ve Mary onları, Jane’in tabiriyle “tamamen yabancı” ve “anlaşılması güç” bulmuştu. Muhtemelen ayakları bağlanmış bir kadınla ya da kafası traşlı bir adamla tanıştırmayı garipsiyordu. Mary her zaman nazikti ama Jane’in sonradan hatırladığı gibi, “algılarının onu yanılttığı”ndan yakınıyordu. Bu tür toplantılardan birinden sonra Jane’e insanın bütün o çeşitliliği keşfetmek üzere dünyayı dolaşırken insan dayanışmasına inancını kaybetmesi halinde her şeyin boşa gideceğini söylemişti.³⁰ Kendisine ne kadar yabancı gelirse gelsin, insanlığın tümüne saygı duymak istegindeydi ama önyargılar zihnine sızdığında fazla bir şey yapamıyordu; ancak, bu önyargının davranışlarına yansımamasına gayret edebiliyordu.

En sevdiklerine aynı yüksek standartları uygulamıştı. Mary ilk yıllarda Jane’e karşı eleştirel olmamasına rağmen, bu zaman içinde değişmişti. 1933’te Mary, Jane’e birlikte geçirdikleri zamanlarda onu “şiddetle azarlamaktan” zevk aldığını itiraf etti. Jane buna katıldı. Mary, Jane’in daha sonra yazdığı gibi, “kendisi ve en yakın arkadaşları için (...) çok eleştirel biriydi.” Jane bunun iyi bir şey olduğunu düşünüyordu; böyle eleştirel olmak, “kendini keşfetme (...) ve kendine hakim olma için zorunlu”³¹ bir sürecin parçasıydı. Görünen o ki Jane eleştirel bir partneri olmasından hoşla-

nıyordu. Ellen Gates Star da böyleydi. Eleştiriliyor olmak, Jane'in kendini geliştirme tutkusunun yanında, Anna'nın onu yetiştirme yöntemini hatırlatarak Jane'e evindeki gibi hissettiriyor olmalıydı.

Ama Addams aynı zamanda bağıllık da istiyordu. 1912'de "Eğer kapkara bir ruh haline gömülmek istemiyorsa; kimse, bir hayat arkadaşı ve yoldaşı olmadan yaşayamaz" diye yazmıştı. Aşkla kişisel olarak ilgilenmiyormuş gibi görünse de, aşkı kabul etmeye ve elinden geldiğince de vermeye hazırdı. Chicago'daki ilk yıllarında aşkın "insanı bağımlı hale getirdiğini" yazmıştı ama dünyayı daha iyi bir yer haline getirme vizyonunun bir parçası olarak, bu kırılganlığı cesurca kucakladı.³² Bu, aşkın risklerine girmek için alışıldık bir gerekçe olmasa da, tamamen kendine özgüydü.

Hiç şüphe yoktu ki, Addams'ı Hindistan'dayken Mohandas Gandhi ile tanışmak için çabalatan şey de bitmek bilmeyen kendini geliştirme arzusuydu. Aynı ziyaret çabasını neredeyse otuz yıl önce Rusya'da Leo Tolstoy ile tanışmadan önce de göstermişti. Her iki adam da yüce karakterleri ve kendilerini şiddetsizliğe adanmış olmalarıyla, ona ilham vermişlerdi. Uluslararası deneyime sahip bir avukat ve en az Addams kadar Tolstoy hayranı olan Gandhi, 1920'de, kendi vatandaşlarına Büyük Britanya sömürgesinden bağımsızlık kazanma için, hükümetle işbirliği yapmamayı ve silahlı bir devrim yerine şiddetsizliği önermesiyle dünyanın dikkatini çekmişti. Gandhi 1921'deki bağımsızlık devrimine önderlik eden siyasi partinin lideri olarak, halkı isyana kışkırtma nedeniyle sonraki yıl hapis cezasına çarptırılmıştı; yani 1923'te Addams Hindistan'dayken, o hapisteydi.

Jane ve Mary onunla tanışamayınca, Ahmadabat sanayi kenti kıyısında bulunan ashram'ını ziyaret ettiler. Hindu geleneğinde ashram bir manevi öğrenme yeri idi. Ancak Gandhi'nin ashram'ı tam bir inziva köşesi idi, biraz Hull House'a benzeyen, işçi ve çiftçilere dersler verilen, işçi grev toplantılarına ev sahipliği yapan ve genellikle komşularının yoksulluktan kurtulma çabalarını destekleyen bir yerdi. Gandhi'nin destekçileri Addams'a, ürettikleri pamuk giysilerin kalitesini yükselterek Hintliler'in büyüme ve gelirlerini artırma umudu olan, uzun iplikli pamuğu gösterdiler.³³

Addams'ın en çok ilgisini çeken Gandhi'nin ahlâki liderliği idi. Gandhi, Tolstoy ve Addams benzer idealleri taşıyorlardı, insan türünün manevi gücüne inanıyor, bu ruhsal değerlerin her eyleme nüfuz etmesi gerektiğini düşünüyor ve yaşamlarının öğretmek zorunda oldukları en iyi araç olduğu anlayışını paylaşıyorlardı. Addams diğerleri gibi “yaşamımızı aktif bir ahlâki ilke olarak kullanırsak, bununla yapamayacağımız şey olmadığına” inanıyordu. Görünüşe göre Gandhi de Addams'a hayrandı. Fotoğrafçı ve eski Hull House sakini olan Wallace Kirkland daha sonra Gandhi'yi ziyaret ettiğinde, Hull House ve Jane Addams ile bağını söylediği zaman Hintli liderin davranışları şaşırtıcı şekilde dostça olmuştu.³⁴

Addams'ın dünya turunun son ayağı çok mutlu değildi. Pekin'de, çekçek'le gezerken bir kaza geçirmiş, kolunu incitmiş ve o tarafında bir ağrı olmuştu. Onu tedavi eden doktor, göğsünde bir tümör olduğunu keşfetmişti. Bir sonraki durağı Tokyo'da, mastektomi olmaya karar verdi. Addams'ın sağlığıyla ilgili sorunlarda her zaman hizmete hazır olan Dr. Alice Hamilton, onunla birlikte olmak için acil olarak

Japonya'ya gitti.³⁵ Ameliyat bitip Addams iyileşince, eve dönmek için oradan ayrıldılar. Birkaç gün sonra gerçekleşen yıkıcı bir deprem ve fırtına, Tokyo'da Addams'ın kaldığı hastanenin bulunduğu yer de dahil olmak üzere, büyük bir yangına yol açmıştı. Böyle bir afette hayatını kaybetmekle karşılaştırıldığında, tek göğüsle yaşamak ona bir nimet gibi görünmüş olmalı.

Eylül sonunda Chicago'ya döndü ve Hull House'a gitti. Onu karşılamak için yerleşim evinde toplanan kalabalığa, seyahatlerini, kadınların oy hakkı kazanımlarının dünyada izlediği süreci ve depremden nasıl kılpayı kurtulmuş olduğunu anlattı.³⁶ Şehir Kulübü'nün kendisi için verdiği bir ziyafette, Asya'nın her ülkesinde görmüş olduğu, kendi kaderini tayin edebilme yönündeki büyük arzu hakkında konuşma yaptı. Politikayla mizahı nasıl harmanlayacağını iyi biliyordu. Çinliler, onun alay eder bir ciddiyetle söylediği gibi, medeniyetsiz olmaktan uzaktılar ve eşkiyalığı Amerikan filmleri izleyerek ya da bazen ilk elden gözlemleyerek öğrenmişlerdi. Ünlü bir Çinli amiral, bir keresinde Kaliforniya'dan Yale Üniversitesi'ne giderken posta arabasının Jesse James ve çetesi tarafından saldırıya uğradığını söylemişti.³⁷

* * *

Addams Asya ziyaretindeyken, Amerikan Savaş Bakanlığı WILPF'nin Amerikan ofisine doğrudan bir saldırı başlatmıştı. Bunun en temel nedeni örgütün diğer kadın gruplarıyla birlikte Kongre'yi bakanlığın ödeneğini kesmesi için ikna etme yönündeki çabalarıydı. Tanınmış eski bir kadın oy hakkı karşıtı olan Savaş Bakanlığı Sekreteri John Weeks, kadın örgütlerinin ve liderlerinin itibarlarını zede-

lemek için bir halkla ilişkiler kampanyası başlattı. Bu arada uluslararası WILPF, dördüncü kongresini 1924 Mayıs başında Washington'da toplamaya karar vermişti. Bu Birleşik Devletler'de yapılacak ilk kongreydi. Kongre, Savaş Bakanlığı'nın bulunduğu yerde toplanmakla bakanlığın saldırıları için kolay bir hedef olmuştu.

Weeks Bakanlığın kampanyadaki rolünü gizlemese de vatandaş gruplarının buna önderlik etmesini istemiş ve Amerikan Lejyonu, Amerikan Devriminin Kızları, 1812 (Savaşı) Kızları gibi savaş sonrası gazi gruplarının yerel birimlerine yönelmişti. Bunların hepsi uzun zamandır oy hakkı savunucuları ve barışseverleri eleştiren gruplardı. Kadın gruplarının Sovyet Rusya hükümeti sempaticanı olduklarını ve onlar için casusluk yaptıklarını, Rusların WILPF'in yardımıyla Birleşik Devletleri de komünist yapmak için saldırı planladığı yönünde tanıtık iddialar kullanıyorlardı.

Onlara davalarında yardımcı olmak için Weeks, kendi Bakanlığının geliştirdiği bir akıllı dökümanı -ki bu sonradan Spider Web adını aldı- bu gruplara dağıtmıştı. Bu döküman, WILPF'in Birleşik Devletler ofisi dahil olmak üzere çoğu aynı on beş "sosyalist-barışsever" örgüt üyesi olan 29 Amerikan kadın liderini bağlantıları ile birlikte ortaya koyuyordu. (Addams, Uluslararası WILPF'nin başkanı olduğu için ilk versiyonda yer almıyordu; ancak bazı erkekler gibi o da daha sonra ilave edildi. Bu liste daha sonra ayrıca yayımlandı.)³⁸

Weeks, halen Adalet Bakanlığı yeni istihbarat Bürosu müdür yardımcısı olan ve kısa süre sonra müdürlüğü üstlenecek olan Hoover'la da temas halindeydi. Belki de Weeks'in ricası

üzerine Hoover, kongrede casusluk yapması için onun emrine bir ajan görevlendirmişti. Bu ajanın hazırladığı raporun kopyalarının büroda Addams'ın dosyasına konmasından hemen sonra dosya, Savaş Bakanlığı'nın Askeri İstihbarat Birimi'ne gönderildi.³⁹

Addams Washington Kongresi'ne, muhtemelen kötü bir olayın gerçekleşeceğine dair bir önseziyle başkanlık etmişti. Her şeye rağmen o ve diğer WILPF liderleri, Nisan sonunda Washington'a geldiklerinde, *Washington Post* gazetesinde Savaş Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı'nın kongreye gözlemci gönderdiği ve 1812'nin Kızları'nın, WILPF'nin Rus hükümeti tarafından finanse edilip edilmediğini araştırmak için bir senato araştırma komisyonu talep ettiğine ilişkin haberler yayınlandığını da biliyorlardı. Büyük ihtimalle, (WILPF üyelerinin bazıları, vatansever kadınlar dernekleriyle de bağlantılıydı), 1812'nin Kızları tarafından yönlendirilen bir koalisyonun WILPF Kongresi'ni kapatmayı planladığı yönünde kulaktan kulağa yayılan söylentileri de duymuşlardı. Buna karşılık, Washington polis şefi, ittifak delegelerinin özgürce konuşabilmelerini sağlamak için kongreye polis göndermişti. Sonuç *Washington Post*'ta endişe verici bir manşetti: "BARIŞ İÇİN TOPLANAN KADINLARA SİLAHLI KORUMA". Sonrasında 1812'nin Kızları planlarından vazgeçtiler.⁴⁰

Addams açılış konuşmasında, delegelerin vatanseverliğine ilişkin gayet zorlu bir soruyu ele aldı; bu konu, Savaş Bakanlığı'nın saldırılarının hedefiydi de. "Enternasyonal amaçların insanın vatanına duyduğu sevgiyle çatıştığını düşünenlerden değilim; tıpkı aileye olan düşkünlüğün iyi bir yurttaş olmayı engellemediği gibi."⁴¹ Üstelik, vatanse-

verliğin Birleşik Devletleri o günkü haliyle kabullenip sevmek anlamına geldiğini de düşünmüyordu. Addams'a göre yurtseverlik, bir ülkenin olabileceği şeyi sevmektir. Birkaç yıl sonra, yurtseverliği "insanın ülkesinin sahip olduğu en yüksek başarı imkânına duyduğu cesur ve riyasız bağlılık"⁴² olarak tanımlayacaktı. Delegelerden, karşılaştıkları hoşgörüsüzlük ruhu için özür diledi ve onları özgürce ve içlerinden gelerek konuşmaya davet etti.

WILPF, gerçek bir uluslararası örgüt olmaya kararlıydı ve dolayısıyla Atlantik'in veya İngiliz Kanalı'nın (Manş Denizi) her iki yanından ibaretmiş gibi görünmeyi istemiyordu. Kadınlar sadece Avrupa'dan değil Seylan, Çin, Hindistan, Japonya, Arjantin, Brezilya, Şili, Bolivya, Ekvator ve Guatemala'dan geliyor, İrokualar bile kogrede temsil ediliyordu. Kongre'ye yirmi beşten fazla ülkeden, yüz delege katılmıştı. Addams'ın umduğu gibi, kadınlar son derece tartışmalı konularda özgürce konuştular: Ülkeler alacaklarını tahsil ya da şirketlerin varlıklarını korumak için ordu ya da donanma gönderebilirler miydi (bu, Birleşik Devletler için alışıldık bir uygulamaydı); hükümetler zorunlu askerlik ve idam cezasını kaldıracaklar mıydı; dünya barışını güvence altına almak için bir dünya ekonomik konferansına ihtiyaç var mıydı.⁴³ Sonunda delegeler Addams'ı yeniden başkan seçmişler ve işlerine devam etmek için evlerine dönmüşlerdi.

Barış yanlılarına yapılan baskılar, birkaç yıl daha devam etti. Addams, Birleşik Devletler'de en ünlü barışçı olması nedeniyle, sürekli hedef alınıyordu. Zaman zaman, Typhoid Mary, Mother Jones ve Emma Goldman gibi kadınların da anıldığı şekilde, "Amerika'daki en tehlikeli kadın olarak" adlandırılıyordu. (Jane Addams'a bu sıfatı ilk yakıştıranın kim

olduğu bilinmiyordu. 1919'da hayatını kaybeden Theodore Roosevelt, J.Edgar Hoover, ROTC veya DAR⁴⁴ olabilirdi.) 1928'de Amerikan Devriminin Kızları (DAR) Addams'ın 1900'den beri taşıdığı onursal üyeliği iptal etmişti. Addams şakayla karışık, "Üyeliğimin hayat boyu süreceğini sanmıştım ama görünen o ki sadece uslu durmam içinmiş,"⁴⁵ demişti. Çalışma arkadaşlarına üzülmediğini söylemişti. Addams ve başka birkaç kadını daha savunmak üzere bir yazı yazmayı planlayan Carrie Chapman Catt'e "bu saldırıları pek de ciddiye almıyorum, savaş sırasında böyle şeyleri hafife almayı öğrendim" demişti.⁴⁶

Bu, en azından onun kamusal tutumuydu. Ancak bu saldırıları hafifsemek aşırı nezaketti. 1927'de yazdığı bir mektupta, on iki yıldır, yani Carnegie Hall, konuşmasından beri, saldırılara maruz kaldığını yazmıştı. Saldırıların tahammülsüzlükten -bir insanın vatan hainliğiyle suçlanmadan aykırı görüşleri savunlaya hakkı olduğunun kabul edilmesi- kaynaklanıyor olması onu kızdırıyordu. Yeğeni Weber Linn'e şöyle söylemişti: "Hoşgörünün fanatiklerce ya aptallık ya da suç olarak görülmesine deli oluyorum."⁴⁷ Kendi hoşgörüsünün ve sabrının sınırlarına ulaşmıştı.

* * *

1929 yılında Addams her zaman hassas olan sağlık durumu daha da kötülediğinden, çoğunlukla Chicago yakınlarında kalmıştı. Her kış ya bronşit ya nezle olmuş, 1926'da WILPF Bienali için Dublin'deyken de kalp kirizi geçirmişti. Sadece 1.62 boyunda olmasına rağmen, yaklaşık 77 kiloydu. Karın çevresi, gençliğinden bu yana giderek büyümüşü ve kilosu 60'larında ciddi bir sorun haline gelmişti. Bazen düşüyordu.

Alice Hamilton, büyük bedenini taşımak için ayaklarının çok küçük olduğunu düşünüyordu⁴⁸. Sağlık durumu nedeniyle WILPF Başkanlığı'na devam etmesinin mümkün olmadığını biliyordu. 1929 Ağustos'unda Prag'da düzenlenen kongrede, şiddetli itirazlar eşliğinde görevinden istifa etti ve yaşam boyu onursal başkan yapıldı. WILPF, tek başına başkan seçilmek için uygun kimse olmadığını düşünerek, biri Emily Greene Balch olmak üzere üç eş başkan seçti.⁴⁹

Addams 1929'da altmış dokuz yaşına bastı. Giderek büyüyen kuşaklar arası farklılık üzerine düşünmek için uygun bir zaman gibiydi. Kadın Seçmenler İttifakı'nın Chicago biriminde yaptığı bir konuşmada konuyu dikkatlice ele alarak bir övgüyle başlamıştı. "Biz yaşlı kadınlar daha genç olanlara, büyük umut ve güvenle bakıyoruz," demişti. Yirmili ve otuzlu yaşlardaki kadınların onu yaşlı ve mesafeli bir devlet kadını olarak gördüklerini biliyordu; onların sorularına cevaplarının olmadığını ama birlikte çalışabileceklerini anlattı. "Kendi dönemlerinin sorunları, onların sorunlarıdır ve onların yöntemleriyle çözümlenmelidir. Onları denetleyebilsaydık bile bunu yapmamalıydık çünkü akıl hocaları değil, yoldaşlar olarak anılmayı istiyoruz" dedi. Eşitliği ve arkadaşlığı sevmesine rağmen bir tür kaide üzerine yerleştirilmiş olmasından ve kibarca tavsiyelerinin sorulmasından bir parça rahatsız olmuştu, biraz da üzülmüştü. Durum çok saçma görünüyordu. Başka bir yerde, "dünyada sadece yaşın verdiği otoriteye dayanan bir liderlik prestijinden daha tehlikeli bir şey yok" diye yazmıştı.⁵⁰

Addams için, gençken kendisinin de yapmış olduğu gibi, gençlerin kendi dönemlerinin sosyal problemlerine çözüm üretebileceklerine inanmak çok kolaydı. Onu şaşırtan, genç-

lerin bu problemleri umursamadan cinsel cazibe peşinde koşmalarıydı. Hull House'ta ikinci yirmi yılı üzerine yazmakta olduğu yeni kitapta yer alacak "Savaş Sonrası Neslin Farklılıkları" adlı makalesinde, bu sorunun cevaplarını aramıştı. Gençler ilerici bir demokrasinin -siyasal ve sosyal reformların- itibarsızlaştırıldığı bir dönemde yaşadıkları için mi seksin cazibesine bu kadar kapılıyorlardı? Yoksa dergilerde yayınlanıp duran Freud'un duyguları bastırmanın tehlikeli olduğu yolundaki kuramı mı onları "kendini denetlemek"ten uzaklaştırıyordu? Belki de savaş genç insanların "duygusallığı küçümseyip seksi göklere çıkarmalarına" neden oluyordu?⁵¹

Açıklama ne olursa olsun, Addams gençlerin ahlaki olarak tehlikeli bir yola çıktıklarını düşünüyordu. İlginçtir ki onu rahatsız eden seks peşinde koşulması değildi. Bunun meşrulaştırılma biçimiydi. Bu meşrulaştırmayı, "kendini ifade etmenin hazzı" ve "bilinçaltının gücüne" inanç ile "öz eleştiri ve öz disiplin değerlerinin" inkârı olarak özetliyordu. Bu değerler kendi hayatını şekillendiren güçler olduğundan, inkâr edilmeleri onu endişelendiriyordu. Bu yeni neslin "göreve bağlı" olmayı reddetmesi halinde "kendi kontrollerinin ötesindeki karanlık güçlerin sefil takipçileri olacaklarını" yazmıştı. Bu durumda "kimi duygusal uyarıları kaybetmekten duyulan korku, en katı rasyonel rehberlikten daha beter bir tiranlığa dönüşecektir." Üzerinde düşünülmemiş kişisel haz arayışını tiranlık olarak görüyordu; gençlerse bunun özgürlük olduğunu düşünüyorlardı. Anlaşmazlık noktası tam olarak buydu ve Addams bunu görmüştü.

Ama aynı zamanda yeni kuşağın temel motivasyonunun iyi olduğuna ve kendi kuşağınıninkinden farklı olmadığına da inanıyordu: İnsanın kendi potansiyellerini geliştirme ar-

zusu. Yeni nesil her insanın kapasitesinin en sonuna kadar gelişmesi için kısıtlamaları kaldırmak üzere “bizimle aynı maceranın peşinde koşuyordu”⁵². Jane kişilerin cinselliklerinin geliştirilmemesini savunmuyordu; iffetlilik taslayan biri değildi. Tersine, bunun “tehlikeli bir konu” olduğu fikrini reddediyor ve evde ve okulda cinsel eğitim verilmesi gerektiğini kuvvetle savunuyordu.⁵³ Ancak cinsel tatminin insanın tatmini için tek başına yeterli olduğunu düşünmüyordu. Onun için soru hangi erdem -mantık, özdisiplin ve özleştirici mi, yoksa bilinçaltı ve duygusal hazlar mı- insanı daha çok geliştirecekti. Seçimini, kendisinin büyüttüğü ve gelişmesine izin vereceğine inandığı erdemden yana yapmıştı.

Bir kez daha mı ahlaki mükemmeliyetçi haline gelmişti? Onlarca yıl sonra miras aldığı belirli inançları uyarlamıştı. O güne kadar hayırsever ahlâkı ve zenginlerin üstün olduğu inancını tarihi geçmiş düşünceler olarak mahkûm etmiş, kamunun, demos’un bilgeliğini benimsemişti -belki de savaş dönemi gibi manipüle edildiği zamanlar hariç. Ama iş kişisel gelişim ahlakına geldiğinde, çizgiyi çekmişti. Psikolojik derinlikleri kavrayabilen zihni, insanlığın geniş bir bölümünü gözleyerek dersler çıkarmıştı. İnsanın karakterini zenginleştiren etğin zamanının geçtiğine inanmayı reddediyordu. Kendisi de mi eski moda olmuştu? Yoksa kendine hakim olma yolundaki eski moda etik toplumun günün birinde geri döneceği bir bilgelik miydi?

Her zaman olduğu gibi Addams, yeni kitabına zor ama be-timleyici bir isim verdi: *The Second Twenty Years at Hull-House, September 1909-September 1929, with a Record of a Growing World Consciousness* (Hull House’da İkinci Yirmi Yıl, Eylül 1909-Eylül 1929, Büyüyen Dünya Bilincine İliş-

kin Kayıtlarla). Kitabın bir kısmı Hull House hakkındaydı -yerleşim evindeki çocuk sanat çalışmaları, şeytan bebe hakkındaki söylentilere ilişkin deneyimler, güncel olayların eğitim amaçlı kullanılışı- ancak çoğunluğu 1909'dan beri yaygın şekilde uğraştığı konular hakkındaki makaleler dizisinden oluşuyordu. İlerici Parti, kadın hareketleri, barış kampanyası, "savaş sonrası kısıtlamaların" son on yılı, alkol satışının yasaklanmasına ilişkin ulusal tecrübe (hakkında kararsız olduğu bir politikaydı çünkü ırkçılar ve göçmen karşıtlarınca destekleniyordu), göç kotalarına ilişkin vergiler/cezalar, bazı ün yapmış mahkeme dosyaları (Sacco ve Vanzetti'ninki dahil) ve demokrasiyi tehdit ettiğini söylediği ve "Amerikan tarzı hayatımızın en berbat yüzü"⁵⁴ olarak betimlediği Afro-Amerikanlara karşı ırkçılık konusu. Tam olarak bir tarih ders kitabı değildi, içerik bunun için çok fazla yorum içeriyordu ancak ciddi biçimde tarih bilgisi içeriyordu ve Jane metne bir parça felsefe serpiştirmişti. Okuyucuları düşündürücü metinler yazacağı konusunda ona güvenebileceklerini biliyorlardı.

Jane *İkinci Yirmi Yılı* 1929 sonbaharında, yerleşim evinin kırkuncu kuruluş yıl dönümünde yayımlamak istemişti, ancak olmadı. Bar Harbor'da kitabı bitiremedi, Hull House'a döndü ve başka şeylere daldı. Bu arada 24 Ekim 1929'da New York borsasında travmatik bir düşüş başladı. Aylar geçtikçe işsizlik daha kötüye gidiyordu, kimse ne kadar düşeceğinden tam olarak emin değildi. Başkan Hoover iyimser olmaya çalışıyordu. Mayıs 1930'da kendinden emin bir şekilde açıkladı: "En kötüsü geride kaldı."⁵⁵

Aynı ay Hull House önceki Eylül'de yapılması gereken kırkuncu yıl dönümünü biraz geç de olsa kutladı. Birçok kişi

Florence Kelley, Jane Addams, Julia Lathrop Hull House'ın 40'ıncı Yıl Dönümü Kutlamalarında, 9 Mayıs 1930.

anma için geri döndü ancak bazıları zaten hiç ayrılmamıştı. Yetmiş sakinin ellisi, yirmi yıldan daha uzun süredir oradaydı; dokuzu ise otuz yıldan daha uzun.⁵⁶ Maalesef kuruculardan Ellen Gates Starr onların arasında değildi. Bir yıl önce spinal apse tedavisi için geçirdiği ameliyat yüzünden bacakları felç olmuştu. Daha idareli yaşamak için rahibelerin kendisine bakabileceği, New York Suffern'de Kutsal Çocuk İsa Manastırı'na bağlı bir akademide inzivaya çekilmişti (Manastır Starr'dan memnundu, çünkü 1920'de Katolik ki-

lisesine katılmıştı). Addams mümkün oldukça onu ziyaret etmiş, aylık masrafları için ona destek vermiş ve onun için vasiyetinde bir emeklilik maaşı ayarlamıştı.⁵⁷ Artık yakın olmasalar da, dostluk bağları ömür boyu devam ediyordu.

Hull House kırk yıl içinde değişmişti. Artık daha az genç insan orda yaşamaya geliyordu. Yalnız kadınlar kendi başlarına yaşayabiliyor ve eğitilmiş kadınlar bazen evlilik şanslarını kaybetmeksizin kariyer arayışına girebiliyordu. Yerleşim evleri artık hakkında konuşulan büyüleyici bir fikir değildi; aslında, idealizm de eski moda bulunuyordu. Yerleşimin etrafındaki mahalle de değişmişti. 1920'lerde Afro-Amerikan ve Meksikalılar Near West Side'a yoğun olarak geldiğinde, Hull House'ın mevcut kulüp ve derslerine katıldılar ve bunlara konutlara ilişkin konularda çalışan bir "Siyah Kadınlar Klubü" ve Meksika Çömleği dersleri gibi yeni eklemeler yaptılar.⁵⁸

Gelgelelim, kırkıncı yıl dönümü, anılarla ilgili bir şeydi. Geçmişe bakıldığında, Hull House dikkate değer bir başarı olarak ayaktaydı. Yıllar boyunca bir kuruluşun olabileceği, insan ruhunu besleyen, en iyi güç merkezi olmuştu. Binlerce kişi kulüpler, dersler, konserler ve tiyatro oyunlarına katılmış, yeteneklerini keşfetmiş, beceriler kazanmış, arkadaş edinmiş ve aşklar bulmuştu. İşçiler, sendikaları ve grevleri organize etmek için odalarını kullanmıştı. Varlıklı ailelerden gelen insanlar -ister yerleşim evinde yaşasınlar, ister gönüllü, ister ziyaretçi olsunlar- işçilerin ve göçmenlerin arzuları, yetenekleri ve tutkuları, becerileri, hayal kırıklıkları hakkında bir şeyler öğrenmişlerdi; erkekler, kadınların liderlik niteliklerini gözleme şansı bulmuşlardı; kendilerinden farklı insanların her zaman aç gözlü, kibirli veya zalim olmadığını fark

etmişlerdi. Hull House, insanları dönüştürmemişti - bagajlarında o kadar çok şey vardı ki, bu mümkün değildi- ama yeteneklerini geliştirmiş, ufuklarını açmıştı. İnsanlara, dünyaya ilişkin dengeli bir kavrayış kazandırmış, demokratik bir hayatın nasıl olabileceğini göstermişti.

Yerleşim evi sakinleri ise, Addams'tan başka şeyler de öğrenmişlerdi. İyi tartışmaları sevdiği için, fikirler evde özgürce dolaşırdı. Yerleşim evi sakinleri farklılıklara saygılıydı, çünkü Addams bunda ısrarcıydı. Bir keresinde Hull House'a yerleşmek isteyen güneyli genç bir kadını, Hull House'ın tüm ırkları kabul ettiğini ve eğer bu durum onu rahatsız ediyorsa gelmemesi gerektiğini söyleyerek uyarıyordu. Yaratıcılık cesaretlendiriliyordu, çünkü Addams herkesin sunabileceği özel bir şeyi olduğuna inanıyordu. Sakinlerden biri olan Mary Collson, "insanlara güvenirdi. Her birimize, düşündüğümüzden çok daha iyisini yapabileceğimiz güvenini verirdi" diye hatırlıyor. Yakın arkadaşı Louise de Koven Bowen "Hiçbir zaman kınamazdı; her zaman güven ve cesaret aşılardı" demişti. Sakinlerden Francis Hackett de "insanlara değer verme gücüne sahipti" demişti.⁵⁹ Bu insanların Hull House'a geldiklerinde gelişip çiçeklenmesi tesadüf değildi; Addams, Hull House'un tam olarak böyle bir yer olmasını amaçlamıştı. Yumuşak ama dikkatli bir dokunuşu vardı. Sık sık gelen bir ziyaretçi 1926'da "Bayan Addams'ın işleyiş üzerinde baskıcı bir yaklaşımı yok; ama olup biten her şeyden de haberdar,"⁶⁰ demişti. Hull House onun liderlikle ilgili teorisini hayata geçirilmesiydi. Bazen diğer yerleşim evlerinin yeni yöneticilerine önerilerde bulunurken, bu teorisini açıkça ifade ediyordu. Bir keresinde Mary White Ovington'a -Brooklyn'deki Greenpoint Yerleşim Evi'nin kurucusu- "Eğer ikinci sınıf yeteneklerle çevrilmek istiyorsan,

yerleşim evinde baskı kurmalısın. Eğer en iyi yetenekler ortaya çıksın istiyorsan, yerleşim evi sakinlerine hareketlerinde geniş bir serbestlik tanımalısın,”⁶¹ demişti.

Hull House’da yaşamamanın kendisi, ev sakinleri üzerinde ilk etkiyi yapıyordu. İkinci aşama, yerleşim evi sakinlerinin Halsted Sokağında edindikleri tecrübeler ve anılarıyla birlikte, ülkenin dört bir yanına dağılmasıydı. Bunlar arasında Çalışma Bakanlığı’nda çocuk bürosunun ilk müdürü, Ulusal Tüketiciler Derneği’nin ilk başkanı, General Electric ve AT&T (Amerikan Telefon ve Telgraf Şirketi) başkanları, Kanada Başbakanı, Birleşik Devletler tarihinin ilk kadın kabine üyesi, Harvard Üniversitesi Tıp Fakültesi’nin ilk kadın öğretim üyesi ve 1935 Sosyal Güvenlik Yasası’nın esas mimarı vardı⁶².

Ve tabii, Hull House’da hiç yaşamamış ama Addams’ı ilham verici bir arkadaş olarak gören gençler üzerindeki etkisi vardı. Bu insanlar sosyal adalet için savaşıyordu, Addams öldükten sonra bile onun nasıl dimdik durduğunu hatırladılar, bu hatıradan güç aldılar. Yurttaş hakları mücadelesi, bunun iyi bir örneğidir. Paul H. Douglas -1920’ler ve 1940’lar arasında Chicago Üniversitesi’nde bulunmuş genç bir ekonomi profesörü- Addams’ı tanıyor ve onun özgür aklına ve dürüstlüğüne hayranlık duyuyordu. 1950’ler-1960’lar arasında Birleşik Devletler Senatörü olduğunda, Addams’ın fotoğrafını ofisinin duvarına asmış ve senatoda 1964 Yurttaş Hakları Sözleşmesi ve 1965 Oy Hakkı Sözleşmesi için mücadele ederken, her gün o fotoğrafa bakmıştı.

Başka bir genç adam, Myles Horton, 1930’da Şikago Üniversitesi’nde öğrenciyken Addams’la sık sık görüşmüş-

tü. Şikago'dan ayrılırken aklında Addams'ın demokrasinin hükümet yetkililerine değil, kendileri için en iyisini bilen insanlara dayandığı yolundaki görüşleri vardı. Horton nihayet 1950'lerde Tennessee'de Highlander Halk Okulu'nu (Şimdi Highlander Merkezidir) kurmaya gittiğinde, Afro-Amerikanlara nasıl oy vereceklerini ve şiddet içermeyen sivil itaatsizliği nasıl hayata geçireceklerini öğretmek için eğitilmiş Afro-Amerikan örgütçülere rehberlik etti, yurttaş hakları hareketinin marşı olan *We Shall Overcome*'ın oluşturulmasına katkıda bulundu. Yurttaş hakları hareketinin bu dönemdeki en önemli liderlerinin pek çoğu, Rosa Parks, Septima Clark, Martin Luther King, Jr. Highlander'la ilişkiliydi. Böylece, Addams'ın sorunun farklı uçlarında çalışan iki "öğrencisi", Afro-Amerikanların nihayet kazandıkları siyasi güce ve zamanı gelince ilk Afro Amerikan Başkanın seçilmesine büyük katkıda bulunmuştu.⁶³

1930'da Addams'ın evi hâlâ Hull House'dı ve seyahatte ya da ağır hasta olmadığı zamanlarda, her zaman olduğu gibi hayatın akışının ortasında yaşıyordu. Her gün öğleden sonra dörtle altı arasında ofisinde oturuyor ve ziyaretçilerin ona anlatıklarını dinliyordu. Bu onu her zaman içine çekmiş olan "şimdiki zamanın girdabıydı"⁶⁴. Hâlâ, gelen giden çocukların çoğunun adını biliyordu. Üniversiteye gitmeleri için burs bulmalarında yardım ediyor ya da hayalleri varsa onları cesaretlendiriyordu. Bunlardan yakın olduklarına Hull House'da düğün daveti verebiliyordu. Addams banliyöleri de ziyaret ediyor, çocukluklarından beri bildiği, bazıları birbirleriyle evlenmiş çiftlerle yemek yiyor, onların kurdukları güzel hayatlardan zevk alıyordu.⁶⁵

Hull House'ın kırkıncı yıl dönümü partisini Ağustos'ta,

Bar Harbor'da, yıldızlarla süslenmiş bir yetmişinci doğum-günü partisi izledi. Ev sahibi eski bir elçi olan Henry J. Morgentahu'ydu ve misafirler arasında Chicago Üniversitesi Rektörü Robet Hutchins, Standart Akaryakıt sanayicisinin oğlu John D. Rockefeller Jr. vardı. The United Press haber ajansı, yetmişine gelmesi hakkında Addams'la röportaj yaptı ve çıkan hikâye, ülke genelinde yaygın olarak basıldı⁶⁶.

Önemli misafirlerin partiye katılmak istemesi ve basının onun doğum gününü onurlandırıcı bir şekilde kutlamak istemesi, popülaritesinin yeniden yükseldiğinin iki işaretiydi. Başka işaretler de vardı. Enstitülerden yeniden fahri ünvanlar almaya başlaması, halkın nabzını ölçen başka bir göstergeydi. 1920-1927 arasında yalnızca tek bir cesur okul Tufts Üniversitesi ona ünvan vermişti. 1928-1935 arasında ise dokuz fahri ünvan almıştı. 1931'in ilk on ayı içinde biri Bryn Mawr College'den, diğeri popüler bir dergi olan *Pictorial Review*'den iki ödül almıştı. Aynı yıl ana akım bir dergi olan *Housekeeping* dergisi, onun adını Amerika'nın yaşayan en büyük kadınları listesinde saymış ve birkaç önde gelen erkek onu kendi "en büyükler" listelerine koymuştu.⁶⁷

Barış, Addams'ın esas ilgisi olarak kalmıştı. WILPF başkanlığı yanında, Ulusal Savaş Önleme Konseyi, Milletler İttifakı Tarafsızlar Derneği ve Ulusal Dünya Mahkemesi Komitesi yönetim kurullarında da görev almıştı.⁶⁸ Kendi amaçlarını unutmuş değildi: 1930'ların başlarında, 1920'lerde olduğu gibi, çocuk işçiliği, göç politikası, kadınlar için asgari ücret kanunları, yaşlılık aylıkları ve işsizlik sigortası üzerine bazen dersler vermiş ve yazılar yazmış, NAACP ve ACLU yönetim kurullarında görev yapmaya devam etmişti⁶⁹. Ölüm cezası ve Afro Amerikalılara uygulanan mekânsal tecrit politika-

larına karşı çıkmak ve toplumu evlilik dışı çocuk doğuran anneler ve çocuklarına karşı, kınama yerine sempatiye teşvik etmek gibi bazı yeni konularla da meşgul olmuştu.⁷⁰

Ancak ilerici hareket, zamanını doldurmuştu. Nitekim 1918 ve 1930 yılları arasında ilerici federal yasaların çoğu yürürlükten kaldırılmıştı. Savaş sırasında Yüksek Mahkeme, eyalet haklarını korumak üzere, 1922'de Wilson'un imzalamış olduğu federal çocuk işçiliği kanunun anayasaya aykırı olduğuna hükmetmiş, aynı gerekçeyle ikinci federal çocuk işçiliği kanunu da yürürlükten kaldırmıştı. Sonraki yıl Washington'da, yine Wilson'un imzaladığı kadınlar için asgari ücret kanununun anayasaya aykırı olduğuna karar verdi. Bu kararlar söz konusu yasaların sosyalist olduğuna inanan pek çok insan tarafından takdirle karşılandı. 1924'te Kongre umut verici bir işaret olarak kendisine çocuk işçiliğini düzenleme yetkisi veren anayasal değişiklikleri geçirmişti ama 1930'lara gelindiğinde yalnızca altı eyalet bunları onaylamıştı. Bu arada 1920'lerin başında Kongre'nin gündemine Birleşik Devletlere kabul edilecek göçmen sayısını ciddi şekillerde sınırlayan yeni göçmenlik yasaları gelmişti. 1928'de Kongre, Julia Lathrop'un en gurur verici başarılarından biri olan Çocuk Bürosu'nun annelik hizmetleri programına bütçe vermeyi sosyalist olduğu gerekçesiyle reddetti ve programı kademeli olarak sonlandırdı. Dönem, şiddetli bir biçimde muhafazakârdı.

Addams'ın 1930'ların başında karşılaştığı hem eski hem de yeni sorun, ekonomik krizdi. Borsanın çöktüğü 1929-1933 yılları arası, iş bulma şansının en zor olduğu, işsizlik oranının düzenli olarak yükselerek nihayetinde %24,9 oranına kadar ulaştığı bir dönemdi⁷¹. 1893-1897 arasındaki krizde

olduğu gibi Hull House, iş arayan insanların akınına uğramıştı. Ailelerini geçindirme sorumluluğu konusunda başarısız olduklarına inanan, perişan haldeki erkekler, Addams'a hikâyelerini anlatmışlar ve Addams da bunları radyoda tekrar etmişti⁷². Bu arada Başkan Hoover, konulara iyimser yaklaşımaya devam ediyordu. 1931 yılının Mayıs ayında krizin çok yakında sona ereceğini ilan etmişti.

Uluslar artan borçların altında kaldıkları için, pek çok insan, uluslararası bir silahsızlanmanın ekonomik krizle başa çıkmanın en iyi yolu olacağını düşünüyordu. Hoover, 1931'de, 1932 yılında Milletler İttifakı tarafından toplanması planlanan Cenevre Silahsızlanma Konferansı'na katılmaya hazırlanıyordu. Addams, kamu desteği oluşturma çabalarında WILPF'nin ABD ofisine yardıma koştu. 1931 Ekim ayında ülkenin bir ucundan bir ucuna yapılan bir otomobil seyahati ile toplanan 150.000 imzanın Hoover'a sunulduğu toplantıda, heyetin bir parçasıydı. İmza kampanyası, Hoover'ı büyük ve tam bir küresel silahsızlanmayı desteklemeye çağırıyordu. Konuya sempatiyle bakmasına rağmen Hoover, sınırlı silahsızlanma taraftarıydı. Aynı anda 30 ülkede daha WILPF ofisleri hükümetlere topladıkları imzaları sunmuşlardı.⁷³

Addams ilk kez resmî bir konferansa diplomatik rol almak üzere hükümet tarafından görevlendirilmişti; ancak konferansa katılamayacak kadar hastaydı. Addams'ın hastalığının sebebini anlamaya çalışan doktorlar, yumurtalığında kist olduğunu fark edince kisti almak için Aralık ayında Baltimore'da ameliyat olması gerektiğine karar verdiler. Baltimore'daki cerrahların, kalbi zayıf olan hastalar için daha iyi olduğunu düşündükleri yeni bir anestezi yöntemi vardı.⁷⁴

Nobel Barış Ödülü, muhtemelen o dönemde Addams'ın aklından bile geçmiyordu. Ama tarihin kendi yöntemleri vardır. Şükran gününden bir gün sonra Addams, Nobel Komitesi'nden, Carnegie Uluslararası Barış İçin Bağış Vakfı Başkanı olan Nicholas Murray Butler ile birlikte ödül aldıklarını ve bunu resmî açıklama yapılana kadar tamamıyla gizli tutmalarını isteyen bir telegraf aldı (Addams bu haberi yalnızca Mary ve yeğeni Weber'e söyledi.) Addams 1916'dan 1928'e kadar her yıl aday gösterildiğinden, fazla şaşırmamış olmalıydı. Ama aday gösterilmek başka, ödülü gerçekten almak başkaydı.

Komite Aralık ayında ödülü aldığını ilan ettiğinde Addams Baltimore'da hastanedeydi. Hastane odası tebrik için gönderilmiş telgraflar, mektuplar ve çiçeklerle dolmuştu. Mary Rozet Smith Addams'la birlikte ameliyatı beklerken (kistin kanserli olup olmadığı bilinmiyordu ancak bu tür kistler genellikle iyi huyluydu) Jane'in bunlarla oyalandığını hatırlıyordu. Addams, kazandığı onaltı bin dolarlık ödülün çoğunu uluslararası WILPF'e -on iki bini Cenevre'deki ofislerin işletme maliyetlerinin karşılanması (işletme maliyetlerinin finansmanın sürekli baş ağrıttığını iyi biliyordu), üç binini de yönetim kurulunun istediği gibi kullanması için- vermeye karar verdi.⁷⁵ O yaz Nobel Konferansı vermesi için Norveç'e davet edilmişti ve gitmeyi iple çekiyordu.

Ödülü almış olması bir şanstı. Aralık 1931'de en yakın iki arkadaşı Florence Kelley ve Julia Lathrop hala hayattaydılar ve ödülü kutlayabildiler. Ama kıl payıyla. Bir süre hastanede yatmış olan Kelley, 1932 Şubatı ayında 71 yaşında kolon kanserinden hayatını kaybetmişti. İki ay sonra Lathrop, guatr ameliyatı sonrasında 74 yaşında hayata gözlerini yum-

du. Addams, her ikisinin de onun bütün dünyasını oluşturdugunu düşünüyordu. 1931 yılında, ailesi sordugunda, eğlence olsun diye en sevdiği kadınların bir listesini yapmış, Kelley ve Lathrop'u listenin en başına, Lucy Stone'un hemen altına koymuştu⁷⁶. Onlar Addams'ın en zor günündeki arkadaşlarıydı. Addams'ın Kelley ile çalışmalarını Kelly'nin bıraktığı ayrıntılı belgeler ve kısmi anılardan dolayı daha fazla biliyoruz, maalesef Lathrop herhangi bir şey bırakmamıştı. Addams bir keresinde şöyle yazmıştı: "En iyi arkadaşlık, insanlar ortak amaçlara sahip olduğunda gelişir." Onlarla arkadaşlığı, bu tarife uygundu. Addams her ikisinin de "parlak zekâlı" olduklarını düşünüyor ve onların "coşku" ve "zerafetlerine" hayranlık duyuyordu⁷⁷.

Addams, zamanın modasına uygun olarak, Kelley ve Lathrop'un biyografilerini yazmayı planladı. *Arkadaşım, Julie Lathrop* kitabında, Lathrop'un hayatının ilk yarısını anlattı (diğer yarısını Grace Abbott yazacaktı ancak olmadı). Kitap 1935'te yayımlandı. Addams, Kelley'nin hayatına ilişkin bölümlere de katkı vermeyi planlıyordu⁷⁸. Lathrop, *Survey*'de Kelley'in arkasından bir yazı yazmış ve Addams'la ikisinin arkadaşlığından da bahsetmişti. Kendi ölümünden sadece birkaç hafta önce yayımlanan bu yazı, üçü için de geçerliydi: "Bayan Addams ve Florence Kelley birbirlerinin güçlerini anlamış ve birlikte harikulade etkili şekilde çalışmıştır."⁷⁹ Kelley, cesur ve mücadeleci bir hak savunucusu, Addams iknâ yeteneği büyük bir yorumcu ve Lanthrop da dikkatli, donanımlı bir kamu görevlisiydi. Birbirlerinin güçlerine saygı duyuyorlardı. Hiç biri, diğerinin kendisine benzeresi gerektiğini düşünmüyordu.

Addams iki kişisel duygudan -öfke ve üzüntü- genellikle

uzak dururdu. İlki için izlediği yol, karşısındakinin görüşlerini anlamak için daha çok çaba harcamaktı. İkincisi için ise, kutlanabilecek şeyleri görmeye çalışırdı. İnsanlar öldüklerinde Addams, genellikle birlikte geçirdikleri güzel zamanları kutlardı. Kelley öldükten hemen sonra, 1931 yılında, Addams ortak anılardan oluşan bir koleksiyon yayımlamaya karar verdi ve *The Excellent Becomes the Permanent* (Mükemmel Olan Kalıcıdır) kitabı, 1932 Mart ayında yayımlandı.

Kitabının giriş bölümünde, kendisine sık sık sorulan bir soruyu cevaplandırma niyetinde olduğunu belirtmişti. Ölümden sonra yaşama inanıyor muydu? Bu uzun süredir cevabını öğrenmek istediği bir soruydu. Çocukken babasına sorduğu ve bir türlü cevap alamadığı, alinyazısının ne olduğu sorusu gibiydi. Giriş bölümünde kendi konuşmalarını tekrar okuduğunda, satır aralarından sezdiği kadarıyla ölümden sonraki yaşama inanmış olması gerektiğini yazmıştı ama kitapta bu sorunun cevabını vermiyordu (kendisine çözmesi gereken bir gizem muamelesi yapmayı severdi). Bunun muhtemelen “zaman ve mekânda varolmuş olanların” günün birinde, “zamansız ve görülmeyen yerdekilerle” bir araya gelmesi arzusundan kaynaklandığını düşünüyordu.⁸⁰ Bu insanın en önemli arzularından biriydi. Ama aynı zamanda iki yaşında annesini kaybeden birinin ruhuna işlemek zorunda kaldığı bir fikirdi de.

Kitabının başlığı onun gerçek cevabıydı: Ahlâki olarak mükemmeliğe ulaşmak ebediyen yaşayabilmenin yoluydu. Addams için ahlâki mükemmellik, bireyler, aile ve sosyal ahlâk arasındaki doğru dengeyi bulmak ve toplumsal ilişkilerin aile ve birey lehine azaltılmadığından emin olabilmektir.

Bugün toplumsal ahlakı bir tür kamusal sorumluluk olarak anlıyoruz ama bu, onun kast ettiğinden çok farklı bir anlam. Addams, ahlakın öncelikle başkalarına bağlılıkla başladığına, toplumsal ahlakın da insanın kendisinden farklı olanlara, ailesi dışındakilere duyduğu bağlılıkla ilgili olduğuna inanırdı. Ahlak genellikle sınırlandırma ve yasaklama ile ilgili bir şey olarak görülür ama Addams için ahlak, insanın bağlılıklarını genişletmesi, imkânlarını gerçekleştirmesi ile ilgili bir şeydi; yeni tutumlara yol açan yeni duygular ile ilgili bir şey.

Excellent, geleneksel anlamda dini bir kitap değildi ancak Addams'ın en sevdiği yazarlardan biri olan William James'inkine benzer olgunlaşmış bir din anlayışına tam olarak uymaktaydı. James *Varieties of Religious Experience* kitabında “din seçmenin pragmatik yolunu” tartışmıştı. Tanrının var olup olmamasının konuyla ilişkisiz olduğunu iddia ediyordu. Din sonuçları ile sınıanırdı. Bu sonuçlardan ilki, tanrı arayışında deneysel eylemleri teşvik eden dini duygulardı. *Excellent*'in birçok bölümünde de bu fikir ele alınıyordu; hatırlanan her insanın tam olarak böyle bir güçlü duygu ile yaşamaya devam ettiğı ileri sürölüyordu.⁸¹

Addams için, mükemellik, sadece bireylerin hedefleyebileceğı bir şey değildi. Uluslar da mükemmellik peşinde koşabilirlerdi. Bu nedenle, daha önce belirtildiğı gibi, bir toplumsal ahlak olarak düşündüğü vatanseverliğin, “bir ulusun, ulaşabileceğı en yüksek başarıya duyulan sadakat” anlamına geldiğini söylemişti. Peki ya dünya? “Vatanseverlik yeterince genişlediğinde” diye yazmıştı, “keyfi sınırların ötesine geçecek ve insanlığa dair bir duygu olacaktır”.⁸² Bu, onun kendi vatanseverliğinin de gelişim yoluydu; yaşlandıkça dünyanın

taşıdığı imkânlarla sadakat duyar olmuştu. Yine de ailesiyle, arkadaşlarıyla, mahallesindeki insanlarla bağını kaybetmemiş, belediyede, devlette ve uluslararası düzeydeki reformlar için çalışmayı hiç bırakmamıştı. Bu kadar farklı düzeylerde tek bir ahlaki yaklaşımla çalışabilecek pek az insan vardır. Onun ahlaki ufku neredeyse eşsizdi.

* * *

1932 Yazında, Jane Addams hâlâ tamamen iyileşmemişti. Nobel konuşmasını yapmak üzere Norveç'e yapacağı seyahati üzümlere iptal etmişti. Birleşik Devletler'de olmak Addams için kendini yine WILPF'nin hizmetine sunmak demektir. O yıl başkanlık seçimi yapılacaktı ve o Haziran'da hem demokrat hem de cumhuriyetçi partiler ulusal kongrelerini Chicago'da yapacaklardı. WILPF'nin Birleşik Devletler ofisi, her iki partinin temsil edileceği bir barış platformu oluşturmuştu. Her iki kongrenin de açılış gününde Addams, ülkenin her yerinden gelen barış dernekleri tarafından oluşturulan yüzlerce arabanın katıldığı geçit töreninde, en öndeki arabadaydı. Geçit törenindeki arabalardan biri, Hull House'dan gelen gençlerin tuttuğu "BİZİM ADIMIZ DAHA FAZLA SAVAŞ İSTEMİYORUZ" yazan bir pankart taşıyordu.⁸³

Demokratların geçit töreni özellikle renkliydi. Demokratik Parti'nin düzenlediği hava kuvvetleri gösterisini boşa çıkarmak üzere tören alayının üzerinde bir uçak dönüp duruyordu ve arada askeri uçuşun ortasına dalıyordu. Pilot, Hull House'da çalışan Joan Thomas'tı ve "BARIŞ" yazılı bir pankart taşıyordu. Bunun üstüne bir de ünlü bir kadın pilot olan Amelia Earhart (eski bir yerleşim evi gönüllüsüydu) ba-

rış yanlısı bir basın bildirisi yayınladı. Gösterilere katılamadığı için çok üzgün olduğunu ve savaşı sona erdirmek için yapılan politik çabaları desteklediğini söyledi⁸⁴. Addams, her iki çözüm komitesi için barış platformunda sunum yaptı. Bu sunumlarda Birleşik Devletler'in Dünya Mahkemesi (Uluslararası Adalet Divanı) üyeliği ve Genevre Silahsızlanma Konferansı'nın desteklenmesi ve savaş borçlarının iptali ya da gözden geçirilmesi için, çağrıda bulundu⁸⁵. Sonuçta her iki parti de Dünya Mahkemesi'ne ve silah sınırlandırmasına katılmayı uygun buldu; ancak savaş borçları konusunu görmezden geldiler.

1932 yılına kadar Addams yedi başkana danışmanlık yapmıştı. Şimdi de Franklin Delano Roosevelt'i listeye ekliyordu. Addams'ın yardımıyla Kasım ayında seçilmeden önce, Roosevelt'in New York'taki evinde akşam yemeği yemişlerdi. Roosevelt başkan seçildikten sonra Addams, belli konularda (federal yargıçlığa ilk defa bir kadın aday göstermesi gibi) tavsiye ettiği şeyleri yaptığı için teşekkür etmek üzere bir telgraf yollamıştı.⁸⁶ Bir keresinde, Addams'la görüşmesinin ardından, Çalışma Bakanı Frances Perkins'e Jane Addams için "Birleşik Devletler'in gerçek insanlarını, kimsenin yapamayacağı şekilde anlıyor," demişti⁸⁷.

Bu arada, Addams'ın zaten kötü olan sağlığı, onu her zamankinden daha fazla yavaşlatır olmuştu. Düzenli olarak haftalarca bronşit veya grip oluyordu. Diğer endişe kaynağı ise kalbiydi. 1926'da geçirdiği kalp krizinden beri güçsüzleşmiş ve aynı zamanda kilosu da artmıştı. 1932'nin sonlarında yüz kiloya kadar çıkmıştı. Bir davete katılamayacağını üzüntüyle dile getirdiği mektuplarında bu "rahatsız edici", "sinir bozucu" bronşit ve "zayıf sağlığından" söz ediyordu⁸⁸. Evde

oturmaktan başka hiçbir seçeneği yoktu ve bu onun sağlığı için en iyisiydi.

Ama ev artık onun için Hull House değildi. Doktoru, oranın son derece yorucu ve gürültülü bir yer olduğunu söyleyerek taşınmasını istemişti; Hull House'a günde dört saatten fazla kalmasını yasaklamıştı⁸⁹. Maine'de olmadığı zamanlarda ya Mary Rozet Smith'in ya da Louise de Koven Bowen'ın Chicago'daki evinde ya da Florida veya Arizona'da Mary ile düzenli olarak kışları geçirdiği otellerde kalıyordu.

Addams'ın en büyük mutluluğu, Mary'nin adanmış refakattiydi. Jane'in hastalıktan kurtulmak için Mary'nin evinde inzivaya çekilmesi ile 1895 yılında başlayan beraberlikleri, otuz yedi yıl sürmüştü. Son on yedi yılda birbirlerinin en yakını olmuşlardı. Paylaştıkları hayat boyunca hem birbirlerinin hem de akrabalarının ailesi olmuşlardı. Jane'in on bir yaşından beri baktığı yeğeni Stanley, Mary'ye teyze diyordu. Jane Zürih'te kadın barış kongresindeyken, Anna Haldeman Addams'ın cenazesinde Jane'in yerinde Mary durmuştu. Mary'nin Avrupa'da olduğu bir yaz Jane, Mary'nin anne babasıyla adeta kızları gibi zamanının büyük bölümünü geçirmişti.⁹⁰

Zaman elbette onlar için de değişmişti. Jane'in de çok iyi farkında olduğu gibi 1890'larda aynı cinsten birliktelikleri kimseyi şaşırtmamıştı ancak 1920'lere gelindiğinden kadın-erkek cinsel ilişkisi kültürel bir saplantı haline gelmişti. Freud ve Havelock Ellis'in neyin sağlıklı ya da yakın ilişki olduğu üzerine yaptıkları bilimsel çalışmalarda konuya damgalarını vurmuş, eşcinsel ilişkiler anormal olarak kabul edilmişti. Jane ve Mary'nin birbirlerini cinsel olarak sevip sevmedikleri

Jane Addams ve Mary Rozet Smith, 1930

bilinmiyor; bu tür şeylerin bilgisi pek olmaz. Bazen, belki de düzenli olarak, aynı yatağı paylaşmışlardı (Mary'in evinde ayrı yatak odaları vardı, ancak her birinde çift kişilik yatak vardı), ancak onların neslinde yetişen kadınlar için bu durum illa da bir cinsel ilişkiye delalet etmezdi.⁹¹

Onların, en azından Jane Addams'ın aşk hakkında düşünceleri biliniyordu. Addams bir Platoncuydu, ergenliğinden beri idealin gerçek olduğuna inanmıştı ve hayatı boyunca büyük ihtimalle böyle kalmıştı. *In The Spirit of Youth and the City Streets* kitabında toplumu cinsel dürtülerle uğraşan genç insanları, aşkın güzelliği ve daha büyük idealleri

yüceltmelerine yardım etmeye teşvik etmek için, Platon'un fikirlerine dikkat çekmişti. Estetik hayalgücü uyandırılmamışsa, diyordu, "cinsel dürtü bilincin komşu sahalarına doğru akamaz" Tavsiyesinin ne kadar soyut olduğunun farkında olarak, her zaman yaptığı gibi, öz disiplinin önemini vurguluyordu. "Salt arzunun erine güzellik aşkının geçmesini sağlamanın, aklın duyuların üzerinde olmasını mümkün kılmanın ne kısa ne de kolay bir yolu vardır."⁹² Bu cümle baştan çıkmaya direnme tavsiyesi olarak da okunabilir, baştan çıkma itirafı olarak da.

Jane Addams'ın 1920'lerdeki gençlik kültürünün daha önce Amerikan toplumunda görülmemiş ölçüde cinselleştirilmiş olması karşısında duyduğu şaşkınlık, Platonculuğu bağlamında bir anlam kazanıyor. Bugün 1920 yılının öncülerinin neslinden gelen bizler, seksin insan hayatının tamamlanmasında vazgeçilmez bir yeri olduğunu düşünmeye ve Jane ile Mary'nin birlikteliğini böyle değerlendirmeye eğilimliyiz. Ancak Jane muhtemelen önemli olanın birbirlerini cinsel anlamda sevip sevmedikleri değil, sevip sevmedikleri olduğunu söylerdi.⁹³ Kimin haklı olduğunu yargılama konusu ise biyografi yazarının sınırını aşmaktadır.

* * *

1933'e gelindiğinde Jane Addams'ın en çok önem verdiği iki hareket -barış hareketi ve kadın hareketi-, tarihi düşmanları karşısında yenilmemek için ümitsiz bir mücadele içindeydiler. Hitler'in Almanya'da güç kazanması, Almanya'nın Milletler İttifakından çekilmesi, Japonya'nın Çin'in Mançurya bölgesini işgal etmesi, ülkelerin yeniden silahlanması, ülkelerin yaklaşan savaşa bir öncekinden daha iyi hazırlanma te-

laşını artırıyordu. WILPF çalışmaya devam ediyordu; ancak öncekinden daha az umutluydular.

Aynı dönemde, Birleşik Devletler'deki kadın hareketinin önemli bölümü karışıklık içindeydi. Orta sınıf kadınlar için ilerleme, hayatlarında yeni alanlar açmıştı. Eğitimi ve isteği olanlar için en azından evlenene kadar, mesleki yükselme imkânları artmıştı. Popüler kadın dergileri, reklamlarında bütün kadınlar için “kadının yeri evidir” ideolojisini ustaca yeniden paketliyor ve ev kadınlığını bir kadın kariyeri olarak sunuyordu; üstelik bu paket öyle cazipti ki, direnmek çok zordu. İşçi sınıfından kadınlar örgütlenmeye devam ettiler ama artık farklı sınıflardan kadınların desteğinden yoksun olarak. 1920'lerde, Florence Kelley gibi liderler Ulusal Tüketiciler Birliği üzerinden eski ittifakı bir arada tutmaya çalışmıştı ancak Florence Kelley artık yoktu, tıpkı o neslin çoğu gibi.

Tüm sınıflardan gelen kadın aktivistler, Eşit Haklar Tasarısı'nı (*Equal Rights Amendment - ERA*) destekleyip desteklememek konusunda sert biçimde bölünmüşlerdi. Tasarı, farklı sınıflardan gelen kadınların ittifakıyla değil, Alice Paul'ün Ulusal Kadın Partisi tarafından oluşturulmuştu ve bu nedenle de kendi üyelerinin çıkarlarını gözetiyordu: eşit işe eşit ücret ve eşit çalışma fırsatları gibi. Amerikan Emek Federasyonu'ndan sendikacı kadınlar, Kadın İşçi Sendikası İttifakı ve diğer kadın sendikaları tasarıya karşıydı; çünkü günlük sekiz saat çalışma, asgari ücret gibi kadınları koruyan düzenlemeleri dışarıda bırakıyordu. Addams tasarıyı “hukuki perspektifle hazırlanmış” olarak nitelemişti; bu, onun dilinde “pragmatik değil” demekti; ama yine de taslağa karşı açık bir tavır almadı.⁹⁴

Dünya sorunlarını görüşmek üzere 1933 yazında Chicago’da toplanan bir uluslararası kadın kongresinde, Addams’ın da içinde bulunduğu konuşmacılar, her iki hareketin de nereye doğru gitmesi gerektiği sorusuna cevap bulmak için çabaladılar. Ulusal Demokratik Komite’nin 1920’lerde yönetim kurulu başkan yardımcılığını yapmış olan Emily Newell Blair, oy hakkı hareketinin önceki “kenetlenme”sini hatırlattı ve “birlikte çalışma yöntemimizi değişen yaşam koşullarına uyacak şekilde geliştirmeliyiz,” diye uyardı. Addams her zaman olduğu gibi fikirleri yeni durumlara uyarılmasının gerekli olduğunu vurguladı. İçinde bulundukları dönemi bir geçiş dönemi olarak nitelendirdi ve “denenmemiş teorileri tehlikeli bulduğumuz için artık eskisi kadar değer vermediğimiz kavramlara tutunmayı tercih ettiğimiz böyle bir dönem daha olmamıştı” diyerek kadınları “insan doğasının gerçekliklerine” uymaları konusunda uyardı⁹⁵. Bu Addams’ın açılma felsefesinin en iyi örneğiydi. 1890’lardan beri toplumun daha esnek düşünebilmesi için uğraşüyor ve insanları açık fikirli olmaya zorlamaktan vazgeçmiyordu.

Kongre, yeni bir uluslararası kadın hareketinin başlangıcını duyuran cesur bir bildirge çıkardı: “Biz herkesin (...) yaşam ve çalışma güvencesine, savaş ve suçtan korunmaya ve kendini ifade etme fırsatına sahip olması gerektiğine. Ancak bu temel haklar (...) dünyada feminizimin büyük kazanımlar elde ettiği bölgelerde bile ne yazık ki yeterli değil. Bu nedenle erkeklere karşı değil, sosyal sistemlere karşı olan bu ikinci kadın hareketini başlatıyoruz.” Kongre’nin gözleri tarihin ufkuna çevrilmişti. Ancak kadınlar manifestoyu kabul ederken de Almanya’da Yahudilere artan saldırılardan endişeliydiler. Almanya’da Nisan ayında kabul edilen yeni yasalar, Yahudilerin devlet işlerinde çalışmasını yasaklıyor

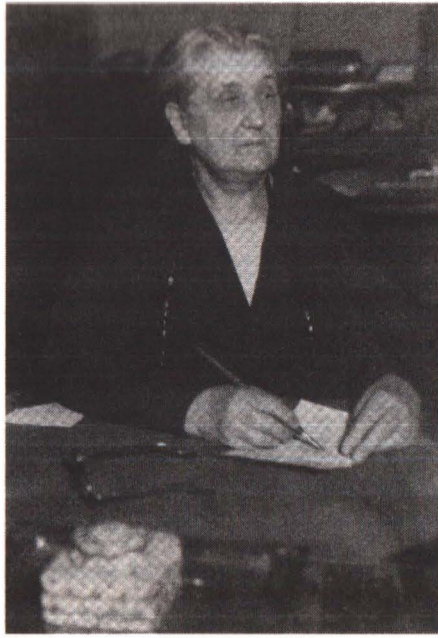
ve vatandaşları Yahudilerden alışveriş yapmamaya çağırıyordu. Chicago Kongresi, Ulusal Kadın Konseyi'nin çabasıyla "Almanya'daki Yahudiler ve diğer grupların koşullarını iyileştirmek" konusunda işbirliği yapma yönünde karar aldı⁹⁶. İkinci Dünya Savaşı yaklaşıyordu, ikinci kadın hareketi beklemek zorunda kalacaktı.

* * *

Jane Addams'ın en çok korktuğu, kendisinin değil, Mary'nin ölümüydü. Ölüm 1934'ün başında geldi. Mary önce bronşite sonra da zatürreye çeviren ağır bir gribe yakalandığı zaman, Jane bir kez daha kalp krizi geçirmiş olduğu için Mary'nin evinde hasta yatıyordu. Herkes Jane için endişeliydi ama Jane'in yattığı salonun karşı odasına ölen Mary oldu. Jane bundan sonraki günler yastaydı. Mary'nin gidişiyle bir eşi kaybetmenin ne demek olduğunu öğrendi. Sonradan yeğeni Weber'e şöyle demişti: "Kalbimin artık atmamasını istedim sanırım; kalbim artık atmasın ve ben huzur bulayım. Ama onun benim için onca zaman boyunca yaptığı her şeyi düşününce, korkakça davranamayacağımı anladım."⁹⁷

Addams zamanla biraz güç topladı. O yazı Alice Hamilton'un Connecticut, Hadlyme'deki evinde, kışı da Arziona'da Louise de Koven Bowen ile birlikte, Lathrop'un biyografisini yazarak ve okuyarak geçirdi. California Berkeley Üniversitesi'nden fahri doktora derecesi almak üzere batıya yaptığı kısa ziyaretten sonra, 1935 baharında Bowen'le birlikte Chicago'daki evine döndü.

Nisan ayı sonunda büyük bir etkinliğe, WILPF'in kuruluşunun yirminci yıldönümünü kutlamaya kurucu başka-

Jane Addams, 10 Ocak 1934

nı olarak katılmak için Washington D.C.'ye gitti. Willard Otel'deki ziyafete 120 kişi gelmişti ve Başkanın eşi Eleanor Roosevelt konuşmacılar arasındaydı. Roosevelt eski bir yerleşim evi gönüllüsüydü ve Addams'ın daha adil ve barışçıl bir dünya vizyonunu paylaşıyordu. Topluluğa şöyle seslendi "Savaşın sorunlarımızı çözdüğü pek görülmemiştir; tersine, yeni sorunlar yaratır."⁹⁸ Kelimenin her anlamında, Addams bayrağı o gün Roosevelt'e devretti. Roosevelt, 2. Dünya savaşının sonundaki eski milletler ittifakının küllerinden doğan uluslararası bir organ olan Birleşmiş Milletlerin ilk Birleşik Devletler delegesi ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesinin yazarlarından biri olmak üzereydi.

Beyaz Saray'da, Addams'ın sınırlı gücünü sonraya saklamak istediği için katılamadığı bir de resepsiyon düzenlenmişti. Bunun yerine Londra, Moskova, Paris ve Tokyo'dan devlet adamları ve liderlerin ona takdirlerini sundukları uluslararası bir radyo yayınına katıldı. Bu yayından sonra yeğenine bunun ne kadar hoşuna gittiğini şöyle anlatıyordu: "Bana hâlâ ön safhalarda olduğumu hissettirdiler. İnsan bu ön safhalarda olma duygusundan muhtemelen asla vazgeçemez. Her zaman, yaşlı bir kadın olduğumun kafama ne zaman dank edeceğini merak ettim."⁹⁹

Chicago'ya Bowen'in evine döndü, Lathrop'un kitabı üzerine çalışmaya devam etti, Chicago Konut Komitesiyle görüştü ve hastanede arkadaşlarını ziyaret etti. Sonra Mayıs'ın 15'inde karnında şiddetli ve dinmeyen bir ağrı hissetti. Birkaç gün sonra bunun ne olduğunu anlamak için ameliyat olmak üzere hastaneye gitti. Cerrahlar batın bölgesinin kanser yüzünden delik deşik olduğunu gördüler ve kesiği kapattılar. Alışılmış olduğu gibi ailesi ve arkadaşları, cerrahlardan öğrendiklerini ona söylemediler. Addams ilk başta biraz daha iyi görünüyordu, bir ya da iki mektup yazmayı başardı ama sonra iyice güçsüzleşti ve bilincini yitirdi. Ameliyatından sadece birkaç gün sonra 21 Mayıs 1935'de, 74 yaşında hayatını kaybetti.

Dünya ve ulus çapında, ancak özellikle Chicago'da insanlar Addams'ın yasını tuttular. Hull House'taki tabutunun önünden binlerce insan geçmiş, yüzlercesi de avludaki anma törenine katılmıştı. İnsanlar, yerleşimevi binasını çevreleyen pencereleri, ağaçları ve çatıları doldurmuştu, çoğu törende olmayı istiyordu. Halsted Sokağı da yüzlerce insanla doluydu. Üke çapında köşe yazarlarının kalemlerinden övgü

sözcükleri dökülüyordu, ki bu kalemlerden bazıları daha önce onu ciddi şekilde eleştirmiş olanlardı. Addams “Amerikluların temsilcisi”, “Amerikan kadınlığının en iyi örneği” hatta “olağanüstü bir vatansever” olarak adlandırılıyordu. Chicago’nun eski bir belediye başkanı onu “tanrının anası Meryem”le kıyaslıyor ve “İnsanlığın Anası” olarak tanımlıyordu. Vali onu “Bir akşam yıldızı” olarak betimliyordu. Aziz Francis ve Magdalalı Meryem’le kıyaslanıyordu (yeğeni bunun Addams’a rahatsız bir memnuniyet vereceğini düşünmüştü.)¹⁰⁰ Bu müthiş övgü iyi niyetliydi, ancak hepsi Addams’ın popüler dönemlerine değiniyordu, suçlamalara ve saldırılara uğradığı dönemlere değil: Bu da çok güçlü bir toplumsal eleştiriyi zararsız hale getirmenin bir yoluydu.

Neyse ki onun kim olduğunu anlamaya yaklaşanlar da vardı. Emily Greene Balch, Addams’ın “olması gereken hayata değil, hayatın kendisine olan sevgisi”nden söz etti ve muhakemesindeki “sıradışı kavrayışı”, “zekasının orjinallliğini” övdü. John Dewey, şimdiye kadar tanıdığı en insancıl kişi olduğunu söyledi. Nation’un editorü -NAACP’nin kurulunda onunla birlikte görev yapan ve barış hareketinde müttefiki olan- Oswald Garison Villard, onun dinginlik ve huzurunun belki de “tıpkı doktorların acının ve ölümün onları duygusal olarak yıkmaması için taktıkları maskeler gibi, Jane’in içindeki derin ateşleri maskeleydiğini” ileri sürdü.¹⁰¹

Tabutu trenle Freeport’a gönderildi, onu karşılamak için ailesi ve tanıdıklarından -bir kısmı onu çocukluğundan beri tanıyan- oluşan büyük bir kalabalık toplanmıştı. Bir cenaze arabası onu Cedarville kasaba mezarlığına götürdü. Ailesi ve yakın arkadaşları, anne, baba ve kardeşlerinin yanında kazılan mezara gömülürken gözyaşlarını tutmadılar. Mezar

taşında “Hull House ve Uluslararası Barış ve Özgürlük Kadınları İttifakı için Jane Addams” yazıyordu.

Addams yaşlanırken, sevdiği yüzlerden oluşan denizi görmek için daha sık arkasına bakar olmuştu; ama aynı zamanda ileri de bakıyor, kendininki çok uzun olmasa da, geleceğin neler getireceğini merak ediyordu. Ölümünden altı yıl önce kısa ve öz bir şekilde “tutumları değiştirmek” olarak tanımladığı çaba, onun hayatının da bir özetiydi. Yapmamız gereken şeylerle ilgili büyük şüphelerimiz olsa da, esas mesele “bölümün sonuna geldiğimizde kutsal bir huzursuzlukla dolu olmamız”dı.¹⁰² İşte bu, yapılması gereken şeyleri bildiğinden duyduğu şüphe ve dinlemeye ve denemeye olan isteğini besleyen şeydi. İşte bu, onun daha büyük bir bütünün parçası olma duygusuydu. Söylediği gibi kendi hayatı uzun bir kitabın yalnızca bir bölümüydü ve daha yazılacak pek çok bölüm vardı. Burada, çocukluk kahramanları olarak John Brown’ı ve Lucy Stone’u seçerken de orada olan ama hayatı boyunca çok iyi sakladığı büyük tutkunun, dünyayı düzeltme tutkusunun izi vardı. Jane Addams bu tutkuyu eyleme dökmüştü. Eksikleri olsa bile, yeterince mükemmeldi. İnandığı gibi, mükemmel olan kalıcıysa, ruhu buralarda bir yerde olmalı.

7. BÖLÜM NOTLARI

1. *Chicago Tribune*, 11 Kasım 1918, s.1.
2. Jane Addams, "50 Yaşın Üzerindeki Bir Kadın Yaşlı Hissetmeli midir?" *Ladies' Home Dergisi* 31 (Ekim 1914):7.
3. Linn, *Addams*, 327, 339 (bölüm 1, n.1).
4. *New York Times*, 18 Kasım 1918, 1; *New York Times*, 18 Mayıs 1913, 37.
5. Woodrow Wilson, Kongre Konuşması, 2 Nisan 1917.
6. Edward Marsh'tan Jane Addams'a, 29 Ocak 1919; Herbert Croly'den Jane Addams'a, 26 Temmuz 1918
7. Muriel Beadle, *The Fortnightly of Chicago: The City and Its Women*, 1873-1973 (Chicago: Regnery, 197), 149-51. Ayrıca bkz. Jean Bethke Elshtain, *Jane Addams and the Dream of American Democracy* (New York: Basic Books, 2002), 234-35.
8. *Chicago Tribune*, 25 Ocak 1919, 3; Jane Addams'dan akt. Degen, *History*, 223 (bkz. bölüm 6, n.12).
9. Akt. *New York Times* 20 Mayıs 1919, 5.
10. Alice Hamilton'dan Hamilton Ailesine, 12 ve 19 Mayıs 1919, *JAPM*, 12:0350 ve 0390; Jane Addams'dan Mary Rozet Smith'e, 1 Mayıs 1919.
11. Jane Addams, *Peace and Bread*, 91 (bkz. bölüm 4, n.1).
12. *Report of the International Congress of Women: Zurich* (Zürich Uluslararası Kadınlar Kongresi Raporu), 12-17 Mayıs 1919 (İsviçre: Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadınlar Birliği, 1919), 260-61 (bundan sonra *Zürich Raporu* olarak anılacaktır).
13. A.g.e., 242.
14. *Report of the Fourth Congress of the Women's International League for Peace and Freedom* (Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadınlar Birliği Dördüncü Kongre Raporu), Washington, 1-7 Mayıs 1924 (İsviçre: Barış ve Özgürlük İçin Ulusla-

- rarası Kadınlar Birliği, 1924), 42 (bundan sonra *Dördüncü Kongre Raporu* olarak anılacaktır)
15. Jane Addams, Kapanış Konuşması [17 Mayıs 1919], Fischer ve Whipps içinde, *Addams's Essays*, 202 (bkz. önsöz, n.1)
16. Jane Addams, *Second Twenty*, 149 (bkz. bölüm 2, n.2); Alice Hamilton'dan Mary Rozet Smith'e, 12 Mayıs 1919, *JAPM*, 12:365
17. Jane Addams'dan Emily Greene Balch'a, 16 Ekim 1919
18. Jane Addams, *Peace and Bread*, 123.
19. Jane Addams, *Second Twenty*, 151.
20. Geoffrey R. Stone, *Perilous Times: Free Speech in Wartime from the Sedition Act of 1798 to the War on Terrorism* (New York: Norton, 2004), 221.
21. Jane Addams'dan akt. Davis, *American Heroine*, 261 (bkz. bölüm 1, n.11); re Rus Asıllı Amerikalıların tepkileri için bkz. Jane Addams, "Göçmenler ve Sosyal Kargaşa", Ulusal Sosyal Refah Konferansı, *Yıllık Toplantı Resmi Görüşmeleri*: 1920 (Ann Arbor: Michigan Üniversitesi Kütüphanesi, 2005), 61.
22. Jane Addams, *Second Twenty*, 153-154.
23. Re diplomatik tanıma için bkz. Davis, *American Heroine*, 254. Re komite için bkz. Jane Addams, *Peace and Bread*, 142.
24. Harper, *History*, 422-24 (bkz. bölüm 5, n.4).
25. Lynn Dumenil, *Modern Temper: American Culture and Society in the 1920's* (New York: Hill ve Wang, 1995), 102.
26. Freeman, *We Will Be Heard*, 161, 167 n5 (bkz. bölüm 5, n.57)
27. Degen, *History*, 239-40; Jane Addams, *Peace and Bread*, 145, 138.
28. Robert A. Woods ve Albert J. Kennedy, *The Settlement Horizon; A National Estimate* (New York: Russell Sage Founda-

- tion, 1922), 3.
29. Bowen, *Open Windows*, 227 (bkz. bölüm 5, n.36); Linn, *Addams*, 354.
30. Jane Addams, "Mary Rozet Smith Evi Anısına, Bowen Şehir Klübü" [1935] [Waukegan, Ill.], 2-3, *JAPM*, 49:0516.
31. Mary Rozet Smith'den Jane Addams'a, 3 Eylül 1933; Jane Addams, "İthaf", 3.
32. Jane Addams, *New Conscience*, 33 (bkz. bölüm 5, n.42); Jane Addams, "Görelî Zorunluluk", 19-20 (bkz. bölüm 1, n.21).
33. Jane Addams, "Tolstoy ve Gandhi", 1487 (bkz. bölüm 4, n.2).
34. Jane Addams, "Tolstoy Hesabı", *Chautauqua Assembly Herald* 27 (11 Temmuz 1902): 5; Wallace Kirkland, *Recollections of a Life Photographer* (Boston: Houghton Mifflin, 1954), 14.
35. Barbara Sicherman, *Alice Hamilton: A life in Letters* (Cambridge, MA: Harvard Üniversitesi Yayınları, 1984), 294. Davis göğüsteki tümörün kötü huylu olduğunu söylüyor (*American Heroine*, 271) ancak iddiasını kanıtlayacak herhangi bir kaynak vermiyor. Linn böbrek sorunuydu diyor ancak karıştırmış gibi görünüyor. Linn, *Addams*, 355. Mary Rozet Smith'in ikinci göğsü o sıralarda alınıyor. Fishbeck, görüşme (bkz. bölüm 3, n.34).
36. *Chicago Tribune*, 24 Eylül 1923, 16.
37. A.g.e., 13 Ekim 1923, 4.
38. Kim E. Nielson, *Un-American Womanhood: Antiradicalism, Antifeminism and the First Red Scare* (Columbus: Ohio State Üniversitesi Yayınları, 2001), 74-78, 83-84; Nancy Cott, *The Grounding of Modern Feminism* (New Haven, CT: Yale Üniversitesi Yayınları, 1987), 249-50; tablo 242'de; sonraki tablo için bkz. Davis, *American Heroine*, 265.

39. A. P. Davidson, *Report of Fourth International Congress* [1924], Dosya 287, 7 Mayıs 1924, Federal Soruşturma Bürosu, "Jane Addams", Kısım 1a, <http://foia.fbi.gov/foiaindex/addams.htm>.
40. Carrie A. Foster, *The Women and the Warriors: The US Section of the Women's International League for Peace and Freedom, 1915-1946* (Syracuse: Syracuse Üniversitesi Yayınları, 1995), 47-48. *Washington Post*, 4 Nisan 1924, 5; 24 Nisan 1924, 2; 25 Nisan 1924, 10; 26 Nisan 1924, 1; 27 Nisan 1924, ES8; 28 Nisan 1924, 5; 28 Nisan 1924, 1; 30 Nisan 1924, 8. *Washington Post* manşeti, 2 Nisan 1924, 1.
41. Jane Addams, "Başkanlık Konuşması [1924]", Fisher ve Whipps içinde, *Addams' Essays*, 259 (bkz. önsöz, n.1).
42. Jane Addams, *Second Twenty*, 184.
43. *Dördüncü Uluslararası Kongre Raporu*
44. Davis 1928'de (*American Heroine*, 266-67, 325n29) ROTC'a "çok tehlikeli" olarak itibar ediyor. Diğerleri hakkında bilgi için biyografilerine bakınız.
45. Jane Addams, *Second Twenty*, 180. Ayrıca bkz. Jane Addams'dan Alice Addams Haldeman'a, 10 Aralık 1901
46. Jane Addams'dan Carrie Chapman Catt'e, 3 Ocak 1925.
47. Linn, *Addams*, 432.
48. Jane Addams, Tartı Günlüğü, *JAPM*, 28-0745; Alice Hamilton'dan James B. Herrick'e [Jane Addams'ın Doktoru], 19 Kasım 1929, James B. Herrick Notları, klasör 4, dosya 9 ("Hamilton"), Özel Koleksiyon, Chicago Üniversitesi Kütüphanesi.
49. Gertrude Bussey ve Margaret Tims, *The Women's International League for Peace and Freedom, 1915-1965: A Record Fifty Years' Work* (Londra: George Allen & Unwin, 1965), 82.
50. Jane Addams, "Kadınların Liderliği", 10 Nisan 1929, 15.

- JAPM*, 48:1137; Jane Addams, *Second Twenty*, 5.
51. Jane Addams, *Second Twenty*, 192, 193.
52. A.g.e., 194, 199.
53. Jane Addams, "Gördüğüm Kadınlar", *Ladies' Home Dergisi* 32 (Ağustos 1915): 11, *JAPM*, 47:1256.
54. Jane Addams, *Second Twenty*, 401.
55. Akt. Robert Heilbroner ve Aaron Singer, *The Economic Transformation of America Since 1865* (New York: Harcourt, Brace, 1994), 144.
56. Tims, *Jane Addams*, 138 (bkz. bölüm 5, n.27).
57. Suellen Hoy, "Ellen Gates Star'ın Bilinmeyen Yaşamı", *Chicago History* 36, no.2 (Sonbahar, 2009): 15-18
58. Jane Addams, *Second Twenty*, 97; Cheryl R. Ganz ve Margaret Strobel, ed., *Pots of Promise: Mexicans and Pottery at Hull House, 1920-1940* (Urbana, Illinois Üniversitesi Yayınları, 2004).
59. Re güneyli kadınlar için bkz. Delores Waldorf, "30 Örgüt Öncülükle Onurlandırılacak", *Oakland (California) Tribune*, 1 Mayıs 1960, S1. Bu yerleşim evi sakini Sara Southall'dı. Mary Collson, "Tatminkar Bir Dünya Arayışım", 27, elyazıları 85, dosya 5, klasör 5, Edward J. Meenan Notları, Mississippi Vadisi Koleksiyonu, Memphis Üniversitesi, Memphis, TN; Bowen, *Growing Up*, 88 (bkz. bölüm 4, n.29); Francis Hackett, *American Rainbow: Early Reminiscences* (New York: Liveright, 1971), 199.
60. Margaret Carol Dunn, "Siyasi Bir Lider Olarak Jane Addams", yüksek lisans tezi, Chicago Üniversitesi, 1926, 151. Diğerleri için bkz. "Hull House Üzerine Notlar", Eylül 1935, Madeline Wallin Sikes Koleksiyonu (bir dosya), Özel Koleksiyonlar, Üniversite Kütüphanesi, Illinois Üniversitesi Chicago.
61. Jane Addams'ın Ovington'a tavsiyeleri için bkz. Mary

- White Ovington, *Black and White Sat Down Together: The Reminiscences of an NAACP Founder*, ed., Ralph Luker (New York: Feminist Press, CUNY, 1996), 8.
62. Bunlar sırasıyla Julia Lathrop, Florence Kelley, Gerard Swope, Mac-kenzie King, Walter Gifford, Frances Perkins, Alice Hamilton ve Grace Abbott.
63. Bkz. Paul H. Douglas, *In the Fullness of Time* (New York: Harcourt, Brace Jovanovich, 1971), 149; Myles Horton, *The Long Haul: An Autobiography* (New York: Teachers College Yayınları, 1998), 48-50, 158
64. Frances Perkins Görüşmesi, Arthur Hepner ed., *The Invitation to Learning Reader* 4, n.14 (Mayıs 1954):139.
65. Hilda Satt Polacheck, *I Came A Stranger: The Story of a Hull-House Girl*, ed., Dena J. Polacheck Epstein (Urbana: Illinois Üniversitesi Yayınları, 1989), 126; Jane Addams, "Yaşam Yolu Olarak Yerleşim Evi", 140-142 (bkz. bölüm 6, n.30).
66. Linn, *Addams*, 377-79.
67. A.g.e., 380-381.
68. Jane Addams'dan Frederick J. Libby'e, 3 Kasım 1934, diğer iki kurul için bkz. Jane Addams'dan Kathleen Courtney'e, 15 Ağustos 1932.
69. Linn, *Addams*, 406, 403, 382, re Jane Addams'ın randevuları, ofisleri ve üyelikleri için bkz. *JAPCG*, 284-87.
70. Re idam cezası için bkz. Jane Addams, Editöre Mektup, *Chicago Tribune*, 6 Aralık 1920, 8. Tecrit edilmiş konutlar için bkz. Jane Addams, *Second Twenty*, 396-98. Re bekar annelerle konuşması için bkz. *San Francisco Daily News*, 29 Mart 1927, *JAPM*, 67:0415.
71. Heilbroner ve Singer, *Economic Transformation*, 143.
72. Jane Addams, "Bunalımın Sosyal Sonuçları", *Aspects of Depression* içinde, ed., Felix Morley (Freeport, NY: Books for Libraries Yayınları, 1968), 12-21.

73. *Washington Post*, 10 Ekim 1931,6; 11 Ekim 1931, 8.
74. Linn, *Addams*, 389-90, 392.
75. Harriet Hymen Alonso'dan alıntı, "Nobel Barış Ödüllü Kişiler, Jane Addams ve Emily Greene Balch: Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadınlar Birliğinin İki Kadını", *Womens' History Dergisi* 7, no.2 (Yaz 1995): 16; Linn, *Addams*, 389-92.
76. Linn, *Addams*, 404. Stone herkesin çok iyi billediği kızlık soyadını evlendikten sonra da taşıdı ancak Linn kocası olduğundan ona soyadını verdi.
77. Jane Addams, "Tolstoy Hesabı", 5; Jane Addams, *My Friend*, 127-28 (bkz. bölüm 1, n.24).
78. Bkz. Jane Addams'ın 1934-35 kışı yazışmaları.
79. Akt. Jane Addams, *My Friend*, 129.
80. Jane Addams, *Excellent*, 4 (bkz. bölüm 4, n.37).
81. James, *Varieties of Religious Experience*, 462-63, 453, 22 (bkz. bölüm 4, n.71).
82. Jane Addams, *Second Twenty*, 184; Jane Addams, "Barış İçin Daha Yeni Hayaller", Ficher ve Whipps içinde, *Addams' Essays*, 20.
83. *Chicago Tribune*, 15 Haziran 1932, 10; *Chicago Tribune*, 28 Haziran 1932, 3.
84. A.g.e., 28 Haziran 1932, 3.
85. A.g.e., 26 Haziran 1932, 6.
86. *New York Times*, 24 Haziran 1932, 6; Jane Addams'dan Franklin Delano Roosevelt'e, 4 Eylül 1933, Jane Addams'dan Franklin Delano Roosevelt'e, 26 Aralık 1933; Başkan Sekreteri'nden Jane Addams'a, 9 Ocak 1934.
87. Frances Perkins, Yorumlar, *Jane Addams Memorial Meeting*, 10 Haziran 1935 (New York: Ulusal Sosyal Çalışma Konseyi, 1935), 19.
88. Jane Addams, Tartı Günlüğü, *JAPM*, 28-0745; re

- Addams'ın hayal kırıklıkları için bkz. Jane Addams'ın 1932-33 ve 1933-34 kış yazışmaları
89. Edmund Wilson, *American Earthquake* (New York; Farrar, Straus ve Giroux, 1958), 454.
90. Stanley Linn'den Jane Addams'a, 30 Ağustos 1933, re Anna Addams'ın cenazesi için bkz. Bryan, "Biyografik Profiller", *Selected Papers* içinde, 465-66; Jane Addams'dan Mary Rozet Smith'e, 14, 24 ve 30 Ağustos 1899.
91. Re Jane Addams ve Mary Rozet Smith yataklarını paylaşıyor: Mary Rozet Smith'den Esther Loeb Kohn'a, 22 Mayıs, [n.y], *JAPM*, 1:0088; Ayrıca bkz. Knight, *Citizen*, 216-18, 47on57 (bkz. bölüm 1, n.2); MHJ, *Jane Addams as I Knew Her*, 10 (bkz. bölüm 4, n.8); Joslin, *Writer's Life*, 193 (bkz. bölüm 4, n.7).
92. Jane Addams, *Spirit*, 16, 30 (bkz. bölüm 5, n.17).
93. Ayrıca bkz. Knight, *Citizen*, 217-18, 47on57 ve Knight, "Halsted Sokağı'nda Aşk", *Feminist Interpretations of Jane Addams* içinde, ed., Maurice Hamington (University Park: Penn State Üniversitesi Yayınları, basımda).
94. Re sendikalar için bkz. *New York Times*, 13 Aralık 1923; Jane Addams alıntısı için bkz. Nancy Cott, *The Grounding of Modern Feminism* (New Haven: Yale Üniversitesi Yayınları, 1987), 139-40.
95. Re konferans için bkz. *Chicago Tribune*, 17 Temmuz 1933, 13. Alıntılar için bkz. *Chicago Tribune*, 22 Temmuz 1933, 9; 18 Temmuz 1933, 4.
96. A.g.e., 22 Temmuz 1933, 9.
97. Akt. Linn, *Addams*, 407-08, Mary Rozet Smith vasiyetinde Addams'a bir fon bıraktı. 29 Kasım 1933 tarihli vasiyetin kopyası yazarın elinde bulunmaktadır. Mary Rozet Smith'in büyük yeğeni Richard S. Bull Jr.'dan alınmıştır.
98. Bayan Franklin Delano Roosevelt'in Konuşması, 2 Mayıs

- 1935, Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadınlar Birliği, Birleşik Devletler Ofisi Evrakları (mikrofilm), 19:1065, SCPC.
99. Akt. Linn, *Addams*, 418, Re yayına katılanlar için bkz. Paul Kellogg, Notlar, Ulusal Sosyal Çalışma Konseyi, *Jane Addams Memorial Meeting*, 10 Haziran 1935 (New York: özel basım, 1935), 15.
100. Davis, *American Heroine*, 290-92; Linn, *Addams*, 426-27.
101. Balch ve Villard'dan akt. Tims, *Jane Addams*, 149-51. Dewey'in notları Katherine F. Lenroot tarafından özetlenmiştir, Notlar, Ulusal Sosyal Çalışma Konseyi, *Jane Addams Memorial Meeting*, 10 Haziran 1935 (New York: özel basım, 1935), 5-6.
102. Jane Addams, "Yaşam Yolu Olarak Yerleşim Evi", 146.

SONSÖZ

Tarih, muhafazakârların korkusunun genel olarak temelsiz olduğunu gösterdi. Kongrenin 1938 yılında çocuk işçiliğini yasaklaması, büyük sanayileri zora sokmadı; kadınların oy hakkı, aileleri parçalamadı; federal yaşlılık sigortası ve asgari ücret, işsizlik sigortası, Amerika'daki kapitalist sistemin köküne kibrit suyu dökmedi. İkinci dünya savaşından sonra Amerika'nın Birleşmiş Milletlere üye olması ülkenin ulusal egemenliğine halel getirmedi; gerçi muhafazakârlar bu konuda hala ısrarcı ama...

Diğer yandan, ölümünün üzerinden yetmiş beş yıl geçmiş olduğu halde, Addams'ın ve arkadaşlarının mücadele ettiği konular, iki cinsiyet için, sınıflar ve ırklar için, henüz çözülmemiş değil. Ülkemizde hâlâ yoksulluk var, emekçi örgütlenmesi engelleniyor, ücretler düşük, göçmenler ayrımcılığa uğruyor, göçmen politikaları son derece adaletsiz, insan kaçakçılığı sürüyor, barınma hakkı herkes için sağlanmış değil, ırkçılık da var cinsiyet ayrımcılığı da. Birleşmiş Milletlerin bazı anlaşmazlıkları engelleme çabalarına rağmen dünyada savaşlar bitmiş değil. Ve dünyanın her yerinde kadınların karşı karşıya kaldıkları adaletsizlikler devam ediyor; bunlar

üzerinde daha fazla durulmasını sağlamak üzere, Birleşmiş Milletler WILPF ve dünya çapında diğer kadın örgütlerinin de baskısıyla, üst düzey yeni bir kadın örgütü kurmayı planlıyor.

Bütün bunlar olurken, Addams'ın kuruluşlarında büyük emeği olan iki kurum, ayakta. Hull House, bugün de Chicago'daki en büyük sosyal hizmet kuruluşu. Merkezi Cenevre'de olan WILPF, dünyanın kadınlar tarafından kurulmuş en eski uluslararası barış örgütü ve halen barış ve özgürlük için çalışıyor.

TEŞEKKÜR

Bu kitabı yazma aşamasında bana yardımcı olan çok insan oldu. Kardeşim Penny Knight ve arkadaşım Deborah Epstein, taslağı satır satır okuyup yararlı önerilerde bulundular. Tarihçi David S. Patterson ve Harriet Hyman Alonso, tarihçi ve biyografi yazarı Kristen Gwinn (Illinois Press Üniversitesi'nin 2010 yılında yayınladığı, Adams'ın arkadaşı Emily Grenne Balch'ın biyografisinin yazarı) tarihçi Robert D. Johnston ve filozof Marilyn Fischer'in de aralarında bulunduğu değerli bilim insanları, kitabımın bazı bölümleri okuyarak değerli düşüncelerini paylaştılar. Jane Adams'ın arkadaşlarıyla yaptığımız sohbetler de hem keyifli hem de epey düşündürücü idi. Beni Adams'la ilgili konuşmalara davet eden Michigan Üniversitesi- Ann Arbor, Wisconsin Üniversitesi- Madison, Harvard Üniversitesi, Woodrow Wilson Uluslararası Bilim Merkezi ve Demos Projesi, pek çok sorunun yanıtını bulmamda yardımcı oldular. Kardeşime, biyografi yazarı ve tarihçi Kristen Gwinn'e, Blanche Wiesen Cook'a, Clare Coss'a, Sheila Tobias'a, Gloria Steinem'e, Megan Marshall'a bana verdikleri sonsuz destek için (Megan aynı zamanda kitabımın adını öneren kişidir), annem Fran B. Knight'a ve diğer kardeşim Elizabeth Knight'a bana güvendikleri için teşekkür ederim.

En değerli destek ise her yıl yardımcı profesör olarak diksiyon ve güzel konuşma dersleri verdiğim Northwestern Üniversitesi İletişim Fakültesinin iletişim çalışmaları departmanından geldi. Bu kitap, inanılmaz kaynakları ve bana yardım eden çalışanları olan, seçkin üniversite araştırma kütüphanesi olmadan yazılamazdı. Aynı zamanda Kristen Gwinn'a özellikle son aşamalarda, eksik kalan araştırmaları baştan sona kadar takip etmede bana yardımcı olduğu için teşekkürü borç bilirim. Tracy Brown Yayınevi yöneticisi Tracy Brown'a, sağladıkları yayıncılık desteği için teşekkür ederim. W.W. Norton Başkan Yardımcısı ve aynı zamanda benim editörüm olan Amy Cherry'e, kitabıma inanıp bana destek olmasından ve düzenlemelerinden dolayı minnettarım.

DAHA FAZLA OKUMA İÇİN

Jane Addams, dikkatimizi her zaman değişime çeker; kendi hayatında yaşayarak gördüğü gibi, tarihsel olaylar ve eğilimler, toplumun heyecanlarına yön verir. Kendisinin çeşitli dönemlerde nasıl hatırlandığına baktığımızda, bu heyecanların etkisini görürüz. Ölümünden hemen sonra, bir dünya savaşı daha çıktığında, Addams'ın barışla ilgili fikirleri, sadece saygıyla anmanın ötesinde, ilham verici olmuştu. Savaştan sonraki yıllarda, yeğeni James Weber Lin'in yazdığı tek biyografisinin baskısı tükendi¹. 1950 yılında Adams'ın kendi incelemesi *Twenty Years at Hull House*, lise ve üniversite öğrencileri tarafından okundu.

1960'da, Adams'ın doğumunun 100. yılında, iki önemli tarihçi kendisi ile ilgili makaleler yazdı. Henry Steele Commager, popüler bir dergi olan *Saturday Review*'da Addams ile ilgili bir makale yayınladı. Bir başka tarihçi Merle Curti, Swarthmore Kolejinde Adams'la ilgili konferans verdi. Bu konferans bilimsel bir bülten olarak basıldı. Commager'in makalesi, *Twenty Years at Hull House*'ın ciltsiz baskısında önsöz olarak da yayınlandı².

Derken, toplumsal eyleme olan ilgisiyle, yeni bir genç kuşak Addams'a olan ilgiyi sürdürdü. Bunların arasında; Christopher Lasch'in (Henry Steele Commager'ın damadı) *The Social Thought of Jane Addams* (Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1965) başlıklı derlemesi, John C. Farrell'in daha sonra yayınlanacak bitirme tezi *Beloved Lady: A History of Jane Addams's Ideas on Reform and Peace* (Baltimore: Johns Hopkins University Publication, 1967), Daniel Levine'in *Jane Addams and the Liberal Tradition* (Madison: State Historical Society, 1971) adlı biyografisi de vardı. 1960'larda yükselen kadın hareketinden iki kadın tarihçi, Anne F. Scout ve Jill Kerr Conway, Addams'ın hayatını yazdılar. Scout, Addams'ın yeniden yayınlanan *Democracy and Social Ethics* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1964) adlı kitabının önsözünde, Conway ise doktora bitirme tezinde (*The First Generation of American Women Graduates*) (Harvard University, 1968). Son olarak 1973 yılında Merle Curti'nin eski öğrencilerinden Allen F. Davis, Linn'in yazdığından sonraki ilk Addams biyografisini *American Heroine: The Life and Legend of Jane Addams* (Oxford University Press, 1973 ; yeniden basım Dee Books, 2000) adıyla yayınladı.³

Bunlardan sonra, uzun bir boşluk var. 1973 ile 1998 yılları arasında 25 yıl boyunca Addams ile ilgili hiçbir biyografi yayınlanmadı. Bunun bir nedeni, Davis'in yazdığı biyografiydi. Aynı zamanda, tarihçiler ve biyografi yazarları da tarihte yer alması gerektiğini düşündükleri çarpıcı fakat unutulmuş şahıslarla ilgileniyorlardı; özellikle de kadınlarla ve yoksul azınlıklarla. Addams, kitaplarda sıklıkla bahsedildiği gibi, zengin ve beyaz bir kadın olarak o günlerin ilgi odağı tanımına pek uymuyordu. Yine de o dönemde Addams'la ilgili iki kitap yayınlandı. Bunların ilki, Mary Jo Deegan'ın

kitabıydı: *Jane Addams and the Men of the Chicago School, 1892-1918* (New Brunswick: N, 1988). İkincisi de Ellen Condliffe Lagemann'ın derlemesi *Jane Addams on Education* (New York: Keachers College Press, 1985) idi.

Arkasından, tam anlamıyla bir yayın seli geldi. 1999'dan bu yana Addams'a olan ilgi, pek çok kitapta kendini gösterdi. Hayatının ilk yarısı ile ilgili üç biyografi yayınlandı: Gioia Diliberto'nun *A Useful Woman: The Early Life of Jane Addams* (New York: Scribner's, 1999), Victoria Browns'un *The Education of Jane Addams* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2004), ve benim kitabım *Citizen: Jane Addams and the Struggle for Democracy* (Chicago: Chicago University Press, 2005). Ayrıca, üst üste iki biyografi yayınlandı: Addams'ın kitaplarındaki ilham verici demokrasi düşüncesini ele alan Jean Bethke Elshtain'ın *Jane Addams and the Dream of American Democracy: A Life* (New York: Basic Books, 2002) ve Addams'ın hayatını ve edebiyatını ele alan, Katherine Joslin'in *Jane Addams: A Writer's Life* (Urbana: Illinois University Press, 2004). Bunların yanı sıra, Addams'ın yazılarından derlenen iki cilt de yayınlandı: Jean Bethke Elstain'ın derlediği *The Jane Addams Reader* (New York: Basic Books, 2002) ve Marilyn Fischer ve Judy D. Wipps tarafından derlenen *Addams' Essays and Speeches on Peace (1899-1935)* (New York Continuum International, 2005). Çeşitli alanlarda yazılmış iki derleme de var: *Jane Addams and the Theory and Practice of Democracy* (Urbana: University of Illinois Press, 2008, der. Wendy Chmielewski, Marilyn Fischer ve Carol Nackenoff) ve *Feminist Interpretations of Jane Addams* (University Park: Penn State University Press, 2010, der. Maurice Hamington).

Bu dönemde, felsefecilerin Addams'a özel bir ilgi duyduklarını görüyoruz. Marilyn Fischer, Addams'ın düşüncelerini beş başlıkta ele aldığı son derece kullanışlı bir özet yayınladı: *On Addams* (Toronto: Thomson Wadsworth, 2004). Maurice Hamington'ın daha geniş kitabı *The Social Philosophy of Jane Addams* (Urbana: University of Illinois Press, 2009) ondan birkaç yıl sonra yayınlandı. Bu kitap yayına hazırlanırken, yine felsefeciler, iki yeni kitap üzerinde çalışıyorlardı: Marilyn Fischer, Jane Adamsın evrenselliğinin felsefi boyutları ile ilgili bir kitap yazıyor, Charlene Haddock ise Addams'ın empatik anlama ve işbirliğine yönelik yaklaşıma ilişkin felsefesini ele alıyor.

Bu yeniden doğuşun nedeni nedir? Cevaplanması kolay bir soru değil ama en az üç neden sıralayabilirim. Bunlardan biri, kadın çalışmalarının bilim ve eğitim üzerindeki etkisi. Uzun bir zamandır, kadınların bilime katkıları üzerine çalışılıyor; Addams'ın yazdıkları ve ilgilendiği pek çok alanın olması, bu nedenle dikkat çekiyor. Bu bölümlerdeki eğitim, elbette yayınlara da yansıyor. Felsefe, en çok yayının yapıldığı alan. Addams söz konusu olduğunda, en sık eğilinen boyutu, felsefesi oluyor. Ancak hemen arkasından, sosyal çalışma, barış ve reform tarihçileri geliyor. Ve elbette retorikçiler, etikçiler, eğitim felsefecileri, ilerleme tarihçileri, kültür tarihçileri, kent sosyologları ve kültürel antropologlar (Addams'ın kendisi de bir kültürel antropologdu).

Diğer iki sebepten biri bir kişi, diğeri ise bir yayınevi. Kişi, Marry Lynn McCree Bryan. Kendisi 1970'lerden beri düzenli olarak Addams ile ilgili araştırmalar yapıyor, Addams'ın yazdıklarını mikrofilm haline getiriyor (*The Jane Addams Papers*, Ann Arbor: University Microfilms International:1985)⁴.

Bununla yetinmiyor, Barbara Bair ve Maree de Angury ile birlikte *The Selected Papers of Jane Addams*'ı ve *Preparing to Lead, 1860-1881*'i kitap olarak hazırladı (Urbana: Illinois University Press). Bryan'ın son derece nitelikli ve adanmış çalışmaları, Addams üzerine bir araştırma yapmaya niyetlenen herkesin, ister öğrenci ister akademisyen olsun, uzaklardaki arşivlere erişmeye, oralarla yazışıp yanıt beklemeye gerek kalmaksızın, hızla temel metinlere ulaşmasını mümkün kıldı. Araştırmacılar mikrofilmlerden de yararlanarak çok daha hızlı ilerleyebiliyorlar. Bryan'ın Addams çalışmaları için bir başka desteği, sürekli rehberlik ve danışmanlık da yapması. Yazdığım ilk biyografi henüz bir hayalken bana verdiği cesarete her zaman müteşekkirim. Addams ile ilgili çalışma yapan herkesin Bryan'a borcu büyüktür.

Yayınevi, University of Illinois Press. Baş editörü Joan Capatano önderliğindeki yayınevi sadece Bryan'ın *Selected Papers*'ını yayınlamakla kalmayıp, Linn'in 1935 tarihli biyografisini, *Twenty Years at Hull House*'u, Addams'ın baskısı uzun süredir tükenmiş olan dokuz kitabının yedisini ve Addams üzerine yazılmış çok sayıda kitabı yayınladı. Bütün bunlar, Addams çalışmalarına büyük bir katkı sağladı.

Addams çalışmaları nereye doğru ilerliyor? Şimdiye kadar yapılan çalışmalar, bize bir çerçeve sunuyor ama zaman değiştikçe, sorular da değişiyor. Addams'ın çarpıcı yanı, yazdıklarının ve hayatının son derece zengin oluşu. Böylece, yeni kuşaklar için her zaman sorulacak yeni sorular, yeni cevaplar bulunabiliyor. Bu bakımdan Addams değişen zamana ayak uydurabilen kişilerden biri.

1. James Weber Linn, *Jane Addams: A Biography* (New York: Appleton-Century, 1935).
2. Henry Steele Commager, "Jane Addams: 1860-1960", *Saturday Review* (24 Aralık 1960). *Twenty Years at Hull House*'ın yeniden basım önsözü (New York: New American Signet Classic, 1961); Merle Curti, "Jane Addams on Human Nature", *Journal of the History of Ideas* 22, no.2 (Nisan-Haziran 1961):240-53, 1961'de İngiliz yazar ve Addams'ın barış savunucusu arkadaşı Margaret Timss de Addams'ın felsefesinin seçilmiş yönlerine ilişkin daha çok biyografiye benzer kısa bir çalışma yayınladı, *Jane Addams of Hull House, 1860-1935* (London: George Allen&Unwin, 1961).
3. Bu akademik çalışmaların tarihiyle ilgili daha fazla tartışma için bkz. Louise W. Knight, "Afterword: Scholarship and Jane Addams" *Citipress* içinde, 2005, 405-12
4. Ayrıca tükenmiş olan mikrofilm rehberi, mikrofilmden ayrı olarak kitap şeklinde basılmıştır. Mary Lynn McCree Bryan, ed. ve Nancy Soten, yrd.ed., *The Jane Addams Papers: A Comprehensive Guide* (Bloomington: Indiana University Press, 1996). Addams üzerine çalışanlar kütüphaneler arası ağ üzerinden rehberi talep edebilirler.

JANE ADDAMS

Eylemci Bir Ruh

LOUISE W. KNIGHT

*"Enternasyonalizm gözlerimizin önünde yıkılıp giderken,
kadın dayanışmasının sağlam duracağına nasıl güveniyorsunuz?"*

*"Çünkü ailemizi ve ulusumuzu saran ve tamamlayan enternasyonalizm ruhunu
ve ulusal sınırlarla hiç ilgisi olmayan bazı evrensel duyguları anlıyoruz."*

Kadınlar başka kadınlardan güç ve ilham alırlar. Kadınlar Hayatlar Dizisinin varlık nedeni, bu. Dünyada yalnız olmadığını fark etmek, bir kadının gelişmesi ve güçlenmesinin en önemli bileşenidir. Tanıdık ya da "tuhaf", acı çeken, acılarla baş edebilen, korkularının üzerine gidebilen, arzularını ortaya koyabilen kadınların varlıklarını bilmek, hikâyelerini dinlemek, güç ve ilham verir. Çünkü onların varlığı ile bizimki arasında bağlar vardır. Kız kardeşlik, bu bağın adıdır.

Jane Addams, bizden yüz yıl önce yaşamış bir feminist. Sosyal çalışma disiplininin kurucularından; bunu üniversitede değil, Chicago'nun yoksul bir mahallesinde yapacak, hayatının büyük bölümünü burada kurduğu yerleşim evinde geçirecek kadar yürekli. Burada kendisinden ve birbirinden çok farklı düşüncelere sahip insanlarla birlikte çalışabilecek kadar açık fikirli. Savaş zamanı anti militarist olacak kadar bağımsız. "Kendi ruhunu demokrasi ruhuyla bir kılmak arayışı"na girecek kadar naif, bunu başaracak kadar güçlü.

Kız kardeşliğin zamanı ve mekânı aşabilen, bize çok uzaklardan dokunabilen bir bağ olduğunu gösterecek kadar dayanıklı.

Çevirenler

Çağın Öngen, Eda Beydili, Başak Adıgüzel, Özlem Cankurtaran Öntaş,
Melike Tunç Tekindal, Hale Meriç Karabekir, Çiğdem Ademhan

ayizi kitap

ISBN: 978-605-65272-0-3

